

RIKSDAGENS

PROTOKOLL

Nr 3

FÖRSTA KAMMAREN

1962

23 januari

Debatter m. m.

Tisdagen den 23 januari

Sid.

Remissdebatt ang. statsverkspropositionen m. m.	3
Interpellation av fru Svenson ang. återförande till hemortskyrkor av vissa på museer förvarade konstföremål	76

Tisdagen den 23 januari förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollen för den 12, 16 och 17 innevarande månad.

Statsverkspropositionen m. m.

Föredrogos i ett sammanhang Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1962/63, samt nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62.

Herr BENGTSON (cp):

Herr talman! Det har varit en lätt uppgift för regeringen att lägga fram årets statsverksproposition. Konjunkturererna har varit goda, och detta har medfört att statsinkomsterna flödat så rikligt att finansministern anser sig ha åstadkommit en formellt sett balanserad totalbudget. Åtskilliga önskemål som tidigare har måst uppskjutas eller åsidosättas har nu kunnat tillgodoses. Trots dessa gynnsamma omständigheter är det inte mindre betydelsefullt att granska både statsverkspropositionen och den ekonomiska politik som regeringen ämnar föra.

Det finns två speciella skäl att i år vara lika uppmärksam som alltid på regeringens åtgärder. Det ena skälet är att regeringen begått så många misstag och felbedömningar tidigare, att man mycket väl kan befara att samma sak upprepas igen. Det andra är att det kan fordras minst lika mycket övervägande för att planera en välfärdsbudget som att planera en budget under knapphetens kalla stjärna.

Den svenska ekonomin har under det gångna året präglats av en utomordent-

ligt hög aktivitet. Resurserna har varit fullt utnyttjade, och sysselsättningen har legat på en högre nivå än under något tidigare efterkrigsår. Nationalprodukten skulle enligt nu föreliggande preliminära beräkningar ha stigit med cirka 4 1/2 procent efter en ökning av ungefär samma storlek föregående år.

Valutarenservan har förbättrats med i runt tal 850 miljoner kronor, detta beroende till stor del på en gynnsam utveckling för vårt land på utrikeshandelsområdet. Det finns många andra gynnsamma omständigheter att uppräknas, bland dem de rikt flödande statsinkomsterna, som lyckligtvis inte motsvaras av lika starkt stigande statsutgifter.

Jag skall emellertid inte använda den tid som jag kommer att tala till ytterligare beskrivningar, eftersom detta finns i statsverkspropositionen och även i populärare form blivit redovisat i tidningarna. Helhetsintrycket är att vårt lands ekonomiska situation vid ingången av detta år är ovisst men att den dock förefaller vara ganska gynnsam.

Det skulle emellertid vara intressant att få veta finansministerns mening om hur länge det går att hålla en cirka 10-procentig inkomstförbättring, när produktionsstegringen bara är cirka 4 procent per år. Året 1962 är det år, som med avseende på statsfinanserna enligt finansministerns tidigare förutsägelser, kanske skulle bli ett av de svåraste vårt land någonsin skulle få att genomlida. Verklighetens korrigering av finansministerns förutsägelser kanske kan få honom att inte använda ovissa framtidsprognoser för att pressa en dagsaktuell situation i den riktning han själv önskar.

Det är emellertid samme finansminister som med mycket fast stämma tidigare förklarade, att 1962 blir det verkligt svåra året, och som nu förklarar att situationen är ljus och att statsfinans-

Statsverkspropositionen m. m.

na inte inger någon större oro. Jag har sagt detta för att påvisa regeringens ibland axiomatiska resonemang. När regeringen t. ex. föreslår ett belopp till folkpensionärerna, så är det ingalunda säkert att detta är det enda riktiga, och när centern föreslår att folkpensionärerna skall få ett högre belopp, så är det horribelt att påstå att detta är ett överbud.

Konjunkturutsikterna för år 1962 är goda. Både i finansplanen och i nationalbudgeten framhålls, att man inför 1962 knappast kan vänta något generellt inflationstryck. På en del områden kan man visserligen förutse större efterfrågan än tillgång på arbetskraft och annan produktionskapacitet, men på andra — dock såvitt nu kan bedömas relativt begränsade områden — hotar samsättningen att bli otillräcklig.

Nästa faktor jag vill peka på är att de privata investeringarna inte längre förutses öka utan bibehållas till sin omfattning vid den under 1961 uppnådda nivån.

En tredje faktor som jag i detta sammanhang vill framhålla är vad som påpekas i finansplanen på sidan 7 där det står: »Trots knappheten på kredit visade det sig möjligt för näringslivet att till stor del genom självfinansiering och inbördes kreditgivning genomföra den ytterligare ökning av investeringsverksamheten som kunnat iakttagas under 1961.»

Dessa tre faktorer, tillsammans med vissa andra, talar otvetydigt för en åtgärd som bör företas omedelbart, nämligen en räntesänkning. Varför måste man bedriva högräntepolitik under nuvarande ekonomiska förhållanden?

Tidigare har man motiverat högräntan med att den var ett nödvändigt medel mot inflation, men som jag tidigare påpekat säges det nu, att risken för inflation inte torde vara överhängande. Man har också bedrivit högräntepolitik för att dämpa investeringarna, men de privata investeringarna förutses sannolikt inte komma att stiga. Dessutom har i varje fall storföretagen, som finansministern påpekat, klarat sina kreditpro-

blem genom självfinansiering och genom inbördes transaktioner.

Vad finns det då för skäl för att uppehålla den nuvarande orimligt höga räntan? I centerpartiet — och åtskilliga nationalekonomer står på samma ståndpunkt — har vi inte trott på högräntan som ett lämpligt konjunkturpolitiskt medel, utan vi påyrkar bestämt en räntesänkning. Vem är det som drabbas av den höga räntan? Jo, främst de som har en svag ekonomisk ställning. Det är nystartade företag, småföretagare, jordbrukare och andra som måste anlita växelkrediterna, som i första hand drabbas. Socialdemokraterna har under senare år visat föga intresse för de mindre inkomsttagarna i vårt land, men nog borde man väl kunna gå med på en räntesänkning nu.

Också i övrigt borde det föras en politik som mera gynnade låglönegrupperna i vårt land. I riksrevisionsverkets inkomstberäkning redovisas, att av Sveriges 3 478 000 inkomsttagare har 1 661 000 mindre än 10 000 kronor om året i inkomst. Där finns kanske inte några direkta felkällor, men jag är medveten om att man medräknat åtskilliga deltidanställda och andra. Kvar står dock det faktum, att en mycket stor del av svenska folket inte har så hög inkomst, att 10 000-kronorsstrecket passeras.

Det är förvånande att socialdemokraterna har så ringa intresse för en politik, som för fram låglönegrupperna till en rimligare levnadsstandard. Landsorganisationens ordförande har ju förklarat, att man i årets avtalsrörelse skall ägna speciell uppmärksamhet åt låglönegrupperna, och vi får verkligen hoppas att så kommer att ske.

Man har också kunnat förmärka samma njugghet från den socialdemokratiska regeringens sida mot de ekonomiskt sämst ställda inom andra områden. Centerpartiet har arbetat intensivt för att höja folkpensionerna. Vi har mötts av hårt motstånd, framför allt från det socialdemokratiska partiet, och det är därför så mycket mera glädjande att se att regeringen i år föreslagit en något större höjning för folkpensionärerna

Statsverkspropositionen m. m.

än vad den nådiga tågordningen annars förutsatte. Vi önskade visserligen att regeringen skulle gå helt över på centerpartiets linje i fråga om folkpensionerna och ge folkpensionärerna den höjning, som centerpartiet föreslog, men det vore kanske alltför stor prestigeförlust för regeringen. Centern kommer givetvis även i fortsättningen att arbeta för förbättrade folkpensioner.

I detta sammanhang vore det kanske av intresse att från regeringshåll få en deklaration i frågan, om hur folkpensionerna skall anpassas till ATP. Är det meningen, att folkpensionärerna visserligen skall få indexhöjningar, men att de inte skall bli delaktiga av standardhöjningar? Det är dock de människor som i dag är folkpensionärer, som har byggt upp en produktionsapparat som vi nu utnyttjar och drar fördel av, och då är det fullt berättigat att de inte bara får indexhöjningar, utan också får del av standardhöjningar.

Talet om överbud har förekommit så ofta, att jag skulle vilja säga några ord i saken. För att kunna definiera vad ett överbud är måste man förutsätta att det finns en fast punkt att utgå från. Är det någon som vill påstå, att den folkpensionshöjning som socialdemokraterna föreslog förra året är den absolut riktiga? Förslaget har ju korrigerats av deras egen åtgärd nu, därför att de i år föreslår en större folkpensionshöjning än man tidigare tänkte sig. Jag menar med detta, att det inte finns någon möjlighet att fastställa en absolut siffra och säga, att denna siffra är den riktiga och att det föreligger överbud eller underbud, om någon föreslår ett högre eller lägre belopp. Det är ologiskt att resonera på det sättet. Det finns olika åsikter om hur högt man skall sätta beloppet — den saken kan man diskutera. Men man kan *inte* säga, att man gör sig skyldig till överbud eller underbud därför att man inte slaviskt följer vad regeringen föreslår på en viss punkt.

Därmed, herr talman, har jag kommit in på ett viktigt avsnitt när det gäller den föreslagna budgeten för 1962/63. Finansministern föreslår en formellt to-

talbalanserad budget, men han påpekar att ytterligare tillkommande utgifter, bland annat kostnaden för höjningen av statstjänstemännens löner, medför att en totalbalanserad budget inte kan uppnås. Att en betydande överbalansering på driftbudgeten finns kan man dock konstatera. Huruvida detta överskott skall användas till ytterligare skattesänkningar eller till att finansiera kapitalbudgeten kan diskuteras, men man får i varje fall inte släppa ur sikte, att ytterligare skattesänkningar bör företagas så snart detta är möjligt och att man därvid i synnerhet bör tänka på de mindre inkomsttagarna.

Man bör också särskilt beakta kommunalskatten, som för flertalet skattebetalare är den tyngsta bördan. Det är förvånande att man i så hög grad nonchalerar kommunalskatten i skattedebatten. Det är ändå så, att kommunalskatten vanligen utgör den större delen av vad som kommer på skattsedeln. Men i debatten diskuterar man mest hur man skall spara på statens utgifter, ungefär som om detta skulle vara nyckeln till all verklig skattesänkning. Jag bortser inte från att det är av den allra största betydelse med besparingar på statsutgifterna, men man får inte heller glömma bort att kommunalskatten betyder ändå mer.

Centern har alltid arbetat för lättnader åt de speciellt skattetyngda kommunerna, och vi hälsar givetvis med tillfredsställelse som ett första steg på denna väg finansministerns förslag till bidrag åt särskilt skattetyngda kommuner. Tillsammans med avskaffande av dyrortsgrupperingen på skatteområdet och ersättningen åt kommunerna är detta ett steg för att åstadkomma rättvisa mellan olika skattebetalare och i synnerhet för landsbygdens skattebetalare.

Den kommunala utdebiteringen har under 1950-talet ökat från 10 till 15 kronor per skattekrona, d. v. s. med cirka 50 procent. Bakom dessa genomsnittstal döljer sig dessutom betydande skillnader mellan olika kommuner. I stort sett rör det sig här om en skillnad

Statsverkspropositionen m. m.

mellan 11 kronor och 21—23 kronor per skattekrona, vilket för en person med 12 000 kronors årsinkomst betyder 600 kronor, eller 50 procent, högre sammanlagd skatt per år om han råkar bo i en kommun med 21 kronors kommunalskatt i jämförelse med den skatt han skulle ha betalat om han i stället bott i en kommun med 11 kronors skatt. För den som har en inkomst av 24 000 kronor betyder samma skillnad omkring 1 400 kronor per år, eller mer än 100 kronor per månad, i sammanlagd skatt — eller, om man så vill, mer än 100 kronor mindre i behållen inkomst per månad, sedan skatter och avgifter betalats.

Om man dessutom jämför vad människor i olika delar av vårt land betalar för olika angelägenheter, finner man att kommunalskatten enbart för det obligatoriska skolväsendet, folkskolan, i den ena kommunen är en krona för varje skattepliktig hundralapp i inkomst, medan den i andra kan vara ända upp till sex kronor. För folkpensionerna varierar kommunalskatten i dag mellan cirka 30 öre och fem kronor per skattekrona.

Detta är orättvisor, som snarast måste rättas till. På initiativ från vårt parti vid fjolårets riksdag beslöt man — i varje fall i princip, eftersom riksdagen i år får ta ställning till frågan — en kraftig höjning av det särskilda skattelindringsbidraget till skattetyngda kommuner. Det är en höjning, som kan väntas sänka kommunalskatten med ända upp till 3—5 kronor i de sämst ställda kommunerna och således ge en ordentlig skatteutjämning åtminstone för en del av kommunerna. Det måste emellertid framhållas, att denna skattelindring inte på långt när löser problemet för det stora flertalet kommuner. Flera åtgärder måste till. Likaså måste man i anslutning till propositionen med glädje konstatera, att regeringen nu föreslår slopandet av kommunernas andel av omskolningskostnaderna. Även detta föreslogs av vårt parti vid fjolårets riksdag.

Med hänsyn till behandlingen av övriga kommunfrågor i statsverkspropositionen måste sägas, att propositionen i

denna del är en »dålig» budget. Av alla dem, som har anledning att vara missnöjda med statsverkspropositionen, torde kommunalmännen vara de, som har den största anledningen att känna sig missnöjda. Från riksdagens sida har t. ex. under inte mindre än tre år i rad begärts en höjning av skolmåltidsbidragen. Inte heller i år har regeringen velat vara med om en sådan höjning. Urholkningen av statsbidragen på skolans område i övrigt har lett till att invånarna i de skattesvaga kommunerna på skattsedeln t. ex. får tre till fyra gånger så höga skolbyggnadskostnader som invånarna i bättre rustade kommuner. Med hänsyn till den stora utbyggnad av skolväsendet som nu förestår hade ett förslag om återställande av den tidigare kostnadsfördelningen mellan stat och kommun varit önskvärt. Nu föreslås enbart en högre investeringsvolym, men den orättvisa kostnadsfördelningen kommer att bibehållas.

Detsamma gäller även en rad övriga bidrag på skolans område. Från vårt parti kommer vi att begära förbättringar på dessa punkter.

På längre sikt har från vårt parti begärts ett kostnadsfördelningssystem enligt grundbidragsprincipen, d. v. s. en via statsbudgeten ordnad skatteunderlagsförstärkning, som kan motverka de stora skillnader mellan skattesvaga och skattekraftiga kommuner som nu råder. I avvaktan på att utredning om ett sådant förslag blir färdig, måste emellertid krävas tillfälliga höjningar av de särskilda statsbidragen. Med hänsyn till de stora kostnader, som väntar kommunerna bl. a. på grundskolans genomförande, är detta en av årets mest betydelsefulla frågor.

Vad som förvänar på skatteområdet är att finansministern inte föreslagit någon höjning av spritskatten. Alla de oroande tecken vi har i form av stigande sprit- och vinkonsumtion, ungdomsfylleri och allt annat, som följer i alkoholens fotspår, borde direkt peka på att en höjning borde företas. En avsevärd höjning av priset på brännvin och i relation därtill på andra spritdrycker och

Statsverkspropositionen m. m.

vin skulle säkerligen ha en nykterhetsfrämjande effekt, som är synnerligen välbehövlig i dessa dagar.

Om jag så, herr talman, går över till att tala något om budgetens utgiftssida, vill jag konstatera, att finansministern på grund av de rikligt flödande statsinkomsterna har möjligheter att tillgodose vissa intressen, som tidigare icke i tillräcklig utsträckning har kunnat beaktas.

På bostadsområdet vill regeringen fortfarande investera så mycket, att det kan befaras inkräkta alltför mycket på andra viktiga områden. Eftersom vi har i det närmaste full sysselsättning och vi utnyttjar produktionskapaciteten så långt det är möjligt, är det självfallet, att om man föreslår en utvidgning på något område, så får man under oförändrade förutsättningar också peka på var man skall göra motsvarande in-skränkning. Om det sålunda skulle komma att råda ungefär samma förhållanden som under förra året, varifrån skall vi då ta arbetskraft till en ökad bostadsproduktion? Varifrån skall vi få byggnadsmaterial? Skall vi bygga ett mindre antal sjukhus, skall vi dämpa utbyggnaden på skolans eller vägarnas områden? Varifrån skall vi hämta de produktionsresurser som behövs? Detta är problem som alltid måste beaktas när full sysselsättning råder.

Under år 1961 färdigställdes drygt 70 000 lägenheter, men bostadsbyggnadsprogrammet för 1962/63 omfattar 75 000 lägenheter. Uppförandet av 5 000 lägenheter får dock igångsättas först efter framställning av bostadsstyrelsen i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen. Eftersom det, som sagt, rådde full sysselsättning under år 1961, kan man fråga sig var arbetskraft skall hämtas för att bygga dessa 5 000 lägenheter. Förra året prutades 100 miljoner på väganslagen med motivering att arbetskraften inte skulle räcka till. Nu ökas väganslaget med 140 miljoner, men ändå ställs det i utsikt att 5 000 lägenheter mer än förra året skall kunna byggas.

När det gäller subventionerna till bostadsbyggnandet borde man med hänsyn

till nuvarande gynnsamma inkomstutveckling kunna avveckla en stor del av de generella bostadssubventionerna.

Ett förslag, som är att hälsa med största tillfredsställelse, är att inom ramen för den ökade bostadsbyggnadsvolymen förutses att en ökad förskjutning mot småhusbyggande kommer att ske genom den nyligen beslutade höjningen av lånetaket för småhus och som följd av det nu framlagda förslaget skall gälla för lån till flerfamiljshus och till småhus. Framtidens melodi inom bostadsbyggnandet kommer säkerligen att bli småhus, inte flerfamiljshus. Människorna bor nu i flerfamiljshus i de flesta fall därför att man inte ser sig någon möjlighet att skaffa en egen villa, men hos de flesta finns drömmen om egnahemsvillan. Vi bör därför i tid öka småhusbyggandet och minska antalet flerfamiljshus. Målet bör vara att alla familjer skall kunna få sin egen egnahemsvilla. Med de lyckligtvis stigande inkomsterna i vårt land bör det bli allt större möjligheter för flera att skaffa sig en egen villa.

Småhusbyggandet fordrar dock större tomtutrymmen och bättre kommunikationer. Därmed aktualiseras ånyo frågan om lokaliseringen. Borde inte våra svenska socialdemokrater kunna lära av sina engelska meningsfränder att sträva efter att utveckla våra mindre samhällen i stället för att främja inflyttningen till de redan befintliga städerna. Efter vad jag vet har de engelska försöken att anlägga nya städer slagit väl ut och man planerar ytterligare sådana.

Både för att möjliggöra en förändrad bebyggelsestruktur och för att följa utvecklingen i andra avseenden måste kommunikationerna ägnas största möjliga uppmärksamhet. Vägarna måste bli bättre. Det är utmärkt att kommunikationsministern nu föreslagit 140 miljoner kronor mera till vägarna, men siffran är inte så imponerande därför att ökningen räknas i förhållande till föregående år, då man prutade 100 miljoner kronor på väganslagen. Det skulle också vara intressant att veta, hur arbetskrafts-problemen skall klaras på detta område

Statsverkspropositionen m. m.

när läget ansågs vara så omöjligt förra året att man nödgades temporärt lägga ned åtskilliga stora vägbyggnadsarbeten.

På vilket sätt regeringen nu än ämnar påverka investeringarna, så måste man alltid beakta att kommunikationerna får allt större betydelse i dagens samhälle. Jag tänker då inte i första hand på persontrafiken, utan på lasttrafiken. Transportekonomin blir alltmer betydelsefull och den intar i många fall en nyckelposition, framför allt då med avseende på exportindustrierna.

Det är självklart, herr talman, att även om vi hade en utförlig debatt om Europamarknadsproblemen förra hösten, är denna fråga fortfarande en av de mest brännande för vårt land liksom för många andra länder. Vi svävar fortfarande i ovisshet om hur ett svenskt associeringsavtal med EEC kan komma att bli utformat, men att döma efter de händelser, som timat sedan i höstas, framstår det klarare i dag att associeringslinjen var den riktiga och att fullt medlemskap inte hade varit möjligt för vårt land. Efter förra veckans historiska beslut i Bryssel framgår det ännu klarare, att Sverige inte borde engagera sig i beslut och bindningar som där fastställdes. Det är inte endast fråga om att man har enats om en gemensam jordbrukspolitik, utan man har också fastställt ikraftträdandet av Romfördragets andra etapp. Därmed har också EEC-länderna uppgivit en del av sin nationella självständighet och suveränitet. Det finns givetvis ingen som helst anledning att klandra dem för den saken, men det måste ändå konstateras, att det inte skulle vara förenligt med vår neutralitetspolitik att överlämna beslutanderätten i viktiga frågor till överstatliga organ, där den kvalificerade majoriteten innehas av länder, anslutna till en och samma militära pakt. Det var den faktorn som vi från centerns sida påpekade, när vi i höstas förordade associering och inte fullt medlemskap.

Det är att hälsa med tillfredsställelse att regeringen äntligen kunnat få fram ett förslag om en avsevärd höjning av anslaget till hjälp åt u-länderna. Förra

året lyckades socialdemokraterna med hjälp av högern förhindra den höjning, som centern och folkpartiet föreslog. Genom den höjning, som nu kommer att ske, närmar man sig ytterligare det mål på en procent av nationalinkomsten, som förordats i en resolution antagen i Förenta Nationerna. Samma förslag framfördes också i centerns partimotion förra året. När vårt land nu har den gynnsamma position, som jag tidigare talat om, är det ännu mera motiverat att vi ger ytterligare hjälp åt våra mindre lyckligt lottade medmänniskor från andra delar av världen.

Tillsammans med fredsproblemet är frågan om försörjningen med livsmedel den mest primära. Under 1961 ökade jordens befolkning så att vi nu har passerat tremiljardersstrecket, och den fortsätter att öka i accelererat tempo. Redan nu dör miljontals människor varje år på grund av brist på livsmedel, och situationen kommer att bli allt svårare ju mera befolkningen ökar, om vi inte kan skaffa mera livsmedel eller i viss mån bemästra befolkningsökningen genom familjeplanering. På lång sikt måste livsmedelsförsörjningen ordnas inom respektive länder, men ännu under många år blir det nödvändigt att utnyttja alla tillgängliga resurser. Sverige bör därför inte endast bidra till u-hjälpen med pengar, teknisk hjälp och dylikt utan också använda sitt s. k. livsmedelsöverskott för att hjälpa svältande människor.

I varje fall bör det inte ifrågakomma att Sverige för sin försörjning skall ta något av det otillräckliga världsförrådet av livsmedel. Vi har möjligheter att producera tillräckligt med livsmedel till hela svenska folket, och det bör vi också göra. Förra jordbruksministern gav ett negativt svar på en interpellation förra året i denna fråga, men jag hoppas att regeringen tar i beaktande den enligt min mening svenska skyldigheten att medverka i världens livsmedelsförsörjning.

Enligt praxis brukar vi inte diskutera utrikespolitiken under remissdebatten, utan den brukar hänföras till en särskild debatt, som jag hoppas kommer

Statsverkspropositionen m. m.

att hållas även i år. Jag skall därför inte tala om alla de betydelsefulla frågor, som rör sig på detta område, men det finns vissa problem som kan bli aktuella före den utrikesdebatt vi förmodar skall komma i den svenska riksdagen.

Förenta Nationernas generalförsamling antog i höstas en resolution på förslag av Sverige, syftande till att eventuellt skapa en s. k. atomfri zon. Resolutionen var icke långtgående. Den avsåg endast att generalsekreteraren skulle utsända en förfrågan om ländernas inställning till ett sådant förslag. Länder, som svarar ja till skapandet av en zon fri från kärnvapen, måste givetvis i så fall vara beredda att inte använda kärnvapen i sitt försvar eller tillåta att sådana vapen finns inom dess territorier.

I Sverige har emellertid meningarna varit mycket delade, om kärnvapen skulle användas i det svenska försvaret eller inte. I flertalet fall har meningsbrytningarna skurit igenom partierna och motsättningarna har varit mycket hårda. Jag önskar inte att någon debatt tages upp om denna fråga i dag, och jag ämnar inte avge någon deklaration för egen del, men om Sverige på generalsekreterarens förfrågan svarar, att vi kan tänka oss ingå i en sådan kärnvapenfri zon, då är det också ett ställningstagande till frågan om atomvapen över huvud taget för vårt land. Det är i det avseendet som jag anser, att den svenska riksdagen bör få tillfälle att taga ställning, innan svaret avges.

I övrigt vill jag beträffande utrikespolitiken bara framföra ett speciellt tack till de svenskar, som har arbetat i Förenta Nationernas tjänst i Kongo. Vi bör alltid observera att de åtgärder, som där vidtagits, är en följd av säkerhetsrådets beslut. Det är alltså i Förenta Nationernas tjänst som svenskarna har arbetat. Detta tack vill jag speciellt rikta till dem, som under besvärliga förhållanden suttit som fångar i Kongo.

1962 kan bli ett intressant år i många avseenden, men jag tänker nu speciellt på att författningsutredningen möjligen kommer att framlägga sitt betänkande under detta år. Frågorna är dock av den

betydelse, att man inte bör klandra utredningen om den inte hinner slutföra sitt arbete i år. Vad som redan nu kan diskuteras, och som aktualiserades i höstas, är vissa andra former för det parlamentariska samarbetet. Med den politiska frihet vi har i vårt land finns det inte och bör inte finnas något hinder för personer i eller utom riksdagen eller partier i riksdagen att komma överens om en viss handlingslinje i en fråga och sedan handla därefter. Detta har förekommit i en rad frågor under årens lopp i vårt land. Det mest bekanta exemplet är 1933 års krisuppgörelse, men det skedde även i försvarsfrågan 1936, då folkpartiet slöt upp på den linje som det parti jag tillhör företrädde och som sedan framfördes som ett gemensamt förslag och antogs av riksdagen. Det är ingen hemlighet att högern, folkpartiet och centern haft överläggningar för att redan på motionsstadiet få en gemensam linje, vilket också lyckats vid flera tillfällen.

Jag finner det därför egendomligt att man från höger och folkpartiets sida riktade kritik mot förfaringsättet när centern och socialdemokraterna gjorde en överenskommelse i skattefrågan i höstas. Herr Ohlin hade ju vissa förslag redan vid förra årets remissdebatt om samarbete mellan partierna, och då borde i varje fall han vara nöjd, när ett sådant samarbete verkligen kom till stånd i så viktiga frågor som skattefrågorna.

Det politiska arbetet i våra dagar är emellertid oerhört mångskiftande. Att ett samarbete är möjligt att åstadkomma i en speciell fråga behöver alls inte betyda, att två partier därför har närmat sig varandra, allra minst ideologiskt och inte heller i andra frågor. Centerpartiet är bestämd motståndare till socialisering, och vi har målmedvetet motarbetat de socialdemokratiska försöken till socialisering.

Samarbete i olika former är nödvändigt i ett land med demokratiskt-parlamentariskt styrelseskick. Men det har också i vårt land med den nuvarande partifördelningen sin speciella betydelse att icke ge något inflytande åt det kommunistis-

Statsverkspropositionen m. m.

ka partiet med dess för vårt land främmande ideologi. Inför det stora arbete som väntar riksdagens ledamöter under denna session önskar jag, att mesta möjliga samarbete bedrivs för att nå fram till beslut, som är för vårt land gagnenrika.

Jag skall sluta, herr talman, med ett yrkande, vari alla kommer att instämma, och det är om remiss av statsverkspropositionen till vederbörliga utskott.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Låt mig först till herr Bengtson säga, att hans försök att även nu vid denna nya riksdag förklara och försvara den uppgörelse bakom stängda dörrar, som hans parti — eller kanske jag skall säga hans partiledare — träffade med finansministern i höstas, visar hur orolig man är på det hållet för verkningarna av denna uppgörelse. Jag skall inte gå in på någon vidlyftigare diskussion om saken. Jag vill bara säga, att herr Bengtson säkert gör rätt i att vara orolig. Det som då skedde är nämligen någonting som inte bottnar i den uppfattning som folk i allmänhet har om vad ett politiskt samarbete innebär. Herr Ohlins uttalande — och för övrigt även mitt i denna kammare — om samarbete inte bara mellan de borgerliga partierna utan även med socialdemokraterna i det enskilda fallet gällde som bekant helt och hållet överenskommelser i riksdagen inom ramen för riksdagsarbetet.

Som vanligt, herr talman, inleddes årets frontal med konstaterandet att »Sveriges förhållande till främmande makter är gott». Även om detta såväl till form som innehåll är riktigt, har man tyvärr anledning observera att den goodwill, som Sverige under långa tider åtnjutit ute i världen, på sistone utsatts för elakartade angrepp. Vår utrikespolitiska målsättning har väl alltid varit föremål för delade meningar på en del håll utomlands, särskilt när det gäller vår neutralitetspolitik, men det sätt varpå regeringen har manövrerat i samband med behandlingen av EEC-frågan

har gjort att vi sällan — åtminstone i fredstid — torde ha varit utsatta för så negativa omdömen som nu på sina håll förekommer. Därtill må läggas från visst håll lanserat förtal om de intressen som dikterat vår FN-hjälp i Kongo. Tvivel har skymtat om vår ärliga vilja till samarbete och samverkan med andra europeiska stater.

Det kan icke bestridas att vårt lands intressen redan haft kännning av mindre behaglig art av denna smygande kampanj, denna begynnande badwill. Enligt uttalanden av folk inom näringslivet har åtminstone i några fall en oförklarlig ljumhet visats från en del utländska avnämare av svenska exportprodukter — detta alldeles vid sidan av konjunkturavmattningen inom vissa branscher. Det kan naturligtvis icke förbises att man här har att göra med en avvaktande hållning inför frågan om vår association till den gemensamma europeiska marknaden, men redan det förhållandet, att tveksamhet kan råda om våra möjligheter att komma med i marknaden — ja, till och med om vår verkliga vilja att vara med — utgör ett allvarligt observerandum.

Vad jag här påpekat är säkerligen ingen nyhet för regeringen. Jag skulle förmoda att den tvärtom rätt länge har varit medveten om stämningarna mot vårt land i en del främmande länder. Man hade därför haft anledning vänta, att regeringen skulle ha utnyttjat sina möjligheter till en beriktigande, positiv och målmedveten goodwill-propaganda för vårt land såväl ute i Europa som i Amerika. Det har sagts mig, att vissa åtgärder i denna riktning vidtagits under de yttersta av dessa dagar från regeringens sida, men tidigare har veterligen litet eller intet skett, och även de åtgärder som det nu kan vara fråga om torde utgöra relativt fristående aktioner.

Hur glädjande det i och för sig är att här verkligen börjar ske någonting, måste jag djupt beklaga att regeringen har försummat att i tid planmässigt sörja för att utlandet fått den positiva och rättvisande information om Sverige och Sve-

Statsverkspropositionen m. m.

riges avsikter, som obestriddligen hade behövts. Jag vet inte om regeringen anser att sådan PR-verksamhet på något sätt är under dess värdighet. Skulle så vara fallet, tycker jag att den uppfattningen snarast bör överges.

Sveriges anseende utomlands har självfallet den allra största betydelse för vårt förhållande till den europeiska gemensamma marknaden. Jag kan visserligen notera, att den svenska associationsansökningen gav ett visst uttryck för vårt intresse att delta i uppbyggnaden och utvecklingen av det europeiska samarbetet, men detta har inte varit tillräckligt. Såväl tidigare som senare har man nödgats konstatera frånvaron av en från ledande svenskt håll klart uttalad positiv, samarbetsinriktad inställning till integrationsfrågan, inte bara i enstaka fall, utan — vilket skulle ha behövts — i många fall. Det räcker inte med att någon säger någonting vid något speciellt tillfälle. Jag tror att detta är ett spörsmål som måste behandlas med långt större kontinuitet än som skett hittills.

Sällan har väl en aktivitet från regeringshåll varit mer påkallad än nu, då vi utsatts för sådana uttalanden från olika håll som uppenbarligen syftar till att förhindra eller försvåra vår anslutning till marknaden. Jag tror därför det är nödvändigt att man genom lämpliga åtgärder försöker återställa det förtroende för vårt land och den goodwill vi tidigare åtnjutit och med rätta varit stolta över. Jag är övertygad om att detta är en väsentlig fråga och att det är viktigt att vi här går i spetsen för en svensk upplysningsdrive av effektivt slag. Jag önskar tillägga att det är alldeles självklart att alla andra, oavsett parti, bör medverka i en sådan.

Eftersom det säkert blir en särskild utrikesdebatt här i riksdagen, skall inte heller jag närmare gå in på utrikesfrågorna. Att vi, som herr Bengtson förmodade, skall bli i tillfälle att i riksdagen diskutera svaret på den förfrågan från Förenta Nationerna, som görs i anledning av den s. k. Undénresolutionen, betraktar jag som alldeles självklart. Jag

vill bara tillåta mig att göra en liten reflexion om Kongo och Kongoaktionen.

Intet land i världen torde med hänsyn till sin storlek ha gjort en insats av samma omfattning som Sverige i denna för världsfreden betydelsefulla aktion. Vår tro på Förenta Nationerna och dess betydelse inte minst för de små staterna och vår alliansfrihet från storblocken har möjliggjort den insatsen.

Vi kan också nu konstatera, att FN-aktionen åtminstone hittills har lyckats med sin primära uppgift att förhindra ett av stormaktsintressena understött inbördeskrig, som lätt hade kunnat utvecklas till en världsbrand. Det har kostat oss offer — tunga offer till liv och lem. Det är dock med de allra största förhoppningar som vi nu ser fram emot en lösning av Kongofrågan, grundande sig på förhandlingar i stället för våld eller hot om våld. Och med glädje hälsar vi åter de landsmän, som varit fångna i Katanga men i den begynnande avspänningen tecken återvunnit friheten och nått hemlandet.

Om jag sedan övergår till vad som väl är det egentliga ämnet för denna remissdebatt, nämligen Kungl. Maj:ts proposition nr 1, kan jag inte låta bli att så här inledningsvis än en gång uttala min förundran över budgetens svåröverskådlighet. Siffrorna åker ut och in på ett i vissa fall förvirrande sätt. Den budgetredovisning som alltså — trots vissa tidigare justeringar — användes, gör att åtminstone en lekman aldrig kan vara riktigt säker på att han fått den exakta ställningen klar för sig, än mindre att han fått ett ordentligt grepp om vad som ligger bakom siffrorna. Det var intressant att se i tidningarna häromdagen, att även sackexpertis har samma uppfattning om hur svårt det är att få ett ordentligt grepp om budgeten på grund av dess uppställning. — Nå, detta är en gammal anmärkning, som jag upprepar i förhoppning att det förr eller senare skall bli en förbättring.

Det märkligaste med årets budgetförslag är givetvis driftbudgetens starka överbalansering. Såvitt jag vet har aldrig tidigare ett överskott av den storleks-

Statsverkspropositionen m. m.

ordningen beräknats vid framläggande av en budget. År 1956 kalkylerade finansministern med ett överskott på driftbudgeten av 948 miljoner, vilket i och för sig var ett rekord. I år är motsvarande siffra 1 503 miljoner, en ökning med nära 60 procent. Även om avdrag får lov att göras från denna siffra med några hundra miljoner för utgifter, som väntas tillkomma, är överskottet alltför litet aktningssvärt belägg för den överbeskattning av medborgarna, som är den nuvarande statsledningens jag höll på att säga främsta kännetecken.

Det är ju ingalunda så att överbalanseringen uppstått genom någon nitisk sparsamhet — tvärtom. Utgiftssidan i budgeten har stigit starkt, inte bara genom automatiska utgiftsökningar, som man inte kan göra någonting åt, utan även genom nya utgifter. Dessa nya utgifter och ökade anslag utöver de automatiska stegringarna uppgår till drygt 600 miljoner, och här till får vidare läggas de några hundratal miljoner, varom man har förebådat propositioner som ännu inte framlagts, t. ex. beträffande invalidpensioneringen, beträffande löner o. s. v.

Många viktiga projekt har därför kunnat tillgodose den här gången. Man kan kort sagt notera, att det inte är någon indragningsbudget som nu beräknas lämna ett nettoöverskott på åtskilligt över en miljard.

Det är inte minst för oss i folkpartiet i det sammanhanget glädjande att se, att förslag, som från vårt håll tidigare har framförts men av regeringen och dess partivänner viftats bort som orealistiska, nu tas upp helt eller delvis. Det gäller t. ex. bostadsbyggandet, där regeringen hela tiden har släpat efter och betraktat folkpartiets förslag om 70 000 nya lägenheter årligen som ett ohemult överbud. Nu är den siffran nådd och överskriden, och för nästa budgetår föreslås kvoten satt till 75 000 nya lägenheter. Då är det inte långt kvar till de 80 000, som folkpartiet i fjol förordade som en målsättning på någon sikt.

Likasa kan man inte undgå att obser-

vera den anslagsökning som regeringen nu föreslår till u-landshjälpen. Jag gör vid denna remissdebatt samma reflexion som vid remissdebatten i fjol: regeringen framför året efteråt som egna förslag bl. a. också de yrkanden som folkpartiet förordat året innan men som då avslagits. Det finns flera exempel i årets budget som jag skulle kunna anföra.

Den väsentligaste frågeställningen inför årets budgetförslag är naturligtvis denna: behövs detta väldiga överskott? Finansministern anser det. Visserligen finns det enligt finansplanen inga omedelbara risker för inflation, men sådana kan ju komma. Hans motivering hänför sig, såvitt jag har kunnat läsa rätt, som vanligt till faran för ett inflationstryck inom landet och en försämring av bytesbalansen mot utlandet som kan uppstå om man inte tar budgeten som den är.

Överbalanseringen har givit ny näring åt den tidigare debatten om totalbudgetens balansering. Man observerar i detta sammanhang en intressant nyhet i årets statsverksproposition: en av böckerna i den stora trave som vi alltid har liggande på vår bänk den 11 januari har försvunnit, nämligen den som bar namnet Kapitalbudget. Den har i stället uppdelats och infogats i respektive departementsbilagor.

Man frågar sig, om detta är det yttertecknet till en definitiv övergång till totalbudgetssystemet. En ständig strävan till balans i totalbudgeten kan givetvis i regel motivera stora skattetillskott. Jag har förut sagt i en debatt här i kammaren, att en sådan strävan från socialistisk synpunkt kan te sig naturlig, men vi i folkpartiet kan självfallet icke godta något sådant som en princip. Stabiliseringspolitikens system med över- eller underbalansering av driftbudgeten är så vitt jag vet allmänt godtagat, men att som en normal målsättning för beskattningen uppställa kravet på skattefinansiering av investeringar i räntabla statliga företag och i en affärsmässig utlåningsverksamhet, som staten bedriver, kan icke vara en sund budgetpolitik. Det är i själva verket ett tvångssparande som läggs på

Statsverkspropositionen m. m.

skattebetalarna, dock med den skillnaden att spararna själva aldrig får ut sina sparmedel.

Att bedöma konjunkturutvecklingen under de närmaste åren bjuder, som tidigare i många sammanhang har sagts, på svårigheter. Bilden är splittrad, och delade meningar framförs av expertisen. Den försvagning som inträtt inom vissa branscher här i landet och vissa tecken på konjunkturdämpning även på kontinenten gör att man dock med sannolikhet får räkna med en avmattning under kommande år. Finansministern räknar själv med den saken och förutspår en nedgång i inkomstökningen för fysiska personer. Han konstaterar vidare, att de privata investeringarna inte väntas stiga, utan stanna vid tidigare nivå. Detta liksom pågående rationaliseringar inom näringslivet, menar han, kan komma att medföra en viss minskning av sysselsättningen.

Det finns såvitt jag kan förstå ingen anledning för mig att anta, att finansministern har målat konjunkturutvecklingen i för mörka färger, snarare tvärtom. Att under sådana förhållanden en måttlig lättnad i finanspolitiken skulle få inflationistiska verkningar är sannerligen inte bevisat. Tvärtom tyder åtskilligt på att utrymme väl ges för vissa lättnader. Det är heller inte osannolikt att inkomsterna kan bli ännu större än som har beräknats i budgeten, bl. a. genom en höjning av spritskatterna, som inrikesministern i ett uttalande för någon tid sedan ansåg trolig.

I samband med behandlingen av höstens skatteproposition påvisades bl. a. av folkpartiet, att vad som presenterades som en skattelättnad för alla i realiteten innebar en skattehöjning för vissa mindre inkomsttagare. Det var särskilt i dyrortsgrupp 5, alltså i Stockholm och stora delar av Norrland, bosatta familjer utan barn med en inkomst mellan 8 000 och 16 000 kronor, och ensamstående med en inkomst mellan 6 000 och 9 000 kronor, som kom att få en skattehöjning.

Jag måste säga att det är minst sagt förvånande att regeringen inte har ansett sig i denna nya budget böra reparera

den bristen. Jag kan aldrig tänka mig att man från regeringshåll vill påstå, att samhällsekonomiska förutsättningar skulle saknas för en sådan åtgärd varigenom dessa inkomstgrupper skulle få en skattesänkning. Att vid en skattereform undanta vissa låglönegrupper, som jag här har nämnt, och sedan inte våga korrigera detta med hänsyn till risken för att inflationsspöket inte skall förbli ett spöke, utan bli verklighet, det vore något av det märkligaste som regeringen åstadkommit på det konjunkturpolitiska området.

Från folkpartiets sida kommer vi givetvis att upprepa vårt förslag från i höstas om en sådan ytterligare höjning av ortsavdraget som ger skattelindring även åt de grupper jag nyss nämnt. Alla andra medborgare får också därigenom en välbehövlig ytterligare skattelättnad.

Även på vissa andra områden avser vi att föreslå lättnader i beskattningen. Det av finansministern beräknade budgetöverskottet kommer därigenom att minska men icke i sådan grad att det under det nya budgetåret såvitt jag förstår kan anses medföra något som helst konjunkturpolitiskt men. Statsfinansiellt kommer det givetvis inte att möta några svårigheter.

Att de privata investeringarna kommer att upphöra att öka är ett observerandum av vikt. I inte ringa grad torde det bero på att möjligheterna till företagens självfinansiering avtagit och kommer att ytterligare avta på grund av minskade marginaler. Med de väldiga kostnadsökningar som det senaste året medfört för näringslivet, särskilt i form av ökade löner, kostnadsökningar som icke kunnat uppvägas av rationaliseringar eller prisstegringar — det sistnämnda gäller inte minst exportindustrin, där tvärtom på sina håll prisfall fått noteras — är man enligt min mening inne i ett läge som väl motiverar stimulerande åtgärder för företagandet. Olika vägar kan härvidlag komma i fråga. För företagssparandets vidkommande är skattelagstiftningen säkerligen ett instrument som både är användbart och som bör provas.

Finansministern erinrar i sin propo-

Statsverkspropositionen m. m.

sition om det uttalande som OECD-länderna — däribland Sverige — gjorde vid sitt första sammanträde och som innebär att man beslöt att sätta en 50-procentig ökning av den reala nationalprodukten för organisationens medlemmar tillsammans som mål för 60-talet. Det innebär en genomsnittlig årlig ökning av 4,3 procent. Den svenska genomsnittliga ökningen av nationalinkomsten har för efterkrigstiden varit cirka 3,5 procent. Uppenbart är att OECD-länderna tillmäter en snabb framstegstakt den allra största betydelse för en harmonisk utveckling av världsekonomin. Om Sverige skall hålla jämna steg enligt denna plan, vilket naturligtvis i och för sig sannolikt bör kunna ske, är det dock ofrånkomligt att den ekonomiska politiken får en utformning som effektivt medverkar till det uppsatta målet. Dit hör bl. a. frågor rörande kapitalförsörjningen, initiativ och forskning, utbildning och annat som främjar den tekniska utvecklingen.

Från folkpartiets sida har vikten av ett sådant dynamiskt grepp på den svenska politiken är efter år framhävt. Dit hör också — som finansministern för övrigt själv understrukt — åtgärder för att på olika sätt främja rörligheten på arbetsmarknaden. Förmodligen får — förutom de familjepolitiska synpunkterna — även de marknadspolitiska ses som bakgrund till den av regeringen föreslagna ökningen av bostadsbyggandet.

Den situation som alltså 17 år efter krigets slut råder på bostadsfronten är i många fall direkt upprörande. Inte minst i dessa sista dagar har situationen på bostadsmarknaden aktualiserats genom bedrövliga exempel på verkningarna av bostadsbristen i förening med rådande hyresreglering. Ur *alla* synpunkter måste det vara en väsentlig uppgift att ta krafttag för att lösa bostadskrisen. Att därför behövs ett grepp av annan omfattning än vad regeringen tagit, tycker jag är uppenbart. Utan att närmare ingå på de olika vägar som därvid kan komma i fråga — vi får säkert tillfälle att senare diskutera den saken — vill jag helt kort peka på kapitalförsörjningen

för bostadsbyggandet, där det måste gå att skapa andra och bättre förutsättningar än nu. Inte minst för arbetskraftens rörlighet är det nödvändigt att så sker. Svårigheten att få bostad på annan ort är nu ofta det viktigaste, för att inte i många fall säga det enda hindret för förflyttning av arbetskraft.

Jag tror för övrigt att den i fjol av folkpartiet ställda riktningen, att så småningom nå en produktion av 80 000 nya lägenheter per år, på längre sikt kan vidgas till 100 000 nya lägenheter årligen, vilket kan bli nödvändigt därast vi någonsin skall få bostadsproblemet löst.

En ingalunda ovanlig komplikation vid flyttning till annan ort ligger däri, att vederbörande äger ett egna hem som inte går att sälja. Det finns visserligen gott om lugade spekulanter, men särskilt om lånen på huset är starkt nedamorterade behövs för affärens genomförande kontant kapital, som det är praktiskt taget omöjligt att upplåna. Då ägaren, som alltså skall flytta, har möjlighet att få bostad på sin nya plats genom att där köpa ett egna hem, behöver han tillgodogöra sig det sparkapital som han har liggande i sin gamla villa. Med gällande prioritetsregler har han utsikt att få låna pengar till att bygga ett nytt hus, men han har praktiskt taget inga eller i varje fall mycket små möjligheter att få låna pengar för att köpa ett gammalt hus.

Liknande problem uppstår för övrigt i många andra sammanhang än när det gäller att förflytta arbetskraft. Frågan är ganska brännande, och att jag för den på tal nu beror på att man aviserar en utvidgning av lagen om likviditets- och placeringskvoter, vilket hotar att göra situationen ännu svårare vid köp och försäljning av äldre villor och småhus. Jag har svårt att förstå att detta kan vara förenligt med försöken att rationellt tillvarata alla olika möjligheter på bostadsmarknaden. Även för arbetskraftens rörlighet är sådana ytterligare restriktioner klart hindrande.

Med anledning av herr Bengtsons resonemang om behovet av en effektiv

Statsverkspropositionen m. m.

skatteutjämning för kommunerna vill jag bara helt kort notera, att vi även från folkpartiets sida anser det ytterst nödvändigt att en sådan vettig utjämning sker och att vissa kostnader kan överflyttas från kommunerna. Också der frågan får vi tillfälle att dryfta senare under denna riksdag.

När jag studerade statsverkspropositionen med dess flödande inkomster och stora överbalansering, som finansministern nu bedömer som ett erforderligt minimum för att bevara den samhällsekonomiska balansen, tyckte jag mig faktiskt känna igen tongångarna från herr Strängs alla ioregående budgetresonemang. Jag kan inte erinra mig en enda gång då han inte envetet hävdade att just den siffra, just den balans han kommit fram till i sitt budgetförslag har varit den enda rätta, om inte konjunkturen skulle råka i olag, inflationen bryta lös eller arbetslösheten skapa elände. Utvecklingen har emellertid gått sina egna vägar och starkt avvikit från herr Strängs bedömningar och förutsägelser. Jag har full förståelse för att det är svårt att göra sådana här bedömningar, där även fackexpertisen kan vara delad eller oklar. Vad som förvånat och alltjämt förvånar är emellertid att man envist fasthåller vid uppfattningen, att de av regeringen presenterade budgetsiffrorna skall betraktas om inte som heliga så i varje fall näst intill och att även måttliga förändringar i dem skulle bringa oss i fördärvet.

Jag sade för en stund sedan, att jag inte finner det särskilt onaturligt om en socialdemokratisk regering strävar efter att få så stor del som möjligt av medborgarnas inkomster att passera genom statens kassarörelse. Statens möjligheter att dirigera såväl det ekonomiska livet som medborgarnas levnadsbetingelser blir därigenom större, och detta måste väl för varje rättrogn socialist vara någonting att sträva efter. Den liberala politiken har en annan förutsättning, som väl alla känner till, nämligen att den bästa stimulansen för ett framåtgående samhälle ligger i att människorna själva får förfoga över så stor del som möjligt

av sina inkomster — givetvis inom de gränser som ett socialt ansvarsmedvetet samhälle finner erforderliga.

Att vårt samhälle och medborgarnas produktionsförmåga kunnat utvecklas på det sätt som skett, beror som jag ser saken på att socialdemokraterna hittills misslyckats i sitt uppsåt att skapa ett socialistiskt samhälle. Det sociala samhälle som vi alla hjälpts åt att bygga — med betydande bidrag från regeringspartiet, det vill jag ingalunda förneka — är dock icke socialistiskt; fastän många medborgare nog blandar ihop dessa helt skilda begrepp, därtill stimulerade av regeringspartiet. I själva verket vågar jag påstå, att den svenska socialdemokratien ännu aldrig i praktisk politik kunnat förverkliga det centrala i sina socialistiska intentioner. När försök av någon mera väsentlig omfattning gjorts har de lett till bakslag, och regeringen har nödgats återvända till en friare politik. Det finns åtskilliga exempel härpå under efterkrigstiden, även om regeringen självfallet på vissa punkter och i vissa speciella fall omhuldar åtgärder av central dirigerings- och regleringskaraktär som vi måste starkt kritisera.

Nej i själva verket är det alltjämt ett dynamiskt liberalt samhälle vi lever i, och den socialdemokratiska regeringen har på grund av maktbalansen bland väljarna i stort sett hindrats att föra en rent socialistisk politik. Oavsett att företrädarna för en liberal samhällssyn icke deltagit i regeringen har de dock på detta sätt kommit att öva ett starkt inflytande på samhällets utveckling och den förda politiken. Såvitt jag förstår var det överord då nyligen någon regeringsledamot — jag tror att det var finansministern — ville göra gällande att oppositionen inte spelat någon som helst roll under de senaste 30 åren. Att det liberala inflytandet får fortsätta och förstärkas utgör enligt min mening en långt säkrare garanti för en önskvärd utveckling av samhällsekonomin än de kritstreck som dras upp av den socialdemokratiska finansministern i hans budgetpresentationer.

Statsverkspropositionen m. m.

Till sist vill jag, herr talman, förena mig med herr Bengtson i yrkandet att den föreliggande propositionen nr 1 remitteras till respektive utskott.

Herr HAGBERG (h):

Herr talman! Det var en gång — så börjar alla gamla vackra sagor — då Kungl. Maj:ts proposition i januari angående statsverkets tillstånd och behov också klarlade statsverkets tillstånd och behov. Det är nu ganska länge sedan. Numera får vi, som alla väl känner till, en ny proposition, som kommer i slutet av april eller i början av maj. Det torde innebära någon överdrift att säga, att denna nya proposition — kompletteringspropositionen — företer en på alla punkter iögonfallande likhet med den proposition som avlämnas i januari. Sedan går ytterligare ett antal månader, och så kommer, mina damer och herrar, verkligheten med sin stora kompletteringsproposition. Avståndet mellan verkligheten, sådan den speglar sig bl. a. i riksrevisionsverkets siffror av december och förutsägelseerna i januari samma år, tenderar som alla helt säkert har observerat att bli längre och längre med varje år.

Låt mig ta ett enda litet exempel, som kan hämtas ur de handlingar, som i dessa dagar har tillställts kammarens ledamöter.

I januari i fjol räknade man enligt riksstaten för budgetåret 1961/62 med ett underskott på cirka 500 miljoner kronor i totalbudgeten. Men vad inträffade i december, alltså för några veckor sedan? Jo, i stället för detta underskott blir det ett överskott på 160 miljoner kronor. Nu får man visserligen kanske rättvisligen räkna med att detta överskott kan komma att sjunka genom ytterligare utgiftsökningar på tilläggsstat jämte de väntade löneökningarna för de statsanställda, men kvar står med all sannolikhet icke desto mindre en felräkning — om man nu skall använda den termen i brist på någonting bättre — på omkring en halv miljard.

Det är ju möjligt att en sådan ord-

ning är oundviklig i den mer än vanligt föränderliga värld, i vilken vi lever, men tillfredsställande är den ordningen icke. De aktuella siffror, som vi rör oss med i januari, är i stor utsträckning inaktuella i maj och ofta i betydande omfattning föråldrade i december.

Att under dylika förhållanden från regeringsbänken bistert klandra exempelvis oss inom högerpartiet därför att vi vägrar att på varje punkt i statsverkspropositionen svära på magisterns ord, förefaller mig en smula orättvist. Jag vill inte, herr talman, vara ogrannläga mot någon, men jag måste för min del nog säga, att statsverkspropositionen numera på icke oviktiga punkter — i varje fall beträffande de statsfinansiella aspekterna — har omvandlats till föga mer än en arbetshypotes för våra remissdebatter.

Finansministern är anhängare av totalbalanseringens princip. Hans årliga budgetförslag bär spår därav. I praktiken har han dock inte riktigt haft lyckan med sig. Ekvationen har haft svårt att gå ihop. I den socialdemokratiska pressen skänker man i sina kommentarer till riksstatsförslaget — och detta givetvis med all rätt — mycket uppmärksamhet åt finansministerns resonemang i denna betydelsefulla principfråga. Det heter där på något håll, att »man» — d. v. s. finansministern — »nu bortser från de formalistiska dribblingarna med drift- och kapitalsiffror» — vilket mustigt språk! — och i stället nalkas dessa totalbudgetsiffror »mer realistiskt, mer korrekt analyserande».

Nå, nu tror jag för min del, att det innebär en betydande underskattning av finansministerns omdöme när man antyder, att totalbudgetresonemanget tidigare för honom blott skulle ha varit en »formalistisk dribbling med drift- och kapitalsiffror». Såvitt jag kan förstå ligger saken inte alls till på det sättet. Finansministerns resonemang i denna avgörande principfråga är självfallet uttryck för en noga genomtänkt åskådning, en socialdemokratisk åskådning, syftande mot ett klart utstakat socialdemokratiskt mål. Det vore, som jag sa-

Statsverkspropositionen m. m.

de för ett ögonblick sedan, att underskatta finansministern, om han inte skulle ha sett saken på det sättet.

Vi på vårt håll har aldrig godkänt totalbalanseringen som princip, och det är med tillfredsställelse som jag för en stund sedan hörde herr Lundström ge uttryck åt samma uppfattning. För oss inom högerpartiet står det klart, att finansministern visserligen motiverar totalbalanseringen från konjunkturpolitiska utgångspunkter men samtidigt därigenom vill skaffa sig motivering för att ta ut högre skatter än som nödvändiggöres av de löpande kostnaderna för det allmännas verksamhet. En totalbalansering, som i sig innebär en kraftig överbalansering av driftbudgeten, driver upp statsutgifterna och frestar till ständigt nya utgifter.

Den betyder också ett tvångssparande med utnyttjande av skattemedel och tvångssparande är ju ett gammalt socialdemokratiskt önskemål. Varför vill man inte bibehålla den uppfattningen? Genom att staten i skatter tar ut medel för sina investeringar tvingar den medborgarna — det är helt naturligt — att lämna bidrag till ett statligt sparande men — och det är samtidigt lika självklart — försämrar i motsvarande mån för den enskilde inkomsttagaren att öka sitt personliga frivilliga sparande.

I regeringspressen har ju finansministern fått många rosor för sin budget. Det kan jag väl förstå. Partiklockorna har ringt från norr till söder. Herr Strängs »sexa» är hans »starkaste budget», har det sålunda hetat på många håll. Nu är emellertid det egendomliga att förmåla att finansministern själv tycks ha en helt annan uppfattning. Jag utgår ifrån att kammarens ärade ledamöter har fastnat för några uttalanden av statsrådet på sidan 19 i finansplanen, där han säger: »Jag vill emellertid inte dölja att budgetåret 1962/63 kommer att innebära en fortsatt finanspolitisk försvagning jämfört med innevarande budgetår.» Nu upprepar sig den delikata frågan: Vem har rätt, finansministern eller hans supporters? Båda kan omöj-

Men det finns andra vittnesbörd. »Årets budget är unik i ett avseende», framhålles sålunda i regeringsorganet. »Den innehåller varken undanskymda eller öppet redovisade behov av nya skatter.» Jag undrar det, ärade kammarledamöter. Möjligen skulle man formellt kunna säga att påståendet håller när det direkt gäller den statliga skatsektorn. Men hur förhåller det sig med den kommunala skatsektorn, över vilken statsmakterna ju numera har tillvällåt sig ett allt starkare inflytande?

Det finns på sidan 17 i finansplanen några intressanta resonemang av finansministern i dessa stycken. Han säger där bl. a.: »Jag vill dock i detta sammanhang framhålla att lösningen av de kommunala finansproblemen inte generellt kan sökas i någon väsentligare utökning av kommunernas lånefinansiering. En sådan lösning står inte till buds redan av den anledningen att den skulle förutsätta en generell lättnad av penningpolitiken, vilket åtminstone för närvarande inte är möjligt.» Så konkluderar statsrådet på följande sätt: »Utrymme för en fortsatt ökning i kommunernas investeringar måste därför i första hand vinnas genom en ökning av kommunernas inkomster.» Det måste alltså åstadkommas genom höjda kommunalskatter. Finansministern vinkar visserligen med det planerade hypoteksinstitutet AB Kommunkredit och hänvisar desslikes till kommande förslag — en av de många särskilda propositioner som väntas — om en utvidgning av stödet till de skattetyngda kommunerna, men anvisningen, mina damer och herrar, är fullständigt klar och den kan inte missförstås av någon. Finansministern säger till kommunerna: Höj skatterna; ni får inte låna annat än i undantagsfall!

När jag såg dessa statsrådets uttalanden började jag fundera på vad kommunalfolket ute i landet skulle komma att säga om denna medicin. Kommunernas investeringar har ju som kammarens ledamöter väl känner — detta har påpekats många gånger här — till i icke ringa omfattning sin grund i statliga påbud, men när kommunerna nu ville låna

Statsverkspropositionen m. m.

de pengar som fordras för att de i form av investeringar skall kunna efterkomma dessa statliga påbud, då vinkar staten med kalla handen och säger: Ni får inte låna; höj skatterna i stället! Och så talar det om att vi inte har att emotse några höjda skatter!

Jag förutsätter att kammarens ledamöter har observerat att detta finansministerns resonemang när det gäller den kommunala skattesektorn är exakt detsamma som det han för när det gäller den statliga finansieringen. Det är en rekommendation och ett drivande av högskattepolitik över hela fältet. Högskattepolitik för det statliga fältet och för det kommunala fältet är den allena saliggörande läran. Jag vill tillägga — och då vill jag rikta mig till de många ledamöter här i kammaren som samtidigt är kommunalmän — att av den preliminära nationalbudgeten får vi veta, att de kommunala investeringarna volymmässigt sett synes ha minskat något från 1959 till 1960, medan en ökning på cirka fem procent beräknas ha ägt rum från 1960 till 1961. Enligt av statistiska centralbyrån under november i fjol insamlade uppgifter om kommunernas investeringar 1961 och investeringsplaner för 1962 kan en fortsatt betydande investeringsökning förväntas. Nationalbudgeten beräknar att kommunernas investeringar under 1962 — alltså det år i vilket vi nu är inne — kommer att öka med 440 miljoner eller drygt 10 procent.

Nu är det ju så, som kammarens ledamöter väl känner till, att den kommunala utdebiteringen för närvarande i medeltal ligger på något över 15 kronor per skattekrona. Skall finansministerns och därmed regeringens politik och rekommendationer nu följas även för kommunernas del, så kommer man ju otvivelaktigt — jag erinrar om de siffror för investeringarna som jag antydde för ett ögonblick sedan — upp i kommunala utdebiteringar av en storleksordning som tidigare nog har ansetts ganska otänkbar ute i våra kommuner.

Och så en annan sak, som jag skulle vilja vända mig emot. Den har redan berörts av herr Lundström, men jag tycker

att förhållandet är så anmärkningsvärt att det kan fordra ytterligare en kommentar. Trots de rikligt flödande statsinkomsterna, som ju ger regeringen en mycket stor handlingsfrihet — en handlingsfrihet som regeringen inte haft på många år — har finansministern visat sig komplett likgiltig inför kraven under skattedebatterna i december att undanröja den skattehöjning — observera skattehöjning — för många medborgare i ortsgrupp 5, alltså Stockholm och talrika kommuner i Norrland, som skattebeslutet innebar. Den orättvisan — det är det enda ord man kan använda i det sammanhanget — skall alltså stå kvar.

Enligt min mening måste sålunda bestämda erinringar riktas mot väsentliga avsnitt av budgetförslaget och mot de resonemang som ligger bakom detsamma. Jag har inskränkt mig till att antyda ett par av erinringarna här. Å andra sidan vill jag inte bestrida att det finns anledning också till erkännanden i fråga om den nu presenterade riksstaten. Sålunda tycker jag mig ha observerat — jag skulle mycket beklaga, om jag har varit för optimistisk härvidlag — en åtminstone något vidgad förståelse från regeringens sida för den alltmera avgörande roll som våra exportnäringar spelar för hela vår materiella status.

Innan jag går in på den sidan av saken vill jag dock gärna göra ett par bestämda reservationer. Sålunda kan jag inte undgå att finna det ganska anmärkningsvärt — och jag tror att många här i kammaren har gjort samma reflexion som jag — att finansministern så kortluggat som fallet är avfärdar den i många hänseenden helt dominerande frågan inom vårt ekonomiska liv, nämligen Europamarknaden. Han inskränker sig ju — som alla har sett, antar jag — till ett lakoniskt meddelande om att en svensk ansökan om förhandlingar syftande till en association till den europeiska gemenskapen numera har ingivits till ordföranden i gemenskapens ministerråd. Det skulle innebära en överdrift att påstå att vi inte kände till den saken förut.

Vidare vill jag framhålla en observa-

Statsverkspropositionen m. m.

tion som ligger mycket nära till hands. Jag syftar på den tillkärkning av förhandlingsklimatet som i vårt fall tyvärr gjort sig gällande de allra senaste dagarna. Kammarens ledamöter har haft rikliga tillfällen att orientera sig i detta hänseende genom tidningarna. Att erinra om tidigare underlåtenhetssynder på vårt håll tjänar, som situationen nu är, ingenting till, även om ansvaret i vissa hänseenden uppenbarligen får sökas mycket högt upp.

Jag läste häromdagen en uppmärksamnad tidningsintervju med statsrådet Lange. Handelsministern underströk därvid någonting som jag tycker borde vara självklart men som beklagligtvis inte på alla håll förefaller att vara det, nämligen att det inte får vara fråga om att Sverige skall »åka snålskjuts» utan att Sverige måste vara berett att för sin del också ge likaväl som att ta. Detta är enligt min mening klokt och riktigt resonerat av handelsminister Lange. Jag har emellertid en känsla av att det alltför jämt finns utrymme för en dylik upplysningsverksamhet från handelsministerns sida, bl. a. i vissa kretsar som anses stå kanslihuset mycket nära.

För att nu återgå till statsverkspropositionen och dess uttalanden rörande vår utrikeshandel vill jag gärna göra ännu ett påpekande. I nationalbugeten framhålls som bekant att framför allt för skogsprodukterna men även för andra varugrupper priserna fallit väsentligt under loppet av 1961. Det har mot denna bakgrund ansetts sannolikt att exportpriserna för 1962 i genomsnitt skall ligga cirka två procent lägre — observera detta! — än i fjol. Det totala exportvärdets stegring skulle därvid stanna vid fyra procent. Nu inträffar det anmärkningsvärda att dessa kalkyler, som ju dock intresserar hela vårt folk, såvitt jag kunnat finna inte har föranlett några egentliga slutsatser i finansplanen. Man tycker ju annars onekligen att några reflexioner — i varje fall riktade till riksdagen — skulle ha varit på sin plats beträffande den hårdnade konkurrensen på våra exportmarknader, liksom beträffande vårt oroande höga kostnads-

läge och den inverkan härpå som omsättningsskatten på företagens förbrukningsartiklar och investeringar utövar. Men av anledningar som jag självfallet inte känner har detta tyvärr inte blivit fallet, vilket jag för min del beklagar. För övrigt skulle jag nog i det här sammanhanget — kanske litet vid sidan om — vilja passa på att bestämt reagera mot finansministerns egendomliga lust att inte kalla prishöjningar på grund av omsen för inflation. Eller finns det möjligen någon mystisk skillnad mellan prishöjningar som staten framkallar och prishöjningar som inträder av annan anledning? Det ena är inte inflation, men det andra är det — varför? Jag vågar rikta den frågan till statsrådsbänken.

Jag övergår så till uttrycken för en, som jag sade, måhända mera positiv attityd från regeringens sida till utrikeshandelsproblemen. I samband med en bedömning av perspektivet för den svenska utrikeshandeln på längre sikt erinrar sålunda finansministern alldeles riktigt om den nyligen beslutade höjningen av ramen för de statliga exportkreditgarantierna. Vidare meddelar han att vissa överväganden också äger rum beträffande det från affärshankernas sida väckta förslaget om ett särskilt exportkreditinstitut.

Det låter ju hoppingivande. Det skulle säkert vara tacknämligt, om dessa överväganden snarligen kunde leda till ett positivt resultat.

Vidare framlägges förslag om förstärkt kommersiell och allmän upplysningsverksamhet i utlandet. Upplysningskampanjer planeras i Västtyskland, Frankrike, Belgien och Förenta staterna. Flera utländska pressmän skall besöka vårt land. Behov kan därjämte, heter det, visa sig föreligga att i de stora länderna presentera de svenska synpunkterna genom särskilt utsända representanter eller genom goodwill-delegationer. Allt detta är säkert rätt och riktigt. En dylik brett upplagd upplysningsverksamhet är förvisso av behovet påkallad, icke minst beträffande vad Sverige kan erbjuda och utfästa vid uppbyggandet av en europeisk stormarknad.

Statsverkspropositionen m. m.

Då den nya given nu skall sättas i gång vågar jag framföra ett par önskemål. Först och främst är det ett önskemål, i vilket jag hoppas att många här i kammaren vill instämma. Måtte denna propagandaverksamhet slippa den odrägliga hurra-vad-vi-är-bra-mentalitet, som tyvärr under rätt många år inte så sällan satt sin prägel på svenska propagandamanifestationer i utlandet. Av olika skäl som jag här icke skall gå in på är vi svenskar för närvarande inte så omtyckta överallt ute i världen som vi möjligen tror och som vi skulle önska. Var och en som läser utländska tidningar något så när regelbundet konfronteras med tal om svensk självgodhet och svensk dryghet även vid bedömningen av förhållandena i andra länder. Vi är varken i toppen eller längre ned — som jag för en stund sedan antydde — helt oskyldiga till att situationen är som den är. Det gäller nu för oss att söka vända stämningen, att »bättra vad som fordom brast». Regeringens ansvar i detta sammanhang är självklart.

Visst har vi oändligt mycket i vårt land som vi har rätt att glädjas åt och vara stolta över, ärade kammarledamöter. Somt har vi själva skapat i arbete och möda, somt har vi fått till skänks av en nådig försyn. Men det där talet om »mönsterlandet Sverige» börjar skorra illa i utlänningens öron. Även vi har våra brister och våra allvarliga problem att brottas med. Vi känner dem lika bra alla här i kammaren. Varför inte i propagandan säga som sanningen är? Det kan vi göra utan onödigt självplågeri. Enligt min tro skulle propagandans slagkraft icke förminskas därav. Snarare tvärtom!

Vi behöver alltså en objektiv, saklig, allsidig och aktuell upplysning, en fullständig och riktig bild av vårt land och det liv som leveres här med dess dagrar, men också med dess skuggor.

Jag skall, herr talman, vidare ta upp ett avsnitt i finansplanen, som efter mitt sätt att se är ganska egendomligt.

På s. 12 i finansplanen meddelar finansministern att man enligt de i nationalbudgeten framlagda bedömandena

skulle kunna »vänta en viss dämpning i inflationstrycket under 1962 beroende på att det privata näringslivets investeringar ej synes fortsätta att stiga utan komma att ligga kvar vid den under föregående år uppnådda nivån». Man skulle kunna tycka, att finansministern — som så gärna målar sina bilder mot bakgrunden av den samhällsekonomiska balansen och så ofta varnar för de risker som skulle kunna vara förenade med åtgärder som oppositionen föreslår — skulle glädja sig åt denna dämpning. Man skulle också vänta att finansministern, utifrån sin egen konjunkturbedömning, skulle sluta upp vid näringslivets sida och vad gäller den offentliga sektorn bidra till att förstärka den inflationsdämpande effekten. En sådan förhoppning är emellertid fåfäng. De citerade raderna följdes nämligen omedelbart av upplysningen att de offentliga investeringarna uppvisar en ökning. Inte nog härmed — herr finansministern talar om en kompenserande ökning. Nog är vi vana vid att kompensationsstänkandet numera har spritt sig till de mest oväntade kretsar här i landet, men att finansministern skulle börja tala om compensation — och detta i ett sådant sammanhang — det är ändå ganska överraskande. Jag avvaktar, herr talman, inte utan en viss spänning vad finansministern eller någon annan ärad företrädare för regeringen har att säga på denna punkt.

Till slut vill jag bara meddela att jag anser mig kunna utan självövertvinnelse instämma i de yrkanden, om remiss av denna proposition som här har ställts av två föregående talare.

Hans excellens herr statsministern **ER-LANDER**:

Herr talman! Det får inte uppfattas som någon form av bristande uppskattning av de skarpsinniga inlägg som nyss hållits från denna talarstol, om jag säger att det är med ett visst vemod som en gammal debathäst, som stått här i första kammaren och försvarat regeringens politik under så många remissdebatter, nu måste konstatera att han inte som

Statsverkspropositionen m. m.

motståndare har herr Ewerlöf, vilken nu dragit sig tillbaka till ett lugnare och stillsammare liv, om det finns ett sådant. Men jag vill gärna, när jag nu upptäckt herr Ewerlöf i kammaren, säga att vi alla, även när vi haft alldeles diametralt motsatta uppfattningar, hade och har en stor respekt för hans kunnighet och skicklighet och framför allt för hans intresse för politiken. Det talas så mycket i denna tid om att politikerna sysslar med småtterier och att det som vi håller på med i detta hus blir så bagatellartat, att de som vet något kräver en snar regimförändring. För herr Ewerlöf var det aldrig tal om något sådant. Han tog politiken som en allvarlig sak och betraktade det som en allvarlig uppgift att försöka driva det som enligt hans mening var nyttigt och klokt för riket. Det tycker jag att jag gärna kan få uttala så här så att säga rent privat när vi är så få samlade i kammaren.

Debatten har emellertid inte varit utan sina poänger, trots att herr Ewerlöf inte deltagit. Det är synd att man inte har tillfälle att punkt för punkt gå igenom framför allt herrar Lundströms och Hagbergs anföranden. Jag tror att jag fått en del uppslag där till mina inlägg i den kommande valrörelsen. Jag skall inte ta upp dem nu. Jag skall bara ta upp två saker som det enligt min uppfattning är klokt att försöka klarlägga från början.

Först och främst ifrågasätter jag om det är så stor idé att som herrarna tycks vilja göra ta upp den gamla striden från i somras om EEC-anslutning, medlemskap och neutralitet. Det är inte vi som aktualiserar den striden, utan frågan anses alltså från er sida vara så viktig att ni inte nu accepterar tanken att tillsammans försöka bygga upp en gemensam svensk förhandlingsposition och försöka göra det bästa möjliga av situationen utan i stället säger: Först måste det klargöras, att Sverige för närvarande har ett synnerligen dåligt anseende ute i Europa och att detta dåliga anseende i stor utsträckning beror på att det allra högst uppe skulle sitta någon eller några som inte förstår tidens krav utan som försöker driva en politik vilken skapar intryc-

ket att Sverige är ointresserat av en närmare ekonomisk kontakt med Europa.

Jag är ytterst överraskad över att man skall behöva fortsätta denna diskussion. Om det fanns någon som i somras inte förstod hur frågan verkligen låg till, så var det ursäktligt. Det var ursäktligt om herrarna hade en annan uppfattning då, men det är för mig fullständigt obegripligt hur man nu — efter österrikiska och schweiziska regeringarnas ställningstaganden och efter det att ansvariga politiker inom EEC nu offentligen sagt vad som förut fanns endast i de hemliga dokumenten — kan vidhålla den uppfattningen att det skadar Sveriges anseende om svenska regeringen avger exakt samma deklaration som alla de ledande inom EEC, däribland Spaak och i någon mån Erhard, nämligen att medlemskap i OEEC är oförenligt med neutraliteten och att ett instämmande i deras bedömning av läget innebär att vi skulle komma på dålig fot med dem.

Herr Lundström är rädd om vårt anseende utåt. Då tror jag att herr Lundström skulle kunna lämna ett bidrag som kanske skulle spela en viss roll. Det vore att inte gentemot allt som är tillgängligt i alla offentliga papper försöka göra gällande att de personer som skall förhandla å Sveriges vägnar — och det blir svåra förhandlingar — egentligen inte alls vill förhandla. Detta är inget bra sätt att bygga upp en svensk förhandlingsposition. Om ett sådant påstående vore sant, då måste man tala om sanningen, men när det i stället bevisligen är fel är det svårt att begripa varför man av intressen som måste vara rätt perifera skall hålla på med denna debatt. Om ni verkligen är måna om det svenska anseendet, så bör ni tala om att den svenska regeringen från den 31 juli deklarerat ett starkt intresse för samarbetet. Tala om att jag i mitt så kritiserade tal den 22 augusti deklarerade att svenska regeringens avsikt är att söka en så nära anslutning som möjligt! Säg det, men kom inte med påståenden som är felaktiga, om ni inte är ute efter att försvåra att Sveriges förhandlingar med EEC skall leda till ett lyckligt resultat!

Statsverkspropositionen m. m.

Jag är som sagt, herr talman, överraskad över att denna diskussion om neutraliteten skall tas upp på nytt och återigen rulla runt landet i samband med diskussioner angående neutraliteten. Det påstås i vissa tidningar att vi är så debatträdda inom regeringen att vi inte vill debattera alls. Tro inte det! Vi kommer att försvara oss mot angreppen även på denna punkt.

Bland den mängd av ting, som jag här gärna skulle vilja ta upp, vill jag vidare säga att vi med största tillfredsställelse hälsar det nyvaknade intresset — framför allt från högerns men i någon mån även från folkpartiets sida — för kommunernas finanser. Det är, herr talman, inte så länge sedan socialdemokraterna och centerpartiet fick kämpa framför allt mot högern för en rimlig skattekompensation åt kommunerna. Där fanns ju en möjlighet att visa sitt intresse för kommunerna. Är man nu så övertygad om att man bör slå vakt om kommunernas intressen som herr Hagberg, är det något som vi, som sagt, hälsar med största tillfredsställelse. Men då bör högern också dra ett tjockt streck över alla de attacker den tidigare riktat mot kommunernas finanser — skolmåltiderna, för att nu ta ett enda exempel — och visa att det verkligen är fråga om ett gemensamt intresse för att stärka kommunernas finanser.

Årets statsverksproposition utgör ett starkt stöd för kommunerna. Jag kan inte förstå hur herr Bengtson har kunnat läsa dem på annat sätt. Där finns en kraftig höjning av skatteutjämningsbidraget och en mycket kraftig höjning av väganslaget även när det gäller den del av väganslaget som innebär en övervältning av städernas kostnader på staten. Vad jag framför allt vill framhålla är dock att hela budgetförslaget går ut på att göra den statliga upplåningen så ringa som möjligt. Tyvärr har vi i den meningen försvagat budgeten, att vi måste gå ut med en viss statlig upplåning. Den som står här i riksdagens första kammare och pläderar för ytterligare statlig upplåning bör emellertid besinna, att de som drabbas hårdast härav är

kommunerna. Avsikten i propositionen är ju att genom att hålla staten borta ifrån kreditmarknaden i så stor utsträckning som möjligt skapa utrymme för de privata investeringarna och framför allt för de kommunala investeringarna. Vart tar dessa investeringsmöjligheter vägen i det ögonblick man plottrar bort propositionens huvudlinje genom illa överlagda skatteförslag?

Här föreligger alltså tre punkter där man har möjlighet att i sak visa sitt intresse för en stark kommunalpolitik. Jag kan inte förstå hur man kan tala för en ökning av den statliga upplåningen och samtidigt försöka driva meningen att man är vän av lättnader för kommunerna att finansiera sina investeringar med lån. Det går inte ihop.

Detta var två anmärkningar som jag gärna har velat göra, ty de är enligt min mening väl förtjänta av att noteras. Det finns många andra ting som jag också skulle vilja ta upp, men jag eller mina kolleger får väl tillfälle att återkomma.

Vi har, herr talman, mer och mer kommit till insikt om att statsverkspropositionen avser att klara två ting. Först och främst skall den ge utrymme för de åtgärder som statsmakterna anser vara viktiga att få genomförda. Enklast uttryckt: att man skaffar det utrymmet genom att anvisa inkomster som täcker utgifterna. Vi är väl överens om att det är en av statsverkspropositionens viktigaste uppgifter. Men ända sedan mitten av 1930-talet har vi undan för undan lärt oss att den i statsverkspropositionen framlagda budgeten dessutom har till uppgift att vara ett instrument för konjunkturpolitiken. Finanspolitiken skall dock inte utgöra det enda instrumentet utan arbeta tillsammans med kreditpolitiken — d. v. s. med räntepolitiken — och arbetsmarknadspolitik. Detta tredje element — en dynamisk och rörlig arbetsmarknadspolitik — är en kanske lika viktig och betydelsefull del av konjunkturpolitiken som de två andra elementen. Det är en insikt som håller på att växa fram — jag tror att den inte har vuxit fram hos högern ännu — men jag är överty-

Statsverkspropositionen m. m.

gad om ett om några år kommer vi att betrakta det som naturligt att dessa tre instrument tillsammans så småningom skall ge oss möjligheter att lösa de problem, som alla världens industriländer brottas med, nämligen hur man skall kunna i möjligaste mån förena full sysselsättning med prisstabilitet.

Om vi nu ser på hur regeringen bedömer vad rikets väl kräver mot bakgrunden av att statsverkspropositionen har nämnda två uppgifter, är det väl klart att man frågar sig hur vårt ekonomiska läge ser ut. Det finns väl ingen som ett ögonblick skulle våga bestrida att 1960 och 1961 har varit utomordentligt lyckosamma år för det svenska näringslivet. Man kan ta vilka siffror man vill — produktionsstatistiken, sysselsättningsstatistiken, valutarenservan, handeln med utlandet, prisstabiliteten — man måste konstatera att åren 1960 och 1961 har varit lyckosamma. Men det skulle vara att fullständigt missuppfatta innebörden av vad jag nyss försökte klargöra, om man skulle göra gällande att finanspolitiken icke skulle ha spelat en avgörande roll tillsammans med de två andra faktorerna för att det svenska näringslivet skulle ha fått utrymme för sin expansiva kraft, sin konstruktiva duglighet och allt det som vi med rätta är stolta över.

I en artikel i Finanstidningen den 10 januari drog bankdirektör Browaldh upp en bedömning av den förda politiken. Han är inte socialdemokrat och tillhör alltså inte den där hyllningskören som en av de ärade talarna här nämnde, men det blev ändå en ganska markant deklaration om att vi nu har uppnått en situation då — han har tydligen inte mycket sinne för arbetsmarknadspolitiken — kreditpolitik och finanspolitik samstämt har bedrivits. Han döljer icke att vad som skapade stabiliteten i ett kritiskt läge då det kunde ha gått illa var omsättningskatten. Var och en som här talar om att det varit lätt för Sträng att göra upp budgeten i år borde ägna en tanke åt hur denna budget skulle ha sett ut, om vi hade följt herrarnas anvisningar. Om vi inte haft omsättnings-

skatten i dag, är det då någon som ett ögonblick inbillar sig att det över huvud taget varit möjligt att genomföra skattesänkningar eller att det över huvud taget varit möjligt att tillgodose en hel rad av de önskemål, som vi nu har fått beröm för att vi tillgodosett: ett ökat vägbyggnande, ett ökat bostadsbyggnande — där jag dock noterar att herr Bengtson velat ha ett minskat bostadsbyggnande — och höjda folkpensioner. Ingenting av detta hade ju varit möjligt att genomföra. En borgerlig finansminister hade sannerligen inte haft en lätt situation, om vi hade drivits bort från regeringsställningen år 1960 och en borgerlig regering skulle ha lagt fram dessa förslag utan omsättningsskatt. Eller skulle ni ha låtit omsättningsskatten vara kvar och sagt: »Den är ju ett misstag, men det är Strängs misstag, och vi kan dra nytta av den.» Det är det resonemang ni för; ni accepterar inkomsterna av omsättningsskatten men säger ändå att skatten inte är bra.

Jag tror inte att det finns någon objektiv bedömare som kan komma ifrån först och främst att finanspolitiken spelar en stor roll för den ekonomiska utvecklingen i vårt land, vidare att i den finanspolitik vi har fört har en av förutsättningarna varit att vi under en högkonjunktur icke skall bli tvingade att belasta lånemarknaden och slutligen att denna lyckliga omständighet är en följd av att regeringen vågade sätta sin existens på spel genom att genomdriva omsättningsskatten. Hela denna diskussion om de flödande penninginkomsterna och allt detta blir därför meningslös, om man inte säger att det var ett misstag när man så våldsamt motsatte sig den förstärkning av finansministerns möjligheter att arbeta som man gjorde för ett par år sedan.

Det är klart att läget är ovisst. Det är väl ingen som vågar säga att det inte kan bli en nedgång i konjunkturerna. Det skulle vara förbluffande om någon skulle våga ta på sig ett sådant ansvar, men det finns väl heller ingen som vågar säga att det inte är lika sannolikt att den våldsamma amerikanska upp-

Statsverkspropositionen m. m.

rustningen och andra ting kommer att driva fram en ny högkonjunktur. Det är omständigheter som vi har synnerligen små möjligheter att påverka eller att yttra oss om, och det kommer därför alltid att bli felräkningar. Det är en sport att visa att man tar fel, när man försöker bedöma en utveckling 18 månader före den tid då den verkligen äger rum. Men vad som är obestridligt är att vi får försöka göra det bästa möjliga av den situation som föreligger, och då får vi försöka att ta den utveckling till grund för våra bedömningar som förefaller mest sannolik. Och den mest sannolika utvecklingen är väl kanhända att det blir en viss avmatning av konjunkturerna, en viss minskning av den privata industriens investeringsverksamhet och att vi därför tål en begränsad, men dock någon statlig upplåning och att den alltså inte på det sättet uppträder så störande som den skulle ha gjort under de två föregående åren.

Jag förstår väl att ekonomer, industrimän och bankmän tycker att regeringen tog alltför stor risk när de föreslog skattesänkningen i höstas, ty så ovisst som läget är kan det ju ligga mycket i vad praktiskt taget alla nationalekonomer säger — jag vet inte om herr Ohlin har någon annan nationalekonom än herr Ohlin vid sin sida, det är inte någon som vågar sig på en sådan bedömning som högern och folkpartiet här gör. Jag undrar emellertid ändå om det inte denna gång kan ligga mycket i ekonomernas resonemang: »Var försiktig!» Om det verkligen bleve en konjunkturdämpning som är så kraftig att man behövde spåda på konjunkturerna, är det mycket lätt att ordna det. Då kan ju en räntesänkning — som herr Bengtson efterlyste — komma, och då kan man ta bort kreditrestriktionerna. Jag är säker på att Sveriges hantverkare och Sveriges industriföretagare och framför allt Sveriges kommunalmän skulle säga att detta vore en mycket klokare ekonomisk politik än att i ett ovisst konjunkturläge pressa ut en ökad statlig upplåning. Det kan alltså inte vara den ringaste risk att trampa några väsent-

liga värden under fötterna om vi säger: »Tag det försiktigt med den statliga upplåningen!» Kreditpolitiken kan bli ett mycket smidigt instrument för att klara upp den medelsutpumpning som kan komma att behövas.

Men tänk om det går åt det andra hållet! Tänk om den amerikanska upprustningen verkligen leder till en kraftig högkonjunktur! Är det då herrarnas mening att det kan vara ett näringslivets intresse att vid starten av en sådan utveckling tvinga på oss en statlig upplåning, som om vi går mot en högkonjunktur måste komma att leda till skärpt kreditrestriktivitet och höjda räntor. Det är den frågeställning vi har.

Det kan inte vara någon tvekan om att när denna politik har verkat en tid och man kan göra en objektiv bedömning, kan bankdirektör Browaldh skriva en ny artikel där han konstaterar att regeringen bedömde läget rätt. Både i det ena och i det andra fallet måste det vara en sundare och klokare politik att göra den statliga upplåningen 1962 och 1963 så liten som möjligt.

Det är klart att man kan välja olika metoder att göra denna statliga upplåning så låg som möjligt. Regeringens förslag ligger på bordet. Det är ett uttryck för en genomtänkt uppfattning. Det hade varit intressant att också ha oppositionspartiernas förslag liggande på bordet, ty då hade vi vetat vad de vill sätta som alternativ. Regeringen föreslog därför, som den gjort flera år förut, att remissdebatten skulle komma först sedan oppositionspartierna haft tillfälle att lägga fram sina förslag. Detta har avvisats; man sade att i remissdebatten skall regeringens förslag diskuteras och inte våra. Det är en klädsam blygsamhet, som dock jag, om jag någon gång kommer i opposition, icke kommer att följa. Jag hoppas att jag i så fall skall kunna lägga fram ett förslag som tål att diskuteras. Det tycks man inte nu kunna prestera från oppositionens sida.

Det hade alltså varit rimligt om vi hade haft möjligheter till jämförelse här så att vi hade kunnat säga: Så föreslår

Statsverkspropositionen m. m.

regeringen, vad föreslår oppositionen? I stället har jag nu suttit och försökt lyssna mig fram. Det är möjligt att jag inte kan uppfatta den klarhet som präglad de föregående talarnas analyser av läget, ty jag är, liksom herr Lundström, djupt förvirrad.

Han var förvirrad av budgeten — det beklagar jag mycket — men han slutade med så kraftiga lovord till budgeten, att jag hoppas att inte hans förvirring omfattar även den delen av hans anförande. Han sade nämligen att den socialdemokratiska politiken är ett uttryck för en dynamisk liberal uppfattning. Jag föreställer mig att han menar detta som ett beröm, ty det kan väl inte ha varit någon form av kritik när en liberal klipper till med ett så hårt ord som liberal.

Men jag måste säga att jag har blivit rätt förvirrad av oppositionsledarnas tal här. Folkpartiet vill tydligen göra en skattesänkning utan besparingar. Högern vill väl göra en skattesänkning med besparingar, men den nya folkpartistiska dräkt, som man lagt sig till med, gör att man är litet hindrad i sina rörelser innan man vuxit i den. Det gör det svårt att få ett grepp om vilka besparingar som skulle komma, och vi vet inte riktigt hur det står till. Men kanske blir det klarare under kvällen.

Jag vill bara konstatera att i den allmänna förvirring som jag tyckte oppositionstalarna verksamt bidrog till fanns dock en linje, nämligen denna: det är icke farligt att försvara budgeten. Om detta påstående säger regeringen: Ja, det kan hända att ni får rätt, att vi går mot en lågkonjunktur; men då vill vi använda en sådan möjlighet till att lätta kreditpolitiken och att hjälpa kommunerna härigenom, och vi tror att det är en ur näringslivets synpunkt riktig bedömning för närvarande.

Herr BENGTSO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande den första delen av statsministerns anförande har jag inte anledning att säga mycket. I fråga om EEC gav ju centerpartiet till

känna sin uppfattning mycket tidigt, och senare anslöt sig socialdemokraterna till samma linje, nämligen associering och icke full anslutning.

Jag är emellertid mera intresserad av att diskutera litet om kommunerna. Det är mycket glädjande vad statsministern säger här i dag, men egentligen var det så att centern arbetade intensivt för att man skulle ge kommunerna vissa kompensationer, och till den linjen har socialdemokraterna anslutit sig nu. Man kan dock samtidigt konstatera att det fortfarande finns åtskilligt att göra. Framför allt tycker jag att riksdagen inte skulle behöva skriva fyra gånger till Kungl. Maj:t om skolmåltiderna — riksdagen har ju redan skrivit tre gånger att någonting borde göras på detta område. Det visar inte något större intresse att man i realiteten låtit bidraget till skolmåltiderna sjunka för varje år, ty detta är ju resultatet av kostnadsutvecklingen. Jag vill alltså passa på att säga till hans excellens herr statsministern, att vi nog skulle önska ännu högre grad av aktivitet i fråga om att hjälpa kommunerna.

Det är också mycket bra att generöst säga att kommunerna skall få ta mera av kreditmarknaden. Men man borde också tänka på att hjälpa dem med bidrag och inte bara vara generös i fråga om att låta dem låna.

Jag kan inte dela statsministerns stora förtjusning över omsättningsskatten. När regeringen talar om omsättningsskatten framställs denna som det trollspö som löser nästan alla ekonomiska problem. Jag skulle snarare vilja säga att den är ett nödvändigt ont, som vi kanske fått lov att tillgripa i vissa situationer, men ingalunda den ideallösning som den här framställs som.

I fråga om räntepolitiken vill jag särskilt understryka att detta instrument inte har visat sig äga någon sådan effektivitet att vi kunnat nöja oss endast med det. Vi frågar oss därför om räntans höjd egentligen har någon större inverkan. Det är kreditrestriktionerna som är det viktigaste. Det har statsministern visserligen påpekat, men han har inte så

Statsverkspropositionen m. m.

värst mycket över för en räntesänkning heller.

Statsministern sade i förbigående att jag skulle ha påyrkat ett minskat bostadsbyggande. Nej, det har jag inte, men jag har begärt svar på en central fråga i sammanhanget. Om vi har full sysselsättning, om vi utnyttjar all produktionskapacitet, och regeringen vill bygga fler bostäder: Var vill ni då ta arbetskraften och de övriga produktionsresurserna för detta ändamål? Det var det jag var så intresserad av att veta. Sedan kan vi diskutera om det skall byggas 75 000 eller 100 000 bostäder, som herr Lundström sade. För honom att finna denna arbetskraft är naturligtvis ännu svårare än för regeringen att skaffa arbetare till 75 000 bostäder. Ni är i samma båt. Skall herrarna etablera någon sorts tävling i år? I handling blir det bra mycket svårare att verkställa än att stå och tala om saken i riksdagens första kammare.

I fråga om den statliga upplåningen är läget naturligtvis bra som statsministern säger. Jag ville göra den lilla kommentaren att man inte precis förefaller ha något starkare grepp om vilken upplåning staten skall göra det ena budgetåret och det andra, utan det får bli ungefär som omständigheterna faller sig. Det ena året är budgeten på ett sätt, och den varierar som bekant högst betänkligt till ett annat år, och just i år förklaras det att vi inte behöver göra någon upplåning. Något starkare grepp om situationen verkar inte regeringen att ha.

På tal om tiden för remissdebattens hållande sade statsministern att våra förslag tydligen inte tål att diskuteras. Jo, herr statsminister, allt som föres fram från vår sida kommer att diskuteras under riksdagsbehandlingen. Regeringen har med alla de resurser den får från olika ämbetsverk dock en höst på sig att preparera sina förslag, under det att vi har 15 dagar från det att vi fått statsverkspropositionen på oss att inlämna våra motioner. Det är skillnaden i förutsättningarna när det gäller att lägga fram förslag. Men nog kom-

mer de att diskuteras i fortsättningen, därom råder ingen tvekan.

Beträffande skattesänkningen är det en sak som jag bara skulle vilja önska att statsministern sagt något om. Jag sade från min sida att vi aldrig bör tappa skattesänkningen ur sikte, om det finns möjligheter att åstadkomma någon sådan. Det skulle vara intressant att få höra om statsministern har samma uppfattning eller om hans åsikt är att vi inte alls skall sträva efter skattesänkning. Vi från centerns sida menar att vi aldrig bör tappa bort vår strävan efter en skattesänkning, och att det inte bör ges mera pengar till staten än vad som är nödvändigt för de saker vi beslutar om i riksdagen.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Debatten om EEC har jag verkligen inte aktualiserat. Jag konstaterade endast att Sveriges anseende fått sina stötar på sista tiden och att den saken givetvis har betydelse för EEC-frågan. Spörsmålet om anslutningsformen vet jag mig överhuvud taget icke ha berört. Den saken togs upp av herr Bengtson och senast av herr statsministern. När statsministern nu vill göra gällande att utvecklingen visar hur rätt de hade som ville ha en associering och hur fel det var att förorda en framställning om full anslutning, vill jag erinra statsministern om den ståndpunkt som var folktopiets. Vi uttryckte gång på gång den meningen: »Pröva först och döm sedan». Jag var inte alls övertygad om att det skulle gå att nå fullt medlemskap men jag ansåg att vår förhandlingssituation skulle vara bättre om vi prövade möjligheterna till olika vägar och även till en annan anslutningsform. Regeringen lät bli att pröva denna väg. Sedan regeringen i månader i alla tonarter predikat hur omöjligt det skulle vara att ansluta sig helt och hållet — med en undantagsklausul för neutralitetspolitiken — har den själv stängt dörren bakom sig.

Herr statsministern levererade en verklig lovsång till omsättningsskatten.

Statsverkspropositionen m. m.

Hur skulle man — menar han — kunna tänka sig någon skattesänkning med exempelvis 300 miljoner kronor i höstas om vi inte haft omsättningsskatten? Tänk om man skulle föra ett sådant resonemang vidare, så att man höjde omsättningsskatten ännu mera. Då kunde vi också sänka den direkta skatten ännu mera!

Nej, när man skall bedöma omsättningsskattens verkningar kan man helt enkelt inte bara ställa sig och räkna upp vissa fördelar. Ingen bestrider att staten får mera pengar om man höjer skatterna. Men omsättningsskatten har även vissa skadeverkningar, fastän det är oklart hur stora de är. Den saken kan man inte bedöma så snabbt. Højningen har medfört prisstegringar som direkt är föranledda av omsättningsskatten, och herr Hagberg undrade med rätta varför inte dessa prisstegringar skulle kallas inflation. Omsättningsskatten har medfört kostnadsstegringar för näringslivet och inte minst för exportindustrin. Vilka verkningarna har varit för exportindustrin är inte så klart utrett, men att så ensidigt som statsministern gjorde presentera omsättningsskattens verkningar tror jag inte är befogat.

Beträffande konjunktursiktterna vill jag tillägga att det visst inte förhåller sig så att all expertis är enig om att utrymme saknas för vissa lättnader. Vid den debatt som här om kvällen hölls i Nationalekonomiska föreningen framkom att två deltagande experter var fullständigt eniga om att utrymme fanns för vissa lättnader. Uppgifterna om motsatsen är alltså — såvitt jag förstår — inte riktiga.

Jag vill också erinra om att talet om vilka skadeverkningar en skattesänkning skulle ha blivit väl ensidigt. I statsverkspropositionen, i nationalbudgetens sammanställning av materialet och i finansministerns inkomstberäkning, visar det sig ju att det enskilda sparandet för åren 1959—1961 har ökat oavbrutet, inte bara absolut utan också i förhållande till de disponerade inkomsterna. Vittnar inte detta om att det verkligen finns ett latent sparintresse som utlöses när mera peng-

ar blir tillgängliga för den enskilde? Jag tror att det är fel att göra gällande att medborgarna vid en skattesänkning använder de pengar de får behålla utslutande till konsumtion. Tvärtom ökar sparandet inte bara i absoluta tal utan rent av också i förhållande till inkomsten.

Till slut vill jag säga att jag förstår om statsministern kanske inte så noga följde med alla detaljerna i mitt tal. Jag sade inte att socialdemokraterna skapar ett liberalt och dynamiskt samhälle; jag sade att balansen inom väljarkåren hade *hindrat* regeringen att förverkliga planerna på ett socialistiskt samhälle och att vi därför i realiteten alltså lever kvar i ett dynamiskt liberalt samhälle.

Herr HAGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! När man nu under rätt många år har lyssnat till hans excellens herr statsministern har man lärt sig något om den debatteknik, som statsministern gärna använder och som han använder på ett utomordentligt skickligt sätt.

Ett moment i denna debatteknik, som han utnyttjat många gånger och som även kommit till synes i dag, är att statsministern tar fram ett uttalande från icke socialistiskt håll vilket innebär täckning för en ståndpunkt som den socialdemokratiska regeringen har intagit. Så har också skett i dag i det uttalande som här är citerat.

Jag vill gärna medge, att det uttalande som statsministern återopade kan, i de delar som här återgavs, tas till intäkt för sådana påståenden som här gjordes. Sådana uttalanden från ensaka håll inom näringslivet måste emellertid ses i det sammanhang i vilket de görs. Jag har sett andra sådana uttalanden, där man underlåtit att reagera t. ex. mot totalbalanseringen men samtidigt med skärpa vänt sig emot den i utsikt ställda nya ränteregleringslagen eller de i utsikt ställda likviditets- och placeringskvotlagarna eller uttryckt förhoppning om att vi genom lättnader för sparandet

Statsverkspropositionen m. m.

skall komma bort från obligationsköerna o. s. v., men den sidan av saken omnämns inte av statsministern.

Inte heller vill han skänka någon gillande uppmärksamhet åt åsikter på visst framträdande håll inom näringslivet de allra senaste dagarna, att det nu skulle vara möjligt att lätta på penningpolitiken och att en räntesänkning inte skulle skada. Man går till väga på det sättet att man plockar ut ett litet avsnitt, som täcker ens egen uppfattning, och lämnar det övriga åt sidan.

Här har nu statsministern vidare riktat förebräelser mot oss för att vi har dragit in EEC i debatten — statsministern menade, att det nu får vara slut på detta; nu skall vi se hur förhandlingsläget gestaltar sig. Jag för min del inskränkte mig till att redogöra för det, enligt min mening, otillfredsställande sätt, på vilket finansministern har behandlat den stora marknadsfrågan i finansplanen. Det är ytterligt korthugget — på några få rader hänvisar han till den anmälan som är gjord och därmed punkt. Det är väl dock så, herr statsminister, att finansplanen — den blå boken, som vi populärt kallar den — är ett dokument som med största intresse studeras av alla beskickningar i denna stad och i många utrikesdepartement i världen. Vilka reflexioner skall man där göra, när man ser att detta i hög grad auktoritativa dokument berör denna för vår ekonomiska status alldeles avgörande fråga på ett så korthugget sätt som fallet här är. Den möjligheten kan inte uteslutas, att man på sina håll kommer till den slutsatsen, att intresset i Stockholm för dessa angelägenheter kanske inte är så särskilt framträdande.

I övrigt underströk jag att vi nu tillsammans, så gott vi kan, alla här i landet får försöka göra det bästa möjliga av situationen.

Statsministern vände sig i slutet av sitt anförande mot vad jag hade sagt om effekten för kommunerna av den högskattepolitik, som finansministern nu rekommenderar för dem. Såvitt jag kunde förstå, bestred statsministern inte de siffror jag anförde och de konklusioner

jag drog, men statsministern erinrade därom att man nu har ställt i utsikt ett höjt skatteutjämningsbidrag från staten. Ja, visst har man det — det annonserades redan i december i fjol. Det gällde ett belopp på, om jag inte missminner mig, 30 miljoner. Men, herr statsminister, den summa som nationalbudgeten anger såsom sannolik för kommunernas investeringar under 1962 och som alltså skulle täckas väsentligen med skattemedel uppgår till 440 miljoner, innebärande en ökning med 10 procent. I det sammanhanget spelar denna lilla skatteutjämning en utomordentligt begränsad roll.

Statsministern föreföll även vara misslynt över att den här debatten uteslutan- de rör sig kring regeringens förslag utan att oppositionen ännu framlagt sina alternativ. Statsministern menade, att debatten skulle vinna i intresse och allsidighet, om båda sidorna i en sådan situation som den som nu föreligger hade sina ståndpunkter utarbetade. Jag kan förstå, att detta skulle vara ett från regeringens synpunkt ytterligt angenämt läge, men situationen i dag är den att vi här har att diskutera hur regeringen via statsverkspropositionen har tänkt lägga upp sin politik. I dag är regeringen svarande och vi åklagare.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER:**

Herr talman! Jag har från regeringens synpunkt absolut ingenting emot att få vara ensam i dag och att få betrakta remissdebatten som regeringens dag. Vad jag anmärkte på var att oppositionen också borde ha möjlighet att föra fram sina förslag och få dem diskuterade samtidigt med regeringens. Detta är i alla fall det enda tillfälle då vi har tid på oss att diskutera ekonomin. Det är alltså närmast ett demokratiskt rättvisekrav, tycker jag, att båda parter får framföra sina förslag. Vi har dock som sagt ingenting emot att bara vår budget, som vi anser vara en hygglig budget, i dag får tilldra sig allmänhetens intresse.

Herr Hagberg var missbelåten med att

Statsverkspropositionen m. m.

jag tagit ut ett yttrande av bankdirektör Tore Browaldh och anfört det som stöd för mina uppfattningar. Det finns många områden där jag inte har samma uppfattning som bankdirektör Browaldh. De punkterna talar statsministern inte om, sade herr Hagberg. Nej, herr Hagberg, vad vi nu diskuterar är frågan om det är klokt eller inte att försvaga den statliga budgetpolitiken. När det gjordes gällande att lovsångerna till herr Sträng bara kommer från den såsom man uttrycker sig dirigerade socialdemokratiska pressen tyckte jag, att det kunde vara värt att återställa balansen genom att påpeka att Finanstidningen i den fråga som vi i dag diskuterar har exakt samma bedömning som regeringen.

Jag skall gärna till kammarens protokoll läsa upp litet mer av Tore Browaldhs utmärkta artikel. Han skriver: »Vi kan i dag med visst fog säga att vi egentligen är ganska nära ett väl avvägt samspel mellan finans- och penningpolitik. Låt oss inte åter förstöra detta samspel genom en ny försämring av budgetläget.» Det är det vi resonerar om nu. Då borde det väl vara av intresse att få detta vittnesbörd från en person som i varje fall inte kan anses ha talat av partitaktiska skäl.

Till slut har herr Lundström naturligtvis rätt i att en del sparas av de summor med vilka skatten sänks. Man har försökt att beräkna hur mycket som sparas. Nysparandet blir kanske 20 procent. Det är vackert så. Men om man säger, som det påståtts från annat håll inom folkpartiet, att man skulle vinna så mycket att kapitalmarknaden skulle tillföras ungefär det belopp som staten nu lånar upp — det är inte herr Lundström som sagt det — bör det kanske erinras om att det är ett mycket litet belopp som även optimisterna räknar med är möjligt att spara. Det är kanske 20 procent. Jag har ju inte sett edra förslag, men antag att ni lägger fram förslag som innebär en budgetförsämring på en miljard eller något sådant — herr Lundström ser förskräckt ut, vilket väl visar att han i alla fall accepterat mycket av vår budgetpolitik. Så mycket blir det alltså inte,

och det var ju alltid en glädjande upplysning. Låt mig säga att ni tar bort 500 miljoner kronor. Kvar finns i alla fall 500 miljoner kronor. Av det sparas, om beräkningarna är riktiga, 100 miljoner kronor. Det är vackert så, men det räcker inte för att klara det bortfall på 500 miljoner kronor som den ökade statliga upplåningen kräver.

Med herr Lundströms resonemang, herr talman, skulle man kunna säga att det gör ingenting om man höjer lönerna till det dubbla, ty detta sparas i alla fall. Ju mer pengar som kommer ut, desto mer pengar sparas, anser man. Men i det ögonblick som herr Lundström flyttar över resonemang från skatter till löner tror jag att herr Lundström har lättare att förstå vårt ekonomiska resonemang.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Låt mig bara, herr talman, helt kort säga att vi nu liksom tidigare av stabiliseringsskäl har godtagit principen om viss överbalansering av budgeten. Frågan är hur mycket budgeten bör vara överbalanserad. På den punkten har vi en annan uppfattning än regeringen.

Man skall inte bara räkna med de pengar som sparas vid en skattesänkning. En skattesänkning har, anser vi, i och för sig gynnsamma verkningar på både produktionsviljan och produktionskapaciteten. En skattesänkning har alltså positiva verkningar i och för sig som är kapitalskapande. Av den anledningen kan jag inte godta det enkla resonemang som statsministern förde.

Herr ÖHMAN (k):

Herr talman! Då vi inom kort skall få en utrikespolitisk debatt skall jag liksom föregående talare inte beröra de aktuella utrikespolitiska frågorna, utan jag tänker ägna mitt anförande uteslutande åt att beröra en del av de problem som aktualiserats med statsverkspropositionens framläggande.

Vad som framför allt faller i ögonen

Statsverkspropositionen m. m.

är den väldiga överbalansering av drift-budgeten som nu presenterats. Nästa års budget beräknas ge ett överskott på 1,5 miljard. Innevarande års budget beräknas ge ett överskott på 1,8 miljard. På två år plockar alltså staten in över tre miljarder mer än vad som behövs för de löpande statsutgifterna. Det betyder att varje inkomsttagare i detta land under dessa två år genomsnittligt får betala in till staten ungefär 800 kronor mer än vad som är nödvändigt för att täcka statens löpande utgifter.

Vi lever i en »välfärdsstat» — i den meningen att statsmaskineriet har en synnerligen god ekonomisk ställning. Under sådana förhållanden är det tämligen lätt att vara finansminister. Där emot är det kanske inte lika lätt att vara finansminister i många arbetarhem. Där finns sannerligen inte någon överbalansering. Jag vill fästa uppmärksamheten vid att enligt uppgifterna i statsverkspropositionen förtjänar hälften av alla löntagare mindre än 10 000 kronor om året, d. v. s. maximalt ungefär 190 kronor i veckan. Jag erinrar om att genomsnittsinkomsten för samtliga anställda inom industri och hantverk uppgår till 11 595 kronor, d. v. s. 222 kronor i veckan. Som jämförelse kan jag nämna att endast två per hundra inkomsttagare kommer upp till samma inkomstklass som exempelvis vi riksdagsmän och bara en per tvåhundra kommer i närheten av en ministers inkomstklass.

Man behöver bara kasta en blick på den inkomststatistik, som regeringen själv presenterar, för att komma underfund med hur talet om »välfärdssamhället» är en myt och inte verklighet. Ännu är mycket ogjort innan verkligheten motsvarar det »stigande västånd», som man från skilda håll så gärna talar om.

De som inte har mer än 200 kronor i veckoinkomst — och det är hälften av alla inkomsttagare — lever sannerligen under knapphetens kalla stjärna. Skatter och hyra slukar nästan hälften av veckoinkomsten. De kan med nöd och näppe klara försörjningen, om två

eller flera av familjens medlemmar har förvärvsarbete; annars går det inte.

Förra året steg livsmedelspriserna med 3,1 procent och bostadskostnaderna med 3 procent. Det är tunga poster i en vanlig inkomsttagares budget. För detta år lovar man från regeringens sida att konsumtionsprisindex skall stiga med 4,5 procent, och det är sannolikt ett minimum av vad vi har att emotse. LO:s utgångsbud i årets uppgörelse är generellt sett 6 procents lönehöjning, och Arbetsgivareföreningen säger nej till varje höjning av lönerna. Dragkampen kommer alltså att utspelas på fältet mellan 0 och 6 procent. Som regel brukar den stanna någonstans i mitten, och den ligger redan under de signalerade prisstegringarna. Man kan alltså med skäl befara, att de avtalsmässiga löneförbättringarna ätes upp av redan signalerade prisstegringar, och detta i en situation då arbetsproduktiviteten ökar med genomsnittligt 3 procent varje år — huvudsakligen på grund av ökade arbetsinsatser och ökad hets på många arbetsplatser.

Det gamla talet, som vi hört så många gånger, om att lönerna påverkar priserna till den grad, att det inte lönar sig att få löneförhöjning, torpederas glädjande nog i årets statsverksproposition. Där får vi veta att 7 procents lönehöjning inte behöver innebära mer än 1,9 procents prisstegring. Nu tror jag emellertid att prisstegringsriskerna är tilltagna i överkant. De som gjort beräkningarna utgår från att vinsterna skall vara minst lika stora som förut oavsett lönehöjningen, men de kan beskäras. En lönehöjning på 6 procent, som LO kräver, behöver inte innebära någon som helst prishöjning; så stora är vinstmarginalerna inom de allra flesta industrierna.

Men frånsett detta skulle det för löntagarna innebära en vinst på över 5 procent, om priserna endast höjdes med den procentsats, som regeringens ekonomiska experter räknat ut. Men det brukar inte bli så i praktiken. Jag erinrar om att det förra året inte var några avtalsmässiga lönehöjningar — avtalet

Statsverkspropositionen m. m.

gjordes upp år 1960 för två år — men ändå steg priserna på sätt jag anför. Man kan inte heller förklara prisstegringarna med världsmarknadspriserna. De låg i huvudsak stilla och kan under alla förhållanden inte påverka bostadskostnaderna och inte heller livsmedelspriserna annat än i synnerligen obetydlig grad.

Förklaringen måste då sökas på annat håll. I fråga om bostäder är dels räntekostnaderna och dels materialkostnaderna de avgörande. Så länge regeringen upprätthåller den nuvarande högräntepolitiken och tillåter att ett monopol på byggnadsmaterial får ta ut vilka priser som helst, är det klart att bostadskostnaderna ökar på ett oskäligt sätt. Så länge regeringen fortsätter sin jordbrukspolitik i godsägares och storbönders intresse, som innebär att livsmedelspriserna i Sverige stiger när världsmarknadspriserna sjunker, är det naturligt att priserna på livsmedel stiger. Så länge regeringen fortsätter att beskatta konsumtionen genom punktskatter och omsättningsskatt, är det uppenbart att levnadskostnaderna stiger och penningvärdet försämras.

Ansaret för penningvärdets försämring och den fortgående prisstegringen ligger alltså hos regeringen. Den har tydligen hamnat i en trolleir, en cirkel som går i spiral och försämrar kronans värde med i genomsnitt 4 procent om året. De enda som förtjänar på denna utveckling är de stora kapitalsammanslutningarna, bankerna och monopolen. De drabbas inte av omsen — Enskilda banken behöver varken mat eller kläder. Dessa stora kapitalägare har sitt kapital placerat i fasta värden, som stiger snabbare än penningvärdet sjunker.

Det är på tiden att regeringen bryter sig ut ur den trolleir som storfinansen har ritat upp och genomför en självständig politik till nytta för den stora majoriteten av Sveriges folk. Vi behöver varken den Wallenbergiska dynastien eller den Bernadotteska. Vad landet behöver är arbetarna, teknikerna, tjänstemännen, vetenskapsmännen och bönderna. Deras insatser skulle inte bli mindre

utan större, om de visste att de arbetade för hela folkets bästa och inte för en handfull kapitalägare.

I våra grundlagar föreskrives det svenska folkets rätt att sig själv beskatta. Det är en bestämmelse som kom till för att hindra att kungen skulle kunna utskrive skatter efter eget gottfinnande. Denna lag var för sin tid ett stort framsteg, och vi vill hålla på den också i dag. Men nu har vi genom skattelagstiftningen infört en praxis, som tillförsäkrar bolagen och monopolen rätt att sig själva beskatta. Vem kontrollerar bolagens balansräkningar och vinstdispositioner? Taxeringsnämnderna skall naturligtvis göra det, men då bestämmelserna för bolagstaxeringen är så kautschukartade som de är, kan bolagsstyrelserna själva bestämma hur mycket de vill ta fram till beskattning. Resten »plöjes ner», som det heter. Det är ganska typiskt för tillståndet, att bolagens taxerade inkomster 1960 ligger bara 5 procent över 1951 års nivå. Om man skulle utgå från att dessa uppgifter är riktiga och ta hänsyn till penningvärdets fall under 1950-talet, så blir resultatet att bolagsvinsternas reella värde minskat med 30—40 procent. Naturligtvis tror ingen människa att det i verkligheten ligger så till. Men däremot är det ett legaliserat skattefiffel som pågår i stor skala, och det erkännes även indirekt i statsverkspropositionen, där man noterat att bolagsvinsterna mellan 1960 och 1961 plötsligt steg med 19 procent. Förklaringen är, säger man, att »bolagens vinstdispositioner har påverkats av den från 1961 sänkta bolagsskatten». Bolagen bestämmer alltså själva hur de skall skatta. Finner direktörerna bolagsskatten olämplig under ett eller annat år, smusslar de undan vinsten för att vid ett annat, gynnsammare tillfälle ta fram åtminstone en del av den för beskattning.

Från borgerligt håll brukar man säga — och det har antytts även i dag — att vi måste få en mera »företagsvänlig politik». Man har klagat på att bolagsskatten är för hög o. s. v. Från samma håll brukar man peka på Amerikas förenta stater som ett exempel på företagsvänlighet. Ja, den amerikanska budgeten har

Statsverkspropositionen m. m.

nyligen publicerats, och den visar att bolagsskatterna svarar för 28 procent av inkomsterna i budgeten. I Sverige är motsvarande siffra ungefär 5 procent. USA har nu en regering bestående av miljonärer, regeringen i Sverige består av socialdemokrater. Jag vill inte påstå att det är detta som gör skillnaden, men jag noterar faktum.

Jag vill också erinra om att medan bolagen år 1960 fick skatta för 5 procent högre inkomst än 1951 så måste vanliga inkomsttagare skatta för en inkomst som låg 79 procent över 1951 års nivå.

Nu, herr talman, har skattefrågan kommit i ett annat läge än för ett år sedan. Av riksdagens fem partier har fyra accepterat övergång till omsättningsskatt, d. v. s. att den indirekta beskattningen skall bli huvudlinjen för skattepolitikens utformning. Vi kommunister har hela tiden gått emot denna skatteform, som under nuvarande samhällsförhållanden är den mest orättvisa av alla former för beskattning. Vi var det enda parti som vid höstriksdagen yrkade avslag på höjningen av omsättningsskatten. De borgerliga partierna, som 1959 och 1960 av valtaktiska skäl framställde sig som motståndare till omsättningsskatten, accepterade hösten 1961 inte bara den tidigare så fördömda skatteformen utan också den ökning av oms-procenten som regeringen föreslog. När de nu gått med på 6,5 procent i omsättningsskatt, kan man räkna med att de i nästa omgång — och den kommer ganska säkert — går med på 9 eller 10 procent i omsättningsskatt.

Vi har emellertid inte givit upp vår ståndpunkt i denna fråga. Vi är emot omsättningsskatten. Vi vill ha en demokratisk skattepolitik, som helt befriar familjeinkomster upp till 9 000 kronor från statsskatt och lägger skattebördan på de verkligt bärkraftiga, på de stora förmögenheterna och miljonbolagen.

I dagens läge stödes omsättningsskatten som sagt av fyra partier. Därom gav höstriksdagen klart besked. Vi ser nu som vår uppgift att förorda sådana åtgärder som innebär att omsättningsskattens skadeverkningar för vanliga inkomsttagare minskar. I det sammanhang-

et vill vi gärna ställa några frågor till prövning.

Vi har en nationalprodukt på närmare 90 miljarder kronor. Den nuvarande omsen tas ut på cirka 40 miljarder, d. v. s. huvudsakligen på konsumtionsvaror. När nu omsen är accepterad av en betryggande riksdagsmajoritet, varför skall då inte denna skatteform utbyggas så att den omfattar hela nationalprodukten?

Tar man ut omsen i produktions- och grosshandelsledet, skulle omsen med nuvarande uttagsprocent ge mellan 5 och 6 miljarder i stället för nuvarande 2,7 miljarder. Uppbördsförfarandet skulle samtidigt bli enklare och kontrollen effektivare.

Genom en sådan omläggning skulle det bli möjligt att antingen sänka uttagsprocenten till hälften av den nuvarande eller att sänka de direkta skatterna och genomföra nödvändiga sociala reformer.

Vi kan tänka oss följande åtgärder:

Vi avskaffar de särskilda avgifterna för folkpension och sjukförsäkring. Dessa sociala förmåner bör i sin helhet, liksom andra sociala åtgärder, finansieras över budgeten. Det skulle innebära en väsentlig lättnad för de små inkomsttagarna. Vi har nu omkring 200 000 inkomsttagare, som har så låga förtjänster att de inte kan debiteras till statlig skatt, men dessa inkomsttagare får betala 25—30 miljoner om året i socialavgifter.

Det andra vi förordar är att man låter den kommunala beskattningen, vilket enklast kan ske genom att staten övertar kostnaderna för polisväsendet, folkpensioneringen och i huvudsak även skolväsendet. Därigenom skulle en väsentlig lättnad åstadkommas i den kommunala beskattningen, som är den hårdaste skatten för alla som inte kommer över 25 000 kronors årsinkomst.

För det tredje förordar vi att ortsavdragen ytterligare skall höjas till förslagsvis 5 000 kronor, så att den först intjänata hundralappen i veckan verkligen blir skattefri. Vi förordar även en höjning av förvärvsavrdraget för kvinnor till 4 000 eller 5 000 kronor. Därigenom skulle rekryteringen av kvinnlig arbetskraft för industri, handel och andra områden

Statsverkspropositionen m. m.

av förvärvslivet underlättas betydligt och större rättvisa ges åt de kvinnor som har dubbelarbete genom arbete både i hemmet och ute i arbetsmarknaden.

För det fjärde vill vi att man skall göra upp en långtidsplan för att höja barnfamiljernas standard i nivå med övriga familjers. Låt oss höja barnbidragen med 100 kronor per barn och år från ingången av år 1963 och till dess att de täcker den barnkostnad på 1 200 kronor om året i 1957 års penningvärde som experter inom socialstyrelsen anser vara rimlig.

Om omsättningsskatten tas ut på sätt jag här har förordat och medlen användes till de sociala ändamål jag har pekat på, elimineras en stor del av orättvisorna och skatten får så att säga ett annat innehåll.

Ja, herr talman, det är åtskilliga andra frågor som vi vill aktualisera. Vår erfarenhet är att riksdagen i första omgången pliktskyldigast avslår våra förslag, men efter någon tid dyker de upp som regeringsförslag och då går de som regel igenom. Jag vill erinra om att vi under flera år ensamma företrädde kravet på en förkortning av arbetstiden samt 5-dagarsvecka. Nu har vi fått 45 timmars arbetsvecka och 5-dagarsveckan slår igenom med obönhörlig kraft inom praktiskt taget alla yrkesområden.

Det gäller nu att gå vidare. Vi är redan akterseglade av många länder. I Västtyskland har redan 42 timmars arbetsvecka genomförts inom metallindustrin. Arbetarna siktar nu på 40-timmarsvecka. I New York, läste jag i dag, har byggnads-elektrikernas fackförening lyckats genomdriva avtal om 5 timmars arbetsdag och 5 dagars arbetsvecka. I Sovjetunionen planeras en generell övergång till 35 timmars arbetsvecka under 1960-talet och ännu kortare arbetstid för hälsovårdliga yrken.

Vi föreslår till årets riksdag en successiv övergång till 40 arbetstimmar i veckan och två sammanhängande fridagar.

För några dagar sedan karakteriserade en talare i debatt med finansministern bostadsfrågan i Sverige som en »internationell skandal». Jag måste erkänna att detta omdöme på många sätt är berätti-

gat. Medan krigshärjade länder, som fick miljoner bostäder sönderbombade, nu börjar komma ifatt med bostadsbyggnandet, ökar bostadsköerna år efter år hos oss, som inte ens fick en kokvrå förstörd av kriget.

Hur stor den faktiska bostadsbristen är finns det inga tillförlitliga uppgifter om. Bostadsstyrelsen gjorde dock för en tid sedan en stickprovsundersökning i 79 kommuner — huvudsakligen stora städer och industricentra. Där fanns då över 400 000 bostadssökande. Bland dem saknade över 100 000 helt egen bostad. Enbart i Stockholm står nu betydligt över 100 000 i bostadskön, och av dem saknar nära hälften egna bostäder. När de bostadslösa — huvudsakligen nybildade familjer — kan få egen bostad är synnerligen ovisst. Det är inte alls ovanligt att väntetiden blir 8 till 10 år, såvitt det inte gäller utpräglade katastroffall. Det är verkligen ett tecken på efterblivenhet och brist på planläggning att situationen på bostadsmarknaden är som den nu är.

Bostadsbyggandet har visserligen ökat en del under de senaste åren, men tempot är alldeles otillräckligt för att krisen skall kunna hävas. I det program för bostadsbyggandet som regeringen nu framlägger siktar man på 70 000 eller möjligen 75 000 lägenheter. 5 000 skall stå i reserv i händelse av en konjunkturomsvängning. Det är ett otillräckligt program, om bostadskrisen skall kunna bemästras inom överskådlig tid. De bostäder som byggs innebär inte ett motsvarande tillskott i lägenhetsantal. Det rivs även många hus. Hela stadsdelar saneras, och en stor del av nybyggda lägenheter ersätter andra otidsenliga och hälsovådliga.

Experter på detta område har hävdat att vi för att vi inom rimlig tid skall kunna komma till rätta med bostadsbristen måste ta sikte på att bygga 90 000 — 100 000 lägenheter om året. Om en sådan målsättning skall kunna fyllas, måste det bli slut på det orimliga förhållandet, att bostadsproduktionen görs till ett slags »dragspel», anpassat efter den kapitalistiska konjunkturen. Men så har det varit under de senaste åren, och så menar tyd-

Statsverkspropositionen m. m.

ligen regeringen att det skall vara också i fortsättningen. Varför ställs annars 5 000 lägenheter på reservlistan för att tillgripas i händelse av konjunkturnedgång?

Vi anser att siktet detta år borde ställas in i första hand på 80 000 lägenheter samt att ytterligare ökning bör planeras till kommande år.

Men bostadsfrågan löses inte bara genom ett ökat byggande. Till bostadsfrågan hör även frågan om hyreskostnader. Vi anser det helt orimligt att kapitalräntan, som under de senaste åren fördubblats, skall få bestämma bostadskostnaderna. Räntekostnaderna måste nedbringas och hyrorna sänkas. Vi får inte längre tolerera att industri- och räntekapitalister skall få bestämma hyreskostnaderna på sätt som nu sker. Här har regering och riksdag det avgörande ordet. Vi kan sänka diskontot. En dryg procents räntesänkning, som drabbar en handfull kapitalägare, innebär att hyrorna kan sänkas med 15 procent utan att bostadsstandarden försämrats.

Detta är den ståndpunkt vi förfäktar beträffande bostadskrisens övervinnande.

Slutligen, herr talman, ett par ord om den nya ÖB-planen. Vi får tillfälle att i senare sammanhang återkomma till den, och jag skall därför inte gå in på några detaljer, men då den skall granskas av den parlamentariska försvarsberedningen vill jag rikta uppmärksamheten på ett par punkter.

För det första innebär planen en ny våldsam upprustning, som gör att vi nästa år kommer upp till ungefär fyra miljarder i militära kostnader. För det andra kräver militaristerna en årlig ökning på 3,5 procent för teknisk fördyring, vilket innebär att vi, om planen genomföres, 1970 kommer att ha en kostnad för den svenska krigsmakten på mellan sex och sju miljarder kronor. Det är självfallet omöjligt för en liten stat som Sverige — alliansfri och neutral — att bära sådana väldiga kostnader.

Överbefälhavaren argumenterar på ett sätt som jag tycker är mycket kostligt. Han slår fast att risken för att Sverige skall dras in i krig är »ganska liten i nu-

varande läge». Han säger vidare: »Ett anfall mot Sverige med atomvapen ter sig föga sannolikt.» Jag tror att det är i och för sig riktiga ståndpunkter, men slutsatserna som ÖB drar är verkligen hårresande. Sedan han sagt att riskerna för att Sverige skall dras in i ett krig är ganska små och att ett atomvapenangriff inte är sannolikt, kräver han en våldsam stegring av försvarskostnaderna och vidare att försvaret skall få bemyndigande att börja en utredning angående konstruktion av svenska atombomber! Jag hoppas verkligen att försvarsberedningen inte faller för detta karolinertänkande utan avvisar militaristernas nya upprustningsplaner och alla tankar på svenska atomvapen.

Herr talman! Jag har varit ganska kritisk i bedömningen av regeringens program. Det betyder emellertid inte att vårt parti på alla punkter förkastar vad regeringen föreslår. Det finns också positiva sidor, som vi kommer att stödja. Dit hör skolpolitiken, utbyggandet av den högre undervisningen, höjningen av folkpensionerna, allmän hälsokontroll — i varje fall försöksvis anordnad — samordningen av socialförsäkringarna, utbyggnaden av arbetsmarknadsorganens resurser, upprustningen av vägnätet, o. s. v. Det är positiva sidor som bör kunna bli ett program, kring vilket hela den svenska arbetarrörelsen kan samlas.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Herr Hagberg sade i sitt anförande någonting som han förmodligen menade att vi skulle ha i åtanke i den fortsatta debatten, nämligen att svenskarna inte är så omtäckta ute i världen som vi möjligen själva skulle vara böjda för att tro. Det är möjligt att han har rätt i att vi inte är så omtäckta, men i och för sig är det ju inte så värst märkvärdigt, ty det förhåller sig väl så att det inte råder någon allmän uppskattning av oss själva ens här hemma. Inte minst har ju oppositionspartierna bidragit till att sprida den uppfattningen ute i världen att vårt land

Statsverkspropositionen m. m.

egentligen är illa styrt, och följaktligen kan det väl inte finnas något underlag för uppskattning.

Men förmodligen är det väl inte så stor risk med detta, ty det är väl inte så värst många som går omkring och lider av om någon i utlandet har en kritisk uppfattning om hur vi styr och ställer här hemma. Att några stycken tycker att Schweiz är bättre för svenskar än Sverige är ingenting som vi behöver ta så allvarligt.

Herr Bengtson ställde närmast i frågeform den höga räntan under debatt genom att säga: »Skall det verkligen vara nödvändigt att bibehålla den höga räntenivån i en tid då inflationstendenserna inte är så särskilt framträdande?» Ja, herr Torsten Bengtson tillhör riksbanksfullmäktige, och jag har utgått ifrån att det var därifrån man skulle få höra, om det var nödvändigt att fortsätta med den höga räntan. Vi har ju kommit överens om att det är riksbanken som skall föra penningpolitiken, i varje fall skulle det vara olämpligt om finansministern alltför påtagligt lade sig i bedömningen av vilken ränta som vore lämplig att uppehålla.

Herr Lundström framförde också några funderingar. Han konstaterade för det första att budgeten var ganska svåröverskådlig, i all synnerhet för lekmän. Jag tror att det är riktigt. Lekmannen kan knappast tränga igenom allt det som hör samman med budget och budgetuppställning. Men vi får ju hjälp, bland annat av finansministern, som i TV och radio lämnar en mycket överskådlig redogörelse för budgeten och dess sakinnehåll. Dessutom får vi ju vissa uppgifter i tidningspressen, där problemen tillrättaläggs på ett sådant sätt att vi av budgetförslaget kan få ut det vi söker och det vi tycker vi har behov av att känna till.

Vidare konstaterade herr Lundström med en viss tillfredsställelse, att vissa av de förslag som nu finns i budgeten tidigare har framförts av folkpartiet. Ja, det skulle väl ändå vara märkvärdigt, om det bland den mängd av förslag och idéer som folkpartiet framfört inte skul-

le finnas något som vid ett eller annat tillfälle skulle kunna komma till användning.

Det är de stora talens lag som här gör sig gällande. Ett och annat måste faktiskt vara användbart. Herr Lundström kan ta även detta konstaterande med ro. Det måste en och annan gång bli på det sättet, att också ett folkpartistiskt förslag kan få en positiv lösning i riksdagen.

Till sist uttalar han sin förvåning över att finansministern varje år håller på det framlagda budgetförslaget och tycker att just det förslaget är vad som erfordras i föreliggande situation och ur samhällsekonomisk synpunkt. Jag får lov att säga, att nog väntar sig de flesta av oss som sysslar med dessa frågor, att finansministern inte skall framlägga något annat förslag än det som han med hänsyn till föreliggande omständigheter betraktar såsom det bästa som kan åstadkommas. Det behöver inte innebära att det är det, som herr Lundström betraktar som det starkaste. Det är finansministern som har ansvaret för det framlagda förslaget, och vi har rätt att fordra av honom att han lägger fram vad han anser bör vara vägledande för kommande budgetår. Jag förmodar att detta ligger bakom även det förslag som i dag diskuteras.

Under debatten vid höstriksdagen i fjol i samband med remitteringen av propositionen nr 188 förklarade oppositionens företrädare, att de saknade möjlighet att bedöma motiven för det framlagda skatteförslaget, eftersom det i propositionen inte lämnades några uppgifter om inkomsts- och utgiftsberäkningarna avseende det kommande budgetåret.

Finansministern presenterar nu siffermaterialet med all den reservation som ligger i att beräkningarna avser en period, som börjar först om ett halvår och därefter sträcker sig 12 månader framåt i tiden. Utvecklingen kan bli sådan att underlaget för beräkningarna rubbas och att resultatet — en totalbalanserad budget — inte helt håller. Utfallet kan bli ett annat än det redo-

Statsverkspropositionen m. m.

visade. I den budget som nu är framlagd och som bygger på en totalbalansering, finns den reservationen, att hänsyn inte tagits till eventuella lönehöjningar till de statsanställda och andra kostnadshöjningar, som kan anmäla sig innan budgetförslaget i maj månad skall fastställas. Det kan mycket väl bli som herr Hagberg sade, att beräkningarna kan visa sig slå fel. Han uttalade den meningen, att om de slår fel på en halv miljard, så måste det vara något fel i beräkningsunderlaget, men med den storlek som budgeten för närvarande har, betyder det inte mer än 5 procent, och jag tror att 5 procent åt ena eller andra hållet får man acceptera som något fullt naturligt, eftersom beräkningarna gäller framtiden och man inte har möjlighet att bedöma allt som utgör basen för beräkningarna.

För innevarande budgetår väntas uppkomma ett mindre överskott — 161 miljoner utöver totalbalanseringen. För budgetåret 1960/61 utgjorde överskottet 381 miljoner kronor, och härvidlag rör det sig om ett faktiskt konstaterat överskott. »Detta är ett fortgående onödigt tvångssparande», har det sagts, men där om tvistar de lärde. Det teoretiska underlaget för påståendet finns förmodligen, eftersom det är en professor som sagt det, men det förutsätter ett sparande i andra former av sådan omfattning att det växande lånebehovet kan tillgodose på rimliga villkor. För att sparandet skall öka tillräckligt, måste skatterna sänkas, i synnerhet för dem som kan antas ha den största sparformågan. Det är ingen svårighet att få i gång debatten om karusellen — känd från tider med budgetöverskott och inflationstendenser — men det blir värre att få fart på gungorna på ett sådant sätt, att bristen i balansen kan klaras, om inte teorierna håller.

I den expansiva tid vi lever i, med investeringsvilja och konsumtionsbehov utan annan märkbar begränsning än den som följer av de egna resursernas begränsning och vad som därutöver kan anskaffas, är det mer än tveksamt om ett frivilligt sparande skul-

le kunna få en sådan omfattning, att det sparande som sker inom företag och av det allmänna mera väsentligt skulle kunna skäras ned. Det är alltså förklarligt, om finansministern tagit totalbalanseringen såsom det säkra för det osäkra i en osäker och svårbedömbär utveckling på det ekonomiska området. Avmattningstendenser i konjunkturen finns, men sannolikheten för en bestående högkonjunktur under den period budgetförslaget avser finns också och har alltiämt ett starkt underlag.

Skatteförslaget kom som en överraskning vid höstriksdagen — överraskande främst därför att ett så omfattande förslag lades fram under hösten. Det sades också att det inte kunde vara väntat, eftersom det inte endast var tiden för framläggandet som avvek från den vanliga rutinen. Det kunde även ifrågasättas om det var i överensstämmelse med gällande bestämmelser som ett sådant förslag lades fram under höstriksdagen.

En lika stor överraskning blev sannolikt den överenskommelse med centerpartiet på vilken förslaget i allt väsentligt vilade både i fråga om omfördelningen från direkt till indirekt beskattning och de ytterligare åtgärder som föreslogs i samband därmed.

I sakfrågan var det väl ingen som kunde bestrida nödvändigheten av att åtgärder vidtogs i syfte att i första hand lätta skattebördan för de sämst ställda och att den valda formen med höjda ortsavdrag och ändrade skatteskalor i de lägre inkomstskikten måste klompletteras med en kompensation till kommunerna för det skattebortfall som följde med höjningen av ortsavdragen. Höjningen av omsättningsskatten medförde som konsekvens behovet av höjda barnbidrag och ytterligare indextillägg till folkpensionärerna.

Det rådde som sagt inga större meningsskiljaktigheter i fråga om den del av den beräknade merinkomsten genom höjningen av omsättningsskatten som i olika former skulle gå tillbaka genom sänkta direkta skatter eller höjda bidrag. Av merinkomsten beräknades omkring 80 procent tagas i anspråk härför. Hö-

Statsverkspropositionen m. m.

gern och folkpartiet menade att någon inkomstförstärkning icke var påkallad, varför en ytterligare sänkning av den direkta skatten borde ske genom en kraftigare höjning av ortsavdragen och en justering av skatteskalorna högre upp i inkomstskikten. Det fanns också andra uppslag till fördelning av de ökande resurserna på sådant sätt att hela transaktionen skulle gå mera jämnt ihop.

Efter att ha tagit del av det föreliggande budgetförslaget frågar man sig, om inte finansministern påverkats av de många förslag och önskemål som framfördes i samband med behandlingen av proposition 188. Det förefaller nämligen som om statsverkspropositionen präglas av någonting som skulle kunna uppfattas såsom en tendens till frikostighet eller i varje fall till en mindre grad av återhållsamhet än tidigare. En ny överraskning alltså, men för de flesta en glad överraskning.

Folkpensionärerna har redan varit i tillfälle att genom ordföranden i sin förening till socialministern framföra sitt tack och sin glädje över att höjningen av folkpensionerna innevarande år blir större än den väntade. Finansministern behöver inte känna sig förbigången; alla vet att han står bakom förslaget.

Det är inte bara folkpensionärerna som får en förbättring utöver den väntade. Väganslagen höjs med 140 miljoner, skolväsendet och forskningen får ökade resurser. Anslaget till internationell hjälpverksamhet höjs, och en väsentlig utvidgning av det svenska biståndet i utvecklingsländerna kommer att i särskild proposition föreläggas riksdagen. Det finns med andra ord ett starkt underlag i budgeten för en känsla av tillfredsställelse och tillförsikt.

Med detta vill jag inte ha sagt att oppositionen måste känna det på samma sätt. Det vore i och för sig inte så märkvärdigt om den gjorde det, men det vore kanske orimligt om den talade om det. Självklart är emellertid att en stark budget försvårar för oppositionen att komma med realistiska motförslag. Förslag om ytterligare skattesänkning har väl fortfarande god klang på många håll,

men kompletterade med samtida förslag om betydande utgiftsökningar blir de mer eller mindre orealistiska. Det föreliggande budgetförslaget ger nämligen otvetydigt vid handen att i den mån det finns resurser finns det också ett stort utrymme, inom vilket dessa kan komma till mycket god användning. En längre gående skattesänkning blir under sådana förhållanden icke det mest angelägna.

Vi lever emellertid i en tid, då icke ens stora och glädjande överraskningar blir mer än en episod i skeendet. Alla har stora förväntningar, och infrias dessa fullt ut, så väntar man sig mer. Det existerar ingen slutlig målsättning och ingen allmängiltig definition på vad som avses med välfärdssamhälle eller folkhem. Båda används väl närmast för att ge ett samlat uttryck för någonting som i politiskt avseende blivit annorlunda och i standardhänseende bättre än det varit tidigare.

Utvecklingen går numera så snabbt, att det är fråga om det ens blir tid att söka fastställa hur långt vi har kommit på vägen mot välfärdssamhälle och folkhem. Det har visserligen sagts, att vi nått längre än någon vågat drömma om för ett antal år sedan. Det har också sagts, att det mesta fortfarande är ogjort. Uttalandena behöver inte strida mot varandra, men ingetdera kan användas som måttsticka i fråga om gjorda framsteg. Drömmar kan röra sig om sagolika ting, och hur mycket som fortfarande är ogjort kan inte ens uppskattas. Mycket kan vara gjort, utan att det därför behöver vara det mesta.

Enligt beräkningarna i den preliminära nationalbudgeten för 1962 uppskattas löneökningen från december 1960 till och med november 1961 till omkring elva procent. För närmast föregående motsvarande period uppgick löneökningen till 9 procent. Det blir sålunda en sammanlagd ökning under de två senaste åren på icke mindre än 20 procent. Under samma tid har levnadskostnader stigit med drygt 5 procent. Även om avgifterna till ATP och andra kostnader i samband med övergången till det nya

Statsverkspropositionen m. m.

pensionssystemet är inräknade i de 20 procenten, tycker jag ändå att det är värt att tillfredsställelse notera, att denna kostnadshöjning kunnat bäras utan större genomslag i prisnivån än de redovisade drygt 5 procenten.

Avtalen löpte ut vid årsskiftet, och arbetsmarknadens parter har upptagit förhandlingar om innehållet i de avtal, som skall ersätta de vid årsskiftet utgångna. Att döma av uppgifter i dagspressen är avståndet stort mellan de framställda kraven och motbudet, prolongering på i stort sett oförändrade villkor. Arbetsgivarnas öppningsbud kan av naturliga skäl inte gärna bli mer än högst prolongering på oförändrade villkor. Är avståndet mellan parterna större i år än tidigare, måste följaktligen arbetarpartens krav nu vara högre än vid tidigare avtalsrörelser. Det tjänar inte mycket till att vi här i riksdagen försöker reda ut hur det förhåller sig med den saken. Det väsentliga är och förblir att det hela slutligen reder ut sig och på ett sådant sätt, att en realistisk värdering får ligga till grund för den uppgörelse, som en gång skall träffas.

Vid bedömningen av utsikterna för den närmaste framtiden i vad de avser export, sysselsättning och andra ting som är av betydelse för den värdering, som skall utgöra underlag för vårt handlande, måste många både kända och okända faktorer vägas in i sitt sammanhang, innan prognoserna kan ställas. Den preliminära nationalbudgeten för år 1962, vilken som bilaga fogats till statsverkspropositionen, bär vittne härom. Trots det omfattande materialet är det mångt och mycket i slutsatserna, som måste byggas på antaganden, vilket är naturligt, eftersom de avser en kommande tidsperiod.

Under höstriksdagen hade vi tillfälle att diskutera den gemensamma marknaden och betydelsen av Sveriges anslutning till denna. Ansökan om associering har inlämnats, men vad den leder till vet vi ingenting om i dag. Huruvida den gemensamma marknaden och vår medverkan i denna utgör någon av de osäkra faktorerna för den tid budgetförslaget

avser har jag ingen mening om i dag. Förmodligen dröjer det någon tid, innan det kan bli möjligt att bilda sig en uppfattning om vad som följer med associeringen i fråga om fördelar och förpliktelser.

Totalbilden, sådan den framträder efter genomläsning av nationalbudgeten, är inte så klar och entydig som man helst skulle vilja se den. Det finns skuggor här och var och tendenser till mindre gynnsam utveckling inom vissa näringsgrenar. De ljusa sidorna framhålles dock såsom övervägande, och eftersom man gärna vill se framtiden i ljusa färger, bestämmer man sig för att se den så, även om avgörandet härvid har varit grundat mera på tro än på vetande.

Den föreslagna höjningen av anslaget till internationell hjälpverksamhet och den signalerade utvidgningen av det svenska biståndet till utvecklingsländerna möter sannolikt ingen gensaga från riksdagens sida. Förhållandena på många håll i världen är sådana, att det måste kännas som en förpliktelse att lämna bidrag för de länder, som har möjlighet härtill. Det rör sig emellertid om så väldiga behov, att det inte är realistiskt att räkna med att de skall kunna fyllas genom hjälp- och bistandsverksamhet i vanlig mening. Vid en tidigare debatt i denna fråga underströks, att utöver de mer öppet redovisade hjälp- och bistandsbidragen i form av anslag och gåvor man säkerligen kunde räkna med positiva insatser av annan art med i stort sett samma inriktning och verkan men av betydligt större omfattning, nämligen industriens produktiva investeringar i utvecklingsländerna, krediter för inköp av kapitalvaror, tekniskt bistånd för att främja redan i gång varande produktion eller för att starta ny produktion där förutsättningar härför föreligger. Höjningen av totalbeloppet för statliga kreditgarantier till maximum två miljarder torde underlätta möjligheterna för näringslivet att göra ytterligare insatser av detta slag.

Om ett annat avsnitt av utlandshjälp — våra insatser genom FN i Kongo — är meningarna inte lika enhälligt po-

Statsverkspropositionen m. m.

sitiva. Det beror förmodligen inte så mycket på de strider trupperna har blivit indragna i och på de lidna förlusterna utan på den förvirring som råder såväl beträffande möjligheterna att nå positiva resultat som i fråga om FN:s målsättning. Rykten går om betydande meningsmotsättningar mellan stormakterna i denna fråga. Vissa länder vägrar att betala sin andel i kostnaderna för de vidtagna åtgärderna, och det talas och skrivs öppet om att andra har stora ekonomiska intressen i Katanga och därför stöder dess separatistiska strävanden i striden mot FN. Därmed åsyftas inte i första hand Belgien.

Kongo omfattar ett stort geografiskt område. De olika delprovinserna har tidigare sannolikt inte haft så värst mycket gemensamt och känner därför inte någon inbördes samhörighet. Allt som skulle ha kunnat medverka till uppkomsten av en sådan har gått via den belgiska överhögheten. Det är under sådana förhållanden inte så märkvärdigt, om det stöter på svårigheter och tar lång tid att skapa förutsättningar för den eftersträlvade enigheten. Men om nu de, som skall försöka genomföra enheten, inbördes är oense om en sådan över huvud bör komma till stånd eller i varje fall om de medel som skall användas i syfte att åvägabringa den, kan det bli en hopplös uppgift att hålla trupper där nere. Det vore ur många synpunkter värdefullt, om dimmorna kunde skingras, så att ingen tveksamhet behövde råda om syftet med FN:s åtgärder i Kongo och i vilken utsträckning de vidtagna åtgärderna har stöd bland de tongivande makterna.

Herr talman! Det har inte framförts några större meningsskiljaktigheter i fråga om det framlagda budgetförslaget. De kommer att framföras motionsledes. Vi får följaktligen tillfälle att senare ta ställning till de olika förslagen vid detaljbehandlingen av statsverkspropositionen. Jag har följaktligen ingenting att erinra mot att statsverkspropositionen nu remitteras till vederbörande utskott.

Herr BOHEMAN (fp):

Herr talman! Med betydligt större sakkunskap än jag kan prestera har finansministerns analys av det ekonomiska läget och hans budgetförslag redan gjorts till föremål för mycket ingående kommentarer. Flera vägande inlägg i denna debatt kommer väl med säkerhet att göras. Jag skall därför inskränka mig till några mer allmänna synpunkter, som också kommer att beröra ett område, där jag känner mig en smula hemma, nämligen förhållandet till främmande makter, vilket säkerligen kommer att få ett djupgående inflytande på vårt ekonomiska läge och på våra framtida budgetutsikter.

Den ganska rosiga bild som finansministern målar av vår ekonomiska utveckling och vår ekonomiska situation är kanske inte orealistisk. Varken hans eller oppositionens framtidsprognoser har väl för övrigt varit särskilt träffande under föregående budgetdebatter, och vår förmåga att över huvud taget blicka in i framtiden har visat sig vara ganska begränsad, vare sig vi haft säte på regeringsbanken med den vidsyn, som den ställningen åtminstone i egna ögon anses medföra, eller på en blygsam plats i kammaren med den relativa hämningslöshet som utgör ett av mannens i ledet mest uppskattade privilegier.

Det är väl egentligen två moln som hotar vid den ekonomiska horisonten. Det ena är den inhemska kostnadsutvecklingen, det andra det ovissa, osäkra förhållande, som utmärker våra framtida relationer till den gemensamma europeiska marknaden. Måhända går vi också mot en allmän konjunkturförsämring; bilden är för närvarande ytterst splittrad. För egen del har jag knappast den uppfattningen, att en sådan tillbakagång kommer att bli mera djupgående eller långvarig, men nog är det så — åtminstone för dem som har att syssla med praktiska produktionsproblem — att vår kostnadsutveckling inger oro. I Sverige råder en utpräglad brist på arbetskraft, och några egentliga reserver finns, såvitt jag förstår, inte. Jag tror nämligen inte att den i produktionsprocessen ännu

Statsverkspropositionen m. m.

inte engagerade kvinnliga arbetskraften utgör någon reserv annat än i begränsad omfattning. Även om vi — som är alldeles riktigt — ökar förvärvsavrdragen för gift kvinna, tyder väl erfarenheten på att i många fall medför den stigande löneinkomsten för mannen en snarast ökad obenägenhet för hustrun att söka sig förvärvsarbete utanför hemmet. Detta läge på arbetsmarknaden medför att företagens lönekonton för närvarande stiger i raskare takt än produktionsökningen. Då dessa ökade kostnader, som spådes på med större ATP-avgifter — som också är en sorts lönekostnad — höjd omsättningsskatt på företagens investerings- och förbrukningsvaror, i de flesta fall i nuvarande läge med ökad kapacitet överallt i den industrialiserade världen inte kan övervältras på konsumenten i form av ökade priser, åtminstone inte i fråga om sådana varor som också avsättes genom export, måste följaktligen dessa ökade kostnader i många fall tas från företagens marginaler. Detta kommer av allt att döma att visa sig med ökad kraft under 1962. Minskas marginalerna, minskas också utrymmet för de investeringar i rationaliseringssyfte, som endast de synes kunna motverka de ökade lönekostnaderna. Och då kan vi mycket väl komma att befinna oss i en förödande cirkelgång, som det kan bli svårt att komma ur.

Må det tillåtas mig att beröra ett specialproblem i detta hänseende, som numera gör sig gällande med allt större styrka för de allra flesta företag! Den progressiva inkomstskatten har föregående år förvandlats till en proportionell för lägre inkomsttagare. Detta förefaller mig vara ett steg i rätt riktning, men det är ännu så länge helt ofullständigt. Det är en förhoppning att ytterligare steg kan tas i denna riktning i en icke alltför avlägsen framtid. Den allra största bristen på arbetsmarknaden finns för närvarande framför allt i fråga om den elitpersonal, som utgör företagens ryggrad och varom konkurrensen blir allt större mellan företagen inbördes och mellan in- och utländska företag. Denna personal av överingenjörer, ingenjörer,

tekniker av alla slag, civilekonomer och jämställda betalar för närvarande en marginalskatt, som är väsentligt högre än i jämställda konkurrerande industriländer. Antalet personer i dessa kategorier stiger i de flesta företag oavbrutet. De räknar alla med sin nettolön. Företagna lönehöjningar måste därför bli högst betydande, om företagen skall kunna behålla denna viktiga personalkategori. Summan av dessa kostnader stiger oavbrutet och utgör ett alltmera betydande procenttal i företagens kostnadsalkyler. Detta förhållande utgör för Sveriges del en icke obetydlig konkurrensförsvårande faktor, som man icke kan lämna helt åsido.

Det förefaller mig, som om finansministern lämnat ganska obeaktad eller mera i förbigående beaktat den kostnadsinflation, som för närvarande utgör en så markant del av den svenska ekonomiska situationen, och jag har därför här velat understryka några element i densamma. Men kanske än viktigare är den osäkerhetskänsla, som i allt vidare kretsar gör sig gällande i fråga om vårt förhållande till den gemensamma marknaden. De sex har i dagarna tagit ett stort steg framåt i fråga om sin ekonomiska integration, sedan en kompromiss efter mycket svåra förhandlingar kunnat nås i jordbruksfrågan. Att denna kompromiss kunnat nås trots att så stridiga nationella intressen stått emot varandra, utgör enligt min mening ett nytt tecken på integrationstankens inneboende styrka. Den allmänna uppfattningen i Europa och Förenta staterna är, såvitt jag kunnat erfara, för närvarande den att Storbritanniens anslutning till den gemensamma marknaden kan väntas ungefär vid årsskiftet 1962/63.

Själv har vi nu ansökt om ett associeringsavtal. Det förefaller mig som om enighet nu skulle råda om att detta associeringsavtal skall utmyнна i en så långtgående ekonomisk integration som är förenlig med vår alliansfria hållning, och att det i alla händelser måste placera oss innanför den gemensamma yttre tullmuren. Sedan kan det naturligtvis råda en del meningsskiljaktigheter om vad

Statsverkspropositionen m. m.

denna målsättning innebär i sina detaljer, hur den skall tillämpas och vad den innebär i fråga om förhandlings-taktik.

Som påpekats av flera föregående talare har vi väl alla, och särskilt de som varit i närmare kontakt med stämningen ute i världen, samtidigt kunnat konstatera ett hårdnande klimat vis å vis Sverige. Det är med en viss förvåning och inte utan en viss förståelse som vi erfarit att vi inte är fullt så populära som vi trott eller som vi anser oss böra vara. Jag skulle vilja understryka att det i och för sig inte ligger något förvånande i detta. En atmosfärför-sämring uppträder varje gång någon-ting stort sker i världen, som på något vis aktualiserar de neutrala staternas ställning. Så var bl. a. förhållandet när Atlantpakten kom till, men jag tror att man kan säga att vi själva spätt på denna atmosfärför-sämring och att vi framför allt gjort alltför litet för att motverka den.

En neutral eller alliansfri stat är aldrig särskilt populär. Speciellt blir detta kanske förhållandet, när denna neutrala stat åtnjuter ett betydande välstånd och anser sig i tid och otid kunna rida på höga moraliska hästar i förhål-lande till länder som har andra och svårare problem att brottas med. De gamla argumenten, som jag otaliga gånger fått hjälpa till att gendriva under Atlantpaktens första år, hörs igen. Den alliansfria staten håller sig fegt undan från att taga ställning i den ideologiska maktkamp som rasar över världen, den åker i trygghetshänseende snålskjuts på de länder som slutit sig samman i gemensamma försvarsansträngningar, dess hållning är mer eller mindre dikterad av ett egoistiskt profitintresse. De verkliga europeiska integrationisterna säger emfatiskt att en neutral stat, som inte på förhand accepterar de politiska och försvarspolitiska mål som uppställts, har inte ens i ekonomiskt hänseende något att göra i den gemensamma kretsen. Den får finna sig i sin självvalda isolering. Förvånande nog har den Ken-nedyska administrationen, som i alla

andra avseenden och på alla andra kon-tinenter visat den största förståelse för neutrala staters problem, i viss motsats mot föregående administrationer, främst genom understatssekreteraren i utrikes-departementet Bull, som främst svarar för den ekonomiska utrikespolitiken, vi-sat sig klart avog mot de neutrala stater-nas associering till den europeiska mark-naden. Det kanske inte kan vara allde-les ur vägen att från denna plats gen-driva denna inställning, så mycket mer som ingen väl kan misstänka den tales-man för oppositionen, som nu har ordet, för att icke städse ha arbetat för en störe förståelse och ett intimare samarbete mellan Sverige och Förenta staterna.

Skulle någon vinna något på om Sve-rige i nuvarande läge övergäve sin al-liansfria hållning? Skulle det öka sta-biliteten i Norden? Skulle de allierade, om en förändring inträdde i den svens-ka politiken och detta hade till följd att Sovjet framflyttade sina positioner i Fin-land, vare sig kunna eller vilja effek-tivt inskrida och förhindra en sådan konsekvens, som på intet sätt kan ute-slutas? Besvaras dessa frågor med nej, så uteblir rätten att kritisera Sveriges po-litik eller att motarbeta Sveriges eko-nomiska anslutning till den gemensam-ma marknaden, utan vilken Sveriges eko-nomiska resurser mycket väl kan för-svagas på ett sådant sätt, att våra möj-ligheter att upprätthålla ett starkt för-svar minskar.

Vi åker inte snålskjuts på någon. Visst är jämvikten i militärt hänseende i vär-lden en förutsättning för vår alliansfri-het, det förnekas väl av ingen, men hela den svenska försvarskraften upprätthål-les med egna medel utan ett öres bidrag utifrån. Vi offrar 5 procent av vår na-tionalinkomst för försvaret, betydligt mer än någon av Atlantpaktens stater med undantag av Storbritannien, där jämförelsen är svår därför att man nu-mera har en värvad armé och ännu har koloniala förpliktelser, och Frankrike, som ännu är invecklat i ett stort och dyr-bart militärt företag. Vi har icke un-dandragit oss några internationella för-pliktelser. I förhållande till vår storlek

Statsverkspropositionen m. m.

och våra resurser har intet land offrat mer militärt sett i de internationella organisationernas tjänst. Den politik som Förenta staterna gjort sig till tolk för i Kongo hade över huvud taget svårigen kunnat genomföras utan svensk medverkan och utan att Sverige just vidhållit den alliansfria hållning, till vilken alla demokratiska partier med sällspord enighet givit sin anslutning.

Vill man från Förenta staternas sida verkligen befordra en sund utveckling i Europa måste det vara fel att motarbeta särskilt en svensk ekonomisk associering med Europamarknaden. Utan Sverige slår man sönder stabiliteten i Norden, undandrar den europeiska ekonomiska integrationen en viktig faktor och en betydelsefull marknad och riskerar att gynna intressen som man hittills bekämpat. Att en svensk associering till den gemensamma marknaden skulle på minsta sätt störa de intresserade makternas politiska eller militära integrationssträvanden är ett argument som är lika obegripligt som grundlöst. Vi har aldrig lagt oss i eller velat lägga stenar i vägen för en politik, som andra europeiska stater och bland annat våra nordiska grannar funnit förenlig med sina intressen.

När jag sagt detta — och jag säger det med all den övertygelse jag är mäktig — så vill jag inte förneka att man inte alltid från svensk sida i debatter och i internationella sammanhang uppträtt med den takt och den omtanke, som vårt ömtåliga läge påfordrar, särskilt inför de förhandlingar som nu förestår. Jag skall inte nu ingå på den s. k. Undénplanen. Jag utgår ifrån att den i samband med avgivande av ett svenskt svar före den 1 april angående de villkor, på vilka vi är beredda att traktatmässigt förbinda oss att avstå från att tillverka, använda, importera eller lagra kärnvapen, kommer att ingående dryftas i utrikesnämnd och riksdag. Men det måste konstateras, att den väckte livlig irritation, inte blott hos Förenta staternas och andra allierade staters regeringar, utan också hos oss närstående Atlantpaktstatsater, som slutligen av

nordisk solidaritetskänsla röstade för vederbörande resolution, ehuru med åtskilliga reservationer. Har man verkligen den övertygelsen, att planen verkamt skulle bidraga till en internationell avspänning i kärnvapenfrågan, så må allt detta ha varit väl, men meningarna härom har varit ytterst delade. Världen är oavsett spänningen mellan öst och väst i revolutionär utveckling, det koloniala systemet är i full och accelererande avveckling. Återstående kolonier är få och utgör i förhållande till sin folkmängd endast en mycket ringa bråkdel av de nya oberoende staternas. Med ett enda undantag är de på väg mot oberoende, i något fall för att falla under ny främmande ehuru inte vit dominans. Undantaget utgörs av Portugals kolonialvälde, där man i moderlandet envist fasthåller vid en föråldrad och numera dödsdömd doktrin, som endast kan leda till blodiga konflikter och som verksamt bidrar till att oförskyllt öka misstron mot de av Portugals allierade som fört en väsensskild politik.

Inom Förenta Nationerna förs varje år en passionerad och utdragen debatt i kolonialfrågan, underblåst och delvis förgiftad av ryska strävanden att utnyttja de nya staternas förståeliga nationalism i syfte att slita de ännu existerande ekonomiska och kulturella banden mellan de forna kolonialmakterna och de nya länderna. Kolonialism är numera nämligen bara förmynderskap av vita gentemot färgade, inte vita staters förtryck av andra vita folk eller färgade staters förtryck av färgade folk. Samtidigt som alla dessa länder inte längre önskar något högre än att anamma västerlandets tekniska, materiella, sociala och kulturella framsteg och erhålla deras hjälp, betecknas varje ömsesidigt samarbete härtill från visst håll som neokolonialism. Jag måste erkänna att en hel rad av dessa nyvordna länder i sak och under hand visat en stor och aktning svärd moderation och även tacksamhet för det smärta sätt, på vilket deras övergång från koloni till självstyrelse ägt rum. Men ofta har de gentemot hetsporrarna i deras krets visat

Statsverkspropositionen m. m.

obenägenhet att offentligt göra sig till tolk för denna moderation, rädda inte bara för att inte visa en jämbördig nationalism utan också för den agitation som satts i gång inom deras egna länder. Ogenomförbara eller illa övertänkta resolutioner har icke sällan blivit följden.

Man kan reagera inför dessa manifestationer, men på det hela taget misströstar jag icke om att den internationella sammanlevnaden i Förenta Nationerna i längden kommer att medföra ett välgörande och modererande inflytande. Det är väl också ganska naturligt, att de forna kolonialmakterna och de, vilkas återstående kolonier är under avveckling och som samtidigt tillhör den krets av europeiska stater, med vilka vi nu skall förhandla, är känsliga för det sätt, på vilket deras problem behandlas i den offentliga debatten, icke minst i pressen. Det må kanske tillåtas mig att påpeka, att många onyanserade omdömen och åtskilligt oberättigad kritik kunnat inrapporteras av härvarande vaksamma beskickningar. Inte minst gäller detta Belgien, vars nuvarande utrikesminister Spaak utgör en av den gemensamma marknadens främsta statsmän. Han har oförbehållsamt erkänt att Belgien lämnade ett för självständighet ännu oförberett Kongo, men han har också efter den nya regeringens tillkomst i Belgien visat en erkännansvärd vilja till samarbete med Förenta Nationerna, som inte alltid vunnit berättigat erkännande. Belgien har dock i Kongo utfört en i många avseenden berömlig gärning i fråga om undervisning, hälsovård och ekonomisk utveckling, och utan belgisk medverkan kan Kongo allt fortfarande inte räddas undan ekonomisk ruin.

Herr talman! I detta sammanhang skulle jag vilja uttala min tillfredsställelse över att utvecklingen i Kongo och särskilt Katanga numera synes ha kommit in i det skede av förhandlingar, som av den svenske utrikesministern varmt rekommenderades inför Förenta Nationernas säkerhetsråd. Kanske kan den försoningsfest som ordnades av den

svenske översten Waern, som visade sig inte blott vara en skicklig militär utan också en omdömesgill diplomat, utgöra ett tecken på att Förenta Nationernas aktion i Kongo nu ingår i ett fredligare skede. Det är min övertygelse att Kongoproblemet inte kan lösas utan en viss självstyrelse inom federativ ram för Katanga och att ingenting skulle varit olyckligare än om den produktiva del av Kongo, som Katangaprovinnsen utgör, utsatts för större förödelse än den som kommit till stånd till men för hela Kongos framtida ekonomi. Men det återstår mycket att göra.

Vid antagandet av den senaste resolutionen i säkerhetsrådet i Kongofrågan inlade Sovjet sitt veto mot två paragrafer. Den ena innehöll en fullmakt för FN att motarbeta utbrytarverksamhet från andra provinser sida än Katanga. Att den paragrafen ströks gör väl att Förenta Nationernas ingripande i Stanleyville kommer att från vissa håll förklaras olagligt, ehuru det måste anses fullt berättigat.

Den andra paragrafen avsåg att befullmäktiga Förenta Nationerna att gripa sig an med en reorganisation av centralregeringen underställda trupper i akt och mening att göra slut på dessa truppers eller truppdelars odisciplinerade uppträdande, på vilket vi i dessa dagar sett avskräckande exempel. Också den paragrafen fick strykas på grund av ryskt veto.

Jag nämner det här blott för att belysa att troheten mot Förenta Nationerna kan göras till föremål för olika tolkningar och för att betona att det allt fortfarande finns skäl för att de länder som ställer militära styrkor till förfogande utövar det inflytande på händelseutvecklingen till vilket de är berättigade och på vilket utrikesministerns intervention i säkerhetsrådet utgör ett behjärtansvärt exempel.

Herr talman! De förhandlingar som Sverige står inför kommer att bli besvärliga, kanske besvärligare än vi i allmänhet förutsett. Det gäller att gå till dessa förhandlingar så väl förberedd som möjligt. I de förberedelserna synes det mig

Statsverkspropositionen m. m.

kunna ingå att man redan nu vidtar vissa åtgärder som anpassar vår ekonomiska politik till den som måste bli vår om vi associerar oss med den gemensamma marknaden.

Jag tror till exempel att en frigörelse av kapitalrörelserna skulle vara ett steg i sådan riktning. Vi är ett av de få europeiska länder som ännu upprätthåller en ganska rigorös reglering i detta avseende, och ett upphävande av en sådan reglering innebär inte på något som helst sätt att vi avstår från ett utbytesobjekt vid kommande förhandlingar.

Men framför allt — och det är mycket viktigare — gäller det nu att vi anstränger alla goda krafter för att skapa en bättre förståelse för vår alliansfria politik och vår önskan till ekonomiskt samarbete, inte därför att vi känner oss tvungna till det, utan därför att vi uppriktigt tror på fördelen av ett ekonomiskt integrerat Europa inte bara för oss, utan också för våra motparter, att vi är besjälade av en önskan att ge ett positivt bidrag till detta samarbete, att vår marknad är av betydande värde för de andra staterna, att det hela inte avses att från vår sida bli någon sorts dragkamp eller schackbrände, utan en frimodig association i samarbetets tecken, för vår del begränsad endast av de villkor och förbehåll som är nödvändiga på grund av vår alliansfria politik, som vi varken kan eller vill ge avkall på och för vilken vi måste fordra förståelse.

Det fordras enligt min uppfattning en intensifierad personlig kontakt mellan den svenska regeringens ledande krafter och de ledande statsmännen i Europa och Förenta staterna. Andra politiker och affärsmän som har personliga utlandskontakter måste också begagna varje tillfälle att i den anda jag här har sökt skissera bearbeta sina utländska interlokutörer intensivt och sakkunnigt.

Det skulle väl, om så sker, vara märkvärdigt om de förestående förhandlingarna — säkerligen efter åtskilliga våndor — inte skulle leda till det resultat som av allt att döma numera önskas av den vida övervägande delen av Sveriges folk.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag vill begagna tillfället att tacka herr Boheman för den oförbehållsamma vilja att medverka till en för oss tillfredsställande lösning av marknadsfrågorna, som hans anförande nu så klart vittnade om. Inte minst hans bemötande av den uppfattningen, att Sverige såsom neutral stat inte skulle ha rätt och förmåga att delta i det ekonomiska samarbetet som jämställd part, tror jag var klarläggande och jag hoppas också i hög grad välgörande.

Marknadsfrågorna har redan berörts vid ett flertal andra tillfällen i denna debatt, och om jag några minuter får uppehålla mig vid dem, gör jag därför, herr talman, inget avsteg från den diskussion som förs här i kammaren.

Vårt lands strävan har ju redan länge gått ut på att med bibehållande av vår ställning som neutral nation och efter förmåga medverka till det mellanfolkliga samarbete, som främjar en fredlig utveckling i världen. Det har legat nära till hands att låta dessa ansträngningar komma till konkret uttryck också på handelsområdet. Inför de beskyllningar för snäv isolationism, som i pressen understundom riktats mot det parti jag tillhör från oppositionen och inte minst från folkpartiet, kan det vara på sin plats att här erinra om att den demokratiska arbetarrörelsen från början och konsekvent bekämpat protektionistiska strömningar. Tullstriderna under de första decennierna av det här århundradet borde inte ha fallit helt i glömska. Vi har även sedan dess målmedvetet arbetat för handels frigörelse, inte endast med hänsyn till de ekonomiska fördelar detta innebär, utan också i övertygelsen om att en växande handel minskar motsättningarna och ökar förståelsen mellan nationerna.

Ibland har detta till och med fått ske under ett medvetet åsidosättande av mera kortsiktiga intressen av en skyddad hemmamarknad hos vissa grupper, som stått oss själva mycket nära.

Handelsstatistiken ger också belägg för att vår utrikeshandel utvecklat sig i enlighet med denna syftelinje att vidga handeln om möjligt i alla riktningar. Vår

Statsverkspropositionen m. m.

export har vuxit förhållandevis nära dubbelt så mycket som vår bruttonationalprodukt sedan år 1950. Europahandeln har ökat. Handeln med östblocket, särskilt med Sovjet, har också expanderat avsevärt under de senaste tre, fyra åren. Samtidigt har vårt handelsutbyte med asiatiska, afrikanska och sydamerikanska länder vuxit.

Vi har ansett att strävandena mot ett regionalt samarbete kan förenas med den allmänna målsättningen för vår handelspolitik. Detta förutsätter naturligtvis att reglerna för ett sådant samarbete inte utformas så att det direkt hämmar handeln med tredje land. Att genom höjda tullmurar och andra nyresta hinder för handeln med omvärlden skapa permanenta fördelar för handelsutbytet emellan medlemmarna av en regional sammanslutning på bekostnad av andra länder kan inte godtas som ett steg på vägen mot en allmän frigörelse av världshandeln.

Ekonomiska blockbildningar som villar på en bestående diskrimination gentemot utomstående länder är också ett dåligt uttryck för solidaritet med utvecklingsländernas strävan mot ekonomiska framsteg och en höjd standard. Detta måste fastslås. Att stimulera det ekonomiska samarbetet inom en region genom att ge de länder som deltar däri begränsade handelsfördelar bör dock kunna accepteras, men de bör i så fall vara av kortvarig natur så att syftelinjen, en vidare frigörelse av handeln, inte förloras ur sikte.

Målet för vår strävan i Europa sådant det angivits av den svenska regeringen har varit en enhetlig marknad, med låga tullar utåt, utan nya protektionistiska element och på lika villkor öppen för varje nation, oavsett dess politiska kurs.

I enlighet med den uppfattningen borde inrättandet av EFTA ha varit ett steg på vägen mot en ännu vidare samverkan inom vår världsdel. Vi har haft full förståelse för att samarbetet inte begränsas till handelsområdet utan utsträcks till ett större fält. Det vill jag gärna säga i anknytning till vad herr

Boheman kom in på i slutet av sitt anförande.

Även om vi inte hade haft annat än EFTA att hålla oss till i framtiden, skulle det förmodligen ha medfört att samarbetet mellan medlemsstaterna i frihandelsförbundet hade grenat ut sig till andra områden än dem som reglerades i det ursprungliga fördraget. En viss samordning av den ekonomiska politiken hade enligt min uppfattning vuxit fram av sig själv såsom en följd av denna gemensamma stormarknad.

Möjligheterna för ett land som deltar i en sådan marknad att föra en expansiv och sysselsättningsbefrämjande politik blir i växande grad beroende av utvecklingen inom övriga medlemsländer. Den saken behöver knappast påpekas. Har handelshindren försvagats kan depressiva tendenser inom ekonomin snabbare vinna spridning från ett land till ett annat. Detsamma gäller givetvis balansrubbnings i den motsatta riktningen.

I eget intresse kommer därför medlemsländerna att vilja öka graden av ekonomisk samverkan. Hur reglerna sedan utformas har vi inom EFTA betraktat som en i viss mån sekundär fråga, som får avgöras när problemen i verkligheten anmäler sig. Något behov av på förhand uppgjorda program kände vi inte, men vi var, som jag nyss sade, medvetna om att vi förr eller senare skulle komma i ett läge där vi ställdes inför andra samarbetsuppgifter än sådana som reglerades exempelvis i Stockholmsavtalet. Ett ömsesidigt hänsynstagande med uppgivande av vissa snäva kortfristiga nationella intressen och en anpassning av den ekonomiska politiken skulle säkerligen blivit nödvändigt.

Herr Boheman underströk i sitt anförande starkt behovet av en ytterligare liberalisering av kapitalrörelserna. Jag vill i sammanhanget bara hänvisa till att vi redan kommit ganska långt på den vägen och att i själva verket möjligheterna för svenska investeringar utomlands i praktiken för närvarande är betydande, ja mycket större än för företag i många andra länder.

Statsverkspropositionen m. m.

Det är i konsekvens med denna uppfattning som regeringen understryker vikten av att Sverige blir i tillfälle att delta i det ekonomiska samarbete som i delvis nya former och med vidgat innehåll växer fram i Europa. De ekonomiska och tekniska utvecklingstendenserna talar här sitt entydiga språk för en utsträckt ekonomisk integration, för en friare handel och för ett fastare samarbete också på övriga områden av ekonomin. Varken inom eller utom landet borde det råda någon tvekan om var den svenska regeringen här befinner sig.

Vad vi från början hade i åtanke och hoppades att EFTA skulle hjälpa oss att nå, det var en ekonomisk lösning av marknadsproblemen i Europa, där de utrikespolitiska problemen inte behövde aktualiseras. Vi har kunnat peka åtminstone på två former för en sådan ekonomisk lösning: broslagning mellan EFTA och EEC var en, sexmaktsunionens inträde i frihandelsförbundet som en enhet en annan.

Med Englands och Danmarks ansökan om medlemskap förändrades ju läget. Dessa länder har därmed uttryckligen för sin del godtagit Romfördragets politiska principer. Ett accepterande av fullt medlemskap skulle för svenskt vidkommande innebära en förändring av vår neutrala status. Även om nu en övervägande majoritet, i varje fall inom den svenska riksdagen, har kommit till den uppfattningen, är jag medveten om att det fortfarande finns delade meningar. Men samma tolkning som riksdagsmajoriteten här givit uttryck åt har praktiskt taget varje ansvarig företrädare för sexmaktsunionen, och det om något borde väl vara en tankeställare för dem som ställt sig kritiska till den linje som regeringen här företrätt.

Jag vill också understryka — och jag tror att jag har anledning kräva att jag blir trodd på mina ord — att medlemskap i sexmaktsunionen, sådant Romfördraget ser ut, inte för ett ögonblick föresvävat regeringen som en tänkbar lösning på marknadsfrågan för vår del. Vår utrikespolitiska kurs ligger fast — om den kan vi inte kompromissa — och i

dagens spända internationella läge är det väl närmast överflödigt att understryka, att vår vaksamhet härvidlag snarast måste skärpas. Romavtalet — det fördrag på vilket sexmaktsunionen grundar sig — uppfattas ju allmänt som ett politiskt fördrag. Skulle Sverige biträda detta fördrag, skulle det oundgängligen tolkas som ett klart avsteg från den utrikespolitik som vi hittills följt. Därför blev alternativet i första hand att söka åstadkomma en association enligt artikel 238 i Romfördraget, och det var i enlighet härmed som vår ansökan den 15 december ingavs om förhandlingar för att få till stånd en association mellan vårt land och gemenskapen. Utgångspunkterna för detta ställningstagande — det har vi klart angivit — är att finna i vår positiva vilja att utan uppgivande av neutralitetspolitiken verka för en vidgad marknad med alla länder och för internationellt ekonomiskt samarbete för att säkerställa ekonomiskt framåtskridande och ökat välbstånd.

Herr Lundström antydde här i dag i en replik till statsministern, att vi kanske först hade bort söka pröva en annan väg — att vi hade bort söka oss fram genom att anhänga om medlemskap. Jag tror att den vägen på intet sätt hade förbättrat vår förhandlingsposition utan klart försämrat densamma.

Såsom herr Boheman nyss så riktigt framhöll, föreligger ju på sexmaktsåll en betydande misstänksamhet mot våra syften. Vi kan med rätta gentemot denna misstänksamhet säga, att vi på intet sätt vill störa de sex i deras strävan att utbygga sitt politiska samarbete över vidare fält än där det nu försiggår. Om vi emellertid hade anhängit om att få medlemskapsförhandlingar och samtidigt betonat att vår utrikespolitiska kurs, vår alliansfrihet och vår neutralitetspolitik ligger fast, tror jag att våra möjligheter att uppnå ett resultat till och med hade varit betydligt sämre än de ter sig i dagens läge. Det är inte, såsom så riktigt framhållits här i debatten, särskilt ljusa ändå.

När jag nu så lång tid, herr talman, efter riksdagsdebatten i höstas ändå på

Statsverkspropositionen m. m.

nytt tagit upp och velat redovisa de omständigheter, som legat till grund för regeringens ställningstagande, sker det i förhoppningen om att trots menings-skiljaktigheterna en allmän samling kring detta ställningstagande bör vara möjlig. Missförståndens tid borde vara förbi, och vi bör kunna inrikta oss på att med gemensamma ansträngningar nå målet: att med bibehållande av vår neutrala ställning få till stånd en stormarknad i Europa, där också vårt land med hänsyn till sina ekonomiska förutsättningar och sin sociala särart har möjlighet att delta.

Det är bara naturligt att människorna ställer sig frågan: Kommer vi att lyckas att få ett associationsavtal, som ger vårt land möjligheter att på likaberättigade villkor delta i den framtida ekonomiska integrationen i Europa?

Det är emellertid omöjligt att på förhand säga någonting om utgången av våra försök att komma till tals med de sex. Det lönar sig i varje fall föga att spekulera över vad förhandlingarna kan komma att medföra. Att på förhand och konkret ange, vilka eftergifter vi kan vara beredda till, är inte bara orimligt utan skulle direkt försvåra våra möjligheter att nå ett rimligt och antagbart resultat. Vi är kompromissvilliga på det ekonomiska området — det har jag redan betonat — men att på förhand ge upp vitala ting kan det inte bli fråga om. Såsom i varje annan förhandling måste fördelar och nackdelar vägas mot varandra, innan den definitiva ståndpunkten tas. Och den kan inte tas förrän resultatet i sin helhet kan överblickas.

Det kan för övrigt vara på sin plats att här uttala en varning för att tillmäta tullarna en alltför stor betydelse. Jag erkänner gärna att tullskillnader är viktiga handelshinder, men å andra sidan är de mera sällan ensamt avgörande för konkurrensförmågan. Det är många andra faktorer som spelar in. Att vi under det senaste året kunnat öka vår export på Västtyskland, trots att tullarna sänkts för konkurrensföretagen inom den gemensamma marknadens länder utan att vi fått del av tullsänkningen, är

ju ett bevis för riktigheten av vad jag nu säger. Tullarna betyder mycket, men de betyder inte allt.

Regeringen har för sin del inte ansett det nödvändigt att företa några statistiska undersökningar för att bevisa hur angeläget det är att vi deltar i den europeiska integrationen. Vi har tagit det som ett självklart faktum att vi måste anstränga oss för att inte bli lämnade utanför en europeisk stormarknad, och något siffermässigt bevis för den saken har vi inte ansett nödvändigt; självklarerheter och truismer behöver ju egentligen inte bevisas.

Alla inser vi nog att det inte kommer att bli lätt att genomföra förhandlingarna. Även på den punkten ger jag herr Boheman rätt. För att skaffa oss friaste möjliga inträde på den framtida europeiska stormarknaden måste vi också vara beredda att betala ett pris. Vad det kommer att röra sig om kan vi inte veta ännu, innan ens de första förhandlingskontakterna tagits. Vi är emellertid beredda att diskutera sådana punkter, där inga betänkligheter av utrikespolitisk art föreligger. De uppoffringar som kan komma att begäras av oss får naturligtvis — som jag nyss sade — vägas mot de fördelar ett likaberättigat inträde på stormarknaden beräknas kunna ge vår ekonomi och vårt näringsliv. Vad vi i en sådan förhandling eventuellt tvingas ge upp kan ju ha ett värde i och för sig för alla medborgare i vårt land, ett värde som ingen skulle vilja avstå från, om vi inte i stället erhåller någonting som vi anser ännu värdefullare.

Men som sagt: någon allvarlig risk för att vi skulle komma att ställas helt utanför den europeiska ekonomiska integrationen ser jag inte. Vi står inte med tomma händer eller utan bundsförvanter, och det bör inte vara omöjligt för oss att vinna förståelse för att vårt land, med bibehållande av sin neutrala ställning, sin politiska och sociala särart, måste beredas tillfälle att deltaga i det vidare ekonomiska samarbete som nu kommer fram i Europa och där vi har särskilda förutsättningar att medverka.

Jag skall i övrigt inte göra någon av-

Statsverkspropositionen m. m.

vägning mellan de skäl, som kan tala för en optimistisk uppfattning om våra möjligheter att åstadkomma ett acceptabelt associationsavtal, och de skäl som talar häremot. Uppriktigt sagt förefaller mig också motståndet mot en association av de neutrala länderna ha vuxit i styrka under den senaste tiden, det vill jag i alla fall ha sagt. Inte endast Hallstein, kommissionens ordförande, har börjat sväva på målet — den belgiske utrikesministern har också ställt sig mycket ljum inför tanken att de neutrala länderna skall få fullt tillträde till den europeiska gemenskapens marknad, och Monnet i Frankrike talar med förakt om de neutrala länderna, som inte vill ikläda sig de politiska förpliktelserna utan försöker åka snålskjuts.

Avgörande är ju till sist det allmänpolitiska läget i världen. Blir det lika spant i fortsättningen som det är för närvarande, tror jag att våra möjligheter att vinna förståelse för de neutrala ländernas ställning är ganska små, åtminstone om man bedömer chanserna att på kort sikt komma till en uppgörelse. Motsättningen mellan öst och väst överskuggar då allt, och de nationer som inte ställer upp i formeringen där den frontlinjen dras kan också komma att bli lämnade å sido ekonomiskt; det tror jag att vi bör inse. Men efterkrigstiden har medfört många växlingar i det politiska klimatet, och situationen kan naturligtvis snabbt förändras till det bättre. Sämre kan den ju knappast bli. En avspänning ökar genast våra möjligheter att nå positivt resultat i våra ansträngningar att medverka i det ekonomiska samarbetet.

Det är också uppenbart, att ingen i dag kan säga hur snabbt vår förhandling med de sex kan komma att gå. Tidtabellen påverkas i hög grad av det engelska förhandlingsläget. För egen del är vi beredda att när som helst inträda i direkta förhandlingskontakter, men det skulle förvåna mig mycket om några sådana kan komma till stånd förrän tidigast i mars månad. Jag tror att det blir senare.

På hemmafronten använder vi nu tiden för att bygga upp och stärka vår

förhandlingsposition. Mycket har redan undangjorts härvidlag. I betraktande av våra begränsade personella resurser befinner sig utredningsarbetet i ett långt framskridet stadium. Under nära samverkan med näringslivet och arbetsmarknadens organisationer genomgås Romavtalet och analyseras de i olika hänseenden tänkbara verkningarna på svensk ekonomi av dess mera långtgående förpliktelser och regler för ekonomiskt och socialt samarbete. Jag känner mig fullständigt övertygad om att vi i det avseendet inte ligger efter något annat land i Europa, utan snarare före. Men det återstår naturligtvis ändå en hel del. Särskilt när vi kommer in i ett verkligt förhandlingsläge är det ju av vikt att olika impulser och projekt, som aktualiseras i det sammanhanget, snabbt kan bedömas här hemma och vederbörande intressenters uppfattning inhämtas. Särkerligen blir det ett omfattande frågekomplex som rullas upp.

Inför de förestående förhandlingarna har regeringen varit överens med intresseorganisationerna på handels, jordbrukets, industriens och arbetsmarknadens område om att kontakterna med näringslivet och organisationerna behöver ytterligare fördjupas och breddas. Hela vår samlade utredningskapacitet bör utnyttjas för att säkra ett enhetligt svenskt uppträdande i dessa förhandlingar. Med den utgångspunkten beslöts också i slutet av fjolåret att vidga Malmforsdelegationen och därjämte inrätta en rådgivande kommitté med ledande representanter för näringsliv och organisationer.

Jag håller gärna med dem som har sagt, att det är av särskild vikt att i omvärlden på en rad sätt söka öka kännedomen om och förståelsen för Sverige och den väg vi valt. En hel del har faktiskt gjorts i det sammanhanget. Jag tror det beror på okunnighet, eller kanske ovilja att erkänna det verkliga förhållandet, när herr Lundström i dag angriper regeringen för att den försummar vad han vill beteckna som vår PR-verksamhet. Låt mig bara erinra om att flera regeringsmedlemmar, bland dem stats-

Statsverkspropositionen m. m.

ministern, vid olika tillfällen utomlands har framträtt för att klargöra vår ställning och vårt intresse av att på likartade ekonomiska grunder få deltaga i en europeisk stormarknad. Det var dessa frågor som inte bara på ett ställe utan på åtskilliga ställen diskuterades som den främsta punkten vid herr Erlanders besök i USA i mars och april i fjol. Han tog upp dessa frågor på nytt i Kiel och jag skulle, om jag inte tog kammarens tid för mycket i anspråk, också kunna erinra om att jag själv i fjol och åtskilliga gånger dessförinnan varit i tillfälle att på olika håll i utlandet klargöra vår ställning och våra syften.

Vi har ju också de regelbundna diplomatiska kontakterna, och om herr Lundström hade satt sig in i vad statsverkspropositionen här innehåller, skulle han ha sett att vi redan i fjol i samlade ansträngningar för utlandspropagandan kommersiellt i samråd med näringslivet liksom även i övrigt lade ned något som motsvarar 6 miljoner kronor och att vi i år har räknat med att få ökade resurser som motsvarar en stegring på ungefär 50 procent. Jag skall gärna erkänna, att ingenting är så bra att det inte skulle kunna göras bättre. Men därifrån och till påståendet att detta är ett försummat område är steget ändå ganska långt. Det bör i varje fall inför riksdagens ledamöter klargöras, att här redan har utträttats åtskilligt och att regeringen har uppmärksamheten klart fäst på att vi i fortsättningen behöver ytterligare fördjupa vårt arbete på detta område.

Jag sade nyss, att jag här inte ville göra någon avvägning av hur det i fortsättningen kommer att gå med våra kontakter med de sex. Jag vill emellertid understryka, att det är av synnerlig vikt ur vår synpunkt — ja, kanske viktigare än någonsin — att samarbetet inom EFTA upprätthålles.

Vid ministermötet i juni kom EFTA-länderna överens om att så långt som möjligt hålla ihop under förhandlingarna med de sex. Vi förband oss samtliga att inte ingå några separata avtal med

sexstatsunionen innan alla länder fått sina legitima intressen tillgodosedda för att möjliggöra vår medverkan i en enhetlig europeisk marknad från samma tidpunkt. Denna överenskommelse har understrukits inte bara vid ett utan vid flera tillfällen därefter. Engelsmännen har i sina förhandlingskontakter med de sex betonat de förpliktelser, som följer av den s. k. Londonöverenskommelsen. Den brittiske biträdande utrikesministern har gjort det vid upprepade tillfällen och har även fäst den amerikanska utrikesledningens uppmärksamhet på att det för England inte skulle vara möjligt att biträda en överenskommelse, om inte övriga EFTA-länder fick sina intressen tillgodosedda.

Det är därför av betydelse att denna överenskommelse hålls levande, och då måste vi också hålla ihop inom EFTA och se till att frihandelsförbundet fungerar till dess vi har fått något bättre i dess ställe. Jag räknar med att Englands förhandlingar med de sex skall gå i lås. Det har jag framhållit vid tidigare tillfällen. Men innan det bekräftats, att en definitiv uppgörelse har uppnåtts, skulle det vara ödesdigert om vi gjorde oss av med EFTA.

Vi har redan nu dragit ganska stor nytta av samarbetet inom frihandelsförbundet. Vi har fått ökade möjligheter att tränga in på den engelska marknaden och även att befästa vår ställning inom andra EFTA-länder. Det är av vikt att vi bevarar dessa positioner. Det är också betydelsefullt att vi begagnar den närmaste tiden för att om möjligt ytterligare stärka vår ställning. En 30-procentig tullsänkning har redan åstadkommits, och vi kan nu räkna med att ta ett ytterligare steg från och med den 1 mars 1962 och varom förslag redan förelagts den svenska riksdagen om en ytterligare 10-procentig tullsänkning, som vid denna tidpunkt skulle träda i kraft.

Några uppgifter om hur vår handel har utvecklats kan väl ändå vara värda att återge. Exporten till våra partner på EFTA-marknaden har från juli 1960

Statsverkspropositionen m. m.

till och med oktober 1961 ökat med 1 500 miljoner kronor i jämförelse med motsvarande period innan EFTA-avtalet ingicks, nämligen perioden 1958/59. Det är en 30-procentig exportökning. Även importen utvisar en förändring i samma riktning.

Jag erkänner att både vår export och vår import beträffande de sex samtidigt har utvecklats på ett likartat sätt som när det gäller EFTA, vilket ju kan förefalla ganska märkligt men onekligen tyder på vad jag förut framhållit, nämligen att tullsänkningen inte varit helt eller ensam avgörande för handelsns omfattning. Det framgår emellertid av handelsstatistiken, att våra förbindelser med EFTA-länderna har blivit intensivare beträffande både importen och exporten än våra förbindelser med sexstatsunionens länder. Detta måste tolkas som ett uttryck för de ändrade handelsreglernas inverkan på exportens marknadsinriktning.

Förberedelserna för förhandlingar med de sex får väl ändå inte inkräkta på våra möjligheter att i ett ännu vidare sammanhang fullfölja våra handelspolitiska strävanden. I själva verket hänger ju dessa ting nära samman. Även om inte längre OECD kan betraktas som den främsta — eller ännu mindre den enda — möjligheten att uppnå en uppgörelse med den europeiska gemenskapen, så har vi allt intresse av att det handelspolitiska samarbetet med denna organisation främjas i framtiden. Vi delar därför helhjärtat i det samarbetet. Vilka resultat det kommer att avsätta är väl för tidigt att ha någon bestämd mening om, men i varje fall borde det inte vara omöjligt att härigenom ökade möjligheter skapas att samordna och förbereda de europeiska medlemsstaternas strävanden att på världsbasis verka för fortsatta liberaliseringsåtgärder på handelsns område. Det europeiska marknadsperspektivet vidgar sig därför redan nu till ett mera världsomfattande spörsmål. Vad som sker i Europa påverkar den handelspolitiska utvecklingen överallt i världen, och samtidigt röner globala överenskommelser också infly-

tande på vår syn och på vårt läge i fråga om de europeiska integrationsfrågorna.

Detta leder mig, herr talman, över till GATT-samarbetet, där nu den s. k. Dillon-rundan i tullförhandlingarna håller på att avslutas. USA har kommit överens med de sex om vissa ömsesidiga tullsänkningar på omkring 20 procent för industriområdet. Det är naturligtvis glädjande, även om vi ännu inte fått fullständig bekräftelse på omfattningen av dessa tullsänkningar. Som jag tillåtit mig säga i en tidningsintervju nyligen, hälsar vi också från svensk sida med tillfredsställelse dessa tullsänkningar, som har kommit till under Kennedy-administrationen. Skulle den amerikanska administrationen erhålla de ytterligare fullmakter som den begär att förhandla inom ramen för GATT, så skulle onekligen en grund erhållas för en liberalisering av världshandeln.

Från svensk sida kommer vi därför att lämna de amerikanska strävandena i den riktningen vårt fulla stöd. Det ligger i vårt intresse lika väl som i utvecklingsländernas att åstadkomma lägre tullar i industriländerna.

Vid ett ministermöte i GATT i slutet av november hade jag tillfälle att tala för en automatisk tullsänkningsplan, modellerad på ett ursprungligen franskt förslag. Jag föreslog då att vi borde eftersträva ömsesidiga 50-procentiga tullsänkningar på en femårsperiod, varvid viss hänsyn fick tas till utvecklingsländernas särskilda problem. Skulle en sådan tanke kunna förverkligas, skulle det ostridigt för vårt vidkommande begränsa marknadsproblemens betydelse i Europa.

Men lätnader i form av tullsänkningar i GATT i förhållande till EEC är inte tillräckligt för att tillgodose våra önskemål. USA intar i detta hänseende en annan ställning, beläget utanför Europa och med en proportionsvis mera begränsad utrikeshandel än den vi har. Det vore rätt orimligt om vi, som är villiga ta på oss de ekonomiska förpliktelser och uppoffringar som kan bli resultatet av förhandlingar med de sex, inte skulle

Statsverkspropositionen m. m.

få rätt att deltaga i det ekonomiska samarbetet i Europa på samma villkor som övriga europeiska länder.

Låt mig, herr talman, sluta med att understryka, att vi omedelbart framför oss har en bekymmersam tid, då svårigheterna kan bli många och betydande. Att få slut på den ekonomiska splittringen i Europa och åstadkomma en verklig stormarknad blir säkerligen tidskrävande och kan medföra ekonomiska bekymmer, åtminstone av tillfällig art. Vi bör emellertid inte låta dagens läge skymma blicken för utvecklingen på längre sikt. Får världen leva i fred, så tror jag för min del att de flesta av oss kommer att få uppleva inte bara en friare handel i vår världsdel, utan också avgörande steg mot en vidare frigörelse av världshandeln. I det sammanhanget har Sverige en viktig uppgift att fylla, och vi har därjämte många bundsförvanter.

Låt oss hoppas att förståelsen växer för att ett omfattande ekonomiskt samarbete över gränserna utan politiska bindningar är ett betydelsefullt led för att bevara fred och framsteg i vår värld!

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det långa och intressanta anförande, som handelsministern nu har hållit, skulle ju kunna ge anledning till åtskilliga reflexioner. Jag kan dock på de få minuter som står mig till buds endast vidröra de avsnitt där jag själv blev återopad.

Redan i höstens debatt framhöll jag, att jag ansåg det föga fruktbart att fortsätta debatten om principen för anslutning till EEC då regeringen bestämt sig. Av det skälet har jag inte heller i dag aktualiserat denna debatt, utan den har aktualiserats från andra håll. Men jag vill tillägga, eftersom den nu har tagits upp igen, att herr Langes tro, att det skulle ha försvårat vårt lands utgångsläge, om vi från början gjort vår ansökan mindre bunden till associeringslinjen än som skett, på intet sätt är bevisad. Därvidlag har vi en annan uppfattning.

Naturligtvis betvivlar jag icke i något

avseende herr Langes goda vilja att söka skapa förutsättningar för framgångsrika förhandlingar med EEC, även om jag i åtskilliga fall inte helt är överens med honom i fråga om tillvägagångssättet. Men jag beklagar, att han inte förstår att vad som hittills har skett i svensk informationsverksamhet i utlandet icke är tillräckligt. Herr Lange säger, att det varken inom eller utom landet kan råda någon tvekan om vad Sverige vill. Tyvärr råder det en sådan tvekan! Utvecklingen har visat — alla de sex miljonerna till exportpropaganda och annat i all ära — att vad som gjorts inte är tillräckligt.

Såsom jag framhållit förut i dag räcker det inte med att statsministern eller herr Lange gör något enstaka uttalande, utan här måste en kontinuerlig verksamhet bedrivas på effektivaste sätt. Jag vill bara ta ett exempel genom att fråga: Vad har regeringen gjort i detta avseende i den centrala europeiska församling, som Europarådet utgör?

Jag tror i likhet med en hel del andra talare i dag, att vi här i landet inte är alldeles oskyldiga till den rådande uppfattningen om oss. Också handelsministern måste ha förstått, att åtskilliga uttalanden vid olika tillfällen av socialdemokrater i framstående ställning om de nationer och statsmän, med vilka vi skall förhandla, och om hur väl vi skulle klara oss utan att gå med i EEC genom att handla med andra länder, inklusive u-länderna och östblocket, inte heller har utgjort några positiva bidrag till uppskattningen av vårt land.

Hur en positiv PR-verksamhet skall läggas upp har herr Boheman gett så många uppslag till i sitt anförande, att jag i övrigt kan inskränka mig till att hänvisa till honom.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag tror att herr Lundström missuppfattade vad jag sade. Jag sade, att det inte borde få råda någon tvekan om var vi befinner oss och att i varje fall uttalandena från regeringshåll har varit klart entydiga. Om det

Statsverkspropositionen m. m.

alltjämt på vissa områden föreligger tveksamhet om var vi befinner oss, tror jag det är anledning till självvranssakan hos oppositionen, ty så som man därifrån fört debatten under en god del av fjolåret är det inte så egendomligt om man skapat intrycket, att det inte fanns någon säkert fastlagd svensk linje i vår strävan att nå en uppgörelse med bibehållande av vår utrikespolitiska kurs.

Det är det ena jag här ville ha sagt.

Det andra är, herr talman, att herr Lundström i dag gång på gång råkat ut för att ge prov på sin okunnighet. Han påstod här, att vi hade försummat att vara närvarande i den centrala församling som han ansåg Europarådet utgöra. Jag vill tala om för herr Lundström — jag trodde inte det var någon nyhet, ty jag har för mig att jag har redovisat det även i denna kammare — att jag har talat i Europaförsamlingen tre gånger sedan hösten 1950 och därjämte vid ett tillfälle i Europarådets ministerkommitté i april i fjol.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag frågade vad regeringen har gjort i Europarådet, och det var intressant att höra att herr Lange har talat där flera gånger. Det har väl alltid på något sätt bidragit till att klargöra svensk politik. Men jag såg häromdagen i tidningen, att det i alla fall tydligen råder mycket delade meningar i Europarådet om vilka avsikter och intentioner Sverige har.

När herr Lange sedan säger, att svaret för uppfattningen om vad Sverige vill i integrationsfrågan i hög grad kan läggas på oppositionen, så vill jag framhålla, att vi från oppositionen mig veterligen aldrig uttalat oss nedsättande vare sig om de statsmän som leder EEC-länderna eller om länderna själva. I det avseendet kan vi känna oss oskyldiga.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag trodde att herr Lundström var en så erfaren politiker, att

han inte trodde på allt som står i pressen, även om det gäller honom närstående tidningar.

Sedan vill jag bara till denna kammars protokoll läsa in ett av folkpartiledarens många uttalanden i andra kammaren beträffande sexmaktsunionen. Jag skall välja följande uttalande från utrikesdebatten den 11 mars 1959: »En svensk anslutning till denna union skulle väl knappast rimma med vår alliansfria utrikespolitik, vars signum är en i förhållande till alla politiska block fristående ställning. Den oberoende hållning Sverige intar i utrikespolitiskt avseende kan förenas med deltagande i en stormarknad men svårigen med medlemskap i en ekonomisk och politisk union, där rader av gemensamma institutioner i tilltagande grad fattar majoritetsbeslut och fastlägger den politik som medlemsstaterna måste föra. En svensk utrikespolitisk nyorientering av det slag, som här så småningom skulle kunna följa, synes mig under i dag rådande världspolitiska förhållanden av många skäl icke vara önskvärd. Bland dessa skäl är de hänsyn till vårt östliga grannland, som är för oss naturliga. — En svensk ansökan om inträde i sexmaktsunionen saknar alltså enligt min mening aktualitet, och jag ser inga utsikter till en sådan omläggning av denna union de närmaste åren, att läget därvidlag sannolikt skulle förändras.»

Om herr Ohlin i sina uttalanden konsekvent hade vidhållit denna uppfattning, då tror jag att möjligheterna att missförstå vårt lands politik i hög grad hade begränsats. Men det har han sannernligen inte gjort.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Detta citat av herr Ohlin har jag hört uppläsas av socialdemokrater i olika sammanhang — det är tydligen särskilt omhuldat.

Men den gemensamma marknad, som herr Ohlin då talade om, var ju en annan än den som uppstår om till de sex länderna har knutits andra länder, såsom England, Danmark och måhända

Statsverkspropositionen m. m.

flera andra medlemmar av EFTA. Den nya situationen är ju också en förutsättning för att Sverige skall ansluta sig. Denna nya gemensamma marknad kommer enligt min övertygelse att i åtskilliga avseenden få en annan karaktär än den hittillsvarande.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Får jag bara framställa en fråga till herr Lundström: Är herr Lundström även i dagens läge — efter vad som förekommit och efter vad vi har kunnat inhämta utifrån — beredd att tillstyrka en svensk ansökan om medlemskap i sexmaktsunionen?

Jag tror att herr Lundström gör klokt i att uttala sig klart på denna punkt!

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har tidigare sagt, att den ståndpunkt vi intar här är att vi skulle »pröva först och döma sedan». Man borde ha gett ansökningshandlingarna en vidare karaktär och undvikit att låsa sig fast vid associationslinjen.

Jag tror alltså att ett sådant tillvägagångssätt hade gett oss ett lyckligare utgångsläge vid förhandlingarna.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Min uppgift skall inte bli att här försöka åstadkomma någon analys av budgeten och det statsfinansiella läget. Andra kommer väl att fortsätta med den uppgiften. Vad man emellertid kan konstatera efter höstens skattebeslut är att hittills intet framkommit, som skulle kunna tyda på felaktiga dispositioner. Den svenska allmänhetens reaktion efter skattebeslutet vid höstriktsdagen har varit osedvanligt positiv. För de riksdagsmän som stod bakom alla besluten — d. v. s. i dess helhet — är det en utomordentligt stor tillfredsställelse att kunna konstatera detta.

Vad som förekommit ger mig också anledning hysa förhoppning om att riksdagen vid sina ställningstaganden framöver skall kunna åstadkomma lösningar, bl. a.

i skattefrågorna, genom beslut som bärs upp av mera tillfredsställande majoriteter än vad vi hade i höstas.

I statsverkspropositionen — jag avser finansdepartementets huvudtitel — lämnas en redogörelse för ett statligt verk, nämligen tullverket, som trots ökade arbetsuppgifter lyckats klara dessa uppgifter med ett mindre antal anställda. Detta anmäler finansministern, och besparingarna är högst betydande, över 1 miljon kronor per år. Genom dessa besparingsåtgärder har detta statliga verk alltså kunnat avstå från att ta i anspråk arbetskrafter som motsvarar behovet för ett medelstort svenskt företag.

Det är klart att det uppnådda resultatet skall ses i förhållande till detta stora verks personal- och omkostnadsstat. Jag vill dock betona, att om ingenting hade gjorts åt den tidigare tillämpade dagliga rutinen, om inga organisatoriska förändringar hade vidtagits, så hade det gått som det brukar gå, nämligen att när arbetsmängden ökar gör man framställning till vederbörande departement. Departementet går till riksdagen och begär nya tjänster, och eftersom verket blir större och större förekommer det ofta nog att det rör sig om nya tjänster i hög lönegrad.

När nu ett verk lyckats så utomordentligt bra — som finansministern beskriver — att klara en ökad mängd arbetsuppgifter med 300 anställda mindre, är det viktigt att detta uppmärksammas i den svenska riksdagen. Här är det ju ofta nog tal om att den statliga verksamheten är en tungrodd apparat, som kräver mer och mer arbetskraft och att byråkratien blir alltmer omfattande. En rationalisering på detta sätt är alltså viktig, och det gäller i detta sammanhang att uppmärksamma tendensen i utvecklingen. Enligt mitt sätt att se gäller det att sporra de i allmän tjänst anställda till att bli mera intresserade av vad vi brukar kalla rationaliseringsåtgärder och av ökade insatser i arbetet. Det finns säkerligen andra områden inom statsförvaltningen, där man också gör lovvärda prestationer, men vilka inte kommer till allmänhetens kännedom.

Statsverkspropositionen m. m.

Jag skulle vilja fråga finansministern, som nu är närvarande i kammaren, om det inte skulle vara möjligt att i statsverkspropositionen försöka påvisa områden, där man gjort lovvärda ansträngningar för att driva statsverksamheten så rationellt som möjligt. Bör man inte godkänna principen, att om arbetet göres fort och bra, bör personalen uppmuntras? Det blir väl på det sättet, att klander alltid bäres fram, medan de goda sidorna sällan uppmärksammas.

Herr talman! Jag tillåter mig att i detta mitt anförande nu gå något utanför den rent konventionella ramen för inlägg i en sådan debatt som denna. Jag vill framföra några synpunkter på en fråga, som har aktualiserats inom min valkrets och som har tilldragit sig mycket stor uppmärksamhet. Jag tänker på händelserna vid Limmareds bruk.

På sin tid hade jag förmånen — eller i varje fall uppgiften — att inom handelsdepartementet handlägga ett stort ärende. Det gällde kartellagstiftningen eller — som det mera officiellt heter — lagen om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet. Denna lagstiftning utgår i princip från att man bör försöka upprätthålla en fri konkurrens inom näringslivet till skydd för konsumenterna och till frömma för näringslivet självt på längre sikt. Genom denna lagstiftning kan ingripanden ske mot förekommande konkurrensbegränsningar i form av karteller, monopol, bruttopriser o. s. v.

Förberedelsearbetet för lagstiftningen tog lång tid — jag vill minnas att kommittéarbetet pågick i sex år — och det tog sedan sin tid, innan vi kunde lägga förslag till lag på riksdagens bord. Jag vill vitsorda, att det sannerligen inte är lätt att lagstifta på det området.

I princip var man, som sagt, överens om att den fria konkurrensen borde upprätthållas. Efter förhandlingar, som ledde till att jämkningar företogs, kom lagförslaget till riksdagen. I riksdagen blev det stora majoriteter för antagande av förslaget. Numera arbetar näringsfrihetsrådet, näringsfrihetsombudsmannaämnet och statens pris- och kartellnämnd,

som har uppsikt över prisutvecklingen och söker bevaka tendenser till konkurrensbegränsningar. I samband med genomförandet av denna lagstiftning tog sig det enskilda näringslivet självt i kragen — det vill jag gärna erkänna — och gjorde en ordentlig upprepning i kartellfloran. De karteller, som är kvar, får nu arbeta under det strålkastarljus, som registreringen av vederbörande kartell på ett officiellt sätt medför.

Det slag av konkurrensbegränsningar, som kartellerna utgör, innebär att företagen inom kartellen fortfarande är fristående. Det finns möjlighet att säga upp ett kartellavtal, bryta samarbetet och ta upp konkurrensen igen. Det blir en annan karaktär på konkurrensbegränsningen, när företagen medvetet strävar efter att begränsa konkurrensen på det sättet, att man vill dominera hela marknaden, med andra ord en medveten strävan att åstadkomma en monopolställning.

Det är en sådan process, som har slutförts med genomförandet av utarrenderingen av Limmareds bruk. Detta bruk var det sista större fristående företaget inom buteljglasindustrien. Bruket konkurrerade framgångsrikt med en större koncern, men denna koncern säger öppet ifrån att den vill ha hela marknaden och att den länge strävat härefter. För omkring tre veckor sedan köpte samma koncern det sista mera betydande fristående företaget inom plåtemballageindustrien, där koncernen nu behärskar 98 procent av den svenska marknaden. Koncernen har nu sålunda slutit ringen, så att den har en fullständigt dominerande ställning när det gäller både glasemballage och plåtemballage.

Jag frågar: Är denna utveckling tillfredsställande ur det allmännas eller ur konsumenternas synpunkt? Är det en önskvärd utveckling för det svenska näringslivet i stort? Jag frågar till slut: Är den monopolbildning, som här åstadkommits, nödvändig ur företagsekonomiska synpunkter?

Som motivering för arrendeaftalet har anförts, att den svenska glasindustrien har en kapacitet, som överstiger efter-

Statsverkspropositionen m. m.

frågan med ungefär 20—25 procent. Jag vill inte diskutera nuläget, men jag vill bara påpeka, att det i Limmared inte har funnits någon outnyttjad kapacitet. Bruket bygger ju ut för att motsvara den ökade efterfrågan. Skulle det alltså föreligga en överkapacitet, så gäller detta andra bruk, och dessa ägs av den koncern, som nu har arrenderat Limmared.

Samma koncern gör nu gällande, att de investeringar som har gjorts i bruket i Limmared skall fullföljas. Det har man framhåvt på ett sätt, som skulle kunna uppfattas som en eftergift åt den lokala opinionen. Men, ärade kammarledamöter, investeringarna skall vara genomförda i mars månad, och då skulle den nya avdelningen ha körts i gång.

Frågan är nu i stället, om investeringarna kommer att utnyttjas. Koncernen säger att arbetskraften i Limmared inte skall minskas, men den talar inte om att öka arbetskraften, vilket är en förutsättning för att utnyttja de nya investeringarna.

Det är en ganska väsentlig sak dels ur lokala synpunkter, dels ur allmänna ekonomiska synpunkter om investeringar på 3—4 miljoner kronor är felaktiga. Det är ett slöseri, om de inte kommer att utnyttjas.

Det är klart att vad jag anfört i denna fråga kanske präglas av lokala synpunkter. Jag känner väl till det samhälle, där händelsen har inträffat. Det är klart, att jag frågar mig vad som kommer att ske med detta bruk efter arrendetidens slut, när brukets egen försäljningsorganisation har försvunnit. Den som har arrenderat bruket har möjlighet att välja, ty utöver arrenderingen under de första fyra åren har koncernen optionsrätt under ytterligare fem år.

Som ett annat motiv för förändringen har anförts, att Limmareds bruk har givit ett sämre resultat under det senaste året i ekonomiskt avseende. Detta bestrides bestämt av företagets verkställande direktör gentemot den nye styrelseordföranden. Man tillägger att bolaget har varit mycket skuldsatt — det har en skuldsomma på 10 miljoner kronor och ett aktiekapital på 1 miljon kronor.

Vidare har man åberopat, att bruket inte har gett någon utdelning förrän för ett par år sedan.

Ja, allt det här går att anföra. Emellertid förhåller det sig ju så, att lönsamheten hos ett familjeföretag får bedömas även ur andra synpunkter än genom att enbart se på utdelningen. Man får också beakta den sidan av brukets status, som gälle tillgångar. Det är alldeles uppenbart att bruket har måst låna pengar under utbyggnadsperioden, och tack vare de investeringar, som skett under de senaste åren, är bruket nu toppmodernt. Jag har erfarit att det skall finnas tillgångar som högst väsentligt överstiger skulderna; brandsäkringsvärdet utgör omkring 20 miljoner kronor. Det verkliga rörelseresultatet i ett familjeföretag får alltså bedömas ur en mängd olika synpunkter för att man skall komma fram till den verkliga lönsamheten.

Det har nu sagts, att de nya investeringarna vid Limmared skulle vara något av ett äventyr. Jag tycker att jag känner igen det uttalandet. Det fanns en tidpunkt när det gällde att så att säga sanera ett annat företag, och då ville man också göra gällande att det var fråga om alltför litet kapital och att man hade bedömt framtiden alltför sangviniskt o. s. v. Detta företag lever alltjämt i dag på de beställningar, som det fick långt tidigare och som nu lämnar överskott, och under saneringstiden såldes inga fartyg, ty de försäljningarna var gjorda tidigare.

Jag vill ytterligare tillägga att vid den presskonferens, som hölls nere i Göteborg, sades det att transaktionen vid Limmared måste genomföras på grund av brist på kapital och med hänvisning till att ägarefamiljen måste betala arvsskatt med betydande belopp. Ja, det är klart att det kan föreligga en situation då det måste betalas stora belopp i arvsskatt, men detta behöver inte innebära sådana anordningar som har vidtagits i detta fall. Med de tillgångar som fanns hos ägarefamiljen, både i Limmareds bruk och på annat håll, hade det inte förelegat svårigheter att skaffa fram de

Statsverkspropositionen m. m.

pengar som behövdes. Jag tror att många av brukets kunder och andra intressenter hade varit villiga att lämna den summan som försäkringsavgift för att slippa monopolpet.

Åtskilligt tyder nämligen på att efterfrågan på glasemballage liksom plåtemballage kommer att öka. Strukturförändringen inom vår livsmedelsindustri och inom handeln på grund av den högre materiella standarden pekar hän emot användningen av s. k. engångsglas i allt större utsträckning. Kvantiteterna kommer att öka, och då kommer kapaciteten inom glasindustrien att helt tas i anspråk. Men innan så sker, kommer det till dem, som eventuellt funderar på att bygga ett nytt bruk, alltid att sägas att ett nytt bruk kommer att medföra att en del av de gamla brukens anställda blir arbetslösa. Det kan ligga något i det resonemanget, men å andra sidan måste alltid köparna, konsumenterna ha frihet att återställa konkurrensen. Prisbildningen i allmänhet påverkas ju av en mångfald faktorer: det allmännas inflytande, mäktiga organisationer såsom producent- och konsumentkooperativa företag, möjligheten att importera varor o. s. v.

Nu har på ett mycket betydelsefullt område ett privatmonopol inrättats. Det är ett ytterst begränsat antal människor som nu suveränt kan sitta och fastställa priser på mycket viktiga förbrukningsartiklar. Det är en maktkoncentration, som inte är önskvärd. De stora enheterna inom denna industri är nu mycket modernt utrustade och effektiva. Någon nämnvärd konkurrens utifrån blir det inte, därför att vi här ligger före. Men därav drar jag den slutsatsen att i en sådan situation blir frestelsen att ta ut alltför höga priser uppenbar. Alla monopolister betygar att det härvidlag inte föreligger några risker, eftersom de känner ansvar inför sina företag. Erfarenheten säger oss någonting annat, nämligen att lockelsen blir för stor. Även om dessa företagare själva tror att de inte skall missbruka sin makt, är risken för stor.

I Limmared har de senaste fem, sex åren investerats stora belopp med re-

sultat att produktion och lönsamhet har ökat. Detta bruk har haft en erkänt skicklig och duktig ledare, som förstått att få sina anställda med sig och åstadkomma utomordentliga prestationer. Det rådde en optimistisk stämning i det lilla brukssamhället nere i Västergötland. Man väntade sig att den nya investeringen skulle komma att tas i bruk, och kommunen planerade stora investeringar, eftersom man räknade med ytterligare ett par hundra anställda. Men så började ryktena sprida sig att någonting var i görningen. Den lokala företagsledaren hade fått order ifrån sin styrelse om att gå omkring med förseglade läppar, han fick ingenting säga. Oron blev allt större, man fick inga informationer från ägarna. Och innan man hade hunnit fullfölja dessa investeringar, hade ägarna bestämt att det skulle bli en ny ordning. Bruket fick alltså inte förmånen att pröva sina krafter i en fri konkurrens.

Personligen anser jag det vara mycket otillfredsställande att man från det allmännas sida inte kan påverka händelseförlopp av det slag som vi sett i Limmared. Vi har nu fått en koncern med faktisk monopolställning när det gäller både plåt- och glasemballage. Det blir mycket svårt att bedöma den prissättning som tillämpas, om den är skälig eller inte ur allmän konsumentsynpunkt och ur företagsekonomisk synpunkt.

Det inträffade torde aktualisera frågan huruvida vi egentligen inte är framme vid en tidpunkt då statsmakterna på lagstiftningens väg bör skaffa sig möjligheter att förhindra monopolbildningar av detta slag. Vore det inte berättigat att någon statlig instans kunde granska sådana här transaktioner innan de fick genomföras? Om den granskningen ledde fram till att transaktionen står i strid med stora allmänna intressen, skulle man kunna förklara transaktionen olaglig. Sådan lagstiftning gäller i flera länder.

Herr talman, när lagen om konkurrensbegränsning genomfördes, var vi både inom regering och riksdag på det klara med att situationer kunde uppstå

Statsverkspropositionen m. m.

där lagstiftningen visade sig vara otillräcklig och då borde kompletteras. Med anledning av vad som nu inträffat i Limnared anser jag det angeläget att regeringen, det blir väl i första hand handelsministern som får ta upp saken, snarast låter undersöka vilka möjligheter som finns att komplettera vår nuvarande lagstiftning på ett sådant sätt att man kan förebygga transaktioner av detta slag, som leder fram till faktiska monopol inom väsentliga branscher i svenskt näringsliv.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Jag har inte tänkt gå in på de stora frågorna, som har berörts förut i dag av åtskilliga talare, utan jag skall nöja mig med betydligt mindre frågor av mindre räckvidd.

När man tar del av årets statsverksproposition finner man anledning att känna stor tillfredsställelse över många av de förslag som där läggs fram. På åtskilliga punkter har det varit möjligt för vederbörande departementschef att avsevärt höja anslagen till olika ändamål. Vad som speciellt är glädjande är den kraftiga höjning som nu görs av folkpensionerna. Denna välbehövliga höjning kommer särskilt att bli välkommen för våra folkpensionärer.

För den som har intresse av skolfrågorna, och det har säkerligen de flesta, finns det också anledning att känna tillfredsställelse över att grundskolan nu står inför sitt definitiva genomförande och att detta, som jag hoppas, kan ske under en ganska stor enighet. Till denna utomordentligt betydelsefulla fråga blir det emellertid tillfälle att återkomma senare, när propositionen om grundskolan ligger på kammarens bord. Vi kan redan nu konstatera att intresset för den nya skolan är synnerligen stort ute i landets kommuner.

De kraftigt ökade anslagen till utbyggnad av vårt vägnät väcker säkerligen en allmän tillfredsställelse. Genom tillkomsten av fler och bättre vägar får man anledning att hoppas att detta

kommer att medverka till en minskning av bilolyckorna.

Det finns emellertid företeelser i vårt land som väcker stora bekymmer. Jag tänker här i första hand på den uttuning av befolkningen på landsbygden som har fortgått under många år. De årligen publicerade befolkningssiffrorna ger oss ett ovedersägligt bevis härför. Det är i och för sig ej så anmärkningsvärt att människorna flyttar till större orter som kan ge dem en betydligt bättre service inom olika områden än vad de små orterna förmår. Men nog kommer denna folkvandring från landsbygd till städer att skapa stora bekymmer för det stora flertalet av vårt lands landsbygdskommuner. Det blir lägre skatteinkomster för kommunerna, och det blir sämre skolformer, för att bara nämna ett par exempel.

Denna kraftiga befolkningsomflyttning kommer, om den fortgår ytterligare några år, att också skapa bekymmer för de näringar som i stort sett är hänvisade till att hämta sin arbetskraft från lands- och skogsbygdskommuner, allra helst som det tycks ske en allmän förubbning av den manliga befolkningen inom dessa kommuner.

Dessutom har man att ta hänsyn till det låga befolkningstal som förekommer överallt inom dessa kommuner och till den stora avflyttning som sker, framför allt av ungdom som flyttar till tätorterna. Under sådana förhållanden kan man ställa den mycket allvarliga frågan: Hur skall det exempelvis bli med arbetskraftsförsörjningen för skogsbruket? Visserligen pågår en hastig mekanisering av detta, men med den kraftiga utbyggnad av våra skogsindustrier som ägt rum under de senaste åren och som fortfarande pågår är det fråga om denna mekanisering kan hålla jämna steg med den flykt av ungdom som sker från skogsbygderna. Det behöver dock nyanställas många skogsarbetare varje år för att skogsbruket skall få sin fulla försörjning av arbetskraft. Enligt gjorda utredningar uppgår nyrekryteringsbehovet av skogsarbetare till cirka 3 000 man årligen.

Statsverkspropositionen m. m.

Att barnkullarna blir mindre är ju känt av var och en. De blir mindre för varje år som går och detta i synnerligen hög grad på landsbygden. På många håll har man nu ett födelsetal som ligger under tio promille. Om de naturliga rekryteringsområdena, nämligen skogsbygdskommunerna, oupphörligen ser sin befolkning minska, lär det ställa sig ganska svårt att åstadkomma den nyanställning av arbetskraft som skogsbruket årligen är i behov av. Redan nu har den svårigheten yppat sig på vissa håll. Det kan visserligen sägas att det finns trakter i vårt land där det för närvarande råder överskott på skogsarbetare, men frågan är hur det skall bli om några år. Jag tror därför att det finns anledning för skogsbruket att redan nu se om sitt hus i detta avseende.

Till vad jag anfört i det föregående skall vi också lägga att skogsarbetaryrket ej för närvarande är attraktivt bland den manliga ungdom som finns ute i skogsbygdskommunerna. Att detta yrke ej är attraktivt kan man utläsa ur det förhållandet att den i försökskommunerna för nioårig obligatorisk skola införda yrkesutbildningen, alltså 9 y, under senare tid inte fått mer än tre à fyra procent elever i grenen för jord- och skogsbruk av samtliga elever i 9 y. Att skogsarbetaryrket inte är attraktivt beror naturligtvis på flera samverkande förhållanden. Jag skall inte ingå på hela frågekomplexet härvidlag, vilket skulle föra alltför långt, utan nöjer mig med att peka på några faktorer som har avgörande betydelse i detta fall.

Jag börjar med trygghetskravet, och dit räknar jag då även frågan om löneinkomsterna. Skogsarbetarna är som bekant en typisk låglönegrupp.

Kravet på trygghet i anställningsförhållandet är som alla vet en mycket viktig faktor för alla människor oavsett yrke. När det gäller skogsarbetarna har man till för några år sedan knappast kunnat tala om någon trygghet i anställningen. Glädjande nog har det blivit bättre under de senaste åren. Det är framför allt storskogsbruket som här gått i spetsen. Inom bondeskogsbruket

eller småskogsbruket kan man inte tala om fast anställd arbetskraft i någon större utsträckning, utom i de fall där det finns s. k. skogsbruksområden. Det är förvånansvärt att frågan om beredande av fast anställning för skogsarbetarna ännu i så hög grad släpar efter. Jag tror att denna fråga är mycket viktig för att man skall kunna få en jämn nyrekrytering och därmed också en gynnsam åldersfördelning bland skogsarbetarna. Redan nu är medelåldern bland skogsarbetarna betydligt högre än bland andra yrkesgrupper, och det är fara värt att den kommer att ytterligare stiga.

När det gäller den sociala omvårdnaden för denna stora grupp av arbetare kan vi konstatera att det i många avseenden inte är bra som det är, även om det på sista tiden blivit betydligt bättre. Jag skall bara nämna en enda sak. Hur är det på sina håll med skogsarbetarnas förläggningar? Är de tidsenliga, och finns det rejäla rast- eller vilkojor? Tyvärr måste man konstatera att det syndas i alltför hög grad på den punkten. Detta framträder så mycket hjärtare om man jämför med hur andra grupper har det ordnat för sig i detta avseende.

En av orsakerna till att det ännu finns så många otidsenliga skogsarbetarförläggningar är säkerligen att den myndighet som haft att svara för att skogshärbärgeslagen efterlevs varit underbemannad i många år. Detta kommer att avhjälpas från och med nästa budgetår, då socialministern i statsverkspropositionen föreslår inrättande av två nya tjänster inom skogsyrkesinspektionen. Det är en välkommen personalförstärkning på detta område som borde ha kommit långt tidigare.

Som vi alla känner till ökar mekaniseringen inom skogsbruket i hastig takt. Detta gör att skogsbruket måste få öka de resurser för utbildning av den ungdom som vill ägna sig åt skogsarbetaryrket. Man bör heller inte glömma att den redan yrkesverksamma arbetskraften inom skogsbruket behöver få instruktion och fortbildning framför allt

Statsverkspropositionen m. m.

med hänsyn till mekaniseringen. Detta är särskilt angeläget därför att skogsarbetarnas inkomster i stor utsträckning är beroende av deras yrkesskicklighet. Ett steg i rätt riktning är det förslag till ökad yrkesutbildning som skogsstyrelsen för en tid sedan framlade. Jag konstaterar också med tillfredsställelse att jordbruksministern enligt statsverkspropositionen kommer att framlägga särskild proposition angående fortsatt utbyggnad av den skogliga yrkesutbildningen. Domänverket har på detta område varit föregångare i många avseenden och har nu sammanfattat sitt närmaste program i fem punkter som jag ber att få föredraga. Målsättningen är:

1) försäkra sig om arbetskraft i sådan omfattning att revirens normala arbetskraftsbehov täcks;

2) skapa trygghet för arbetskraften genom goda och jämna förtjänstmöjligheter i den utsträckning det är möjligt;

3) medverka till att den erforderliga arbetskraften finns på platser, där det ur företagets synpunkt är rationellt att ha den och där den kan väl inpassas i den allmänna näringspolitiska lokaliseringen av bebyggelsen. Arbetskrafts- och bebyggelseplanering drivs alltså jämsides;

4) verka för att höja arbetskraftens kvalitet;

5) söka åstadkomma en någorlunda jämn åldersfördelning hos arbetsstyrkan.

Det är min uppfattning att detta program också bör kunna bli vägledande för det övriga skogsbruket. Jag skulle vilja sluta mitt resonemang i denna del med att hänvisa till vad arbetsmarknadsstyrelsens skogsexpert nyligen framförde i en tidningsartikel:

»Av ren självbevarelsedrift måste det vara ett förstahandsintresse för skogsbruket och skogsindustrien, att det skapas förutsättningar för uppbyggnad av en kår av utvalda, yrkesskickliga fasta skogsarbetare — särskilt nu, när det ännu finns en relativt stor åldersgrupp på 10—12 år.»

Man kan naturligtvis anmärka att mycket av vad jag nu har sagt bör lösas av skogsägarna samt arbetsgivar-

och arbetstagarorganisationerna. Ja, det är nog alldeles riktigt anmärkt, men vi måste komma ihåg att skogsbruket spelar en så stor, för att inte säga dominerande roll för vårt lands ekonomi, att detta är en fråga som statsmakterna bör följa med största uppmärksamhet. Det är från denna utgångspunkt som jag har funnit det angeläget, herr talman, att vid årets remissdebatt anföra dessa synpunkter.

Sedan, herr talman, har jag ytterligare ett par små frågor att föra fram i dagens remissdebatt. Det är närmast en vädjan till chefen för kommunikationsdepartementet — jag hoppas att mina synpunkter når fram till honom, även om han inte finns i kammaren just nu.

Årligen läggs det ner järnvägar här i landet, och person- och stycke godstrafiken överförs till landsvägsbussarna, främst SJ:s och GDG:s — det sistnämnda som känt också ett statligt bolag. Med hänsyn till den krympande persontrafiken på vissa järnvägslinjer har väl detta blivit nödvändigt av rent ekonomiska skäl, så därom är kanske inte mycket att säga.

Vad jag däremot finner anmärkningsvärt är att fraktaavgifterna för stycke gods blir högre när dessa transporter överförs till ett billigare transportmedel. Detta har gjort, har det berättats mig, att firmor och företag numera i ganska stor utsträckning övergått till att anlita postverket för transport av stycke gods och mindre paket, då detta blir billigare. Det mest anmärkningsvärda i detta sammanhang är att ifrågasvarande transporter sker med samma landsvägsbussar.

Skoleleverna vid våra högre läroanstalter har förmånen att vid veckoslut, då de i regel företar resor hem, fara på enkel biljett på tåg och rälsbussar. Indras nu t. ex. en rälsbussförbindelse och trafiken övertas av SJ:s eller GDG:s landsvägsbussar, så indras också denna förmån, och det blir betydligt dyrare att resa för dem som måste anlita dessa landsvägsbussar än för dem som har tillgång till järnvägsförbindelse. Jag tycker det är ett orimligt förhållande att de

Statsverkspropositionen m. m.

elever som måste anlita landsvägsbuss inte skall åka på en enkel biljett vid veckosluten som de elever får göra vilka kan använda transportmedel som går på räls.

Folkpensionärerna har också förmånen att resa lite billigare än andra medborgare på statens järnvägar. Förutsättningen för att de skall kunna tillgoda göra sig denna förmån är att resan sker per järnväg.

Det finns emellertid många folkpensionärer i vårt land som har bortåt 15 mil till närmaste järnvägsstation, och de kan sålunda ej erhålla nedsättning i biljettpriset på denna sträcka trots att resan kanske företas med bussar som ägs av SJ eller GDG, vilka båda är statliga företag. Det gör att folkpensionärer som bor ute i periferien är avsevärt missgynnade i förhållande till dem som bor intill järnväg.

Jag har naturligtvis den förhoppningen att kommunikationsministern tar upp till prövning de frågor som jag här har berört i slutet av mitt anförande och att han rättar till de enligt min uppfattning orimliga förhållanden som nu är rådande inom detta område.

Herr SVENINGSSON (h):

Herr talman! Friheten är ju rätt stor i remissdebatten, och det har väl alltid varit så. Min nye kamrat på länsbänken herr Ericsson har — visserligen med en liten ursäkt — tagit upp händelserna i min grannkommun Limmaröd. Jag ber också om ursäkt om jag med anledning av herr Ericssons anförande gör några kommentarer. Jag hoppas att vad vi här säger inte uppfattas så att vi skulle bedriva någon sockenpolitik i riksdagens första kammare.

Herr Ericsson gick mycket noga igenom företagets ekonomi och redogjorde för dess möjligheter att kvarstå som självständigt företag i framtiden. Han fällde även omdömen om verkställande direktörens kvalifikationer. Jag skall inte uppehålla mig lika utförligt vid de händelser som har inträffat.

Jag har helt naturligt inte någon som

helst anledning att försvara några kartell- eller monopolsträvanden i detta sammanhang. Att händelserna i min grannkommun skulle ge ett så starkt eko här i riksdagen hade jag emellertid knappast väntat. Den verkliga orsaken till vad som här har inträffat är den enormt stora arvskatt som de nuvarande ägarna av Limmaretsföretaget har att erlägga; i tidningarna har nämnts 7 eller 7,5 miljoner kronor. Herr Ericsson utfärdade nästan en växel när han sade, att man kunde ha sagt till »oss kunder», så skulle man ha fått hjälp med den här saken. Jag vet inte vilken verklighet som ligger bakom ett sådant uttalande. Är inte ändå ett generationsskifte, sådant som det som har inträffat i detta företag, ett mycket stort problem — många företag kommer säkert att i framtiden få vidkännas samma problem — med hänsyn till den skattepolitik och den orimligt höga arvsskatt som vi har i vårt land. Det är väl för närvarande en tendens att företagen lägges samman till allt större enheter — det rationaliseras och centraliseras — och det kanske också är en följd av denna skattepolitik. Företagarna måste anstränga sig till ytterlighet för att rationalisera så mycket som möjligt; en sådan rationalisering var ju herr Ericsson mycket tilltalad av när det gäller de statliga företagen.

Herr Ericsson antydde att om så skulle behövas kunde »vi kunder» starta ett nytt glasbruk. Då var emellertid bekymret att arbetskraften i denna bygd blir arbetslös. Jag skulle nog för min del vilja inbjuda herr Ericsson att komma just till den bygden och starta ett glasbruk. Då behöver ju inte den arbetskraft som finns bli arbetslös, och därtill skulle man ha tillgång till en kunskapsarbetskraft. Det skulle nog hälsas med mycket stor tillfredsställelse om det blev ett nytt livskraftigt företag därhemma i bygden.

Jag vill när det gäller denna fråga sluta med att säga att man nog inte skall fälla alltför hårda domar innan någon ting allvarligt har inträffat. Kanske kommer arbetarna i min grannkommun

Statsverkspropositionen m. m.

att trivas lika bra med den nya ledningen och regimen i detta företag som man trivts med den gamla. Även om tidningarna på orten har skrivit mycket om denna händelse, har det de senaste dagarna förefallit som om man hade räckt varandra handen och som om det hade skett en viss avspänning.

Sedan statsverkspropositionen avlämnades har det från olika håll och även i dagens debatt sagts att finansministern och regeringen i år har haft en lätt uppgift när det gällt att lägga fram förslag till statens inkomster och utgifter under nästa finansår. Genom de skattebeslut som har fattats under de senaste åren, genom de höga skatter allmänheten på olika sätt får betala, genom goda konjunkturer under ett par år och genom fortsatt försämring av penningvärdet strömmar inkomsterna till statskassan som aldrig förr, och statsrådet Sträng har fått sina ideal från sina första år som finansminister uppfyllda; han ville redan då ha en totalbalanserad budget.

Även om det finns en del tecken som pekar i annan riktning, menar ändå regeringen nu vid riksdagens början att det kommer att bli goda konjunkturer också under de närmaste åren. I den framlagda finansplanen finns emellertid även andra tongångar än att vi skall gå enbart goda och lyckliga tider till mötes. Man måste dock erkänna att finansministern när han presenterade statsverkspropositionen i TV visade en otrolig förmåga att visa fram en ljus och vacker bild av såväl den tid som varit som av framtiden, och det fanns inga mörka moln vid horisonten.

Vi är alla medvetna om att den statliga och den allmänna verksamheten har svällt ut på ett sätt som säkert inte många kunde tänka sig bara för tio år sedan. Många är de som frågar, hur långt detta skall fortsätta och hur omfattande den statliga administrationen i vårt samhälle skall bli. Den frågan kan framställas enbart med tanke på alla de nya statstjänster som skall tillsättas enligt årets statsverksproposition.

Man kan förstå att för en finansminis-

ter, som bara vill bygga ut den statliga verksamheten och den statliga maktutövningen, måste — när statsinkomsterna räcker till så väl som de nu gör — upprättandet av statsverkspropositionen vara en mycket angenäm sysselsättning.

För min del vill jag inte instämma med herr Lundström när han uttalade att det socialdemokratiska partiet varken har vågat eller lyckats med att föra en socialistisk politik. Jag har gentemot herr Lundström en rakt motsatt uppfattning, nämligen att man inom det socialdemokratiska partiet har lyckats med att genomföra en socialistisk politik. Underligt skulle det annars vara när man har suttit vid regeringsmakten så länge.

Jag tror att många, många människor i detta land hyser den uppfattningen att när staten i en högkonjunktur driver upp sina inkomster och utgifter på sätt som här har skett så innebär det en mycket farlig och riskfylld tillvaro. Garantierna för goda konjunkturer år efter år kan inte vara så starka. Större reservationer med hänsyn till en oviss och osäker framtid borde ha förekommit i årets statsverksproposition. Statsministern har också i dagens debatt understrukit att framtiden ter sig oviss för alla. Det är inte lätt att skära ned statsutgifter sedan de en gång har beslutats. Därför kan man enligt den erfarenhet vi har allvarligt befara att krav på skattehöjningar ganska snart kommer att resas igen — på inkomstförstärkningar till statskassan, som det numera populära uttrycket lyder.

Även om många avsnitt i samhället tycks vara mycket väl tillgodosedda med statens pengar finns det andra avsnitt som inte på samma förmånliga sätt får följa med i utvecklingen. Jag har vid åtskilliga tidigare tillfällen berört vägväsendet och biltrafiken, och ingen lär kunna göra gällande att det avsnittet hör till regeringens skötebarn. När finansministern presenterade statsverkspropositionen i TV den 11 januari och berörde väganslagen, visades en del vackra bilder från fyrfiliga motorvägar och andra fina vägar. En och annan vägbit av det slaget har naturligtvis byggts under

Statsverkspropositionen m. m.

de senaste åren — åtminstone har det skett i sådan omfattning att man kan åstadkomma en eller annan vacker bild för TV när man vill visa bilder av den sorten. Att det inte har byggts många mil motorväg vet vi — och man förstår att det inte kan vara fråga om särskilt många mil eftersom det åsyftade programmet gav beskedet att kostnaden för en mil motorväg nu är cirka 20 miljoner kronor.

Inte var det något genomsnitt av våra svenska vägar som visades fram i samband med detta TV-program. Bilden var i stället verklighetsfrämmande, ty det finns många län som inte har en enda kilometer motorväg, och hundratusentals bilister här i landet har säkert aldrig kört sin bil på en motorväg. Det hade varit befogat att också visa fram någon bild av de hundratal och åter hundratal mil vägar där ingen förändring skett under flera årtionden, bortsett från att den tunga trafik som numera förekommer har slitit ned vägläggningen och försämrat bärkraften. Man borde även ha visat någon bild av de många vägar och broar där ett högre axeltryck medgivits utan att vare sig vägar eller broar förstärkts. Det måste anses vara ett riskabelt sätt att förbättra vägväsendet när man genom en räknoperation medger högre axeltryck åtminstone för trafiken på broar.

Om vi bortser från de oskäligt och orimligt höga skatterna finns det inget annat område i samhället där missnöjet är lika stort mot det sätt, varpå staten fullgör sina skyldigheter, som just beträffande våra kommunikationer. Allmänhetens intresse för bilar, vägar och trafik har blivit mycket stort, och det råder ett starkt missnöje bland bilisterna över dåligt utbyggda och illa underhållna vägar. Hur skall det för övrigt vara möjligt att på nöjaktigt sätt underhålla cirka 8 000 mil vägar som alltjämt inte är permanentbelagda? Av ungefär 9 500 mil vägar på landsbygden är bara 16 procent permanentbelagda. Inte minst inom näringslivet råder missnöje över att dess transporter fördras. Höga transportkostnader ökar även svårigheterna

att konkurrera ute på de stora marknaderna. Likaså uttrycker kommunerna mycket ofta missnöje över att deras intressen blir alltför illa tillgodosedda genom statens vägpolitik.

Vägenslagen uppräknas visserligen i år med tillsammans 140 miljoner, men resultatet kommer säkerligen att visa att denna höjning är ytterst otillräcklig. Vägsituationen har blivit sådan att det är mycket svårt att få pengarna att räkna till.

Den regeringen mycket närstående tidningen Aftonbladet skrev den 11 januari följande: »Vägupprustningen skall intensifieras, sägs det i statsverkspropositionen. Den målsättningen kan man inte rikta några invändningar mot, men dess värre tycks den inte vara så alldeles allvarligt menad. Den ökning av vägenslagen med 140 milj. som föreslås lär inte medge någon nämnvärd intensifiering, särskilt som den också skall täcka de vägbyggen i sysselsättningsbefrämjande syfte som tidigare finansierats vid sidan av de ordinarie vägenslagen.

Skulle det inte ha varit möjligt att ta ett lite bättre tag? Särskilt som bilskattemedlen beräknas öka med 185 miljoner.» Så långt Aftonbladet.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen fick förra året sitt förslag när det gällde byggande av vägar beskuret av regeringen med 100 miljoner kronor. I år har säkert det för vägarna ansvariga ämbetsverket tänkt så här: Vi nöjer oss med samma belopp som blev bifallet för innevarande budgetår, 380 miljoner kronor, med en höjning av 60 miljoner till 440 miljoner kronor. Kommunikationsministern går med på detta men reserverar nytillskottet på 60 miljoner till beredskapsarbeten i Norrland. Det är möjligt att sysselsättningsläget i Norrland är sådant att beredskapsarbeten kommer att behövas, men dessa beredskapsarbeten bör gå helt utanför de ordinarie vägenslagen. Vad som här föreslagits av regeringen är säkert en ny stor besvikelse för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, och det kommer att betyda stora rubbningar och förseningar i ämbetsverkets planer.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har

Statsverkspropositionen m. m.

kraftigt framhållit i sitt förslag att det i allt högre grad är angeläget att åstadkomma en långsiktig arbetsplanering och att stora olägenheter är förenade med ovissheten om de kommande årens medelstilldelning. Ett flerårigt väginvesteringsprogram vill kommunikationsministern dock inte vara med om. Den vanliga sången sjungs om igen av regeringen efter den gamla melodin, att »hänsyn måste tagas till samhällsekonomin och arbetsmarknadsläget». Nog vore det skäligt och angeläget att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen här fick sin vilja igenom och att det funnes en ram som för några år framåt angav storleken på de ordinarie väganslagen och att samhällsekonomin och arbetsmarknadsläget fick reglera vad som skulle hända utanför den ramen. Om bilskattemedlen skall användas till beredskapsarbeten i Norrland eller på andra platser, bör inte de ordinarie väganslagen av den orsaken brytas sönder. Vi har all anledning att vara tacksamma för det sätt varpå väg- och vattenbyggnadsstyrelsen för vägväsendets talan. Det är dock inte någon lätt uppgift för detta ämbetsverk, eftersom det aldrig får sin vilja igenom att driva vägarbetena på ett rationellt och planmässigt sätt.

Kommunikationsministern kostar på sig vackra uttalanden. Med anledning av den snabba utvecklingen av landsvägs- trafikens anser statsrådet att de ordinarie insatserna för att bygga ut vägnätet måste ökas till att bättre svara mot trafikens behov samt att den påbörjade kraftiga upprustningen av vägnätet skall fortsätta. Med hänsyn till de i verkligheten rådande förhållandena blir dessa uttalanden tomma ord och ingenting mer. Det må framhållas aldrig så ofta, och försvaret må vara från kommunikationsministern att om man lägger samman de ordinarie väganslagen och de beredskapsarbeten som utförts under de senaste åren, har investeringarna i vägbygget varit så stora att de väl överensstämmer med den 1957 avlämnade vägplanen som godkändes av 1959 års riksdag. Att man här bara räknar de belopp som investerats utan att tala om

den förändring som skett i prisnivån sedan 1957 beror säkert på att man är mycket väl medveten om att de vägsträckor i mil räknat som skulle ha varit ombyggda eller nybyggda vid denna tidpunkt långt ifrån har blivit byggda i sin helhet. Kunde vi från statsutskottet i samband med behandlingen av väganslagen få en redovisning av hur det i verkligheten förhåller sig med de vägsträckor som har blivit byggda sedan 1957 jämfört med vad vägplanerna innehållit och vad man räknat med såsom alldeles nödvändigt, skulle en sådan jämförelse vara av mycket stort intresse.

Jag kan här erinra om vad landshövdingen i Stockholms län helt nyligen har sagt, nämligen att Stockholms län får pengar till ombyggnad av två—tre mil om året. Att detta är otillräckligt i detta folkrika län förstår alla. En rad omständigheter medverkar tydligen till att man får så litet för pengarna när det gäller vägbyggen. Hur har inte priser och löner stigit? Och jag skulle tro att den standard man tvingas hålla vid vägbyggen är högre än vad man räknade med för bara fem år sedan.

När finansministern i TV och på Nationalekonomiska föreningen har redogjort för statsverkspropositionen så har han sagt att här föreligger en avvägningsfråga, att vi för tillfället inte kan investera mer i vägbyggen och att även om det blir 150 miljoner över på bilskattemedlen under nästa finansår så skall de medlen användas vid ett mera lämpligt tillfälle. För några år sedan var motiveringen att det samhällsekonomiska läget inte medgav en starkare utbyggnadstakt.

Jag vill mycket bestämt hävda den uppfattningen att det är ytterst angeläget att kommunikationerna följer med tidsutvecklingen och att vägarna byggs ut i takt med biltrafiken, och då måste det vara oriktigt att väganslagen ena gången skall vara en regulator på samhällsekonomin och den andra gången en regulator för arbetslösheten. När man någon gång får tillfälle att se hur vägar byggs ut i andra länder söder ut i Europa — för mindre än 20 år sedan

Statsverkspropositionen m. m.

krigshärjade länder — har man mycket svårt för att tro att vägfrågorna i dessa länder betraktas på ett sätt som liknar den svenska regeringens syn på dessa frågor.

Blir det ingen ändring i fråga om vägbyggandet, d. v. s. får inte regeringen en annan inställning än den nu har, så kommer man vid en tidpunkt omkring år 1975 inte att kunna märka att man en gång beslutat att följa vägplanen från 1957.

Även om jag anfört en del kritiska synpunkter när det gäller kommunikationsdepartementets sätt att handlägga vägfrågorna, vill jag ändå framföra en lyckönskan till kommunikationsministern. På hösten 1960 tillsattes en utredningsman för utredning av kostnaderna och frågorna omkring införandet av högertrafik. Denna utredning har av samtliga remissinstanser som är att räkna med blivit på ett överväldigande sätt tillstyrkt. Kommunikationsministern har nu fått det stöd för att framlägga proposition i ärendet som behövs för ett genomförande av högertrafiken så snart som möjligt.

Jag vill också, herr talman, anföra några synpunkter på en fråga som hör nära samman med vägarnas standard och trafiken med motorfordon, nämligen trafikolyckorna och trafiksäkerheten. Som kommunikationsministern framhåller intar Sverige en gynnsam plats ur trafiksäkerhetssynpunkt i jämförelse med andra västeuropeiska länder. Detta är inte en tillräcklig tröst för oss, och trafikolyckornas antal har stigit ytterligare under 1961, trots en rad av tillfällen med hastighetsbegränsning.

1961 års trafiksäkerhetsutredning har nu lagt fram förslag till nya hastighetsbegränsningar under innevarande år. Men resultatet av hastighetsbegränsningarna har blivit och kommer att bli mycket snedvridet därför att man från början kopplade på en mycket strängare trafikkontroll under dessa dagar än när man har fri hastighet. Jag ansluter mig fullständigt till ett uttalande som tidningen Aftonbladet gjorde i denna fråga för några dagar sedan, och jag tycker

att även detta uttalande är så värdefullt och så betydelsefullt att jag vill foga det till kammarens protokoll. Aftonbladet säger: »Att trafikolyckorna minskat under fartbegränsningsperioderna kan måhända anses klarlagt genom trafiksäkerhetsutredningens undersökningar. Men det är inte klarlagt om nedgången beror på den lägre farten eller på något annat, t. ex. den skärpta polisövervakningen. Nu föreslås det i flera remissyttranden, bl. a. i motororganisationernas, att det ska göras försök med skärpt polisövervakning och intensifierad trafikpropaganda utan samband med fartbegränsning. Det är ett så förnuftigt förslag att vi tycker att kommunikationsministern omedelbart bör nappa på det.» Jag ansluter mig, som sagt, helt och fullt till detta uttalande och hyser samma förhoppningar som Aftonbladet.

Jag vill i övrigt inte rikta någon kritik mot vad som hittills har utträttats för en ökad trafiksäkerhet, men de åtgärder som vidtagits räcker inte till. Kraftigare tag måste tagas i det stora spel om människoliv, omänskliga lidanden och stora materiella kostnader som trafikolyckorna utgör. Enligt min mening räcker det inte till med trevligt och väl utformade propagandafraser i radio och TV. Man löser inte trafiksäkerhetens problem vare sig med hastighetsbegränsning eller med säkerhetsbälten i bilarna, inte heller med reflexband på de gåendes kläder efter mörkrets inbrott eller med en och annan trafikdag i skolorna vilken slutar med en trafiktävlan för skolbarnen. Det finns anledning att framställa frågan: Är inte trafikolyckorna något så ytterst allvarligt att de inte bör bekämpas huvudsakligen med information, upplysning och propaganda? Priset på trafikolyckorna är så högt att problemet måste mötas med effektivare och kraftigare skyddsåtgärder. Vad som fordras är en stark och effektiv trafikkontroll som fungerar inte bara vid de tillfällen då hastighetsbegränsning förekommer utan även vid alla andra tillfällen. Trafikanterna måste vara medvetna om att i den händelse de bryter mot gällande föreskrifter, då

är risken stor att lagstiftningen fungerar. Med en mycket slapp trafikkontroll lär sig inte trafikanterna vad de måste lära sig, att uppträda försiktigt i trafiken.

Har vi råd till att vid årets riksdag tillsätta cirka 400 nya tjänster i arbetsmarknadsstyrelsen, borde samhället ha råd att tillräckligt öka ut trafikkontrollen. Då räcker det inte med 40 nya tjänster vid statspolisen och några stycken nya tjänster vid bilinspektionen.

Av vissa undersökningar framgår att lagstiftningen om rattfylleri fungerar mycket bra, därför att samhället reagerar så strängt inför risken att den som förtärt sprit lättare kan vålla en olycka. Hur många rattfyllerister är det inte som fått sitt stränga straff utan att ha vållat någon olycka? En del får till och med sitt straff praktiskt taget utan att ha kört sitt fordon. Jag vill inte att lagstiftningen om rattfylleri skall mjukas upp och bli mildare. Men varför kan man inte lära av denna lagstiftning och tillämpa liknande principer på trafikanterna i allmänhet?

Samhället reagerar inte på samma hårdhänta sätt mot de många bilister — tyvärr till ett så stort antal ungdomar — som i rent övermod och oförstånd med ett nytt körkort på fickan kör vårdslöst och hänsynslöst intill dess kanske en våldsam olycka har inträffat. Alla bör veta att bilen är ett farligt mordredskap när den används på det sättet. Av rent humanitära skäl bör samhället ingripa mot den som uppträder ansvarslost i trafiken.

Jag skulle vilja uttrycka mig drastiskt och fråga: Hur stor procent av riksdagens ledamöter och hur stor procent av allmänheten skulle vilja återinföra dödsstraffet? Man kan faktiskt hävda den uppfattningen att dödsstraffet ännu inte är avskaffat i trafiken ute på vägarna. För de många som kör hänsynslöst utan att känna sitt ansvar utmätas ofta automatiskt det straffet. Men straffutmätningen är mycket ojämn, den träffar såväl den skyldige som den fullständigt oskyldige.

Statsverkspropositionen m. m.

Hela trafiksäkerhetsproblemet är så stort och betydelsefullt och förlusterna på ett slapt system är så dyrbara, att frågan bör i hela sin vidd tagas upp till en allsidig utredning och prövning.

Till sist är det en annan sak som det finns anledning att tänka över. Kan det vara rätt och rimligt när det gäller våra kommunikationer att bilisterna skall betala alla vägkostnader? Det smusslas dessutom undan en del pengar till andra ändamål. För den miljard som finns i bilskattemedelsfonden hade det kunnat bli 50 mil motorväg, även om denna — såsom finansministern har upplyst — i dagens prisläge kostar 20 miljoner per mil. Därutöver får bilisterna och allmänheten vara med och betala stora förluster på statens järnvägar och flyget.

En del järnvägar har lagts ned och andra är planerade att läggas ned. I statsverkspropositionen upplyses att inemot hälften av järnvägsnätet inte längre bär sig ekonomiskt och att förlusterna på denna del av järnvägsnätet uppgår till cirka 200 miljoner kronor. Utöver de 130 miljoner som det föreslås att skattebetalarna nu skall vara med och betala sker här en utjämning mellan trafikstarka och trafiksvaga banor.

När det gäller järnvägar som har förlorat sin betydelse och där transporter-na kan skötas precis lika bra med andra transportmedel, bör man — det vill jag framhålla — forcera nedläggandet av järnvägsdriften. Driften vid SJ bör planeras så att förlusterna kraftigt minskar och om möjligt helt försvinner.

När en järnväg som har spelat ut sin roll skall läggas ned, blir det alltid en del sammanträden och opinionsmöten. Man håller fast vid det gamla, man vill inte förlora vad man en gång har fått, även om det gäller en gammal kommunikationsled. Men jag har inte hört talas om några som står sörjande och gråter ett halvår eller ett år efter nedläggandet.

Vi har på sista tiden fått uppgifter i tidningarna om att varje flygresubventioneras av allmänna medel med betydande belopp. En sådan ordning kan inte heller vara riktigt. Detta moderna

Statsverkspropositionen m. m.

kommunikationsmedel bör användas så att de som flyger betalar vad flygresorna kostar. Bortsett från en del kostnader för flygplatser bör inte flygresorna subventioneras av allmänna medel. Vi fick senast i går uttalanden och löften om att flyget i fortsättningen skall drivas efter affärsmässiga principer, och det finns därför kanske vissa förhoppningar om att det blir en riktig ordning.

Herr talman! Också jag slutar med att instämma i de yrkanden som tidigare har framställts om remiss av statsverkspropositionen till respektive utskott.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr ERICSSON, JOHN, (s) kort genmäle:

Herr talman! Om jag uppfattade herr Sveningsson rätt var han förvånad över att jag hade tagit upp den s. k. Limmarredsaffären, och det kan jag inte göra något åt. Han deklarerade att han för sin del ingenting har att göra med karteller och monopol. Han ville inte försvara dem, men i övrigt hade han en del att erinra. Han uttalade kritiska meningar om vad jag anfört och förklarade att det är den orimligt hårda arvs-skatten som egentligen är orsaken till det hela.

Ja, det är klart att om människor haft stora framgångar i affärsverksamhet så att deras sterbhus måste redovisa förmögenheter, så har vi här i landet den ordningen att det skall betalas arvsskatt. Eftersom detta arvsskattebelopp var av betydande storlek, är alltså förmögenheten i proportion därtill. Förr tvistade vi om kvarlåtenskapsskatten. Den är nu avskaffad. Jag vet att det finns folk som säger att arvsskatten är särskilt hög, men jag har inte haft något särdeles sinne för att säga att de som äger dessa förmögenheter har det särskilt besvärligt. Herr Sveningsson säger att familjeföretagen får de största besvärligheterna. Ja, nog kan det finnas familjeföretag som får besvärligheter, men vill

herr Sveningsson göra gällande att det skulle föreligga alldeles särskilda besvärligheter för detta sterbhus, när det gäller att anskaffa de pengar som behövs? Vidare säger herr Sveningsson att jag antydde att dessa pengar kunde ha anskaffats på annat sätt. Han undrar vad som ligger bakom detta. Jag utgår ifrån att herr Sveningsson läser en honom mycket närstående tidning, som kommer ut i staden Borås och som har samma partitillhörighet som herr Sveningsson. Där har verkställande direktören i bolaget uttryckligen sagt ifrån att han meddelat aktieägarna, alltså sterbhuset, att han har fått erbjudande om att man skulle lösgöra familjen Kistners intressen i bruket. Jag utgår ifrån att en man i hans ställning inte offentliggör sådana uppgifter utan att det finns verklighetsunderlag bakom. Om det gläder herr Sveningsson kan jag tillägga att jag av en person i Stockholm fått bekräftelse på samma sak som direktör Ljungqvist meddelade. Han sade rent ut vilken firma det är fråga om. Det förekom alltså inget fiffel härvidlag.

Herr Sveningsson klandrar mig vidare för att jag gett ett värdeomdöme om en person. Ja, det gör vi ofta, och jag hade lust att göra det i detta sammanhang. Jag kände ett behov av att göra det, ty det är många som velat göra gällande att det är just den mannens fel att han inte informerat sina anställda och samhället om vad som skett. Han var förhindrad att göra det. Det var därför jag använde uttrycket att »han har gått omkring med förseglade läppar». Jag har inget emot att upprepa detta.

Herr Sveningsson sade att jag hade antytt att man kunde bygga ett nytt glasbruk men samtidigt tillagt att om man gör det i ett tillstånd av överkapacitet, blir andra lidande. Herr Sveningsson löste problemet med att säga att herr Ericsson kunde bygga ett glasbruk i vår gemensamma hemtrakt. Då skulle det inte bli någon arbetslöshet. Det var väl ett tankefel, herr Sveningsson? Det hjälper inte om man bygger ett bruk i Trane-

Statsverkspropositionen m. m.

mo eller Limmared, om det är fråga om överkapacitet. Jag tycker att saken är av sådan karaktär att det är försvarligt, om jag för min personliga del känner det som en nödvändighet att ta upp den i riksdagen. Och denna sak har allmän karaktär. I varje fall känner jag det så, eftersom jag yrkar på lagändring i anledning av vad som förekommit.

Herr statsrådet SKOGLUND:

Herr talman! Herr Sveningsson kom i slutet av sitt anförande in på några frågor som hör hemma på mitt område, och jag vill därför gärna begagna tillfället att lämna några uppgifter i anledning av vad han hade att säga. Herr Sveningsson är en mycket ivrig anhängare — enligt vad jag förstår — av en snabb nedläggning av alla trafiksvaga bandelar för att vi skall få en god balans mellan utgifter och inkomster vid statens järnvägar. Jag är också intresserad av att det skall bli möjligt för oss att få en sådan balans, men jag är inte helt överens med herr Sveningsson om att vi skall göra detta så att säga i en handvändning. Vi måste också ta hänsyn till de människor som bor i de bygderna där järnvägen läggs ned och det näringsliv som finns där. Det är därför som vi från departementets sida har kopplat samman nedläggandet av en järnväg med byggandet eller ombyggnaden av erforderliga vägar, så att de människor som bor i den bygd som drabbas av nedläggandet skall veta vad de får i stället för den järnväg som försvinner. Det föreligger i det avseendet ett starkt intresse hos bygdens befolkning men också hos det näringsliv som finns i den trakt där järnvägen gått fram att ersättningsvägar kommer till utförande. För detta ändamål har också i år föreslagits ett särskilt anslag i budgeten på 20 miljoner kronor. Jag kan alltså inte dela den uppfattning, som herr Sveningsson här gjort sig till förespråkare för, nämligen att man skall göra operationen snabbt och utan hänsyn till frågan om ersättningsvägar. Det skulle kunna komma att utlösa en rad i och

för sig berättigade klagomål från människorna i bygden, men kanske också och framför allt från det näringsliv som vi är så angelägna att stötta upp, så att det kan leva kvar även i de bygderna där det här gäller.

Sedan var herr Sveningsson inne på frågan om underskottet i luftfartsfonden. Jag vill bara påminna honom om att vi i huvudtiteln har redovisat, att statskontoret har fått i uppdrag att göra en allmän översyn över luftfartsverkets organisation och vad därmed sammanhänger. Statskontoret är numera vårt rationaliseringsverk, och det bör därför ha möjligheter att göra en sådan genomgång att kostnaderna för luftfarten kan nedbringas. Vi får väl, herr Sveningsson, diskutera resultatet litet senare, när statskontoret kan prestera resultatet av sina undersökningar.

Herr Sveningsson var sedan inne på frågan om trafiksäkerheten. Jag vet inte vad han hade sagt tidigare, innan jag kom in i kammaren, men jag förmodar att både han och jag är helt överens om att trafiksäkerheten är en i hög grad aktuell fråga. Jag skall inte försöka mig på någon gradering av de frågor som är aktuella, men jag betraktar den som den mest aktuella frågan inom mitt departement. Givetvis kan man ha olika meningar om hur trafiksäkerhetsproblemet bör angripas. Vi har också från departementets sida försökt att komma till rätta med detta problem på en rad olika fronter. Vi har ett flertal utredningar i gång, som syftar till att angripa problemet, sådant det framträder när det gäller vägen, bilen och människan. Vi väntar på resultatet av dessa utredningar.

Vad själva vägbyggandet beträffar måste väl ändå konstateras att det i årets sjätte huvudtitel har föreslagits en mycket stark höjning av anslagen för detta ändamål. Eftersom vi redan nu befinner oss före vägplanen för Sverige, innebär detta ju ett ytterligare tillskott som inte får förbises i sammanhanget. Vi är emellertid medvetna om att det krävs ytterligare åtgärder. Försoken med hastighetsbegränsning är ett

Statsverkspropositionen m. m.

av medlen när det gäller att undersöka vilken roll hastigheten spelar i olycks-sammanhangen. Försöken 1961 gav ett entydigt resultat, men vi har ansett det vara nödvändigt att fortsätta med försöken 1962 för att få ytterligare klarlagt, huruvida erfarenheterna från 1961 var så entydiga som man då ville göra gällande, inte minst från expertisens egen sida. Under de senaste månaderna har vi i departementet haft en man sysselsatt med att söka kartlägga alla de problem som sammanhänger med frågan om en ökad trafiksäkerhet. Just nu har vi en hearing med ett stort antal människor, som vi räknar med skall kunna sitta inne med synpunkter på trafiksäkerhetsspörsmålet, synpunkter som kan bli oss till nytta när vi går fram med nya förslag och gör nya försök att på allvar angripa problemet med ökad trafiksäkerhet.

Herr talman! Jag har velat säga detta för att det till kammarens protokoll också skulle fogas en kommentar och en förklaring till det som herr Sveningsson hade att säga, vilket måhända skulle — därest man inte hade gjort denna kommentar — ha givit anledning att tro att det inom kommunikationsdepartementet inte funnits ett tillräckligt starkt intresse när det gäller att åstadkomma ökad säkerhet på vägarna.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för att han i så hög grad har sin uppmärksamhet riktad på dessa problem med trafiksäkerheten. Mitt uttalande om att forcera nedläggandet av järnvägarna hade väl den innebörden, att i den mån som en järnväg har spelat ut sin roll och det går lika bra att klara kommunikationerna med andra kommunikationsmedel bör man forcera nedläggandet. Jag har erfarenhet från min egen bygd, där det också har lagts ned en järnväg och där man fått en bra allmän väg i stället, och jag får säga att det väl inte finns någon människa i den bygden som sörjer nedläggandet av järnvägen.

Sedan ett ord till herr Ericsson. Det var hans uttalande, som föranledde att jag nu begärde ordet. Han erkänner nu såvitt jag förstår, att när det gäller detta företag i grannsocknen så har den höga arvsskatten spelat en betydande roll i händelseutvecklingen. Herr Ericsson medgav att en företagare, som har stora framgångar och som tjänar mycket pengar under sin livstid, får betala en dryg arvsskatt. Tyvärr planerar väl många under sin livstid inte för att det vid deras bortgång skall finnas tillgängliga medel för att betala arvsskatten. Så har kanske inte heller skett i detta fall. Herr Ericsson ställde till mig frågan, om jag vill göra gällande att det förelåg några särskilda ekonomiska svårigheter i det företag det här gäller. Den frågan kan jag inte svara på. Jag känner inte till dess ekonomi så väl som herr Ericsson tydligen gör. Jag vill också beklaga, att jag inte läser hemortstidningarna lika noggrant som herr Ericsson. Jag tror inte att jag riktade någon kritik mot att här fälldes ett värdeomdöme om en viss person, nämligen verkställande direktören i företaget, men jag har den uppfattningen att det väl är ganska ovanligt att fälla sådana personliga värdeomdömen om personer, som inte är inblandade i vare sig politiska eller allmänekonomiska sammanhang av statlig karaktär. Jag tror inte att den mannen, om jag också skall tillåtas att avge ett värdeomdöme, har lämnat några oriktiga uppgifter till tidningarna. Det är en man, som är mycket uppskattad — det kan jag också vitsorda.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag skall inte så hårt belasta protokollet, som vid det här laget förefaller ganska ansträngt. Jag skulle bara vilja ta upp ett par frågor, och jag skulle därvid vilja börja med att förklara, att herr Sveningssons uppfattning om nedläggandet av järnvägar nog är ganska unik i hans och min bygd. Det var enligt min mening ganska onödigt att tvinga mig att till den socialdemokratiska kommunikationsministern

framföra ett tack för att denne har en mänskligare syn på detta spörsmål än herr Sveningsson har!

Jag skulle sedan, herr talman, gärna vilja ta upp ett par frågor i anslutning till diskussionen om Sveriges förhållande till Europa och till den gemensamma marknaden i synnerhet. Jag gör det därför att jag har alldeles färska intryck av hur man ute i Europa ser på dessa spörsmål, nämligen från sessionen i Europarådet för några få dagar sedan. Man kan nog utan vidare konstatera, att Sveriges position i dessa frågor och över huvud taget i kontakterna med Europa har försämrats. Det ligger någonting i den kritik i ämnet, som har framförts. Men det ligger också någonting i invändningen, att mycket i denna kritik skjuter över målet. Sanningen ligger väl mitt emellan de synpunkter, som framföres från oppositionen och från regeringsbänken.

Det har gjorts gällande, att regeringen inte har skött sin PR-verksamhet på det sätt som den borde ha gjort. Jag tror nog, att man på den punkten kan ha en alldeles bestämd uppfattning, nämligen att regeringen vid den nyligen hållna tredagarssessionen i Strassbourg missat ett uppenbart tillfälle att främja Sveriges intressen i detta sammanhang. Det förhåller sig nämligen så, att just Sveriges och de två övriga neutrala staternas position var en av de mest framträdande huvudpunkterna i debatterna vid rådets förhandlingar. Detta borde i och för sig inte ha varit något främmande för regeringen, ty de kommittéutlåtanden, som låg till grund för såväl den ekonomiska som den politiska debatten, var inte alldeles dagsfärska, utan synpunkterna var kända, varför regeringen borde ha kunnat förbereda någon insats. Det kan ju sägas att det är lätt att vara efterklok, men jag tror att den erfarenhet, som nu har gjorts, kan vara något att ta vara på för framtiden.

Det råder ingen tvekan om att det finns vissa uppfattningar inom de berörda länderna om att man helt enkelt bör ta tillfället i akt för att pressa de

Statsverkspropositionen m. m.

tre neutrala länderna till att överge sin neutralitetsställning för att komma med i den gemensamma marknaden. Det har väl inte officiellt sagts ut, men av resonemangen man och man emellan förstår man, att det finns de som hyser denna uppfattning. Under diskussionerna hävdades också från ganska kritiskt håll, att man inte hade full förståelse för den position Sverige här intog. Å andra sidan fälldes också under debatten erkännssamma ord om de neutralas position och att det fanns geografiska och historiska skäl för att en neutralitetspolitik bör upprätthållas av de länder det nu är fråga om. Jag kan inte underlåta att i detta sammanhang framhålla, att från båda de grupper, där man under våra tidigare debatter mer eller mindre häftigt har kritiserat regeringen för dess ståndpunkt att inte begära direkt anslutning utan associering, framfördes nu i mycket pregnanta ordalag den bestämda uppfattningen, att det inte finns någon som helst möjlighet för Sverige att frånträda sin neutralitet. I ett fall fälldes ett sådant uttryck som att om någonting sådant skulle ske, skulle det endast kunna ske med användande av utomparlamentariska medel eller våldsmedel. Jag för min del är ganska övertygad om att tiden är inne att skrinlägga den något småstingsliga diskussion som pågått om dessa saker. Det är alldeles uppenbart att vårt lands position i denna fråga är så pass ömtålig, att alla krafter borde vara på en enda linje när det gäller att hävda landets position i den diskussion som nu kommer när det blir fråga om associering. Jag tror att man gör sig skyldig till en överdrift från regeringsbänken, då man påstår att det på oppositionssidan alltjämt skulle finnas sådana som har den uppfattningen, att en direkt medlemsanslutning skulle vara möjlig. Å andra sidan skulle jag gärna vilja säga, att om man hade följt den linje som framför allt herr Lundström rekommenderat både nu och tidigare, att man skulle gjort en s. k. flytande ansökan, som skulle ha börjat med medlemskap och övergått till en associering, kunde det ha inne-

Statsverkspropositionen m. m.

burit att vissa kretsar i Europa i övrigt hade fått för sig, att Sverige kanske hade varit berett att diskutera ändrade former för sin neutrala hållning. Jag vill inte se bort ifrån att den risken hade funnits, och jag tror att det sätt varpå frågan nu har förts fram är den riktiga i varje avseende. Men nu krävs det absolut att alla krafter förenas för att stötta upp den ansökan som har gjorts. Den må sedan vara avfattad på ett lämpligt eller mindre lämpligt sätt, den är nu en gång för alla gjord, och det är ingenting att diskutera om mera. Jag tror att det nu behövs en kraftsamling, och det är väl uppenbart att denna bör utgå från regeringen, som här har att ta initiativ.

Jag vill också gärna understryka vad som sagts om att vårt lands goodwill i vissa kretsar inte längre är vad den varit. Det är alldeles uppenbart att den mellaneuropeiska opinionen tagit mycket starkt intryck av den agitation som riktats mot Sverige i anledning av vad som hänt i Kongo. Det är i och för sig naturligtvis att djupt beklaga, att Sverige, när vi försöker lösa de uppgifter, som ju varje medlemsnation i Förenta Nationerna åtagit sig, på det sättet blir föremål för misstänksamhet, men det finns säkerligen ingen annan bot än att man försöker hävda de synpunkter som är Förenta Nationernas, som vi gjort till våra och som även dessa andra medlemmar i Förenta Nationerna borde göra till sina.

Här har sagts, att man nu kan disponera ökade medel för goodwillverksamhet ute i Europa och i övrigt. Jag tror att det är ytterligt angeläget att dessa medel kommer till bästa möjliga användning. Jag tror inte vi har råd att fortsätta utan att ta all den hänsyn som kan tas till just detta försämrade läge. Det är nog inte till fyllest, som handelsministern här har försökt försvara sin position med, att han tre gånger hösten 1959 talade inför Europarådet. I dag behöver det talas åter och åter igen inför varje institution som kan påverka den allmänna opinionen ute i Europa, och dit hör uppenbarligen i hög grad

Europarådets rådgivande församling, där ju ändå den parlamentariska opinionen har möjlighet att göra sig gällande på ett alldeles särskilt sätt.

Jag skulle sedan, herr talman, även om det kanske kan trötta kammaren, också vilja stanna ett ögonblick vid det speciella problem, som här tagits upp av herr John Ericsson, nämligen den kartellbildning som skett med Limmareds glasbruk. Det sätt varpå saken skötts är egentligen nog så exempellöst. Man har lämnat ett helt brukssamhälles och en hel kommuns, för att inte säga en hel bygds människor i den största ovisshet, en ovisshet som allti-jämt finns. Det är alldeles klart att människor, som sysslar med att försöka hålla liv i bygden, hålla folket och människorna kvar, skapa trivsel och trevnad, måste känna sig ytterligt allvarligt berörda av vad som skett. Jag tycker det är ganska betecknande för mentaliteten i åtgärden, att den ledande i kartellen brevledes direkt hotar den gamla kommunalman och förtroendeman som försöker hävda bygdens intressen, med »andra åtgärder» om han inte behagar inta en annan hållning. Denne gamle kommunalman är inte vem som helst. Han har i en hel mansålder ägnat sig åt att leda sin kommuns öden och gjort det på ett sådant sätt, att den ständigt vuxit och förkovrats. Jag tror inte att det i och för sig finns något allmänt försvar för en sådan åtgärd, i varje fall inte sådant försvar som människor i gemen förstår. Bygden har varit beroende av detta företag, ett patriarkaliskt företag, där ledningen alltid haft människornas intressen främst för ögonen. Nu gör man med ett enda penndrag en operation, som kanske kan komma att gå lyckligt, men vem vet det, i varje fall inte de människor som det angår och som till sin utkomst är helt beroende av att bruket kommer att fungera och ge arbete nu som hittills.

Jag skall inte i detta sammanhang till diskussion ta upp de propåer som herr John Ericsson varit inne på. Det blir tids nog att göra det när det eventuella förslaget ligger på bordet, men det är

Statsverkspropositionen m. m.

uppenbart att man känner sig upprörd, när sålunda företrädare för den fria företagsamheten, vars intressen vi har anledning att slå vakt om, på detta sätt utnyttjar sina positioner för att äventyra, som jag ser det, en hel bygds intressen och möjligheter till fortsatt existens.

Jag hoppas att det företag som det här är fråga om verkligen inser sitt ansvar och förstår att en handling som denna kan leda till åtgärder, som i framtiden i ytterligt hög grad försvårar kanske även rent legitima och legala intressen för den enskilda företagsamheten och att man sålunda här spelar med saker, vars konsekvenser man tydligen inte är på det klara med och inte kan överblicka. Jag tror att en viss återhållsamhet vore mycket välgörande i detta fall, och jag uttrycker den förhoppningen, att det som nu skett inte skall leda till de följder, som man i bygden har anledning att frukta.

Fru HAMRIN-THORELL (fp):

Herr talman! Det hör numera till terminologien att karakterisera det kommande decenniet med vissa slagord. Utrikespolitiskt sett skall det bli det internationella samarbetets årtionde, och vårt inrikespolitiska arbete skall inriktas på en barnvänligare politik. Årtiondet skall bli kvinnornas årtionde, sägs det förhoppningsfullt, därför att kvinnorna behövs och kvinnorna krävs. I statsverkspropositionen och även i enskilda motioner försöker man dra upp riktlinjer för 1960-talets arbetsmarknadspolitik, vilken ju har ett intimt samband med just möjligheterna att få ut kvinnorna i produktionen. De representerar vår mest väsentliga arbetskraftsreserv; det är min uppfattning i motsats till herr Bohemans.

Det fordras då också en mera familjevänlig politik, eftersom familjernas intressen intimt hänger samman med kvinnornas egna intressen för att möjliggöra för dem att ägna sig åt något utöver hem och hushåll. Naturligtvis hänger detta samman med den ekonomiska po-

litiken över huvud; en rättvisare beskattning, en lösning av likalönsfrågan och andra dylika åtgärder utgör förutsättningen för att den kvinnliga arbetskraften skall kunna tillvaratas.

Något som är lika viktigt som ekonomin är att skapa trivsel i det samhälle som vi försöker göra alltmer tryggt och materiellt lättamt att leva i. Därvidlag tycker jag mig kunna skönja ganska stora brister. Främst gäller detta ungdomen. Den känner uppenbarligen inte trivsel, även om vi tycker att den borde göra det. Då säger en del av oss, som försöker vara förnumstiga: Ungdomen skall vara oppositionell, och det har den alltid varit. Då skulle jag emellertid vilja replikera, att så här otrivsamt och otryskt har knappast någon föregående ungdomsgeneration haft det, i så fall skulle väl inte en så stor procent skapa sådana enorma svårigheter för samhället och för oss äldre att komma till rätta med.

Såväl stat och kommun som enskilda är ju ambitiöst engagerade i vad jag skulle vilja kalla ett pålappande samhällsarbete, och statsverkspropositionen sätter nog så energiskt på nya lappar. Vi inrättar nya platser för de missanpassade och de kriminella, vi försöker ta dem om hand och leda dem på rätta vägar och vi diskuterar alla möjliga metoder för att minska ungdomsbrottsligheten, den tilltagande busaktigheten och det tilltagande ungdomsfylleriet, för att nu nämna några av de mera skrämmande förreteelserna inom detta område.

Tyvärr måste man väl säga att de goda insatserna långt ifrån alltid fullföljs. Mycket fastnar på halva vägen, därför att vi inte vill ta konsekvenserna av vad vi själva har beslutat, eller också för att vi fattat besluten för hastigt. Det blir för dyrt, det finns inte folk o. s. v. Den som under de senare åren om också inte systematiskt utan ganska planlöst har sysslat med dessa ungdomsfrågor kan aldrig frigöra sig från intrycket att det mesta på något sätt är ofullgånget. Man kan besöka vilken ungdomsanstalt som helst eller över huvud taget följa de missanpassade ungdomarnas

Statsverkspropositionen m. m.

väg. När samhället beslutat om ett eller annat ingrepp stoppar åtgärderna ofta upp i portgången. Samhället tar hand om ungdomar, som det så vackert heter, och placerar dem på någon ledig vårdplats, men så släpper man dem ganska handlost efter någon tid. Vi gör upp väldigt fina pappersplaner med övervakare, psykologer, psykiater och arbetsterapeuter och allt vad det är, men det finns sällan någon i sinnevärlden att sätta till på sådana platser. In i den här bilden måste komma vad som i längden ändå är det mest radikala botemedlet mot avarter inom ungdomsvärlden. Bästa sättet att hjälpa fram sunda ungdomar, som verkligen kan anpassa sig i ett ovanligt komplicerat samhälle, är naturligtvis att samhället tillgriper förebyggande åtgärder i form av stöd och hjälp av olika slag.

Det slår aldrig fel att vi, när vi diskuterar ungdomarnas uppträdande och sociala anpassning, emfatiskt slutar med att hänföra allt — från kriminalitet till okynne, dåliga skolresultat och missanpassning — till förhållandena i hemmet och till föräldrarnas inställning. Det är den föregående generationen som lastas för ungdomens beteende. För min del tycker jag att det i stor utsträckning är riktigt att förlägga en stor del av ansvaret till hem och föräldrar. Det betyder i sin tur att detta är en fråga om föräldrafostran. Många föräldrar vet varken ut eller in. De ambitiösa har en kuslig känsla av att ansvaret rinner mellan fingrarna på dem, och de mindre ambitiösa känner lättnad för att de avlastas från ansvaret — ju mer de slipper, desto bättre tycker de att det är.

Jag hörde häromdagen en betecknande historia från Skutskär i Uppland, berättad av barnavårdsnämndens ordförande, som för övrigt har varit ledamot av riksdagen. Hon berättade, att hon hade tagit hand om en 13-årig flicka, som under en lördagsnatt hade varit i en ungarlsbarack. När barnavårdsnämndens ordförande på söndagsmorgonen kom hem till den 13-åriga flickans föräldrahem, var det första och egentligen enda kommentar, som mamman hade:

»Vad gör egentligen barnavårdsnämnden i Skutskär, som inte ser till att våra flickor håller sig hemma på natten? Patrullerar man inte och kör hem dem?» — Det vittnar om en skrämmande lust att komma ifrån allt ansvar.

En mer effektiv föräldrafostran är enligt min uppfattning ofrånkomlig i ett samhälle som vårt. Vi kan inte hålla på som om vi bodde i ett bondesamhälle i små byar, där alla håller efter varandra och där såväl tillgångar som frestelser är betydligt mindre än i den urbaniserade tillvaro som de flesta nu för. 1960-talet måste bli ett föräldrafostrans årtionde, om vi skall klara våra ungdomsfrågor. Vi måste helt enkelt lära ut hur goda hem skapas och hur bra ungdomar fostras. Jag tror att föräldrarna har ganska stor ambition att skaffa sig kunskaper, men samhället gör inte mycket för att hjälpa dem med detta. Man kan utbildas till snart sagt vad som helst i vårt samhälle, utom till föräldrar. Den yrkeskunskapen — om jag får kalla det så — skall komma med barnafödandet, och det gör den inte.

När man studerar den nya läroplanen för vår grundskola, som jag förmodar att riksdagen kommer att anta i stora drag, blir man slagen av hur liten vikt som där lagts vid detta väsentliga ämne. Familjen som skolämne borde vara lika naturligt som många andra ämnen, ja naturligare än åtminstone ett par av dem, som vi nu inte drömmer om att slopa.

Kunskaper om familjen ges visserligen i en del ämnen — i samhällslära, kristendoms kunskap, biologi, barnavård och hemkunskap — men vad ungdomarna får lära sig här grupperas runt omkring familjekunskapens själva centrum, vilket ju gäller familjens sociala och psykologiska funktion. Skolan borde ge en grund i familjekunskap för ungdomar att stå på, som de senare kan bygga på. Eleverna borde få möjligheter att bättre förstå de familjer som de själva lever i och — vad som är ännu viktigare — de familjer som de själva skall bilda.

Vad man alltså skulle vilja efterlysa är en obligatorisk undervisning i familje-

Statsverkspropositionen m. m.

kunskap på grundskolans högstadium. Den lämnas bäst i klass 9 — då får också pojkarna vara med; de lär inte sedan välja detta ämne som tilläggsämne, och de behöver säkert lika mycket som sina kvinnliga kamrater få elementära kunskaper om familjens betydelse. För flickorna borde det vara lämplig tidpunkt, eftersom de då inte har så långt kvar till giftasåldern.

Hemkunskapen torde vara det ämne som bäst skulle kunna ta upp frågan om familjens betydelse, men ämnet har ju fått alldeles för litet utrymme på skolschemat. Jag såg häromdagen till min glädje i en tidning, att de futtiga tre timmar i klass 7, som skolberedningen föreslår, i propositionen skall utökas till fyra. Man får väl hoppas att detta är sant, men även fyra timmar är ett minimum och innebär en betydande reducering i jämförelse med nuvarande ordning.

Det är dock ganska förbluffande att samtidigt som detta ämnesområde för varje dag tillföres nya aspekter och nytt stoff så stryps tiden på skolschemat. Samtidigt som ansvaret växer för den moderna hemhushållaren och konsumenten och de faktiska problemen blir svårare, minskas möjligheterna att få kunskaper och utbildning. Detta kan inte vara en riktig utveckling för framtiden. Det är som om man fortfarande trodde, att detta att sköta hem och familj är det samma som att röra i en gryta. Sedan industrien givit oss hel- och halvfabrikat — vilket i och för sig är en välsignelse — tror man att vi inte behöver röra så länge och så ofta i grytan. Därmed skulle hemhushållningens problem ha lösts på ett lättvindigt sätt. Så är det ändå inte riktigt i det verkliga livet.

Jag har nu, herr talman, redan hållit på att tala en god stund, och matrasten stundar. Då jag också skulle vilja anföra några synpunkter på en helt annan fråga, skall jag på grund av den framskridna tiden bespara mig själv besväret att göra någon mer elegant övergång — i den mån jag nu kan åstadkomma en sådan. Jag övergår därför direkt

till nästa ämnesområde som jag vill ta upp, nämligen det pensionssystem som vi nu håller på att bygga upp för att söka åstadkomma trygghet för så stora och många grupper som möjligt av svenska folket.

I det allmänna reformarbetet med folkpensioneringen har vissa grupper av kvinnor visat sig vara svårplacerade. För de vanliga änkorna, om jag får använda det uttrycket, har vi försökt lösa problemet så, att åtminstone de flesta av dem har anledning att vara belåtna. Att inte alla är det får vi dagligdags bevis på i brev och samtal. Den grupp som vi i dagligt riksdagstal brukar kalla för de gamla änkorna, alltså sådana som blev änkor före 1960, är alltså ganska illa ställd i relation till övriga änkor.

En annan grupp, vars pensionsproblem ligger under utredning, är de s. k. hemmadöttrarna, alltså döttrar som har skött sina gamla föräldrar till ekonomisk fördel för samhället, som annars ofta skulle ha dyrt fått betala för den skötseln. Dessa hemmadöttrar har på grund av att de tagit vård om sina föräldrar inte kunnat skaffa sig eget förvärvsarbete. Deras situation har därigenom många gånger blivit mycket svår. Jag förmodar att inte bara jag utan samtliga kvinnliga riksdagsledamöter genom brev och mångfaldiga samtal har fått många bevis på hur besvärligt det kan vara för dessa hemmadöttrar. De flesta av dem måste helt enkelt bli socialvårdsfall.

En tredje grupp är de fränskilda änkorna. Deras pensionsfråga kommer upp i en proposition vid årets riksdag, men inte förty skulle jag redan nu vilja anföra några synpunkter på denna grupp.

Inom socialdepartementet har upprättats en promemoria med förslag till lag om allmän försäkring, i vilken de fränskildas problem föreslås löst i en form som inger de största betänkligheter.

Frågan om fränskild makes rätt till familjepension har nära samband med andra familjerättsliga spørsmål. Upplösningen av ett äktenskap genom skillnad kräver en ekonomisk uppgörelse mellan makarna, där rätten till familjepension utgör ett viktigt och ekonomiskt bety-

Statsverkspropositionen m. m.

delsefullt led. Pensionen kan många gånger vara mera värd än summan av den egendom som finns att dela mellan makarna. Därför är det ytterst viktigt att det här blir ett rättvist avvägande. Detta gäller framför allt inom ATP. Om mannen efter skilsmässa har att på äldre dagar räkna med en god pension långt utöver folkpensionens förmåner, men hustrun inte kan räkna med mer än folkpension, så är det givet att mannens ekonomiska ställning vid lika villkor i övrigt är vida bättre än hustruns. Detta är i klar strid mot den likadelningsprincip som uppbär giftorättsinstitutet i vår giftermålsbalk. Även om makarna har endast enskild egendom, talar rättviseskäl för att inte rätten till pension stannar helt hos den ene av dem, när hustrun förut kunnat räkna med familjepension. Ofta har hon varit med om att under många år spara ihop till denna pension. Förutsättningarna för fränskild hustrus rätt till pension bör därför vara så lika en änkas rätt som möjligt.

Nu har emellertid i socialdepartementets promemoria föreslagits att fränskild hustrus rätt till pension endast skall gälla om hon är berättigad till underhåll av mannen. Mig och många med mig förefaller denna sammankoppling vara både orealistisk och orättvis, och den har också mötts med stark kritik från olika kvinnoorganisationer. De fall då hustrun får underhåll blir allt färre och summorna alltmer blygsamma. Hon kan vara i behov av underhåll, men mannen har helt enkelt inte råd eller möjlighet. Det betyder att hon inte heller skulle kunna få pension. I många fall kan hon vid skilsmässan, då hon kanske är i 40-årsåldern, klara sig hjälpligt, men hon kan vara i utomordentligt stort behov av pension på äldre dagar.

Därtill kommer att skilsmässorna i framtiden kommer att bli mer snedvridna än vad de behöver vara. Ingen advokat som är mån om sin kvinnliga klient kommer att avstå från att söka pressa fram ett underhåll och ett så stort sådant som möjligt, eftersom pensionen blir direkt bunden till underhållsbidragets storlek. Folkpension och änke-

pension skulle inte få överstiga underhållet. Det blir då ofta fråga om rena skenavtal. Att försvåra skilsmässornas uppgörelse kan inte vara i någons intresse. Det är ofta besvärligt ändå.

Alldeles klart är att en hemarbetande kvinna, som skiljs vid 40—50 års ålder, har mycket små möjligheter att tjäna in en egen-pension, i varje fall blir det en mycket blygsam sådan. Även om hon lyckas få ett arbete, blir detta sällan så kvalificerat och välbetalt att hon kan få en egenpension av rimligt belopp. Här kommer man in på en ny olöst fråga, nämligen de hemarbetande hustrurnas pension. Löser vi den, har man de fränskildas änkepension i viss grad också löst. Därför borde vi göra ett allvarligt försök att komma till rätta med de hemarbetande kvinnornas pensionsproblem. Ett förslag är att ge dem viss fripoäng under den tid som de arbetar hemma, alltså under de barnafödande och barnavårdande åren. Detta skulle ha den fördelen med sig, att för full pension, när systemet är helt utbyggt, inte skulle behövas 30 aktiva år ute i förvärvslivet eller under övergångsåren 20.

Vi vet alla att husligt arbete överhuvud taget är så lågt avlönat, att det är omöjligt att pensionera sig på det, antingen det sker i andras eller eget hem. Vi kan beklaga detta hur mycket som helst, men det är ett faktum. Det finns en stor grupp kvinnor, som kan arbeta ut sig på husligt arbete men som ändå aldrig kan få annat än folkpensionen. Det är de som först arbetar hemma och sedan på halvtid eller timvis i andras hem och nyttiggör de husliga kunskaper de har, och de behöver minsann inte vara oväsentliga. De kommer emellertid aldrig upp till en summa som når över basbeloppet. Om de tjänar 3 000 kronor om året — det är en ganska vanlig summa för denna grupp av deltidsanställda — tycker man det borde vara rimligt, att de i någon form skulle få räkna sig till godo även arbetet i sitt eget hem, som enligt socialstyrelsens senaste undersökningar anses vara värt åtminstone 7 000 kronor om året. Det måste kännas rätt bittert för denna grupp av kvinnor

att bli lämnade ur räkningen. Skiljs de sedan, blir de — om vi tar det förslag som jag nu relaterat och som sakkunniga utarbetat — ännu mera utstötta ur pensionsgemenskapen.

Vad jag inte heller kan förstå är att vi lämnar änklingsarna alldeles åsido. Vi har giftorätt i vår familjerätt. Staten lämnar änklingspension, och Stockholms stad har likaså ett pensionssystem som ger änklingsarna pension. Då borde också framtidens allmänna tjänstepensionssystem bygga på lika pensionsrätt för man och kvinna. Vi har som bekant inte funnit det lämpligt att genomföra en behovsprövad änkepension. Varför skall vi då anlägga den synpunkten på änklingspensionerna? När man tar upp denna fråga till diskussion är dock det vanligaste svaret man får, att änklingsinte behöver någon pension. Även om vi har infört ett fördelningssystem kan det inte vara rimligt att avgifterna för de kvinnliga löntagarna skall utgå efter samma principer som för de manliga, utan att samma förmåner kommer deras familjer till godo. Även i ett ställt pensionssystem borde det finnas möjligheter till uppmjukning. Annars har vi enligt min mening bundit oss vid en utveckling som inte kan vara framsynt och lyckosam.

Härmed, herr talman, ber jag att få ansluta mig till föregående talareshyrande om remiss av statsverkspropositionen.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen angående ifrågavarande kungl. propositioner skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 10, med förslag till brottsbalk;

nr 12, med förslag till brandlag och brandstadga m. m.;

nr 19, med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475), m. m.;

nr 22, angående godkännande för Sve-

Statsverkspropositionen m. m.

riges del av vissa ändringar i konventionen angående upprättandet av Europeiska frihandelssammanslutningen;

nr 23, angående statligt stöd vid skada på eller förlust av fiskredskap;

nr 24, med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 1 och 4 §§ vattenlagen;

nr 26, med förslag till förordning om ändring i förordningen den 15 mars 1946 (nr 81) om bekämpande av smittsamma sjukdomar hos bin;

nr 27, angående godkännande av vissa avtal om överlåtelse av fastigheter inom kommunikationsdepartementets ämbetsområde;

nr 28, angående förslag till förordning med provisoriska bestämmelser rörande utbildningstiden för vissa värnpliktiga;

nr 29, med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 25 maj 1941 (nr 251) om särskild varuskaft;

nr 32, angående bestridande av kostnader för svenska FN-styrkor m. m.;

nr 33, med förslag till viss ändring av lagen om rätt till fiske; och

nr 35, angående teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier, m. m.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen och herrar vice talmän i riksdagens första kammare samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte dem tillsätta befattningshavare hos kammaren, den 17 januari 1962.

Sedan herrar deputerade den 15 januari 1962 låtit anstå med tillsättande av reservstenograf, beslöto herrar deputerade nu att för tjänstgöring tills vidare såsom reservstenograf antaga herr Bengt Henningsson.

År och dag som ovan.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Interpellation ang. återförande till hemortskyrkor av vissa på museer förvarade konstföremål

Fru SVENSON (cp) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Kyrkorna har av gammal hävd den dubbla funktionen att vara tempel för religiös uppbyggelse och lokala kulturcentra. Förr var väl dessa båda funktioner mera intimt förknippade med varandra än nu, och kyrkans centrala ställning i samhället och i kulturlivet medförde att en betydande del av den konst som skapades i äldre tid hade sakral prägel. Till kyrkorna samlades under århundradenas lopp konstskatter som i viss mån kan sägas spegla bygdens kulturtradition. Under tider som saknade förståelse för äldre konst, vanligen i slutet av 1800-talet, avlägsnades i vissa kyrkor sådana konstföremål, för att i en del fall ersättas av modernare föremål och i andra fall ej bli ersatta. En stor del av de avlägsnade föremålen, altarskåp, kalkar och dopfuntar m. m., hamnade på museer, oftast på Historiska museet i Stockholm, där en del finns att studera i utställningssalarna, medan en del är magasinerad.

Nu liksom tidigare har den sakrala konsten en mycket viktig uppgift i gudstjänstlivet som stämningsskapande element och, för vissa föremål, i sin funktion som rena bruksföremål. Även om man ser kyrkorna som kulturminnesmärken och lokala kulturcentra, har den sakrala konsten ett utomordentligt värde dels genom sin egen konstnärliga halt, dels genom sitt organiska samband med miljö, bygd och folk. Det finns ett stort antal kyrkor som saknar mera värdefulla konstföremål då de som funnits tidigare numera förvaras på museum. Talrika lokala framstötter har gjorts från sådana församlingar till respektive museer, men ansträngningarna har ofta varit resultatlösa.

I en del fall anses återställandet av dessa föremål mindre lämpligt på grund av att de gamla kyrkorna rivits och ersatts med nya av helt annan typ. Men även där kan man med tillhjälp av sakkunskap och god vilja skapa en miljö,

som är både tilltalande och värdig och i vilken de hemförda föremålen inte bara bidrar till kyrkorummets skönhet och helgd utan också utgör en manifestation av århundradens och årtusendens gemensamma strävan mot de ideal som kristendomen sätter upp.

I andra fall — och där får man förstå motståndet — kan kyrkorna, t. ex. på grund av uppvärmningsförhållanden och dylikt, icke erbjuda tillfredsställande vård av mera ömtåliga föremål. Där dessa olägenheter icke förefinnes eller kan avhjälpas och det från bygden och församlingen framställs önskemål om återförandet av kyrkliga föremål bör, enligt en för närvarande utbredd åsikt, kraven på återbördandet av dessa — oavsett äganderättsförhållandet — behandlas så positivt som möjligt från de ansvariga myndigheternas sida.

Jag är medveten om att en viss förbättring i berörda hänseende redan skett liksom att en del av de överlåtna eller deponerade föremålen, från studie-synpunkt, betraktas som omistliga i de centrala samlingarna. Men nutida kommunikationer har betydligt underlättat mera djupgående studier även inom decentraliserade samlingar.

Med stöd av ovanstående ber jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet ställa följande fråga.

Är herr statsrådet beredd att medverka till att den sakrala konst som förvaras på våra museer — med de förbehåll som ovan nämnts — i större utsträckning än hittills återställas, alternativt deponeras i hemortskyrkorna?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 38, av herr *Strand m. fl.*, om viss översyn av bestämmelserna om ersättning för riksdagsmannauppsdragets fullgörande;

nr 39, av fröken *Andersson*, om höjning av anslaget till Sigtunastiftelsens bibliotek;

nr 40, av herr *Berg, Gunnar m. fl.*, om höjning av anslaget till tidskriften Biblioteksbladet;

nr 41, av fru *Carlqvist* och herr *Larsson, Lars*, om kurs- och informationsverksamhet för nämndemän;

nr 42, av herr *Edström m. fl.*, om inrättande vid Lunds universitet av en professur i rättsmedicin;

nr 43, av herr *Gorthon m. fl.*, om utbildning av radiotelegrafister;

nr 44, av herr *Gorthon m. fl.*, om statsanslag till säkerhetsutrustning på lotsbåtar;

nr 45, av herr *Gustavsson, Bengt, m. fl.*, om särskilt statsbidrag till de tekniska skolorna i Katrineholm och Hässelholm;

nr 46, av herr *Gustafsson, Nils-Eric, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning av anslag till Bidrag till viss busstrafik m. m.;

nr 47, av herr *Jacobsson, Gösta*, om utbetalning från länsstyrelse av kommunalskattemedel genom check;

nr 48, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, om inrättande vid Lunds universitet av en befattning som universitetslektor i rättskunskap;

nr 49, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, om inrättande vid Lunds universitet av en professur i internationell rätt;

nr 50, av herr *Kaijser*, angående biträdande övertandläkare;

nr 51, av herr *Larsson, Åke, m. fl.*, om upprättande av ett tekniskt läroverk i Karlskoga;

nr 52, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, om höjning av anslaget till Bidrag till vatten- och avloppsanläggningar, m. m.;

nr 53, av fröken *Nordström m. fl.*, om statsbidrag till gymnasiet vid Franska skolan;

nr 54, av fröken *Nordström m. fl.*, om statsbidrag till familjedaghemverksamhet;

nr 55, av herr *Olsson, Erik, m. fl.*, angående biblioteksverksamheten vid krigsmakten;

nr 56, av herr *Petersson, Bertil, m. fl.*,

om utbyggande av Norra Möckleby fiskehamn;

nr 57, av herrar *Ringaby* och *Virgin*, angående maximibeloppet för statliga bosättningslån;

nr 58, av herr *Schött m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till byggande och underhåll av mindre hamnar och farleder;

nr 59, av fru *Segerstedt Wiberg m. fl.*, om anslag till försöksverksamhet med skol-TV, m. m.;

nr 60, av herr *Svanström m. fl.*, om höjning av anslaget till kariesprofylaktisk verksamhet, m. m.;

nr 61, av fru *Svenson m. fl.*, om införande av trafiksäkerhetsprov i den obligatoriska skolan;

nr 62, av herr *Elofsson, Gustaf, m. fl.*, om visst extra avdrag vid beskattningen för ålders- och invalidpensionärer;

nr 63, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, om rätt till avdrag vid beskattningen för avsättning till självfinansieringsfond;

nr 64, av herr *Jacobsson, Gösta, m. fl.*, om viss höjning av det skattefria bottenbeloppet vid den statliga förmögenhetsbeskattningen;

nr 65, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, om uttagande av den allmänna varuskatte i produktions- eller partihandelsledet, m. m.;

nr 66, av fru *Svenson m. fl.*, om ändring av bestämmelserna rörande förvärvsavdrag för gift kvinna;

nr 67, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, om viss prioritering av lån för byggande av vatten- och avloppsanläggningar;

nr 68, av fru *Segerstedt Wiberg m. fl.*, om ändrad praxis vid avgörande av vissa medborgarskapsärenden;

nr 69, av herr *Gorthon*, om visst undantag för utländsk sjöman från bestämmelserna om skyldighet att inneha arbetstillstånd;

nr 70, av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.*, om vissa ändrade bestämmelser angående avgift till den allmänna tjänstepensionen;

nr 71, av fröken *Nordström m. fl.*, om ersättning från den allmänna sjukförsäkringen vid behandling av gomdefekter hos barn;

nr 72, av herr *Gustafsson, Nils-Eric, m. fl.*, om ersättning i realvärden till skadelidande vid sjöreglering m. m.;

nr 73, av herr *Hellebladh m. fl.*, om anslag till Svenska diakonsällskapets utbildningsinstitut;

nr 74, av herr *Johansson, Tage*, och herr *Petersson, Bertil*, om sådan ändring av hyresregleringslagen, att höjning av grundhyra icke må beviljas på grund av förbättringsarbete som bekostas av hyresgästen;

nr 75, av herr *Nilsson, Ferdinand*, och herr *Hermansson*, om viss allmän hastighetsbegränsning för motorfordon;

nr 76, av herr *Arvidson m. fl.*, om bestridandet av kostnaderna för bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur;

nr 77, av herr *Olofsson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Vägbyggnader å skogar i enskild ägo;

nr 78, av herr *Pettersson, Harald*, och herr *Larsson, Thorsten*, om kreditförsörjningen för rationaliseringsändamål inom jordbruket;

nr 79, av herr *Pettersson, Harald, m. fl.*, om inrättande av en befattning som laborator vid lantbrukshögskolans institution för husdjursfysiologi;

nr 80, av herr *Pettersson, Harald, m. fl.*, om anslag till viss specialrådgivning rörande husdjur;

nr 81, av herr *Berg, Gunnar, m. fl.*, om utredning angående transport till sjukhus av sjuka och skadade;

nr 82, av herr *Hilding m. fl.*, om upplysningsverksamhet rörande alkohollagstiftningen;

nr 83, av herrar *Kaijser* och *Sveningsson*, om utredning rörande alkoholfrågan;

nr 84, av herr *Nilsson, Ferdinand*, och herr *Larsson, Nils Theodor*, om utredning av vissa spörsmål rörande vattendragen;

nr 85, av fröken *Nordström m. fl.*, om forskning angående behandling av alkoholskadade;

nr 86, av herr *Palm* och herr *Pettersson, Georg*, om statlig rådgivningsverksamhet vid byggande av ungdomsgårdar;

nr 87, av herr *Petersson, Bertil, m. fl.*, om forskning rörande vidgad användning av öländsk kalksten; och

nr 88, av herr *Wirmark m. fl.*, om utredning rörande statligt stöd till de fria kristna samfunden.

Kammaren åtskildes kl. 17.13.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Tisdagen den 23 januari eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1962/63, samt nr 2, angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1961/62.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (cp):

Herr talman! Årets statsverksproposition visar mycket stort överskott trots den totalbalanserade budgeten. Driftbudgeten är överbalanserad med cirka 1,7 miljarder, och man kan ju fråga sig om kapitalbudgeten helt skall balanseras med skattemedel, d. v. s. om de nuvarande generationerna skall betala alla investeringar i statliga verk och inrättningar som byggs för framtiden.

Finansministern framhåller vid olika tillfällen, att en totalbalanserad budget på såväl drift- som kapitalsidan gör att staten inte behöver gå ut på lånemarknaden och konkurrera om tillgängliga medel. När statsministern talade i dag lät han antyda att man i år, på grund av överbalanseringen, inte behövde låna upp så mycket som man annars behövt göra.

Men hur är det på den fria lånemarknaden? Är den fri? Jag bara ställer frågan. Regeringen bestämmer hur de tillgängliga medlen skall användas, och som plåster på sårén får kreditinstitutionerna en räntemarginal som är vida större än den som behövs för att finansiera de olika kreditinrättningarna. Jag skulle därför vilja ställa en fråga direkt till finansministern: Vad menas med rörlig ränta? Det är väl meningen

att den inte bara skall röra sig uppåt, utan det är väl också meningen att den skall röra sig nedåt!

Jag lyssnade mycket noga till en diskussion på Nationalekonomiska föreningen, där finansministern deltog den 18 januari. Angående räntesänkningen sade finansministern så här: Vänta och se! Skulle lönehöjningen bli större än vad samhällsekonomin tål, är det olämpligt att sänka räntan nu.

Efter ett sådant uttalande kan man väl inte tolka finansministern på annat sätt än att den höga räntan skall bestå, för så vitt löneökningen överstiger — som finansministern uttryckte det — produktionsökningen. Om produktionen skulle öka med 4 å 4 1/2 procent måste man fråga sig: Skall hela denna tillgång användas för löneökningar, eller bör den inte i någon mån komma alla samhällsgrupper till del?

Då jag har glädjen att nu se finansministern här, ställer jag frågan om jag fattade honom fel eller ej på Nationalekonomiska föreningen, då jag fick den uppfattningen att finansministern menade att hela produktionsökningen behövde användas för att täcka de krav som ställs i fråga om löneutvecklingen här i landet.

Det är ju självklart att jag inte vill bestrida, att även den arbetande parten skall ha sin skäliga andel av en produktionsökning, men den fråga som ännu står obesvarad är om *hela* produktionsökningen skall användas för detta ändamål, eller om även övriga samhällsmedlemmar kan bli delaktiga av den i någon form.

Sedan skulle jag vilja upprepa den fråga jag ställde nyss: Man talar om rörlig ränta, men är det inte så att om man skall ha en rörlig ränta, så skall den inte bara röra sig uppåt — den skall väl röra sig nedåt också, om man skall kalla den för rörlig ränta?

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Förr sade man, att en rörlig ränta reglerar penningtillgången. Ja, det kan man säga att den gör, för den händelse man inte har några andra restriktioner som verkar hämmande. Vi vet ju att vi numera har vissa restriktioner på penningmarknaden, som gör att den rörliga räntan inte har den inverkan på samhällslivet som den hade innan man gick in för att reglera på olika områden.

Därför skulle det vara tacknämligt att få veta, om finansministern ämnar föreslå någon räntesänkning. I utlandet har man ju börjat att sänka räntorna — jag tror att det var Belgien som gjorde det nyligen. Jag tror att om vi skall fortsätta med att bibehålla vårt höga ränteläge, så kommer hela det svenska näringslivet i gungning.

Jag tror också att det finns anledning att något justera de marginaler, som kreditinrättningarna har tillåtelse att ta ut, och att det därigenom skulle bli möjligt att åstadkomma en viss räntesänkning.

Det stora överskott som statsbudgeten utvisar borde enligt min mening kunna medgiva en ytterligare skattesänkning på — vi skall inte gå för långt — omkring 400—500 miljoner kronor. Om vi ser på skatterna i vårt land finner vi, att vi har de högsta skatterna av alla länder utanför östblocket enligt föreliggande uppgifter. Jag kan inte underlåta att lämna några siffror om skatteprocenten i de olika länderna, omräknade till svenskt mynt.

Sverige har, framgår det, en direkt skatt på 16,6 procent av bruttoinkomsten och en indirekt skatt på 11,5 procent, vilket tillsammans gör 28,1 procent. Därtill kommer de sociala utgifterna som belastar skattsedeln med 3,2 procent. I Norge betalas 12,3 procent i direkt skatt och 14,2 procent i indirekt skatt, vilket tillsammans gör 26,5 procent. Socialutgifterna utgör 4,9 procent. I England är den direkta skatten inte mer än 10,8 procent, medan den indirekta skatten är så hög som 13,5 procent. Trots detta blir summan inte mer än 24,3 procent mot våra 28,1 procent. England har 3,6 procent i sociala utgif-

ter. Västtyskland har en direkt skatt på 9,9 procent och en indirekt på 14,3 procent, alltså tillsammans 24,2 procent, plus 9,6 procent för sociala utgifter. Frankrike har ändå lägre siffror; den direkta skatten utgör 6,4 procent och den indirekta 17,2 procent, vilket tillsammans blir 23,6 procent, jämte 9,6 procent i sociala utgifter. Vi kan också gå till vårt grannland Danmark, som har 11,5 procent i direkt skatt och 12,1 procent i indirekt skatt, alltså tillsammans 23,6 procent. Danmark har bara 1,3 procent i sociala utgifter. Om vi ser på USA, som alltid tas som ett föredöme, finner vi att detta lands direkta skatt utgör 14,2 procent och den indirekta 9,3 procent. Det blir 23,5 procent, motsvarande våra 28 procent. Därtill kommer för USA 4,1 procent i övriga utgifter.

Dessa siffror visar, att Sverige ligger högst bland dessa uppräknade länder då det gäller skatten i procent av bruttointkomsten.

Jag vill då ställa frågan, om inte en översyn av hela vårt skatteväsende och våra sociala utgifter vore av nöden påkallad. Jag tror att det skulle finnas möjligheter att i viss utsträckning kunna begränsa statsutgifterna på vissa områden — jag vill långt ifrån säga på alla områden, men jag tror att man på vissa områden skulle kunna nå en viss begränsning.

När det gäller våra folkpensioner vill jag uttrycka en förhoppning om att de skall ökas i enlighet med den överenskommelse som träffades för något år sedan, ty våra gamla folkpensionärer behöver sannerligen all förbättring som kan åstadkommas.

Jag skall så lämna skatterna och i nägon mån ägna mig åt jordbrukets problem, som för närvarande i mycket hög grad är på tapeten genom ett nytt handelsavtal. De förhandlingar som pågår om Sveriges anslutning till EEC har ännu inte givit klart besked om vilka möjligheter som finns att på rimliga villkor vinna anslutning. Jag hörde i förmiddags handelsministern på ett mycket trevligt sätt framlägga de synpunkter han hade att lämna kammaren om de

förhandlingar som hade förts. Vi fick dock inte något klart besked, utan han sade bara att förhandlingar pågick. Det hade emellertid varit önskvärt att vi hade kunnat få en klarare inblick i hur de andra länderna ställer sig gentemot vårt land. Med vår prisbildning ligger vi naturligtvis sämre till än övriga länder.

Det må tillåtas mig, herr talman, att se litet på löneläget inom jordbruket i vårt land och jämföra det med andra länder. När jag nu drar dessa siffror, herr talman, vill jag förutskicka, att jag ingalunda med detta menar att man skall bringa ned de svenska lantarbetarnas lönekostnad. Jag föredrar dessa siffror endast för att med dem visa, hur olika lönelägena är i de västeuropeiska länderna; jag har inga siffror alls om östländerna, utan siffrorna gäller bara de västeuropiska länderna. Uppgifterna har jag fått från utredningsinstitutet, och det är dessa siffror — det vill jag förutskicka — som används vid de underhandlingar som förts om ECC-avtalet.

Låt oss då se litet på dessa siffror. Jag tar Sverige först och börjar med gruppen djurskötare. Det är i dag mycket svårt att kunna få sådana, och det är därför också motiverat att visa löneläget inom de olika länderna på detta område. Jag har här siffror för fyra år, men jag tar bara det sista året, lönenivån för 1960/61. Sverige ligger högst med 5: 06 i timmen. Siffran är för Danmark 3: 20, för Finland 2: 27, för Norge 3: 46, för Belgien 3: 16 och för Nederländerna 2: 94. För Frankrike, Tyskland, Italien och Schweiz är det inte möjligt att få några siffror på djurskötarnas löner. I Storbritannien är timlönen 3: 51.

Jag har bara tagit med tre kategorier. Den andra är traktorförarna. En traktorförare har en timlön av 4: 85 i Sverige, 3: 61 i Danmark, 2: 74 i Finland, 2: 99 i Nederländerna, 2: 17 i Tyskland och 3: 25 i Storbritannien. För övriga länder finns inga uppgifter.

Den tredje kategorien är vanliga lantarbetare. Där är siffran i Sverige 4: 65 i timmen, i Danmark 2: 68, i Finland 2: 32, i Norge 2: 94, i Belgien 2: 74, i Nederländerna 2: 89 och i Storbritan-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

nien 3: 25. Från de andra länderna har det inte varit möjligt att få någon uppgift.

Jag har lämnat kammaren dessa siffror därför att man på många håll är mycket intresserad av att få veta, hur det går med förhandlingarna, ty Sverige måste ju med dessa siffror ha ett mycket sämre utgångsläge än våra grannländer. Det är därför mycket svårare för Sverige att klara upp dessa saker än för länder där timlönerna är mycket lägre. Men jag vill än en gång poängtera att jag, när jag räknat upp dessa siffror, ingalunda vill ha sagt, att de svenska lantarbetarna inte skall ha skälig betalning. Det skall de givetvis ha, men det skulle vara mycket intressant att få en redogörelse för hur man i underhandlingsstadiet ser på det förhållandet, att timlönerna ligger högre i Sverige än i andra länder. Det har sagts förut i dag, att man inte skall rätta sig efter tidningarna som inte alltid är så sanningsenliga, men jag har läst i pressen, att de länder som Sverige skall förhandla med inte vill rätta sig efter de svenska priserna. Det kanske är möjligt att få reda på om så verkligen är förhållandet.

Det är självklart att det i en sådan situation som Sverige befinner sig i kan bli mycket stora svårigheter för det svenska jordbruket. Jag kan inte tänka mig att våra högre timlöner beror på någonting annat än att vi har skickligare arbetare och bättre driftsledning, som kan ta ut större avkastning än man kan i andra länder — i annat fall skulle vi vi klara oss mycket dåligt. Jag tror att vi i vårt land har möjligheter att hävda oss så länge vi kan prestera så mycket som vi gjort under en lång följd av år. Men om situationen skulle ändras inom en snar framtid, få vi trösta oss med att de länder, där arbetarna nu underbetalas, blir tvungna att ge en skälig arbetslön åt sina arbetare och att Sverige på så sätt kan få rimligare förhållanden att konkurrera med.

Våra ekonomiska organisationer har vid olika tillfällen framhållit hur svårt det blir att skydda den inhemska pro-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

duktionen, men jag hoppas att man skall kunna träffa sådana avtal att vi får möjligheter att skydda vårt eget lands produktion. Om någonting skulle inträffa som gör att vi blir avspärrade — något som jag hoppas inte blir fallet — då är det skönt att kunna falla tillbaka på ett starkt jordbruk. Hur gick det år 1939? År 1939 hade avsevärda förbättringar inträtt på försörjningens område i jämförelse med 1914, och de förbättringarna består fortfarande. Men jag är rädd för att om de länder, som har en billigare produktion, översvämmar vårt land med sina produkter, så kommer vi att befinna oss i ett mycket ogynnsamt läge i händelse av en avspärrning.

Jag är mycket tacksam för den redogörelse som handelsministern lämnat här i kammaren. Jag fick dock inte klart för mig hur långt man har kommit med förhandlingarna, och det kanske inte är lätt för handelsministern att säga det. Det hade varit önskvärt att få något utförligare uppgifter om utsikterna att nå fram till en uppgörelse. Jag hoppas att vi snart nog kan få sådana uppgifter.

Till slut skall jag bara, herr talman, säga några ord till herr Ericsson i Kinna. Han berättade hur man lagt ner driften vid ett glasbruk i Limmared och efterlyste huruvida man inte borde inträtta ett statligt monopol för att avgöra om en driftsnedläggelse skall ske. Jag anammade tacksamt detta uttalande. Jag är själv chef för ett företag som säljer alla sina produkter till herr Ericsson i Kinna, och vi har nedbringat antalet fabriker från 103 till 64. Herr Ericsson säger likväl, att vi skall nedbringa antalet till 30 eller 25 eller allra helst till 20. Det innebär att man skulle bli tvungen att nedlägga en mängd fabriker i vårt land. Jag menar därför, att om det var herr Ericssons avsikt att man inte skulle få lägga ned några fabriker på grund av risken för arbetslöshet och elände på de olika platser där fabriker finns, så anammar jag detta med mycket stor tacksamhet, inte minst när det gäller våra småbrukare, som nu rationaliseras bort med mycket stor hastighet. I enlighet med herr Ericssons tankegång skulle

man kanske kunna tänka sig att man skulle få behålla en hel del kvar, om hans synpunkter finge bli rådande.

Jag förstår mycket väl, herr talman, att det för vårt lands vidkommande många gånger kan vara svårt att vinna gehör för våra speciella synpunkter. Men jag är mycket glad och tacksam över att man från regeringens sida inte på något sätt har antytt, att man vill avsluta landet direkt till Atlantpaktsoverenskommelsen, utan att man endast söker en associering. Jag tror det är det enda möjliga för att klara situationen, om vi skall kunna hävda vår neutralitet i framtiden.

Herr talman! Det finns ju alltid bryggor med hinder som måste övervinnas, och jag tror att även de bryggor som är uppbyggda här kommer att övervinnas, om vi för en förståndig utrikespolitik.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Herr Elofsson i Vä har nu så högröstat och intensivt efterlyst vissa upplysningar från min sida, att artigheten helt enkelt kräver att jag så gott jag kan försöker besvara hans direkta frågor.

Herr Elofsson, som jag till min glädje såg bland åhörarna på Nationalekonomiska föreningen i förra veckan, drog den slutsatsen av den debatt som föregick där att frågan gäller om vi nu skall ta ut hela produktionsökningen i ökade inkomster och inte lämna något av den till en räntesänkning. Ungefär så ställde herr Elofsson frågan.

Jag har lite svårt, det måste jag bekänna, att svara tillfredsställande på den frågan, ty jag tycker inte att själva frågeställningen är så alldeles solklar. Räntans höjd är ju en följd av den spänning vi har i samhällsekonomin och det efterfrågetryck vi har bland annat på pengar. — Man kan således mycket väl ett år som t. ex. 1961 ha en mycket god produktionsökning — vi hade under 1961 en produktionsökning som var högre än vad som är normalt för efterkrigstiden — men ingen har gärna velat rekommendera en räntesänkning med åbero-

pande av att produktionsökningen var stark och att produktionen var hög. Jag måste tyvärr således säga, att jag på denna punkt inte kan svara tillfredsställande, ty jag har lite svårt att se själva sammanhanget.

Men så mycket kan jag ändå säga, att när herr Elofsson nu är alldeles speciellt rädd för att jordbruksbefolkningen kommer på efterkälken i händelse av en allmän inkomstflyttning hos övriga medborgare i vårt land, så tror jag att dessa farhågor är överdrivna. I varje fall gäller detta så länge vi har möjlighet att bestämma jordbrukspolitiken internt i vårt land, och därvidlag har vi ett sexårsavtal som garanterar jordbruksbefolkningen följsamhet med inkomstutvecklingen hos övriga medborgargrupper.

Herr Elofsson tog vidare upp en artikel i Sunt förnuft — jag har den själv här — där han med en riklig mängd av siffror försökte övertyga oss allesamma om hur illa medborgarna är behandlade med avseende på skattens höjd här i landet. Jag har många gånger gjort alla de reservationer som man kan göra i sammanhang med internationella statistiska jämförelser. Men om herr Elofsson läst tabellen till slut och tagit med de socialförsäkringsavgifter som är obligatoriska antingen för medborgarna eller för företagarna och som följaktligen har precis samma karaktär som de obligatoriska skatterna, hade hans slutsats blivit en annan. Då blir läget i den tabellsammansättning, som herr Elofsson åberopade sig på, följande: Sverige ligger i mitten med tre länder före oss i total skattebelastning, nämligen Västtyskland, Frankrike och Norge. Vi har tre länder efter oss, nämligen England, Danmark och Förenta staterna. I varje fall vågar jag säga att de båda sistnämnda länderna inte kommit så långt som vi i fråga om kostsamma socialreformer, vare sig beträffande sjukförsäkring eller folkpensionsförsäkring, och där kan ju skattekillnaden kanske vara betingad av detta.

Jag vill, herr talman, ta upp ytterligare en liten detaljfråga. Den har spelat en stor roll i andra kammarens debatt. Det är möjligt, att den även har

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

spelat en väsentlig roll i första kammarens debatt. Jag har tyvärr bara haft tillfälle att sporadiskt följa debatten här i kammaren, men jag är övertygad om att frågan naturligtvis kommer tillbaka under någon av dessa båda dagar. Frågan gäller huruvida den skattereform, som genomfördes i slutet av förra året och som trädde i kraft den 1 januari i år, egentligen innebär en skattesänkning eller en skattehöjning.

Man har ju av vissa inlägg kunnat få det ganska bestämda intrycket, att finansministern tillsammans med centerpartiets ledare har kokat ihop en generell skattehöjning. Så är ju inte förhållandet, utan i stället gick ju netto 300 miljoner kronor tillbaka till medborgarna som resultat av hela affären. Eftersom det som betalas tillbaka till medborgarna i stor utsträckning faller på de fysiska personerna och inte i någon utsträckning alls på de juridiska personerna, vågar jag nog hysa den uppfattningen, att den skattereform, som riksdagen beslöt i slutet av fjolåret, i sak innebar en total skattelättnad om cirka 500 miljoner kronor. Detta är reformens innehåll, och därför bör kanhända den lilla detaljen, att man kan leta fram några grupper i Stockholm och i Norrbottens län, som icke erhåller skattesänkning, icke dominera debatten och ge intryck av att vara det signifikativa för den skattereform som nu har genomförts.

Jag har t. o. m. gjort mig besväret att räkna fram de grupper, som eventuellt skulle kunna råka ut för en skattehöjning. De är följande: Ogifta, utan barn, i inkomstläget 8 000 kronor kan förlora fem kronor på skattereformen under förutsättning att de bor i Stockholm eller i Norrbottens län. Därmed är det slut med den eventuella skattemerbelastningen för ogifta. För gifta kan det bli en försämring, nämligen om de ej har barn och tillhör inkomstgrupperna mellan 8 000 och 15 000 kronor. I allmänhet är den ökade skattebelastningen icke överstigande 30 kronor.

Det rör sig således om ganska blygsamma belopp, vilket jag har velat fram-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

hålla för att ge frågan ett riktigare perspektiv. För att ytterligare utveckla synpunkten vill jag påpeka, att dessa grupper icke utgör några statiska grupper i samhället. De ogifta utan barn avancerar inkomstmässigt och kommer upp i grupper, som får skattesänkning. De gifter sig och får barn och kommer således in i grupper, som tjänar på operationen. I gruppen gifta utan barn, som får förlust, finns åtskilliga folkpensionärer, vilka genom det förslag, som lagts på riksdagens bord och som jag är övertygad om kommer att antagas av riksdagen, kommer att soulageras mångdubbelt av folkpensionshöjningen för den lilla skatteförlusten.

Vad jag nu anfört kanske ligger något vid sidan av herr Elofssons direkta frågor, men eftersom problemet spelat så stor roll i skattedebatten och så att säga blivit karakteristisk för denna, har jag velat reducera denna detalj till sina rätt proportion.

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka herr finansministern för att han svarade på mina frågor. Jag fick dock inget svar på en fråga jag ställde, nämligen om finansministern anser att en räntesänkning inte kan ske nu — såsom han yttrade vid diskussionen på Nationalekonomiska föreringen — utan bör anstå tills vidare.

Jag skulle vidare vilja fråga finansministern, om han inte anser att den räntemarginal, som bankerna nu tillämpar mellan in- och utlåning, är sådan att man skulle kunna sänka den med en halv procent. Jag vill bara nämna, att de skuldsatta — vare sig de nu är jordbrukare eller företagare eller andra — faktiskt får betala 9 procent vid omsättning av en växel. Det medför väldiga utgifter, som jag inte tror kan bäras i längden utan att sätta hela samhällslivet i gungning.

Finansministern talade om den skattesänkning som skett, och jag vill gärna medgiva, att denna skattesänkning var av mycket stor betydelse. Men den inskränkte sig ju till i runt tal 300—350 miljoner kronor, om man nämligen medräknar de merinkomster för staten som den höjda omsättningsskatten ger.

Enligt den redovisning, som lämnas i finansplanen, räknar finansministern med att få ett överskott på budgeten av 1,5 miljarder kronor. Jag ställer då frågan, om inte finansministern har möjligheter att föreslå en ytterligare skattesänkning. Kanske finansministern som en liten »påskklapp» kommer att föreslå en skattesänkning, och i så fall skall vi ta emot den med mycket stor tacksamhet. Jag tror nämligen, att den belastning, som vilar på svenska folket, har mycket stor betydelse och behöver lättas något, om det finns möjligheter därtill. Jag är fullt på det klara med, herr finansminister, att det är mycket stora utgiftskrav, som ställes på statskassan, men med hänsyn till det överskott som finns tror jag, att finansministern ändå skulle kunna komma med en liten extra klapp.

Herr SVENINGSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde egentligen ordet för att rätta till ett missförstånd från herr Elofssons sida i den kanske litet ovanliga glasbruksdebatten. Jag har ingen anledning att försvara herr Ericsson, som alltså i denna debatt går under namnet »Kinna», men han har nog aldrig uttalat att det glasbruk det här gäller är nedlagt. Vad som har hänt är att bruket är utarrederat till ett annat företag med ett uttalande att verksamheten skall bedrivas precis som tidigare.

Det är detta missförstånd som bör rättas till.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag tvingas nog att göra den glada ledamoten av första kammaren herr Elofsson i Vä litet ledsen,

om jag säger att det inte torde finnas några möjligheter att komma med den efterlängtnade »påskaklappen».

Jag skall förklara det närmare. Jag har i andra kammaren sagt — och vill upprepa det här — att skulle det visa sig att konjunkturutvecklingen blir sådan, att det finns anledning att vidta lättnader i den ekonomiska politiken, bör nog den lättningen i första hand ta sig uttryck på det penningpolitiska området, där kreditrestriktionerna och den höga räntan är besvärande. Jag utgår ifrån att herr Elofsson blir glad för den händelse vi kommer dithän — kanske ungefär lika glad som om han hade fått den »påskaklapp» han här efterlyste men som jag inte kan stå till tjänst med på skattesidan.

Till sist vill jag göra ett komplement till mitt förra inlägg på tal om de speciella grupper, som skulle få en skattehöjning på grund av den genomförda skattereformen och som i dag blivit föremål för en så intensiv debatt. Det har ju annonserats i budgeten, att riksdagen har att vänta en tilläggsproposition rörande förstärkning av statsbidraget till de hårt skattetyngda kommunerna uppe i Norrbotten. Får vi i fullt samförstånd ena oss om att ge de skattetyngda kommunerna detta handtag, tror jag att man kan väsentligt reducera denna grupp ytterligare, och då blir det ju faktiskt så få kvar, att de inte förtjänar att få det utrymme i debatten som de onekligen fått i dag.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara till finansministern säga, att jag är mycket tacksam för den sista upplysning som han nu lämnade, nämligen att om det finns möjligheter att inom gällande ram ge en lättnad, blir det på det penningpolitiska området. Det är ju just där som situationen med den höga räntan är så bekymmersam.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr NYSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tillåter mig att efter denna mycket intressanta debatt mellan herr statsrådet och chefen för finansdepartementet Sträng och herr Elofsson beröra ett annat avsnitt. Jag vill då framhålla att jag i remissdebatten föregående år hade tillfälle att beröra den respekt och den solidaritet, som samhället borde visa ungdomarnas organisationer för deras arbete som samhällsfostrare och att det samhälleliga stöd, som utgår till ungdomsorganisationer och folkbildningsarbete, borde stärkas.

Det gångna året har inte medfört någon väsentlig förändring i anslagsgiven, och årets statsverksproposition ger inte heller någon upprustning.

För att säkerställa framtiden, investerar vi allt större belopp i ungdomens fostran. Under den nuvarande eklektiskministerens ledning har en kraftig upprustning redan genomförts, och ytterligare åtgärder planeras för utvecklande av den högre undervisningen och forskningen. Beträffande grundskolan kommer denna riksdag att få ta ställning till genomgripande förslag rörande förbättringar av den allmänna medborgarskolningen. En gymnasiereform är i sikte. Yrkesskolverksamheten har utvecklats och kommer att utvecklas ännu kraftigare. Det allmänna skolväsendet har fått allt större uppgifter, då det gäller allmän fostran till personlighetsutveckling och personlighetsdanning.

Men vi känner väl till att ungdomarna aldrig formas enbart av skolan, även om denna bjuder en gynnsam miljö. Många krafter pockar på de ungas uppmärksamhet. Hemmen förmår inte som tidigare — då ungdomarna kommer upp i puberteten — ensamt inrikta deras intressen på positiva och utvecklande mål. Krafter utanför hem och skola spelar enligt samstämmiga uppfattningar av psykologisk och pedagogisk expertis allt större roll för de ungas livsinriktning. Det breda, folkliga kulturarbetet inom ramen för ungdomens eget organisationsliv spelar en centralare roll än någonsin för de ungas inriktning mot samhällsintresse och samhällsansvar.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Vi var säkerligen många, som gladdes över ecklesiastikministerns direktiv till folkbildningsutredning rörande en upprustning av folkbildnings- och ungdomsarbetet under 1960-talet. Med bestörtning tog man så del av utredningens betänkande. Det innebar ett misslyckande. Enligt statsrådets knappa kommentar kan folkbildningsutredningens betänkande angående folkbildningsarbete och ungdomsverksamhet inte läggas till grund för proposition i ämnet. Detta faktum ger karakterisering nog åt detta olyckliga aktstycke.

Det folkliga kulturarbetet väntar alltså jämt på sin upprustning. De reformer, som genomförts i riksdagarna 1947 rörande stöd till studieverksamheten och 1954 rörande stöd till det frivilliga ungdomsarbetet, ger inte längre utrymme för utvecklande av dessa för vår demokrati så väsentliga arbetsområden.

Särskilt arbetar — enligt min mening — de frivilliga ungdomsorganisationerna under allt kärvare villkor. Tidigare har man i betydande utsträckning kunnat lita till lotteriförsäljning och inkomster från fester, basarer och underhållningsaftnar av de mest skilda slag. Samstämmiga vittnesmål från ungdomssammanslutningarna visar att rörelsernas ekonomisering har blivit alltmera äventyrlig och alltmera nedslitande för ledarna. Detta gäller arbetet på såväl riksplanet som distriktsvis och lokalt.

I statsverkspropositionen säger statsrådet, att en särskild utredning bör tillsättas med uppgift att framlägga förslag rörande statligt stöd till ungdomsverksamheten. Då den statliga anslagsgivningen i stor utsträckning är normerande även för landstingens och de lokala kommunernas anslagsgivning till ungdomsarbetet, finner jag det olyckligt att ungdomsanslagen inte redan vid innevarande års riksdag väsentligt utbyggs.

1960 års ungdomsupplysningsutredning har i ett mycket förtjänstfullt betänkande framlagt förslag rörande statligt stöd till riksorganisationens ungdomsupplysningsverksamhet. Remissinstanserna har i stort sett stött det fram-

lagda förslaget. Regeringen har i femte huvudtiteln bifallit delar av 1960 års ungdomsupplysningsutrednings förslag avseende viss anslagsgivning till centrala åtgärder för ungdomsupplysning, som vidtages i anslutning till statens ungdomsråds verksamhet. Den breda och väsentliga upplysningsverksamhet, som utredningen så riktigt visat måste ligga på ungdomens eget organisationsliv direkt och vara en kontinuerlig uppgift för detta, har inte tilldelats samhälleligt stöd, utan utredningens yrkande i detta hänseende har förklarats skola övervägas av den kommande ungdomsutredningen. Jag finner det uppskovet olyckligt.

Jag vill vädja till ecklesiastikministern att inte dröja med att tillsätta den annonserade ungdomsutredningen utan att den tillsättes omgående med uppgift att på grundval av det rika material, som bl. a. remisserna över befolkningsutredningen sammanfört, framlägga förslag som kan läggas på riksdagens bord redan 1963.

Jag finner det särskilt anmärkningsvärt att statsrådet inte funnit det möjligt att föreslå en upprustning av instruktörsverksamheten inom ungdomsorganisationerna. Övertygade om denna verksamhets centrala roll uttalade statsutskottet i fjol förhoppningen, att Kungl. Maj:t kommande budgetår skulle finna möjligt att framlägga förslag om ökat antal instruktörsbidrag. Jag har med glädje noterat att statsrådet funnit det möjligt att anslå medel till ytterligare fyra instruktörer för upplysning i alkoholfrågan. I och för sig finner jag det mycket tillfredsställande att statsrådet till denna riksdag framlägger förslag rörande viss upprustning av nykterhetsanslaget, men med framhållande av att denna upprustning måste ses mot bakgrund av den urgröpnings av anslaget, som har skett genom att anslagshöjningar tidigare budgetår uteblivit, så vill jag framhålla att en successiv ökning av ungdomsanslagets verkningsgrad också borde ha säkerställts genom kontinuerlig anslagslyftning. Sålunda borde antalet ungdomsinstruktörer, för vilkas av-

lönande statsbidrag utgår, enligt min mening ha ökat.

Rörande fritidsgruppsverksamheten vill jag erinra om att till och med folkbildningsutredningen förordade en sänkning av den lägre åldersgränsen från för närvarande 12 år till 10 år. Det hade varit lyckligt, med kännedom om ungdomsorganisationernas trägna framställningar härom, om en sådan ålderssänkning inte hade uppskjutits. Vidare har tillsynsmyndigheten föreslagit att ett mindre belopp av anslaget skulle få användas för pedagogisk försöksverksamhet och undersökningar rörande fritidsgruppsarbetet. Från min kommunala erfarenhet vet jag väl hur mindre experimentanslag skall stimulera fram intensifierad verksamhet och än bättre utnyttjande av metoder och ledarresurser.

Den utredning, som ecklesiastikministern annonserat för behandling av ungdomsanslagen, bör även få till uppgift att överväga hur anslagsgivningen till det frivilliga ungdomsarbetet skall kunna samordnas. En rimlig samordning kräver att fonden för idrottens främjande, fonden för friluftslivets främjande, anslagen för instruktörsverksamhet, ledarutbildning och organiserad gruppverksamhet och arvsfondsanslagen för upprustning av ungdomslokaler betraktas som väsentliga kulturanslag, outhärliga för att stimulera ungdomens eget kulturarbete och ungdomens kulturella anpassning i vårt snabbt föränderliga samhälle.

I ungdomsorganisationerna har vi instrument för medborgarfostran. Vi måste nu, herr talman, helhjärtat säkerställa räckvidden och påverkningsgraden hos ungdomens eget organisationsliv genom att ge det ett helhjärtat samhälleligt stöd och erkännande.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! TV-anordningarna gör att tiden blir begränsad och att jag kanske inte hinner säga allt jag hade tänkt säga från denna talarstol.

Jag hade närmast tänkt beröra en

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

sak som inte så ofta debatteras i denna kammare, nämligen jordbrukets lönsamhet. Utan att vara sentimental eller hemfalla till överord kan man bara helt kort konstatera, att jordbrukarna och skogsägarna har det besvärligt och att framtiden tyvärr inte inger förhoppning om någon förbättring. Den slutsatsen kommer man till som praktisk utövare av yrket, och man stärks ytterligare i den uppfattningen efter ett närmare studium av nionde huvudtiteln och finansplanen, den s. k. blå boken.

Jordbruksministerns framställningar till årets riksdag visar på ett slående sätt den pågående utvecklingen. Personligen tycker jag att nionde huvudtiteln liksom övriga huvudtitlar blivit en ändlös upprepning i stigande mängd av löne- och omkostnadsanslag. För nästa budgetår ökar anslagen under nionde huvudtiteln med 45,9 miljoner kronor, men av denna ökning går över 30 miljoner till automatiska lönestegringar och omkostnader och nya tjänster i förvaltningsapparaten. Till för jordbruket verkligt positiva och produktionsfrämjande åtgärder går alltså bara en mindre del av de många nya pengarna.

Man saknar även i den inledande översikten en redogörelse för jordbrukets lönsamhet. I sjätte huvudtiteln omtalas däremot, att statens järnvägar är en mycket dålig affär som går med några hundra miljoners förlust varje år. Det vore faktiskt önskvärt att jordbruksministern varje år i sin inledande översikt lämnade en redogörelse för inkomstutvecklingen hos basjordbrukaren och industriarbetaren. Det är dock 15 år sedan dessa två yrkesgrupper av riksdagen utlovades likvärdiga inkomster, men basjordbrukaren tycks bara halka efter.

Vid sexårsavtalets start den 1 september 1959 låg denne cirka 3 600 kronor lägre i årsinkomst än industriarbetaren. När avtalet löper ut den 30 augusti 1965 skall jämförelse ske *inte* med basjordbrukaren, utan med normjordbrukaren. Det betyder att man 1959 ansåg att avkastningen från 15 hektar jord skulle vara värd en industriarbetarlön. År

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

1965 däremot skall avkastningen från 25 hektar jord ha samma jämförelsevärde. Detta innebär i princip en nedvärdering av jordens avkastning — eller av jordbrukarens arbete, vilket man vill.

Med hänsyn till den stora eftersläpningen vid avtalets start torde det vara uteslutet att rationaliseringsvägen lösa inkomstlikställighetens ekvation ens i teorien. Det gäller dock familjejordbruk utan lejd arbetskraft.

Man kan här göra det hypotetiska tankeexperimentet, att basjordbrukarens årsinkomst skulle bli 3 600 kronor högre än industriarbetarens. Vad skulle då hända? Frågan behöver inte ens besvaras.

Jordbruksministern påstår att den nuvarande prisregleringen i stort sett möjliggjort för jordbrukaren att följa med i den allmänna inkomstutvecklingen. Jag vill hävda att detta är helt felaktigt. I samma andetag konstaterar emellertid herr statsrådet, att både inkomstregeln och treprocentsregeln, den senare två gånger, har utlösts under 1961 och alltså bort föranleda en justering av producentpriserna. Detta har emellertid inte varit möjligt, säger jordbruksministern, på grund av fallande världsmarknadspriser, och därför har producentprisindex på jordbruksprodukter från augusti 1961 legat under 1959 års nivå. Att jordbrukaren under sådana förhållanden har kunnat hänga med i inkomstutvecklingen för industriarbetaren är helt enkelt omöjligt.

Kalla siffror i Jordbruksekonomiska meddelanden, en skrift som utges av jordbrukets utredningsinstitut, ger också klart belägg för utvecklingen på detta område. En jämförelse med prisförändringen på produkter som jordbrukaren säljer och de som han köper är ett intressant men tyvärr nedslående studium. Sedan 1959, då sexårsavtalet trädde i kraft, har prisindex på produkter som jordbrukaren säljer till mejeriföreningar och slakteriföreningar legat på oförändrat 180 alla tre åren. Siffran för 1961 är dock än så länge preliminär. Under samma tid har prisindex för produkter som jordbrukaren säljer

till centralföreningarna, alltså vegetabilier, sjunkit från 186 till 159. När det däremot gäller produkter som jordbrukaren köper, alltså kostnadssidan, däri inräknat lönekostnader, gödselmedel, fodermedel, maskinkostnader, byggnadskostnader och räntefot, har prisindex för dessa tillsammans stigit från 255 till 317 under samma tid. Det är alltså en försämring när det gäller animalier på 62 enheter de tre sista åren, och med inte mindre än 89 enheter under samma tid när det gäller vegetabilier.

Jag skall lämna ett enda exempel på hur den här utvecklingen slår i praktiken. År 1958 var priset på en viss maskin 3 000 kronor. Priset i år är 3 800 kronor för exakt samma maskin. I januari 1958 var priset på vete vid ortens centralförening 40,9 öre per kilogram. I januari 1962 är det 43,8 öre. Maskinen hade alltså stigit med nära 30 procent och vetet med cirka 7 procent. Tendensen är likartad eller sämre över hela linjen med undantag för konstgödsel, för vilket priset legat stilla.

Orsaken till denna utveckling är helt enkelt den att jordbrukarens sexårsavtal, som är en vetenskapligt och tekniskt fulländad konstruktion, inte fungerar, eller rättare sagt fungerat utan positivt resultat. I avtalet finns vissa spärregler intagna till skydd för både jordbrukarna och konsumenterna. Skyddet tycks fungera bättre när det gäller konsumenterna. Inkomstregeln i avtalet skall göra det möjligt för jordbrukaren att följa industriarbetarnas löneutveckling, och treprocentregeln skall skydda den inhemska produktionen mot fallande världsmarknadspriser och stigande omkostnader. Med världsmarknadspriser menas då inte gällande jordbrukspriser utomlands, utan det är ett ofta statssubventionerat överskott som skvalpar omkring i Europa och då och då stänker över våra tullmurar.

Har då inkomstregeln fungerat? Ja, den har fungerat, men utan resultat.

Till följd av industriarbetarlönens stegring har inkomstregeln utlösts i både maj 1960 och februari 1961, men jordbrukspriserna har inte kunnat hö-

jas i enlighet med avtalets intention. Utlösningarna av inkomstregeln skulle ha medfört en höjning av jordbrukspriserna med 3,82 procent, men det blev ingenting.

När det gäller treprocentregeln, som är ett skydd mot större och mera långvariga förändringar i den inhemska prisnivån gentemot världsmarknadspriserna, så har även denna regel utlösts flera gånger utan effekt på jordbrukspriserna. Med två procent skulle dessa ha höjts sedan år 1959 om allt klaffat.

På grund av inkomstregelns och treprocentregelns utlösningar sedan 1959 skulle alltså jordbrukspriserna ha höjts med 5,8 procent, men inte ens denna blygsamma höjning på två och ett halvt års tid har kunnat genomföras. Varför? Ja, orsakerna tycks vara många. Det förekommer för det första av allt att döma en omfattande import av jordbruksvaror strax före en väntad regelutlösning som antages medföra höjda importavgifter. När sedan dessa importavgifter höjts i avsikt att låta de inhemska jordbruksprodukterna stiga som kompensation för ökade omkostnader finns där ett stort importerat lager som trycker priserna, och då är det alltså inte marknadsmässigt möjligt att höja dem.

Vidare sker en ständig eftersläpning därför att odlarpriserna på brödsäd, fabrikspotatis och oljeväxter bara bestäms en gång om året.

För det tredje sker prissättningen efter sådana principer att eventuella höjningar i regel kommer spannmålshandeln till del och inte jordbrukarna.

För det fjärde skyller man ständigt och jämt på att det skulle bli köpmotstånd om inhemska jordbruksprodukter finge följa med i prisutvecklingen. Här åsyftas alltså producentpriserna. Att konsumentpriserna ligger högt vet vi alla.

På jordbrukaren ställes ofta hårda krav på rationalisering för att hålla priserna nere. I dagens läge kan med fog samma krav ställas på jordbrukets föreningsrörelse och detaljhandeln att de skall hålla sina omkostnader nere.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Där vet man hur svårt det är. Har vi nu gett oss in i en hastig lönekarusell får vi finna oss i mycket höga slutpriser även om råvaran är billig. Men råvaran får inte bära hela bördan. Det framgår dock tydligt av det siffermaterial, som jag här har lämnat, att producentpriserna i stort sett varit oförändrade och i en del fall sjunkande sedan år 1959.

Vi får inte ställa orimliga krav på jordbrukaren, ty även denna yrkesgrupp arbetar under de automatiska utgiftstegringarnas gissel. En blick i finansministerns lilla »blå bok» visar, att lönerna stigit med omkring 25 procent de tre senaste åren. På sid. 29 Bihang 2 ser man att företagarnas lönekostnader under 1961 har stigit med 11,5 procent. En sådan utveckling slår hårt både direkt och indirekt även på jordbrukets kostnadssida när nu inte prisavtalet kan ge full kompensation för ökade driftkostnader.

De nya lönekrav som framförs i år går som bekant ut på en ökning med en krona i timmen för lantarbetarna, 25 procent för skogshuggarna och 45 procent för skogskörarna. Jag vill understryka, ärade kammarledamöter, att dessa ökningskrav är motiverade, men då skall det också skapas möjligheter för jordbrukaren-skogsägaren att betala de löneökningar som eventuellt kan komma att beslutas.

Även skogsägaren sitter numera i kläm. Trots att rotvärdet hos skogarna i Övre Norrland i dag är lika med noll och i Mellansverige har sjunkit från 23 till 8 kronor per m³ på några år och trots ökade omkostnader kräver skogsindustrien sänkta råvarupriser. Detta betyder ånyo orimliga rationaliseringskrav på skogsägarna. Samma krav kan även här ställas på skogsindustrien, men där svarar man att rationaliseringen redan drivits oerhört långt, och detta är förvisso sant. Men trots detta vill skogsindustrien i dag inte betala vad råvaran är värd.

Vi måste helt enkelt alla revidera tron på rationaliseringens magiska förmåga att likt alexanderhugg lösa gordiska knu-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tar i ekonomiska sammanhang. Årliga löneökningar på cirka 10 procent, ständigt stigande omsättningsskatt även på investeringar, fler och fler obligatoriska avgifter, stigande transportkostnader m. m. är så snabbtflygande svar i den ekonomiska utvecklingen, att rationaliseringens flaxande kråka inte hinner med.

Här kan givetvis den invändningen göras, att de skogs- och jordbruksproblem om vilka jag har talat inte kan lösas inom högkvarteret i kanslihuset — de tillhör helt och hållet avtalsfronten. Ja, det är alldeles sant, men mycket torde kunna göras på det politiska planet. Det behövs i många stycken en helt ny politik. Hur oändligt mycket bättre skulle det inte vara att få ökade löner i form av sänkta skatter och priser i stället!

Jag vill gärna hemställa till den nye jordbruksministern, statsrådet Holmqvist, som jag till min glädje ser sitta här i kammaren, att allvarligt ta jord- och skogsbrukets problem under prövning. Vi behöver diskutera omsättningsskatten på investeringar, vi måste lösa jordbrukets och småföretagarnas kapitalfrågor, vi kan införa någon form av skattelindring vid skogsplantering och bygande av skogsbilvägar. Vi kan även förbilliga transportkostnaderna, som intar en nyckelposition i kostnadsutvecklingen, genom att lätta den tunga fordonsbeskattningen och satsa för fullt på vägarna, framtidens kommunikationsmedel.

Merkostnader av sådan art för statsverket blir betydligt mer räntabla än den omfattande och ständiga utbyggnaden av förvaltningsapparaten och byråkratien. Administrativ elephantiasis är en sjukdom som ingen kan bekämpa men som alla kan konstatera. Sådana positiva åtgärder borde även följas upp av jordbrukets och skogens förhandlare med en mera realistisk och framför allt enklare prispolitik.

Det sägs att jordbruket är den enda näringsgrenen i vårt land som har avtalsgaranterad lönsamhet. Ja, den har jag här redogjort för. Dessutom bör tilläggas, att för att de få stora och ratio-

nellt skötta gårdarna inte skall få så stora inkomster som väl behövs för kapitalutgifterna måste priserna sättas så lågt, att de små gårdarna måste gå på dyra statliga kryckor. Detta, menar jag, är inte realistiskt och medför allt sämre räntabilitet även för de stora gårdarna. Det motverkar alltså utvecklingen mot större enheter, en utveckling som alla önskar accentuera.

Herr talman! I våra dagar talas det ofta om att politikerna har misslyckats och att vi nu behöver släppa fram enbart vetenskapsmän, experter och tekniker till de beslutande instanserna för att det skall bli bättre. Jag vill då erinra om vad den gamle presidenten Hindenburg svarade när han av en av sina rådgivare tillrättades att skapa ett parlament av 200 experter. Svaret lød: »Zwei hundert Professoren, und das Vaterland ist verloren!» Om »das Vaterland» ändras till »modernäringen», är jordbrukets sexårsavtal en inkarnation av denna tes.

Herr talman! Jag har försökt hålla tiden, och jag tror också att jag har lyckats med detta!

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Vi har ju ägnat den allra största delen av debatten här i första kammaren åt de ekonomiska problemen, och fränsett den senaste talaren har vi väl alla varit överens om att vi bakom oss har några för Sveriges ekonomi utomordentligt gynnsamma år. Antingen man ser på produktionssiffror eller sysselsättningssiffror eller utvecklingen av vår valutarenserv och export visar all statistik mycket gynnsamma siffror.

Vi har väl inte varit lika överens om den roll som den ekonomiska politiken har spelat för detta lyckosamma resultat, men ingen har velat direkt bestrida att en av budgetens huvuduppgifter är att vara ett instrument i konjunkturpolitiken.

Men, herr talman, det är inte denna sida, som vi redan har diskuterat så mycket, som jag tänkte ägna uppmärksamhet åt nu. Budgeten är ju inte bara

ett tekniskt instrument för att hålla konjunkturerna i styr; den är också ett uttryck för viljan att handla. I budgeten försöker man med andra ord skapa ett utrymme för de ting, som medborgarna betraktar vid det aktuella tillfället såsom önskvärda eller kanske nödvändiga.

Om man ser på budgeten ur den synpunkten, får man klart för sig vad det är som den nuvarande regeringen betraktar som så önskvärt att man försöker skapa utrymme för det. Ungefär en miljon folkpensionärer kommer enligt den nya budgeten att få en kraftig höjning av sina inkomster. En miljon barnfamiljer har redan fått en höjning av sina barnbidrag. Det har i dag vid flera tillfällen talats om de handikappade — med handikappade menar vi många tusen människor som är hindrade på något sätt, t. ex. rörelsehindrade på grund av lyte eller som har synskador eller hörselskador. Budgeten bereder ett betydande utrymme för stöd åt de människorna.

Under budgetåret kommer 75 000 familjer eller ensamstående att få nya bostäder. För mig ter sig inte det av herr Ohlin uppställda målet, 100 000 lägenheters produktion i slutet av 1960-talet, på något sätt avskräckande. Om vi kan hålla den ökningstakt som vi har haft sedan 1955, lär vi i varje fall inte komma långt ifrån de 100 000 lägenheterna.

Skolreformen har här nämnts som en av de stora, kanske den största av de reformer som vi har att ta ställning till. Den är betydelsefull, men vid sidan av skolreformen inbjuds riksdagen att vara med om en mycket betydande upprustning av den högre utbildningen. Ännu för tjugu år sedan kunde en av tio ungdomar mellan 16 och 18 år få en högre utbildning. Vi är nu uppe i en på tre, och med den takt, i vilken upprustningen nu sker, kommer vi i slutet av 1960-talet att vara uppe i en på två. Jag tar här endast några exempel — tiden medger inte flera — som ett uttryck för en viljemanifestation. Det är på dessa områden som vi sätter in våra krafter när vi vill göra om sambället.

Det kan kanske vara skäl i att erinra

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

om att kravet på trygghet alltså står i centrum för omdaningsarbetet. Vi håller på att realisera trygghetskravet, och då öppnar sig undan för undan en annan aspekt, nämligen den att vi skall använda de stegrade ekonomiska resurserna till att skapa ett samhälle med ökad valfrihet för medborgarna. Det är lätt att ur budgeten hämta exempel på hur det går till. Folkpensionernas ökning innebär ju att den enskilde pensionären har mycket större möjligheter att välja sin livsföring än förut. Vår stora tjänstepensionsreform avsåg att lösa ett trygghetsproblem, men den var också en väldig frihetsreform för människorna bl. a. därigenom att de kunde välja sin sysselsättning på ett annat sätt än tidigare. Arbetsmarknadspolitiken avser att trygga sysselsättningen, men den avser också — om vi får riksdagens medverkan till att bygga ut arbetsförmedlingsorganisationen och omskolningsverksamheten — att ge människorna en reell chans att välja ett yrke som passar dem. Varför kämpar vi för en skola av den typ som vi föreslår, om icke för att öka rörelsefriheten för föräldrarna och för eleverna, så att de senare på ett stadium då de verkligen vet vad de gör väljer yrke. Många fler exempel skulle kunna nämnas, bl. a. vad som göres för de handikappade.

Ja, ärade kammarledamöter, vi är långt ifrån att ha nått vare sig trygghetens eller frihetens Sverige — vi har många brister — men därför att vi har så mycket kvar att göra måste vi tillmäta de ekonomiska frågorna en mycket stor betydelse. Vi måste spänna krafterna för att verkligen nå fram till ett resultat, och därför rymmer budgeten mängder av sådana ting som en utbyggnad av den tekniska och den vetenskapliga forskningen, en forcering av utbildningen, av vägbyggandet, utbyggnaden av kraftverken, atomkraften och allt detta.

Det är till min stora glädje jag kan konstatera att när vi inbjuder till en utbyggnad av denna basorganisation möter vi vid 1962 års remissdebatt ingenting av den surmulenhet som vi mötte

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

före 1960 års val. Då gav de borgerliga partierna ut paroller, där man sade, att vi måste hindra den statliga sektorns tillväxt; det måste bli ett slut på denna kollektivisering. Det är med stor tillfredsställelse jag kan konstatera att vi nu på denna punkt alla är kollektivist. Ett sådant resultat av 1960 års val, som vi här kan glädja oss åt, måste ur våra synpunkter vara ett oerhört framsteg.

Det finns dock, herr talman, vissa skönhetsfläckar. Varför skall oppositionen representerad av högern och folkpartiet, inte kunna ge sakkunskapen, som är praktiskt taget enhälligt, rätt; jag tror att herr Ohlin är den enda nationalekonom som står bakom de teorier som framföres från oppositionens sida att man nu skulle ha råd att föra en lätt-sinnigare budgetpolitik än den regeringens företräder. Spelar då denna överbudspolitik någon roll? Ja, det gör den. Antag att herrarna hade lyckats med sitt intensiva motstånd mot omsättnings-skatten för ett par år sedan när regeringen satte sin existens på spel. Var hade vi då stått? Hade vi haft flödande statsinkomster, hade vi haft utrymme för att utan höjning av pensionsavgiften höja folkpensionerna, hade vi haft utrymme för allt det som man nu glädjer sig så mycket åt att man får vara med att genomföra?

Herr BENGTON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Hans excellens herr statsministern har gjort en skönmålning av socialdemokratisk regeringspolitik, som knappast överensstämmer med verkligheten. Jag tror inte att det skall gå lätt att övertyga svenska folket om att socialdemokraterna är de som varit ens de drivande i åtskilliga av dessa frågor.

Vad beträffar den ekonomiska utvecklingen är vi eniga om att de senaste åren har varit gynnsamma, men såsom statsministern mycket riktigt förmodar är vi inte eniga om hur den förda ekonomiska politiken har påverkat denna utveckling. Jag skulle för min del vilja säga att det framför allt är utvecklingen

i de andra länderna samt svenska arbetare, jordbrukare och företagare som med sin skicklighet och arbetsamhet har gjort att Sverige har gått framåt i ekonomiskt avseende och som har skapat förutsättningar för en hel rad av de ting som statsministern ville låta sin regering eller sitt parti ta äran av. Budgeten skulle vara ett tecken på hur man vill handla och inte bara ett ekonomiskt instrument — och det är naturligtvis riktigt — och statsministern betonade att det var en viljeyttring av hans regering och hans parti att det hade hänt så mycket. Vill statsministern verkligen påstå att andra partier — jag talar bara för centerns del — inte skulle ha en lika stark viljeyttring när det gäller att föra fram de reformer som vi här talar om.

När statsministern som första punkt tog upp folkpensionerna var det väl en ganska känslig sak — vi mötte ju förra året ett mycket hårt motstånd från socialdemokratien när vi ville ge folkpensionärerna den höjning man hade utlovat i folkomröstningen. Nu gläder vi oss åt att man verkligen går litet längre i detta avseende än man tänkte sig förra året — vi hälsar det med största tillfredsställelse — men nog hade vi hellre sett att man gått på centerns linje och gett folkpensionärerna den höjning de egentligen borde ha fått 1960.

Sedan nämnde statsministern skolreformen. Köerna till våra skolor har ju blivit rätt avsevärda, och vi är väl alla överens om att man måste göra stora insatser på detta område. Men inte är det någon speciell regeringspolitik som kommit till synes därvidlag, utan jag tror att enigheten i dessa hänseenden är ganska stor.

Däremot borde nog den socialdemokratiska regeringen göra litet mer för att hjälpa kommunerna när vi nu skall bygga ut vårt skolväsende. Jag tänker på både skolbyggen, skolmåltider och annat, där kommunerna nu får bära en alltför stor del av kostnaderna.

Statsministern talade om surmulenheten före 1960 års val när det gällde olika statliga åtgärder. Ja, nämner man

sådant som vägar, kraftverk etc., så vet jag inte vilka delade uppfattningar som därvidlag kan ha funnits före valet 1960. Jag anser för min del att vi i dessa avseenden inte behövde ha delade uppfattningar om någonting.

Men det finns en hel rad områden där läget inte är så tillfredsställande. Tidigare i debatten har t. ex. ungdomsfrågorna nämnts. Mycket återstår alltså att göra när det gäller att komma till rätta med ungdomsbrottsligheten o. s. v. Inte heller i nykterhetsfrågorna anser jag att regeringen varit tillräckligt positiv.

Jag skulle kunna fortsätta uppräknningen av olika områden där väldigt mycket återstår att göra, men med hänsyn till tidsbegränsningen har jag tyvärr måst begränsa mig till dessa antydningar.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av det tal som statsminister Erlander nu har hållit om alla de fördelar som den nuvarande konjunkturen medför vill jag bara helt kort konstatera att han i stort sett har berört frågor där vi alla är eniga och där inga delade meningar råder.

När statsministern tillmätte den första finanspolitiken så stor betydelse föll det mig i minnet att herr Sträng en gång gjorde en felprognos på ett par miljarder. Jag undrar om också den felprognosen ingick i regeringens enligt statsministern så betydelsefulla finanspolitik? Hade det gått som herr Sträng den gången räknade med, skulle vi i dag haft åtminstone två miljarder mindre i statskassan. Det är ju en underlig finanspolitik och en egendomlig »viljeyttring» i budgetsammanhang, som herr statsministern här talade om.

Omsättningsskatten har vi förut diskuterat en smula här i kammaren, och herr Erlander har då också talat om vilka oerhörda fördelar den medför. Jag tillåter mig upprepa vad jag då sade: Man kan inte så förenklat tala om fördelarna av omsättningsskatten, eftersom den ostridigt också har vissa nackdelar

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

som inte är helt betydelselösa. Omsättningsskatten medför ju en inte oväsentlig prisökning. När den första omsättningsskatten infördes var den av skatten direkt förorsakade prisstegringen tre procent, vill jag minnas, och i den nu föreliggande finansplanen räknar man ju med en ytterligare stegring. Följden blir ökade kostnader även för näringslivet och inte minst för exportindustrien. När man nu räknar med att exportindustriens priser skall bli fallande under de närmaste åren tror jag att omsättningsskatten inte heller är så betydelselös för den industriens konkurrenskraft.

Man får inte ensidigt peka bara på omsättningsskattens fördelar, utan om man skall vara rättvis, måste man också visa på nackdelarna.

Herr HAGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsministern har här uppträtt som en gigantisk fru Fortuna som med en grandios gest har stjälpit ut sitt ymnighetshorn över ett tacksamt folk. Vad är det inte som vi nu har kommit i åtnjutande av! En miljon folkpensionärer får det bättre. 75 000 familjer eller ensamstående får bättre bostäder, en miljon barnfamiljer får det bättre, o. s. v. Ja, visst får vi det bättre — men skulle inte herr statsministern kunna medge, att han haft en liten smula hjälp i det här jobbet av hundratusentals och åter hundratusentals svenska företagare, arbetare, ingenjörer och tekniker, av tusentals och åter tusentals människor ute i världen som plöjer en ofta hårbearbetad mark för svenska varor? Varför skulle inte herr statsministern kunna skänka också de människorna en liten tacksamhetens tanke i detta sammanhang?

Herr statsministern talade om den där miljonen barnfamiljer som nu får det bättre genom höjda barnbidrag tack vare de flödande statsinkomsterna. Men de får ju också högre skatter, ökningen i omsättningsskatten — inte sant?

Herr statsministern nämnde att 75 000 familjer och ensamstående får bättre

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

bostäder. Ja, både statsministern och jag var ju med när arbetarrörelsens efterkrigsprogram konstruerades — fanns inte där en punkt, som lydde ungefär så: Snabbt hävande av den svenska bostadsnöden. Sexton år har förflutit sedan dess, men alltså håller regeringen på att häva den svenska bostadsnöden!

Herr ÖHMAN (k) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern erkände att det varit några ytterst gynnsamma år som naturligtvis har återspeglats också i statens finanser och i den reformpolitik som kunnat bedrivas. Samtidigt bekräftade han att det ännu finns många brister som måste avhjälpas. Jag vill på bägge dessa punkter understryka statsministerns ståndpunkt och förena mig med honom.

Det är verkligen så att det finns många brister som behöver rättas till. Ibland talas det mycket om välfärdssamhället, men tänk er att ungefär hälften av de svenska löntagarna har en veckolönskomst på omkring 200 kronor — hur kan de klara sin ekonomi. Vi har ännu inte fått någon egentlig demokrati innanför fabriksportarna. Där bestämmer alltjämt som i gamla tider de som har äganderätten till vederbörande företag.

Vi har i vårt land ett rikt mått av långa köer. En halv miljon människor står i bostadskö, vi har köer vid sjukhusen, där avdelningar är stängda på grund av brist på sjukvårdspersonal. Just nu står i Örebro — enligt uppgifter i pressen — över 1 100 gallstenspatienter i kö, och såvitt de inte är katastrofall får de vänta två år, innan de får komma in och bli opererade. I skoltandvården är det kö, vid yrkesskolorna, vid gymnasierna, vid barndaghemmen, vid förskolorna etc. Jag anser att det inte behövde vara på det sättet om vi verkligen sökte utnyttja resurserna på ett planmässigt och framsynt sätt. Om den här utvecklingen fortsätter — vi kommunister vill det inte — får vi snart byta ut beteckningen »välfärdssamhälle» mot »kö-Sverige». Jag tycker

heller inte att regeringen i statsverkspropositionen för året anvisat några större kraftåtgärder för att avskaffa köerna. Några åtgärder för att eliminera bostadsbristen inom rimlig tid och ta bort de flaskhalsar som hindrar utvecklingen har vi verkligen inte sett mycket av. Man ökar visserligen bostadsbyggnad med några tusen lägenheter enligt planen, men det är, såvitt vi kan se, långt ifrån tillräckligt för att inom överskådlig tid kunna bemästra den bostadskris som vi alltjämt har att dras med.

Till sist, herr talman, om tiden tillåter, vill jag bara säga att det var mycket intressant att höra att centerpartiet och t. o. m. högern under den tidigare debatten pläderade för lägre ränta. Var stod ni i fjol, när vi kommunister föreslog räntesänkning? Högern vinkade med kalla handen naturligtvis — storfinansens intresse är att hålla en hög ränta — och centerpartiet gjorde gemensam sak med högern och höll fast vid högräntepolitiken. Detta drabbar inte minst lantbrukare, och det drabbar hyresgäster och egnahemsägare. Det får väl vara någon konsekvens också i centerns politik.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Herr Hagberg tyckte att jag ändå skulle kunna vara så generös att jag talade om att jag inte ensam skapat det svenska välfärdssamhället. Det ingick absolut inte i mitt anförande att regeringens politik allena hade lett fram till detta resultat. Vad vi har poängterat hela tiden är att vi skall skapa så gynnsamma förutsättningar för de produktiva krafterna i landet — och det finns många sådana bland företagare, bönder, arbetare, tekniker o. s. v. — att de får utlopp för sin konstruktiva skaparkraft. Det tillät jag mig säga i morse, och jag trodde att herrarna hörde på då, men jag skall gärna upprepa det. Jag höll på att säga att de enda som inte gjort så förfärligt mycket för att klara det här är oppositionspartierna — det kan man säga, om man vill vara elak — ty de har ända fram till 1960

års val försökt försvåra uppbyggandet av den basorganisation som näringslivet behöver för att fullgöra sin uppgift på det utomordentliga sätt som det nu gör. Kampen stod före 1960 års val i stor utsträckning kring frågan om vi hade möjlighet att låta den statliga sektorn växa ut. Jag noterar med största tillfredsställelse att de klagomål som oppositionen kommit med nu sedan jag gjorde mitt inlägg närmast går ut på att man vill att jag skall erkänna att oppositionen numera också hjälper till att bygga upp den statliga sektorn. Sedan ni visat att ni menar allvar skall jag gärna komma med ett erkännande på den punkten.

Ja, herr talman, det kan räknas fel, det vet vi. Men är man inte lite grand oförsiktig från den borgerliga sidan, när man talar om finansministerns felräkningar och regeringens felbedömningar? Det är ju inte många år sedan vi hade den stora tjänstepensionskampen. Kommer ni ihåg vad ni då trodde på? Jag förutsätter naturligtvis att ni trodde på det. I stora affischer och annonser meddelades det strax före folkomröstningen att om ettan vinner och det blir obligatorisk tjänstepensionering, så betyder det att bostadsbyggandet minskas — vi är nu optimistiska nog att allesamman börja tala om 100 000 lägenheter på 1970-talet — vi skulle drabbas av en engångsinflation 1960, tendenser till arbetslöshet skulle uppstå, sparandet skulle minska — den minskningen preciserades till närmare en miljard kronor — och det värsta av allt: vi skulle få — det visade expertundersökningar — lönestopp fram till 1965! Jag är övertygad om att många kommer ihåg de stora annonserna, de var den stora bomben inför pensionsomröstningen för bara några år sedan.

1959—1961 var reallönestegringen 5 procent. Jag undrar om man inte mot den bakgrunden, att man alltså på praktiskt taget alla punkter lyckades beräkna fel inför genomförandet av en stor reform, borde vara väldigt försiktig med att kasta sten när man sitter i ett så lättkrossat glashus.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Vi kan alla ta fel. Det är klart att det är svårt att beräkna inkomster och utgifter för statsverket ett och ett halvt år innan avtalsrörelsen ens har kommit i gång. Men det är inte sådana fel det är frågan om här utan sådana fel som beror på att man liksom har tappat tron på framstegstakten inom svenskt näringsliv. Då gällde det att mobilisera krafterna mot en stor pensionsreform. Då var man otroligt pessimistisk om den inneboende styrkan i svenskt ekonomiskt liv. Men nu ger samma partier ut skrifter där de talar om att det borde vara lätt att öka framstegstakten utöver de 3 1/2 procent, som varit det normala under den senaste tiden, till 4 1/2 å 5 procent, ty nu gäller det att visa ett så optimistiskt anlete att det finns motiv för att åstadkomma en skattesänkning. Så leds och så styrs beräkningarna av den ursprungliga värderingen.

Herr talman! Har man gjort sig skyldig till felkalkyler av denna typ tycker jag att man skall lägga ned talan mot finansministerns obetydligare felräkningar.

Herr BENGTSO (cp) kort genmäle:

Herr talman! Allt prutades inte, men hälften prutades genast, och vi fick höra av statsministern att det faktiskt inte var han själv och hans parti som åstadkommit alla framsteg, utan det fanns åtskilliga andra som hjälpt till. Det var bra att få klarhet om detta, men det var ledsamt för hans excellens statsministern att den vackra bild som serverades i hans första anförande kom att raseras så snabbt i väsentliga delar. Beträffande den statliga sektorn, som skulle ha byggts ut så mycket, har det fortfarande inte givits några exempel på att den har utvidgats till några nya områden. Från herr Erlanders parti brukar ju framhållas att någon socialisering egentligen inte har förekommit, utan statens aktivitet har inskränkt sig till områden där det tidigare förekommit statliga ingripanden.

Det citat som nu anfördes om hur det

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

skulle bli om linje 1 vann tror jag inte att jag kände igen, men det var väl hämtat från högerns och folkpartiets annonser. Dessa partier gick ju senare med på ATP, och det kan vara intressant att ta med detta i sammanställningen. Ja, hela bibliotek kan man ju inte föra med sig. Någoting kan man dock föra med sig, och här har jag en röstsedel från folkomröstningen om pensionerna. Den berörde inte statsministern, men där står: »Jag röstar för förslag nr 1». Vidare står det först på röstsedeln »Avsikten är att successivt höja folkpensionerna enligt pensionsberedningens enhälliga förslag.» Det var detta som centerpartiet föreslog 1960, men det passade inte riktigt bra att dra fram den saken nu. När man talar om alla som får så goda förmåner av ATP, skall man kanske komma ihåg att folkpensionärerna inte får någon nytta av den, utan dem skall vi bättre komma ihåg i ett annat sammanhang.

Det finns en hel del som inte är så alldeles förtjusta i ATP. Jag tänker på de många mindre företagare som har svårigheter att klara upp den sak som statsministern nu har talat så varmt för. När man diskuterar dessa saker är det bra att konstatera, att det egentligen är det svenska näringslivets utomordentliga förmåga att hävda sig som skapar möjligheterna att ge oss ett bättre Sverige. Sedan kan vi diskutera i någon mån hur vi skall sköta värderingen på olika områden. Centerpartiet har inte den uppfattningen att socialdemokraterna har skött det hela på ett så utomordentligt idealiskt sätt, ty det finns många saker som borde ha kunnat skötas betydligt bättre än med den politik som utformats under senare år av den socialdemokratiska regeringen.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det har funnits starka män även före Agamemnon, herr statsminister. Skulle man tro statsministern skulle jorden ligga öde utanför Sveriges gränser, där man inte haft någon socialdemokratisk politik. Framstegspolitik är

ju inte okänd i västerlandet, där det ofta rått starkare framstegstakt än här i landet.

I motsats till statsministern och regeringen anser vi i folkpartiet att regeringen inte har utnyttjat de möjligheter som den goda konjunkturen har givit. Mot regeringens förslag i statsverkspropositionen ställer folkpartiet kravet på en ordentligare skattesänkning för alla. Vi vidhåller alltså vårt krav sedan i höstas på en höjning av det skattefria beloppet för alla, och på det sättet kommer även familjer utan barn under 18 år i ortsgrupp 5 som har en inkomst mellan 8 000 och 16 000 kronor och ensamstående som har en inkomst mellan 6 000 och 9 000 kronor att känna av skattesänkningen. Genom regeringens och herr Hedlunds gemensamma skattepaket i höstas fick ju dessa en skattehöjning.

Vi anser vidare att förvärvsavdraget för gifta kvinnor, som inte har barn under 18 år, bör höjas så att deras arbetskraft i större utsträckning kan tillvaratas på arbetsmarknaden. Vi anser att man bör åstadkomma en sådan ändring i beskattningen, att sådana folkpensionärer som vill begagna sin kunnighet, erfarenhet och arbetskraft skall kunna göra detta utan att få en abnormt stark skattehöjning vid en relativt liten inkomst över pensionsbeloppet.

Vi motsätter oss vidare att progressiviteten i skatteskalans mellanskikt — för inkomster mellan 20 000 och 30 000 kronor — blir så hög som i herr Hedlunds och regeringens i höstas framlagda skattepaket, där marginalskatten tredubblas vid en inkomststegring från 20 000 till 30 000 kronor.

Vi anser också — och det har statsministern nu instämt i — att det finns möjligheter att förbättra läget på bostadsmarknaden, men vi tror att man måste gripa sig an den frågan med ett helt annat grepp t. ex. när det gäller kapitalförsörjningen än som hittills varit fallet. I vårt s. k. skattelättnadspaket förordar vi också vissa åtgärder som stimulerar näringslivet, inte minst hantverket och andra mindre företagare, även inom jordbruket.

Detta är alltsammans åtgärder som låter människorna själva förfoga över en större del av sina inkomster än regeringen anser att man bör göra. Samtidigt är det åtgärder som vi tror skall bidra till att öka produktionen och öka sparandet. Därför anser vi att det förslag som vi framlägger är samhällsekonomiskt väl underbyggt.

Herr HAGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsministern menade att även vi på vår kant har gjort våra misstag och felbedömningar, och han ansåg att vi nu borde lägga ned talan mot finansministerns »obetydliga felräkningar» — orden föll precis på det sättet. Obetydliga felräkningar! Ja, herr statsminister, pretentionerna är så olika. Låt oss erinra om vad som hänt.

I finansplanen 1956 yttrade herr Sträng (s. 13): »Som en lägsta budgetmässig riktpunkt bör i rådande läge enligt min mening uppställas en totalbalansering av den samlade drift- och kapitalbudgeten.» Han räknade då med ett totalbudgetöverskott för 1956/57 på 418 miljoner kronor. Det blev ett underskott på driftbudgeten med 387 miljoner kronor. Differensen blev alltså 805 miljoner kronor.

I finansplanen 1960 räknade finansministern (s. 24) med ett totalbudgetunderskott — »utan hänsynstagande till ev. tilläggsstater och överskridanden» — på 1 605 miljoner. Det blev ett totalbudgetöverskott på 381 miljoner. Felräkningen — om jag nu får använda detta uttryck — blev 1 986 miljoner.

Nu klandrar jag inte finansministern så mycket för detta, ty vi lever i en mer än vanligt föränderlig värld. Misstag kan göras både på det ena hållet och på det andra, men jag tycker, att statsministern skulle försöka att skifta sol och skugga litet mera rättvist.

Så har det talats om en skattesänkning på 300 miljoner kronor som ett resultat av skattebeslutet för ett par veckor sedan. Jag vill, herr talman, på det bestämdaste bestrida att här föreligger en nettoskattesänkning på 300 miljoner kro-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

nor. Hur har man fått ihop detta belopp? Jo, man har räknat 175 miljoner i höjda barnbidrag som en skattesänkning. Man har räknat den automatiska utlösningen av ett indextillägg på 40 miljoner kronor till folkpensionärerna som en skattesänkning. Man har slutligen räknat det i utsikt ställda ytterligare bidraget på 30 miljoner till skattetyngda kommuner som en skattesänkning. Det är ju orimligt. Det gäller poster på driftbudgeten, och man kan ju inte presentera sådana poster under etiketten skattesänkningar. Räknar man från de nämnda beloppen, kommer man ned till 55 miljoner kronor. Jag kan gå med på att det blir en nettoskattesänkning på 55 miljoner kronor men inte mera.

Jag vill gärna ge finansministern det erkännandet att detta skattebeslut hade den fördelen med sig att det innebar en förskjutning av skattebördan här i landet från direkt till indirekt skatt, och det anser jag från mina utgångspunkter vara en vinning. Men det väsentliga är att det är fråga om en omfördelning av det nu rådande skattetrycket, ingenting annat.

Till sist vill jag bara säga till statsministern att välståndet här i landet — det skapas inte i kanslihuset, det skapas på arbetsplatserna, i verkstäder och fabriker och i den svenska jorden!

Herr ÖHMAN (k) kort genmäle:

Herr talman! Statsministern erinrade i sitt andra inlägg om den stora pensionsreformen 1959 och de borgerligas missgrepp och felspekulationer i det sammanhanget. På den punkten kan jag instämma med statsministern. Jag vill bara tillägga att vi inte hade lyckats genomföra denna pensionsreform, om inte hela arbetarrörelsen hade funnit anledning att samverka i denna stora sak. Det var det som gav resultat.

Herr Bengtson talar om näringslivets goda sätt att sköta sig som något slags grundval för den stegrade standard som vi alla fått, men då inräknar han i begreppet näringslivet också de anonyma aktieägarna, det anonyma kapitalet. Jag

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

vill säga att de inte har någon som helst andel i produktionsutvecklingen. De som svarar för produktionsutvecklingen är framför allt arbetarna, tjänstemännen och teknikerna.

Herr Hagberg pläderade för högerns skattepolitik. Låt mig säga ett par ord om det kommunistiska partiets skattepolitik. Nu har de borgerliga accepterat omsättningsskatten, inte bara den ursprungliga, utan också den höjning som beslöts i höstas. Vi kommunister har hela tiden intagit en mycket konsekvent hållning i dessa frågor. Vi anser att omsättningsskatten är orättvis och orättfärdig som skatteform, emedan den drabbar de mindre inkomsttagarna hårdast. Jag har här tidigare i kammaren — jag skall inte gå in på frågan nu — pläderat för en annan skattepolitik med sikte på att alla gifta inkomsttagare, som inte har mer än 9 000 kronor i årsinkomst, skall befrias från statsskatt, att vi skall få en rimlig bolagsbeskattning, d. v. s. återgång till de 50 procent som fanns för ett par år sedan, att vi i någon mån skall höja beskattningen på förmögenheter över 80 000 kronor till genomsnittligen 0,6 %. Vi vet att det finns utrymme för en sådan skattepolitik. Det ger en möjlighet att demokratisera hela skattepolitiken, så att den inte såsom nu drabbar de mindre inkomsttagarna hårdast.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talmannen har gett mig ordet uteslutande för att tala om att jag inte har ordet. Vi har för att så många kammarmedlemmar som möjligt skulle få tillfälle att yttra sig under TV-tiden kommit överens om ett visst antal repliker. Mina repliker är slut. Det är ingen oartighet mot de föregående skarpsinniga talarna, att jag inte svarar dem. Jag skall komma ihåg dem lite senare.

Herr **NILSSON, HJALMAR**, (s):

Herr talman! Efter att ha åhört debatten mellan de borgerliga gruppledarna i denna kammare är jag en aning för-

vånad över deras inlägg här. Å ena sidan kräver de en skattesänkning överlag, och å andra sidan kräver de ökade bidrag till folkpensionerna och ökade bidrag till kommunerna för deras eftersläpning på olika statsbidragsområden. Det är kanske förlåtligt om en vanlig riksdagsman inte har möjlighet att följa med i den diskussionen, ty man har ändå under årens lopp fått lära sig att om man ökar utgifterna är man nödsakad att skaffa motsvarande inkomster, men det är kanske möjligt att på gruppledarplanet söka lösa denna fråga på ett annat sätt än vad riksdagen i allmänhet måste göra.

Under dagens debatt har man tagit upp frågan om högkonjunkturen här i landet och den brist på arbetskraft som råder. Man kan i viss mån återfinna detta i socialministerns proposition, där han tar upp ökade anslag till omskolningsverksamhet och där han säger att denna verksamhet har två uppgifter att fylla, nämligen dels att ge handikappade möjlighet till inplacering i produktionen och dels att bibringa arbetslösa och dem som hotas av arbetslöshet sådana yrkesfärdigheter som efterfrågas på arbetsmarknaden.

Det är klart att jag i och för sig inte har någonting emot de åtgärder som här föreslås, men å andra sidan bidrar de i stor utsträckning till den omflyttning av arbetskraft som sker från landsbygden till tätorterna och framför allt till storstadsområdena. Det är väl här som socialministern sökt lösa problemet med utbildning av arbetskraft, men kvar står ännu ett problem nämligen de kvarvarande inom avfolkningskommunerna som får större svårigheter än förut att klara sin verksamhet.

Befolkningsomflyttningen medför nämligen stora och många problem för landsbygdsbefolkningen: sämre service i form av indragna skolor, affärer och kommunikationer, och för kommunerna minskat skatteunderlag och svårigheter att klara sina förpliktelser mot invånarna. Å andra sidan får tätorterna och framför allt storstäderna svårigheter att tillgodose den snabbt växande befolk-

ningens behov av bostäder och serviceanordningar av olika slag. Kommunerna tvingas att med anlitande av alla resurser, främst arbetskraft och kapital, driva fram en stadsplanering som möjliggör byggande av bostäder och skolor, anläggande av vatten och avlopp, gator, elledningar och ett kommunikationsnät som verkligen fungerar.

Hur kraftig denna omflyttning varit under efterkrigsåren framgår av tillgänglig statistik. Under åren 1946—1960 är det endast sex län som kan redovisa befolkningstillskott på grund av *inrikes* omflyttning. Dessa län är Stockholms stad som under perioden ökat med i runt tal 40 000 invånare, Stockholms län som ökat med 88 000 invånare, Malmöhus län som ökat med 12 000 invånare, Göteborgs och Bohus län med 46 000, Örebro län med 2 900 och slutligen Västmanlands län som ökat med 6 800 invånare. 17 län har haft motsvarande befolkningsminskning, och härdasträddade är följande: Kalmar län som minskat med i runt tal 13 000 invånare, Blekinge län med 14 000, Kristianstads län med 19 000, Skaraborgs län med 12 000, Västernorrlands län med 20 000, Jämtlands län med 19 000, Västernorrlands län med 21 000 och Norrbottens län med 19 000 invånare.

Som framgår av denna statistik är det de fyra nordligaste länen som haft den största befolkningsminskningen. Här pågår vår tids största befolkningsomflyttning utan att samhället har möjlighet att stoppa den. Det är en ström av människor som flyttar till andra områden för att söka arbete och utkomst. Denna omflyttning sker inte helt frivilligt. Dessa människor har i det längsta sökt finna sin utkomst inom den egna orten eller den närmaste kommunen, men när detta inte lyckats måste de flytta. Deras protester hörs inte, och man finner ingenting i tidningarna om denna väldiga befolkningsomflyttning. Tvärtom säger många: Produktionen måste hållas i gång.

Jag kan inte låta bli att dra jämförelser med de förslag som lokaliseringsutredningen rörande statlig verk-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.) samhet framlade och som härom året behandlades av riksdagen. De väckte en storm av yttranden för och emot och en livlig diskussion i pressen.

Av den tidigare lämnade statistiken torde med all önskvärd tydlighet framgå, att det sker en koncentration av industrier och människor till områden kring Stockholm, Göteborg och Malmö. Man får här en koncentration av livsviktiga industrier inom ett i förhållande till Sveriges ytvidd begränsat område. Jag kan inte låta bli att ställa frågan: Vad innebär detta från försvarssynpunkt? Men utan att närmare ingå på den frågeställningen vill jag säga att det finns andra frågor som är lika viktiga, nämligen om det från företagsekonomiska och samhällsekonomiska synpunkter kan vara fördelaktigt med denna koncentration. Vid industrilokalisering till en ort får man nämligen inte enbart ta hänsyn till industriens kostnader utan även samhällets. Och man bör sålunda jämföra kostnaderna för industrilokaliseringen till storstadsområdena med kostnaderna för lokaliseringen till tätorten i ett avfolkningsområde. I det förre fallet kommer kostnaderna för samhällets investeringar i gator, vatten, avlopp, bostäder etc. att bli betydligt högre än på den mindre tätorten, där det antagligen finns outnyttjad kapacitet bestående av skolor, bostäder, tillgänglig mark m. m. Man kan i det senare fallet få en mindre utbyggnad av samhällsapparaten.

Till ett sådant resultat har även andra länder kommit som i respektive parlament fattat särskilda beslut om åtgärder för att motverka en sådan omflyttning. De har efter omfattande utredningar kommit till det resultatet att man bör flytta industrien till arbetskraften och utnyttja områdets naturtillgångar och därmed främja näringslivets utveckling. Deras erfarenheter visar en högre produktion. Jag är medveten om att ländernas industrier och struktur är olika och att en åtgärd i det ena landet kanske inte är tillämplig i det andra. Jag är lika medveten om att det finns olika uppfattningar om lokaliseringspolitik.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Många hävdar att en koncentration till storstadsområdena och skapande av större industriella enheter ger bättre resultat. Andra har en annan uppfattning. Den mindre enheten kan ge samma produktionsresultat. En förläggning utanför de tätbebyggda områdena av industrien ger möjlighet att bygga ljusa, luftiga lokaler, som skapar trivsel och arbetslust. Hela denna fråga om industriens lokalisering är under utredning.

Under den tid kommittén arbetar och försöker att lösa de utan tvivel komplicerade problemen, bör emellertid kunna vidtas andra åtgärder som underlättar för landsbygdens befolkning att följa med i den standardutveckling som skett. Landsbygdskommunernas avfolkning innebär ju ett ekonomiskt avbräck för kommunerna som sådana men därmed även en belastning för de kvarvarande invånarna. Kommunen skall bedriva samma verksamhet som förut men med ett sämre skatteunderlag. Skolorna finns kvar liksom de andra kommunala inrättningarna. Kostnaderna stiger för folkpensionerna, och socialutgifterna ökar.

Om de ekonomiska förutsättningarna finns, kan man välja olika vägar för att lösa kommunernas problem. Den första utvägen är att genom en effektiv skatteutjämning hjälpa dessa kommunerna. Finansministern anför i statsverkspropositionen att han kommer att framlägga ett förslag på denna punkt.

Det finns andra kommunala utgifter, som helt eller delvis kan övertas av staten. Kostnader för skola och folkpensioner — och de senare kostnaderna är de större — drabbar medborgarna olika och orättvist, en orättvisa som snarast bör försvinna. Av tillgänglig statistik framgår att kommunernas andel av folkpensionskostnaderna har ökat, och om den räknas i procent har den ökat från 37,3 till 56,5 — alltså en avsevärd förskjutning till kommunernas nackdel.

Som jag tidigare anförat är det människorna i avfolkningsområdena som hårdast har drabbats av dessa ökade kostnader. Och därtill kommer att dessa avfolkningskommuner av ekonomiska

skäl icke kan ge folkpensionärerna ett bostadstillägg som ligger i nivå med tätortskommunerna. Pensionärerna får nämligen leva på olika standard, beroende av var deras födelseort är belägen eller var de i sin ungdom råkat bosätta sig. Människorna i vårt land har således olika standard när de kommer upp i denna ålder.

Jag har, herr talman, särskilt uppehållit mig vid denna fråga, eftersom det från rättvisesynpunkt måste ske en ändring. Jag hoppas att det vid årets riksdag skall ges tillfälle att besluta om ändrade grunder.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Först en reflexion i anledning av herr Ringabys anförande. Centerpartiet har väckt motioner om översyn av 6-årsavtalet med hänsyn till den besvärliga utveckling som jordbruket haft under senare år. När de har varit före här i riksdagen har vi inte fått stöd från något annat parti. Det ger något andra proportioner på herr Ringabys anförande än som framgår av vad vi här hörde.

Herr talman! Dagens debatt gäller Kungl. Maj:ts proposition nr 1. När nu de stora kanonerna varit i elden är det fotfolkets tur att träda till och få göra sin röst hörd. Statsverkspropositionen är en diger lunta. Man kan inte komma förbi att riksdagen befinner sig i underläge gentemot Kungl. Maj:ts nådiga regering när det gäller bedömningen av statsverkspropositionen — vi har ju endast femton dagars motionstid. Det är kanske också mot den bakgrunden som talesättet uppkommit att propositioner skall bifallas medan motioner bör avslås. Nu är det emellertid inte så illa ställt — det finns ju ingen regel utan undantag. Åtskilliga motioner bifalles, och många av riksdagens beslut grundar sig på motioner som via skrivelser och beställningar till Kungl. Maj:t återkommit i form av förslag från regeringen.

När man läser statsverkspropositionen finner man emellertid också exempel på hur regeringen underlåter att ta hänsyn

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

till riksdagens beslut. I år kan som ett exempel nämnas kravet på en förbättring av statsbidraget till skolmåltsverksamheten. Redan år 1958 lade sakkunniga fram förslag till förbättringar i statsbidragsgivningen. Statsutskottet har till dags dato tre år i följd hemställt om förslag i enlighet med vad de sakkunniga anförde. Senast i fjol skedde detta, i anledning av motioner från centerpartiet, i en sådan form från statsutskottet, att man tog för givet att statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet skulle ta nödig hänsyn till riksdagens beslut. När man läser skolpropositionen finner man emellertid hur statsrådet vinkar med kalla handen åt riksdagen med orden: »Jag anser det inte möjligt att nu under åttonde huvudtiteln bereda utrymme för utgiftsökningar av denna storleksordning för skolmåltsverksamheten.» Denna herr statsrådets nonchalans mot riksdagens beslut och mot kommunerna, som fått en allt större börda att bära genom statsbidragets urholkning, är minst sagt egendomlig. Herr statsministerns uttalande om hur synnerligen positiv regeringen är när det gäller att förbättra kommunernas ekonomi gäller betydligt mindre i handling än i ord. Det visar tydligt behandlingen av denna fråga. Hur skulle det vara om hans excellens statsministern tog en överläggning med ecklesiastikministern i denna fråga?

Har man varit återhållsam i fråga om skolmåltiderna, har emellertid generositeten på andra håll varit större. Jag tänker på militärernas önskemål. Vad som förvånat mig många gånger är att högern, som velat beskära barnfamiljernas och kommunernas möjligheter och standard, inte kunnat mobilisera någon fantasi när det gäller besparingar på det militära området. Jag vill påpeka att omsorgen om den enskilda människan och om familjen är en lika viktig del av vårt försvar som att satsa på militära kostnader.

Med ett beklagande måste jag konstatera att försvarsministern ansett det nödvändigt att i stort sett återgå till 30 dagars repetitionsövningar. Jag har svårt

att förstå att det gångna året kunnat ge tillräckliga erfarenheter för att överge de 25 dagar vi beslöt om i april i fjol. Jag vet att det stora flertalet värnpliktiga delar min uppfattning på den punkten. De menar att tiden inte utnyttjats effektivt, att mycken »spilltid» uppstår. Man är besviken över att tiden inte utnyttjats bättre, att man inte lärt mera. Det är sådana erfarenheter av utbildningen som gör att militärerna bör ägna åtskillig uppmärksamhet åt dessa frågor. Man måste allvarligt fråga sig om vi inte utan kostnadsstegringar och förlängd utbildningstid bör kunna både bibehålla och stärka vårt försvar.

Ett led i ett starkt försvar är att de inkallade ej åsamkas extra svårigheter i sin civila gärning och att de behandlas lika. Så är inte förhållandet nu. Här uppstår särskilda problem för dem som är företagare. Det är förenat med svårigheter att lämna det egna företaget. Vidare är företagarna minst sagt missgynnade vid familjebidragens utformning. När familjebidragsordningen senast justerades, signalerades att dessa frågor skulle bli föremål för en särskild översyn och prövning. Vågar man fråga, när ett sådant förslag är att vänta i riksdagen?

I samband med dessa frågor bör man komma ihåg att det ofta rör sig om innehavare av nystartade företag, som inte alltid har en tryggad ekonomi. Den rörliga ränta som vi begåvats med under de senaste åren — där räntan bara rört sig mot allt högre höjder — gör dessa värnpliktigas situation ännu svårare och deras ekonomiska motståndskraft svagare.

Herr talman! Det är även en fråga på ett helt annat område, som jag av speciella skäl anser mig skyldig att säga något om. 1958 års riksdag beslöt enhälligt på förslag av regeringen att svensk kvinna skulle få behörighet att bli präst. Det var en stor och viktig fråga som därmed fick sin lösning. Förslaget antogs med stor majoritet av kyrkomötet samma år. Kyrkomötets protokoll är en synnerligen intressant läsning. I något av inläggen lyser igenom att det för riks-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

dagen var en enkel fråga att ta ställning till, enär det gällde en politisk fråga. Varför det skulle göra det enklare förstår jag inte. För mig var det en fråga om människans lika värde och ställning oavsett kön, ras eller färg. Bibelns ord gav vägledning: »Här är inte fråga om man eller kvinna, jude eller grek, fri eller träl, här är fråga om människan.»

Hos varje människa finns på djupet aktning och respekt för andliga och religiösa värden. Grunden därtill har som regel lagts i hem och skola. Hemmens påverkan har säkerligen betytt mest. Jag tänker på alla de föräldrar, alla de mödrar, som lärt sina barn att läsa aftonbön. Varken skolan eller lästiden har betytt så mycket som just denna mors fostran och lärdom. Mors slitna bibel är en realitet, som skapat aktning och vördnad för kyrka och andakt. Det var kanske en enkel vardagskristendom utan teologiska funderingar och dogmer, men en kristendom och en tro som håller till både vardags och helgdags, i livet och när dödens stund nalkas.

Anledningen till att jag i dag stannar inför dessa frågor är vad som håller på att ske inom den svenska kyrkan vid utseende av biskopar, nu närmast i Västerås stift. Här finns en grupp präster som inom Kyrklig samlings ram söker driva en linje, vilken föga överensstämmer med av riksdag och kyrkomöte fattade beslut. Det är ingen som nekar kyrkans tjänare — eller kanske man måste säga dess herrar — att ha sin uppfattning. Dock vill jag ha sagt, herr talman, att har man en tjänst eller ett ämbete, har man därmed att följa gällande lagar och förordningar. Här gör man gällande att man inte kan handla mot sitt samvete i teologiskt avseende. Låt mig då framhålla att jag respekterar denna ståndpunkt, men jag vill invända att då borde samvetet även bjuda att om man inte kan följa gällande lag, får man ompröva sin ställning. Därmed skulle man också skapa respekt för sin tro och sin åskådning.

Herr talman! Till innehavare av biskopsämbetet i Västerås stift vill vi ha en man som är beredd att följa av riks-

dag och kyrkomöte fattade beslut. Ansvaret därför ligger i dag hos prästerskapet inom stiftet. Deras är också ansvaret för om det ökade intresse som finns för kyrkan skall bibehållas, om aktningen för kyrkan, för andliga och religiösa värden skall bestå. Valet, har någon sagt, står mellan en kyrka utan folk och en folkkyrka. För centerpartiet står det klart att vi behöver kyrkan i dag och i framtiden.

Herr HANSON, PER-OLOF (fp):

Herr talman! Med hänsyn till att dagens debatt gäller Kungl. Maj:ts proposition nr 1 och inte biskopsvalet i Västerås stift skall jag avstå från att behandla den senare frågan, även om jag måste medge att jag i stor utsträckning sympatiserar med vad den siste ärade talaren framförde.

Därmed övergår jag till den föregående debatten. Jag vill först rikta några ord till herr Hjalmar Nilsson och försäkra honom att det är också vår åsikt att statens utgifter skall betalas. Men jag vill erinra honom om, vilket tycks ha förbigått denne gamle riksdagsman, att herr Sträng ju för nästa budgetår vill ta in 1 500 miljoner kronor utöver vad finansministern anser sig behöva för att betala de löpande utgifterna, och en reducering av det överskottet med 200 till 300 miljoner, som vi tillåtit oss räkna med, motsvarar bråkdelen av en procent av den svenska nationalinkomsten. Ändå har finansministern och statsministern mage att stå här och resonera som om detta skulle innebära att hela den samhällsekonomiska balansen skulle rasa samman. Så dåligt kan det väl ändå inte vara ställt här i landet.

Vi har, herr talman, under 1960 haft en prisstegring på 4 procent. 1961 var den 3 procent, och för 1962 pekar kalkylerna på ytterligare 4 till 4,5 procent. Vi får väl alla lida mer eller mindre för detta, men mest går det ut över dem som har sämst ställt. På tre år har prisstegringen blivit ungefär 10 procent, d. v. s. allting har blivit 10 procent dyrare. Detta kallar statsministern för en

framgångsrik politik. Jag hävdar att det är ett misslyckande. Skall man dessutom tala om framsteg och produktionsstegring, får jag kanske erinra om att den gemensamma marknadens länder genomsnittligt hade en dubbelt så stor ökning i industriproduktionen som Sverige under åren 1958 till 1961. Dessa uppgifter är hämtade ur den officiella internationella statistiken och ges som ett litet komplement till herr Erlanders rundmålning nyss. Framstegspolitiken klarar sig tydligen minst lika bra i länder där man aldrig applicerat någon socialdemokratisk politik i regeringsställning.

Det som från svensk synpunkt eljest ter sig viktigast på det ekonomiska fältet är vad som sker inom EEC, där man nu tagit ett nytt stort steg framåt genom att gå över till den s. k. andra etappen, varvid man ökar automatiken och handlingsmöjligheterna i förhållande till vad som varit möjligt förut. Nya regler träder in för besluts fattande och dylikt. Det är klart att hela denna utveckling har en väldig betydelse för oss, och tills vidare har ju det avgörande steget tagits därigenom att regeringen har ansökt om association enligt Romtraktatens bestämmelser.

Många talare, däribland handelsministern, har i dag konstaterat den avsevärda klimatförsämring som man har kunnat märka ute i Europa vis-à-vis de alliansfria EFTA-staterna när det gäller möjligheterna att uppnå en associering. För bara ett halvår sedan ifrågasatte man inte möjligheten att vi skulle få en associering, men läget är nu så pass skärpt, att vi dess värre allvarligt måste räkna med möjligheten att inte ens få denna associering. Jag skall inte mer än antydningvis redogöra för varpå man grundar denna pessimism. Låt mig hänvisa till den påtagliga skillnad i hållning gentemot de alliansfria staterna som EEC-chefen Hallstein uppvisat exempelvis i september och för närvarande. Jag kan erinra om vad utrikesministern Spaak i Belgien sagt nyligen. Det belgiska industriförbundet har i dagarna skickat ut en skrift där man eftertryckligt säger ifrån, att neutrala stater

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

göra sig inte besvär i EEC, och just i dag har i EEC:s parlamentarikerförsamling i Strasbourg diskuterats den s. k. Birkelbach-rapporten som från vår synpunkt verkligen inte är särskilt upplyftande.

Det är klart att åtskilligt av detta kan hänföras till att man från EEC:s sida bygger upp en förhandlingsposition. Men det är inte bara det. Jag tror att åtskilligt av orsakerna till den olyckliga opinionsförskjutning som skett får förläggas till svensk botten och till de uttalanden från bl. a. statsministern och finansministern som gjorts. Jag vill t. ex. erinra om det anförande som finansministern höll i Visby under förra sommaren, där han praktiskt taget förvisade allting utom möjligheternas gräns utöver vad gäller en ren frihandelsöverenskommelse.

Det för ögonblicket mest angelägna för oss är ju att få till stånd en gynnammare opinionsbildning. Jag gläder mig åt det besked handelsministern givit att man nu skall försöka skärpa sig därvidlag. Statsrådet Lange har tidigare här i dag medgivit att det behövs. Men mot denna bakgrund finner jag det beklagligt att varken landets utrikesminister eller statsrådet Lange har funnit det mödan värt att under dessa tre år från det EFTA bildades 1959 och till dags dato en enda gång framträda i Europarådets rådgivande församling för att klarlägga den svenska utrikespolitiken. Inte någon har gjort det från regeringshåll. Jag tycker det är en allvarlig försummelse, och jag hoppas att man i detta nya läge skall kunna reparera det. Jag erinrar om att detta är extra viktigt nu därför att man vid Europarådets senaste session bestämt sig för att utreda de neutrala staternas ställning på ett särskilt sätt.

Det råder ju, herr talman, ingen oenighet om det riktiga i den svenska handelspolitikens målsättning, som är låga tullar eller frihandel, men detta ger oss knappast rätt att så hårt som stundom sker kritisera den gemensamma marknaden och dess institutioner. Vi bör ha klart för oss att tullunionen är det pris

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

som måste betalas för att uppnå ett ekonomiskt samarbete av det djupare slag som nu håller på att byggas upp. Man måste ha institutioner, ramar och redskap för detta samarbete. Inför den utpräglade surhet, som ofta möter detta arbete här hemma, måste jag personligen deklarerat att jag ser den omdaning som pågår ute i Europa, även om den skapar betydande svårigheter för oss, som ett av de löfterika inslagen i en eljest mörk utrikespolitisk situation.

Jag tror nämligen att ett mera enat, starkare och stabilare Europa är en tillgång för hela världen, för freden, tryggheten och framåtskridandet. Jag tycker att vi bör vara så generösa att vi kostar på oss ett erkännande åt det arbete som här pågår. Låt oss inte sätta europeisk integration i motsats till den lovvarde internationalism som vi t. ex. ser i FN. Ett mera enat Europa tror jag är ett nödvändigt mellanled i arbetet för en tryggare och bättre framtid.

Samarbetar vi inte närmare i Skandinavien och här i Europa tror jag att det på längre sikt också blir dåligt med samarbetet ute i de världsvida sammanhangen, ett samarbete som är nödvändigt inte minst mot bakgrund av den hastiga tekniska utvecklingen.

Herr talman! Jag har, såvitt jag förstår, ännu ett par minuter till mitt förfogande, och dem skall jag ägna en utomordentligt central fråga för vårt svenska samhälle, nämligen frågan hur vi skall nå fram till en moderniserad författning.

Det vore för mycket sagt att det pågår någon livlig författningsdebatt här i landet, trots att vi haft anledning att diskutera den frågan ganska länge och ingående. Ända sedan mitten av 1954 har vi här i landet haft en stor författningsutredning. Av årets riksdagsberättelse får man ingen upplysning om när utredningen beräknas vara färdig, om det skall bli i år eller nästa år. Det sägs endast att motivskrivningarna pågår och att man har en del författningstext klar. Jag vet att många här i riksdagen, och till dem hör jag, väntat länge på att få se vad författningsutredningen efter så

många års funderande skulle nedkomma med. Jag är medveten om att författningsutredningen har många och stora problem att arbeta sig igenom. Det gäller, som det heter, att »utifrån en samlad översyn av demokratiens funktionsproblem företa en demokratisering av vår författning». Ja, det är just frågan om vår demokratis funktionsproblem, som gör det nödvändigt att utan andra än absolut nödvändiga dröjsmål komma fram till en lösning.

För mig personligen står enkammar-systemet med en enda direkt folkvald kammare som en tillfredsställande lösning, så att man kommer ifrån denna stora opinionseftersläpning som det innebär att åtskilliga av denna kammares ledamöter sitter placerade av en tio år gammal folkopinion. Det är att gå för långt i försiktighet.

Eftersom författningsutredningens ordförande är ledamot av denna kammare, tillåter jag mig, herr talman, att till honom, om han finns här i kammaren närvarande, rikta den frågan, hur han bedömer möjligheterna att snabbt få fram författningsutredningen och när vi kan vänta oss förslag. Tiden börjar nämligen bli kort, om meningen är att riksdagen skall kunna fatta ett preliminärt beslut om författningsreform innan andrakammarvalet 1964. Sker inte det förskjuts författningsreformen en avsevärd tid framåt.

Herr PERSSON, HELMER, (k):

Herr talman! Jag skall använda den korta tid jag har på mig till några kritiska betraktelser över regeringens politik. Vi är ju nämligen vana vid att jämt och ständigt få höra regeringen förkunnat att den i Sverige byggt upp ett enastående välfärdssamhälle. Låt mig direkt få fastställa att detta s. k. välfärdssamhälle har många avigsidor, som det nog vore hälsosamt om regeringen mera uppmärksammade.

Socialdemokratien har snart suttit 30 år i regeringsställning, och vad har inträffat i norrlandslänen under denna tid? Här anknyter jag till det resone-

mang som herr Hjalmar Nilsson förde. Jo, det har bl. a. inträffat det, att Norrland genom befolkningsomflyttningen har förlorat 140 000 människor under en 30-årsperiod. Norrlands procentuella andel av rikets folkmängd sjunker för varje år som går. De senaste två åren minskade befolkningsantalet i så gott som alla norrlandslänen. Det är riktigt att Norrbotten år 1961 hade en befolkningsökning med några hundra personer, men detta förklaras av det exceptionellt höga födelsetalet. När som helst kommer folkmängden även i Norrbotten att minska som följd av att 2 000 unga människor varje år tvingas lämna sitt hemlän.

Jag kan i sammanhanget nämna att enbart i fjol minskade tornedalskommunernas invånarantal med inte mindre än 500 personer. Fortsätter denna utveckling i Tornedalen betyder det att denna gränsbygd om några årtionden kommer att vara så gott som totalt avfolkad. När regeringen sammanfattar sin trettioåriga politik, kan den följaktligen inte komma bort från det faktum, att den inte förmått stoppa den stora utvandringen från norrlandslänen, och jag vill därtill foga att regeringen har varit mera lyhörd för de krav storindustrien i södra och mellersta Sverige har ställt än de krav befolkningen i norrlandslänen rest beträffande näringslivets utbyggnad i syfte att häva en oro- väckande befolkningsutveckling.

Arbetsmarknadsstyrelsen har egentligen när det gäller norrlandslänen förvandlats till en emigrationsbyrå, utrustad med alla nödvändiga fullmakter att värva såsom det behagar storindustriens mäktiga. Vi är inte motståndare till arbetskraftens rörlighet, men vi är motståndare till att statsmakterna genomföra en organiserad avfolkning av norrlandslänen. Finns det inte skäl för regeringen att mera självkritiskt pröva sin politik mot Norrland? Hur länge skall regeringen låta storfinansens mening i så stor utsträckning bestämma, på vilket sätt och i vilken omfattning exempelvis Statens skogsindustrier skall byggas ut i Norrbotten? Först nu tycks regeringen

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ha kommit till klarhet om att Statens skogsindustrier behöver ett grundkapital av vida större mått än som finns. Men vad regeringen nu föreslår i detta avseende är inte tillräckligt för en snabb utbyggnad av de statliga skogsindustrierna i Norrbotten. Redan 1958 klargjorde det statliga skogsindustribolaget att det är nödvändigt med mera kapital bl. a. för att bygga ut industrierna i Karlsborgsverken. Om inte regeringen och riksdagsmajoriteten då fallit undan för storfinansens påtryckningar, så skulle den dag som är cirka 2 000 fler människor ha haft sysselsättning i den nordöstra delen av Norrbotten, och om regeringen och riksdagsmajoriteten hade fört en annan virkesprispolitik gentemot Statens skogsindustrier, så skulle AB Statens skogsindustrier i dag haft ett betydligt bättre finansiellt läge.

Är det inte en eländig förklaring när regeringen säger att man av ekonomiska och tekniska skäl inte kan bygga ut Statens skogsindustrier samtidigt i Piteå och Karlsborgsverken? Är det verkligen riktigt att den rika och mäktiga svenska staten inte i detta avseende skall kunna prestera lika mycket som exempelvis skogsägarföreningarna? Nej, det är inte riktigt. Det finns ekonomiska och tekniska resurser att omedelbart bygga ut även industrierna i Karlsborgsverken.

Jag kommer säkert att få höra: Men visst har det hänt något i Norrbotten? Ja, det har hänt åtskilligt, men det måste hända mycket mer för att sysselsättningen skall klaras och en katastrofal avfolkning av länet hindras. Det fordras omedelbara positiva insatser från statsmakternas sida för att bygga ut näringslivet inte bara i Norrbotten utan i samtliga norrlandslän.

Mot bakgrunden av den hotande befolkningsutvecklingen i Norrland vill jag till sist efterlysa en starkare reaktion hos riksdagsmännen från de andra norrlandslänen, syftande till att få till stånd krafttag av riksdagen och regeringen för att göra slut på resterna av den kolonialpolitik som man för mot Norrland.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Det är med en viss spänning och förväntan man läser statsverkspropositionen. Man hoppas att några av de önskemål man på ett eller annat sätt arbetat för under gången tid skall ge resultat. Man har kanske motionerat och interpellat utan att nå resultat, men regeringen har ändå till slut helt eller delvis effektuerat vad man begärt. Arbetet här i riksdagen blir ju på så sätt mera intressant och inte så meningslöst.

På skatteområdet fick vi redan under höstriktdagen vissa resultat av våra strävanden från centerpartiets sida. Vi fick då till stånd en skattesänkning och en omläggning av skattesystemet till det bättre, vi fick bort dyrortsgrupperingen på skatteområdet och fick ett högre skattefritt ortsavdrag m. m.

I den budget som nu läggs fram har vi tacksamt noterat viss förståelse för våra krav även på andra områden. Bland de propositioner som förebådas hälsar jag med tillfredsställelse förslaget om en förlängning av jordförvärvslagen. Med hänsyn till det besvärliga ekonomiska läge som jordbruket befinner sig i och med hänsyn till den stora jordbruksutredningen, EEC-förhandlingarna m. m., tror jag att vi behöver vår nuvarande jordförvärvslag ännu i många år.

Från centerpartiet har vi i flera omgångar begärt avdragsrätt vid beskattningen för täckdikning, anläggande av skogsbilvägar m. m. Något resultat av dessa behjärtansvärda framställningar har vi emellertid inte tidigare fått. Den proposition som nu förebådas komma i nästa månad i denna fråga emotser vi fördenskull med stor förväntan.

I föl motionerade vi från centerpartiets sida om begränsning av domänverkets markinköp. Tyvärr ville inte de övriga partierna vara med på våra förslag i dessa avseenden. Nu har jag nyligen sett i pressen att domänverkets markinköp lett till en nettoökning av dess markinnehav på 3 300 hektar per år. Det är en utveckling som jag för min del anser synnerligen olycklig.

Men det må också tillåtas mig att göra vissa reflexioner beträffande folkförsörj-

ningen för framtiden. Befolkningsutvecklingen i världen visar att jordens befolkning om 40—50 år är dubbelt så stor som för närvarande. Det är dubbelt så många som skall ha mat. Redan nu svälter massor av folk ihjäl — det har tidigare sagts här i dag i debatten. Här i Sverige har vi inte haft brist på mat, men vad vet vi om vad som kan hända? Vi är väl dock alla på det klara med att vi kan råka ut för ett missväxtår eller avspärning på grund av krig. Då står vi där. Det måste därför vara ett gemensamt intresse för oss alla, oavsett vilken grupp vi än tillhör, att söka trygga vår folkförsörjning. Sveriges anseende i arbetet för världsfreden måste bli större i den mån vi kan hjälpa världens befolkning att klara sin livsmedelsförsörjning. Mot bakgrunden av dessa fakta är vi väl också alla överens om att vi måste ha ett starkt jordbruk här i Sverige. Ett sådant är minst lika viktigt som det militära försvaret.

Jordbruket har emellertid svårt att hävda sig. Situationen är mycket besvärlig, och man får onekligen den uppfattningen att jordbruket sackar efter. Den eftersläpning på 2 400 kronor, som jordbruket hade vid ingången av sexårsavtalet, har säkerligen inte kunnat tas igen.

Från centerpartiets har vi begärt en undersökning beträffande denna fråga. De övriga partierna har tyvärr avslagit vår framställning. Vi måste beklaga det svaga intresset för en för hela samhället så livsviktig fråga. Jag hoppas att vi när vi kommer igen med en framstöt i denna sak skall mötas av bättre förståelse.

Det är flera frågor för jordbruket som måste lösas. Ett jordbrukskonto för skatteutjämning är nödvändigt. En räntesänkning måste ske, därest nytillträddande jordbrukare skall ha möjlighet att fortsätta. Småbrukets förhållanden är inte heller tillgodosedda. Småbruksfrågorna löses inte heller överallt genom sammanläggning till större enheter. Andra åtgärder måste till. En kombination av småbruk och annan sysselsättning ute i småbruksbygderna torde i många fall vara den bästa lösningen. Folket måste

finnas kvar, därest produktionsapparaten skall kunna fungera. Därför vore det önskvärt med ett effektivare och rättvisare småbrukarstöd, som i större utsträckning än vad som nu är fallet gynnade produktionen.

Jordbruket undergår en kraftig rationaliseringsprocess. Ingen motsätter sig väl en sund utveckling, men jag vill i det här sammanhanget ha sagt, att de största rationaliseringsivrarna kan bli bönhörda över hövan. Vi kan få brist på livsmedel. Den faran kan vara större än vad många tror. Genom förnuftiga åtgärder bör vi söka bevara den stam som har till huvuduppgift att klara vår folkförsörjning.

Bristen på arbetskraft i skogarna synes bli allt större. Jag tror att det är en farlig utveckling för hela vårt folk och vårt näringsliv, därest landsbygden alltmer avfolkas. Råvarorna måste ju fram. Den nuvarande starka utflyttningsströmmen måste helt enkelt vändas. Åtgärder måste vidtas för att hämma den pågående utflyttningen. Hitintills har man tvärtom bara stimulerat utflyttningen. Kommunerna har fått allt svårare att klara sina angelägenheter på grund av den minskade folkmängden. Om vi inte gör något för att bevara en levande landsbygd utan låter avfolkningen gå för långt, begär vi säkerligen en dumhet. Åtgärder bör vidtas innan det är för sent. Det blir också säkert i längden billigt.

Herr HANSSON, NILS, (fp):

Herr talman! Statsministern framhöll i sitt huvudanförande i förmiddags att 1961 liksom 1960 har varit ett utomordentligt lyckosamt år. Finansministern konstaterar detsamma, och alla vi andra måste väl instämma i detta konstaterande. Det hade naturligtvis varit intressant att här något spekulera över alla de samverkande omständigheter som har gett detta goda resultat, men vi får väl anse att debatten i det fallet redan har varit fullt uttömmande. Jag skall därför inte syssla med det som har varit utan i stället se framåt i tiden.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

När finansministern för sin del ser framåt mot nästa budgetår, konstaterar han att en klar avmattning redan inträtt i den tidigare utpräglade högkonjunkturen. Avmattningen förklaras dels av att arbetskraftsresurserna successivt blivit fullt utnyttjade, dels av den tendens till överkapacitet inom vissa väsentliga produktionsområden som framträtt efter de senaste årens höga investeringstakt, vilken ju varit själva drivkraften för den ekonomiska expansionen. Till dessa mättade produktionsområden hör massaindustrien. Det är till skogen och våra skogsindustrier som jag, herr talman, har tänkt hålla mig.

Uthyggnad och rationalisering av de svenska skogsindustrierna har länge varit en trängande angelägenhet. Genom skogsvårdens landvinningar har som bekant tillväxten i våra skogar ökat mycket starkt. Härigenom och genom teknikens framsteg samt genom det minskade behovet av vedbränsle, kolved, husbehovsvirke etc. står numera betydligt mera råvara än tidigare till industriernas förfogande. Vi har sedan något årtionde befunnit oss i den situationen, att vi haft väsentligt mera tillgänglig råvara än industrien kunnat förbruka; särskilt gäller detta de södra delarna av landet. En utbyggd skogsindustri har därför varit ytterst angelägen, såväl från landets som från skogsägarnas och skogsvårdens synpunkt, och att den kommit till stånd har vi all anledning att vara tacksamma för.

Vad vi alltså kan konstatera är att skogsindustriens mindre gynnsamma läge i dag icke grundar sig på virkesbrist. Inte annat än i rena undantagsfall hotas en skogsindustri i vårt land av att behöva inskränka driften på grund av brist på råvara — kanske jag återkommer till dessa undantagsfall. Inte heller torde på längre sikt investeringarna i skogsindustrier visa sig vara felaktiga. De prognoser som ställts om världens kraftigt stigande konsumtion av papper, papp, board o. s. v. har hittills hållit streck, ja, till och med i viss mån överträffats. Vad skogsindustrierna i dag behöver är det som finansministern kal-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

lar en »andhämtningspaus» — och måhända en längre och mera besvärande — eller skall vi säga markerad andhämtningspaus än andra industrier, vilkas samlade utbyggnad också tenderar mot överkapacitet. Ty cellulösans kris — i den mån vi har rätt att tala om en sådan — beror på den oväntat starka kapacitetstillväxt som under de senare åren ägt rum i våra nordiska länder och Nordamerika. Denna har för vår del fått till följd en sänkt exportvolym om cirka 200 000 ton under 1961 jämfört med 1960, men trots detta är exporten 1961 näst exporten 1960 den högsta som vi någonsin nått upp till. För innevarande år räknar man med att det rent kvantitativt skall ske en full återhämtning — alltså jämfört med 1960 — men därmed är inte de ställda kvantitativa prognoserna nådda.

Det är sålunda inte främst exportvolymen utan prisutvecklingen som vållar oro. Det nuvarande exportöverskottet trycker helt naturligt marknaden, och priserna synes komma att stabilisera sig på en för den svenska industrien otillfredsställande nivå eller ungefär vid det prisläge som rådde i mitten av 50-talet. Den avsevärt ökade produktiviteten inom industrien uppväger inte de kostnadshöjningar som skett sedan dess.

Vad som i dag gäller massaindustrien kan befaras mer eller mindre accentuerat komma att drabba även andra industrigrenar. De sågade varorna och papperet rosar tyvärr inte heller marknaden, lika litet som skogsindustriens kemiska produkter.

Finansministern har otvivelaktigt rätt när han konstaterar att konjunkturbilden är splittrad och att utsikterna präglas av en viss osäkerhet. Jag vill ingalunda skärpa det uttalandet, och vad skogsindustrierna beträffar finner jag att allt talar för en gynnsam utveckling på litet längre sikt. Även om handelsministern inte vill tillmäta tullarna en alltför stor betydelse — han antydde ju det i ett av sina anföranden — kan man inte undertrycka en viss oro för den belastning i form av eventuella tullbarriärer, som våra huvudexportnäring-

ar framdeles kan bli tvingade att forcera; jag tänker nu närmast på Europamarknaden. Det behövs kanske inte så många halmstrån till för att de sammanlagt skall bli allvarligt besvärande för kamelens rygg!

Här är väl inte platsen, herr talman, att ytterligare ingå på den för skogsindustrierna ogynnsamma utvecklingen. Men jag har svårt att avstå från att upprepa en fråga, som den frispråkige chefen för konjunkturinstitutet ställt: »Varför inskränker massa- och pappersindustrin sin produktion i stället för att satsa på prissänkningar, som skulle leda till bättre kapacitetsutnyttjande? Det måste antingen bero på att man utnyttjar en monopolställning eller på att lönerna drivits så kraftigt i höjden att det inte finns utrymme för sådana prissänkningar som borde sättas in i denna situation. I bägge fallen vittnar det om ett fel i vårt ekonomiska funktions sätt.»

Ja, den frågan kan med berättigande ställas, vilket som blir ekonomiskt och på annat sätt mest tillfredsställande i längden, att inskränka driften eller att helt utnyttja produktionskapaciteten. Kombinerar man denna frågeställning med direktör Albin Johanssons intressanta uppslag att motverka krissituationen genom att låta svensk massaindustri medverka vid uppbyggnaden av pappersbruk i U-länder, så öppnas ett synnerligen tilltalande perspektiv, som, såvitt jag kan bedöma, är värt all uppmärksamhet och det stöd från statsmakternas sida som herr Albin Johansson förutsätter. Nu har jag hört att finansministern inte skulle vara intresserad av detta uppslag, men enligt min mening antyder herr Albin Johansson en väg av just det slag som torde vara lämplig, när vi vill stödja och medverka till att höja standarden i utvecklingsländerna på ett riktigt sätt. För övrigt kan tilläggas att svenska företag redan levererar fulla uppsättningar av maskiner för fabriker av detta slag även till utvecklingsländer.

När vi bedömer skogsindustriernas framtid får vi inte glömma själva grunden för dessa industrier, d. v. s. det

bakomliggande skogsbruket och förbindelselederna skog—industri, alltså råvaran och dess transport från skogen till fabriken.

I frågan om inskränkningar eller inte av massa- och pappersindustrin i ett läge som det rådande vill jag först säga, att produktionsinskränkningar är lika litet välkomna för skogsbruket som för fabrikernas anställda. Rent samhällsekonomiskt är de givetvis inte heller välkomna. På de flesta håll i landet är det angeläget att avverkningarna inte minskar utan tvärtom ökar, detta bl. a. med hänsyn till den ålderssammansättning vi har i skogen. Från ren skogsvårdssynpunkt krävs avverkning i större skala än vi för närvarande bedriver.

I anslutning till vad herr Einar Persson framhållit förut i dag skulle jag vilja säga, att om vi ser på arbetskraftssituationen är det angeläget att inte något tillstöter som driver arbetskraft från skogen. Är den väl borta, är det svårt att få den igen. Det är onekligen oroande att enligt statistiken åren 1959 och 1960 inte mindre än 3 600 man eller 1 800 skogsarbetare per år har lämnat yrket. Och ändå är jag övertygad om att denna redovisning är klart i underkant. Vi står inför, som vi hoppas, en så väsentligt ökad avverkning och likaså ökade investeringar i skogsbruket, att skogsarbetarkadern inte får minskas i denna takt. Här möter vi det allvarliga och allmän-giltiga problemet, att vårt befolkningsunderlag inte längre tycks räcka till för såväl den ökande produktionen som den service och de välfärdsinrättningar, vi önskar se realiserade. Om jag inte minns fel, redovisas någonstans i statsverkspropositionen ett fortsatt immigrationsbehov av mellan 10 000 och 14 000 personer per år. Under 1950-talet har immigrationen, vill jag minnas, varit i genomsnitt 10 000 personer. Vad säger oss att vi kan räkna med ett sådant tillskott utifrån? Kan inte strömmen tvärtom vända i och med att standarden stiger i utlandet? Man kan också fråga sig, om en sådan fortsatt immigration är från alla synpunkter välkommen.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Det sista var, herr talman, en liten utflykt vid sidan av mitt ämne, som gav sig själv. Jag hade hunnit fram till ett konstaterande av att vår råvaruförsörjning inom skogsindustrierna i stort sett är god och att det från ren skogsvårdssynpunkt är angeläget att avverkningen hålles på en hög nivå. I stället är det kostnadssidan, som i nuvarande läge inger bekymmer. I vilken mån rationaliseringar inom fabrikationen ytterligare är möjliga, vågar jag inte bedöma. Troligen är det mesta vunnet vid utbyggnaden av våra nya moderna fabriker, som står på toppen av vad som i dag kan presteras. Vi vet också att produktiviteten förbättrats högst avsevärt men att den inte har uppvägt kostnadshöjningarna vare sig inom fabrikationen eller inom skogsbruket.

För att kunna hävda oss i den skärpta och genom de tekniska landvinningarna numera världsomfattande konkurrensen krävs varje kostnadssänkande rationalisering som är ekonomiskt vettig. Det är då otvivelaktigt så, att för närvarande det mesta står att vinna på transportsidan, d. v. s. råvarans transport från skogen till fabriken liksom arbetskraftens och maskinernas frakt ut till arbetsplatserna i skogen. Detta bör inte vara någon nyhet för kammarens ärade ledamöter. I fem års tid har många, och bland andra jag, i olika sammanhang påpekat detta här i riksdagen utan att vinna majoritetens förståelse. Jag skall emellertid försöka att inte upprepa mig utan går i dag snabbt förbi alla de lätt insedda skäl, som borde vara allmänt kända, för det oundgängliga behovet av en snabb utbyggnad av skogsbilvägnätet liksom på sina håll bilvägnätet i övrigt. Särskilt i den norra delen av landet håller läget på att bli prekärt genom att skogens rotvärde inte längre kan hävdas utan fångstområdena krymper. Samtidigt visar nyligen företagna undersökningar, hur svårt och kostbart det är att speciellt i lappmarkerna och andra höjdlägen genomföra en nöjaktig förnygning på de stora arealerna av ålder vanvårdad skogsmark, där vi har gamla syn-der att sona.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Härmed är jag, herr talman, framme vid skogsbrukets behandling i årets statsverksproposition.

Av anslagen till Skogsväsendet under IX huvudtiteln har flera ställts på framliden genom att departementschefen har förebådat särskilda propositioner senare. Ett par av de slutgiltiga förslagen har jag tagit del av med ett rätt belåtet småleende, t. ex. det till 1,5 miljoner kronor höjda anslaget till åtgärder för ökad skogsproduktion i Norrland m. m. Småleendet beror på att jag finner att tjat hjälper, ty det är ju en anslagshöjning som vi krävt i olika sammanhang. Av vad jag redan sagt har framgått att det är ett ytterst angeläget anslag, som jordbruksutskottet mot departementschefen tidigare år har justerat uppåt men som först nu når en i förhållande till behovet acceptabel storlek, låt vara att det understiger skogsstyrelsens äskande med en halv miljon kronor. Vår nye jordbruksminister är att lyckönska till detta grepp, ty de åtgärder, som anslaget är avsett att främja, är av avgörande betydelse för det framtida norrländska skogsbruket även som råvarukälla för industrien.

Den föreslagna höjningen av statens skogsförbättringsanslag med 1,7 miljoner kronor måste också noteras med tillfredsställelse, även om ökningen med drygt 1 miljon kronor understiger vad skogsstyrelsen funnit skäligt och höjningen i sin helhet är avsedd för skogsodling på sämre jordbruksmark. Bindningen av detta anslag till nära hälften för skogsodling på sämre jordbruksmark innebär en avvägning, som jag ställer mig tveksam inför. Min mening är nämligen den, att t. ex. saneringen av restskogarna i Norrland, där resurserna är minst, är i större behov av och mera berättigad till det allmännas stöd än skogsodlingen av åker.

Den stora besvikelsen under nionde huvudtiteln utgör emellertid anslaget till skogsvägsbyggande, som uppräknats helt obetydligt med 300 000 kronor. Efter fem års dividerande här i riksdagen har vi alltså inte ens i år utsikt att få detta anslag höjt till vad 1955 års skogs-

vårdsutredning ansåg vara ett absolut minimum. I dagens skärpta läge, som jag sökt belysa, är ett utbyggande av skogsvägnätet den avgjort viktigaste rationaliseringsåtgärd vi kan vidta, såväl ur skogsbrukets som ur skogsindustriens synpunkt. Departementschefens motiv för ungefär oförändrat anslag förstår jag inte. För dagen nöjer jag mig med detta konstaterande.

När nu ökade inkomster är att emotse genom den höjda bensinskatten, hade man kunnat vänta att skogsbruket skulle ha fått den relativt blygsamma del av tillskottet, som det är fråga om och som även skogsstyrelsen så enträget har vädjat om. Finansministern framhåller i »Blå boken», att den kraftiga uppräknings- av väganlagen — 140 miljoner kronor — har möjliggjorts av den höjda bensinskatten. Jag finner det därför nära nog oförklarligt att inte skogsvägarna får en liten del av denna summa.

Här borde jag nog, herr talman, sluta, eftersom tiden är långt framskriden. Jag fick emellertid för någon timme sedan en proposition på mitt bord som gäller Statens skogsindustrier. Jag har inte haft tillfälle att studera den eller ens ta del av den PM med redovisning av ASSI:s ekonomiska ställning och lönsamhet, som bolaget nyligen har lagt fram och som finns med i propositionen. Jag kan alltså inte gå in på denna redovisning, men jag skulle vilja anknyta vad jag tidigare framhållit till ASSI:s norrbottenindustrier. Det är ju i huvudsak norrländska skogliga intressen jag i dag behandlat, och anknytningen är därför inte långsökt.

Stödet till ASSI är främst motiverat — det måste vi väl erkänna — av sociala skäl. Rent ekonomiskt hade det med all säkerhet, som jag framhållit tidigare här i kammaren, varit vida fördelaktigare att förädla det virke, som avses för Lövholmen, vid isfri hamn längre söderut. Skall ASSI:s verksamhet längst upp i norr, som trots moderna fabriker och även under bästa ledning är och kommer att förbli ett stort äventyr, ha några utsikter att hävda sig trots den korta skeppningssäsongen och and-

ra besvärligheter, krävs enligt mitt bedömande den rationalisering ett snabbt utbyggt vägsystem möjliggör, inte endast för att förbilliga råvaran utan för att över huvud taget trygga råvaruförsörjningen. I dagens läge är nämligen råvarutillgången prismässigt sett redan i farozonen, och den kan bli det i ännu högre grad i framtiden, om inte all kraft sättes in på skogarnas förnyelse. Vi bör också komma ihåg, att det inte är fabriker som ger den stora sysselsättningen, ty det gör arbetet ute i skogarna och transportererna av virket ned till kusten.

Herr talman! Jag har, trots min sydsvenska hemvist, åter tagit mig friheten att främst föra en norrländsk talan. Jag hoppas att norrlänningarna ursäktar. Jag tror nämligen att det är där uppe vi i dag har de stora avgörande problemen.

Herr Hjalmar Nilsson m. fl. talade om avfolkningsproblem, som även de hänger samman med skogen. Vi får inte glömma att Norrlands framtid ytterst liksom landets hela ekonomi beror på skogen, dess vård och rationella utnyttjande.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! Sedan nu statsråden och flertalet av kammarens ledamöter solat sig i TV:s glans, så finns kvar här i kammaren vår värderade och oförtröttlige talman, de obligatoriska stenograferna, som, även de, vid denna sena timme liksom annars bör ha vår högsaktning, samt några kammarledamöter, som liksom jag tror att de måste stanna, därför att de eventuellt skall tala efter mig. Den reflexionen ger mig osökt anledning att säga, att det kanske inte vore ur vägen att vid varje plenum ha TV-utsändning från kamrarna. Då kanske intresset för riksdagens arbete skulle bli betydligt större än vad de tomma bänkarna för närvarande visar.

Herr talman! Att vi i ett progressivt samhälle behöver en aktiv marknadspolitik, har inte minst det senaste decenniets utveckling bevisat. Även vid ett studium av statsverkspropositionen får

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

man belägg för att det behövs en mångfald miljoner inte bara för att klara tillfälliga störningar på arbetsmarknaden utan även för att hjälpa till med den expansion som förekommit inom vissa delar av näringslivet.

Ett observandum i det senare sammanhanget är de direkta och indirekta konsekvenser som dessa åtgärder för med sig såväl för den enskilde som för samhället. De gjorda investeringarna i bostäder, gator, vatten och avlopp etc. kan, i avsaknad av en framtida långtidsplanering, bli samhällseliga investeringar av mycket dåligt värde både för givaren och för den mottagande kommunen. Studerar man arbetsmarknadsstyrelsens verksamhet inte i fråga om delåtgärder eller i fråga om tillfälliga och i och för sig behövliga beredskapsingripanden utan i fråga om dess verksamhet i sin helhet och samtidigt skärskådar berörda departements ansvar och handlande, får man känslan av att i en del fall den högra handen inte vet vad den vänstra gör. Låt mig exemplifiera med en frågeställning.

Finns det en klar uppfattning om ansvarsfördelningen i fråga om yrkesutbildningen och om vad som är omskolning och vad som skall betraktas som ren yrkesutbildning? Förekommer det i fråga om kapitalinvesteringar i skolor, ålderdomshem, samlingslokaler etc., att den för sitt speciella ändamål ansvariga myndigheten måste avvisa vederbörande under hänvisning inte bara till turordning utan även på grund av medelstilldelningen? Förekommer det vidare att dessa vederbörande med godtagbar arbetslöshetsstatistik, presenterad för arbetsmarknadsstyrelsen, och övriga nödvändiga argument kan ordna behövliga tillstånd och därtill nödvändigt kapital? Om antagandet är riktigt, kan man inte komma ifrån att det är nödvändigt att på de här skilda områdena kräva en bättre samordning.

Den i dag av alla partier accepterade principen om en god sysselsättningsberedskap och uppfattningen att kostnaderna härför utgör en vettig och riktig investering får inte leda till slentrian

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

i tänkandet och handlandet. Är vi i vårt ställningstagande slutgiltigt beredda att även i framtiden medelst statliga ingripanden, som nu sker, påskynda befolkningsflyttningen från de företagsfattiga till de redan nu företagsrika regionerna? Rent företagsekonomiskt bör även andra möjligheter prövas. Inger det inte kommunala och företagsekonomiska betänkligheter, om man, som det föreslagits, bygger ut den nuvarande flyttningshjälpen med ersättning eller statlig inlösen av arbetarnas bostäder, och tar man inte då steget ut att göra den s. k. rörliga arbetsmarknaden till en konturlös och löslig sådan?

Innan kanske skadliga och bestående åtgärder av här berörd art fortsätts och intensifieras, måste vi få till stånd en närings-, arbetsmarknads- och befolkningspolitisk utredning för att härav få klarlagt och kartlagt vilka olika problem och frågeställningar som föreligger, i syfte att på basis av utredningsresultatet göra våra ställningstaganden. Det går nog inte att komma ifrån att nuvarande mer eller mindre tillfälliga och provisoriska åtgärder för framtiden icke är till fyllest.

Vi har för närvarande två lokaliseringsutredningar som utfört och utför ett gagnande arbete, som delvis också lett till resultat. Jag har dock den uppfattningen att deras direktiv och därmed utredningsresultat icke ger möjligheter för ett ställningstagande i enlighet med vad jag här åsyftar. Men det ja till europagemenskapen som vårt land givit i och med vår ansökan om associering till EEC har vi också åtagit oss ett stort ansvar för den fortsatta utvecklingen inom vårt eget land. Med tanke på vad som sker i dagens Europa är ett bifall till vår ansökan en nödvändighet, och vi får hoppas att kommande förhandlingar skall ge ett gott resultat.

Samtidigt med dessa förhandlingar måste frågorna följas upp här hemma. Det får väl anses som ofrånkomligt att det i den nya situationen kommer att bli rubbningar inom vissa delar av näringslivet. Frågor som berör arbetsmarknad, sysselsättningsmöjligheter och före-

tagens placeringssorter, sett inte bara från enskild ekonomisk synpunkt utan även nationalekonomisk, måste bli föremål för en ingående prövning, en prövning med hänsynstagande även till de regioner där råvaran eller reattillgångarna är belägna. Det måste bli nödvändigt med direkta och även för framtiden planerade åtgärder för att näringspolitiskt utveckla de bygder där sådana naturtillgångar som skog, malm och elkraft är belägna. Som en utopi måste man betrakta vissa geografiska områden befolkade i huvudsak med människor vars uppgift skulle vara att producera råvaror till förädling på annan ort. Riktningvisaren för framtiden får inte visa mot en målsättning, enligt vilken nationalekonomiskt rika regioner blir utarmade. Detta kan endast resultera i att även de nu företagsmässigt väl gynnade regionerna kommer att få oanade svårigheter. Det finns ingen anledning att hemfalla åt någon naiv romantik med tro på en storindustri i varje socken. Det måste vara en helhet i samhällsplaneringen, som med Europamarknaden i förgrunden ger möjligheter till ett fortsatt välbstånd.

Här framförda synpunkter och förslag bör icke betraktas ensidigt eller såsom avsedda för någon viss del av vårt land. De reella tillgångarna och deras exploatering är så betydelsefulla ting att de samhälleliga insatserna måste avvägas så att de för framtiden får ett bestående värde. Huvudfrågorna måste bli för det första en samordning av de gemensamma resurserna på näringslivets och arbetsmarknadens områden med hänsynstagande till en sund befolkningsutveckling, för det andra en samordning som garanterar att inte råvaruförsörjningen äventyras vare sig för den inhemska produktionen och konsumtionen eller för vår exportindustri och för det tredje en översyn av arbetsmarknadsstyrelsens nu-tida och framtida arbetsuppgifter med särskilt hänsynstagande till åtgärder på lång sikt med beaktande av Europamarknadens följdverkningar.

Herr talman! Lika nödvändigt som att vi får denna samordning är att den ser-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

vice, som samhället — stat, landsting och primärkommuner — ger i förhållande till en avvägd beskattning, betalas efter bärkraft och fördelas på ett rättvist sätt mellan medborgarna. Samma avvägning måste även göras i fråga om företagsbeskattningen.

Avvägningen mellan storleken på skatteuttaget av enskilda respektive företagare får inte bli en fiktiv bedömningsfråga. Vi måste vara medvetna om att alla företagstyper behövs i ett progressivt samhälle. Industrierna — från serviceföretag till stora exporterande företag — har olika möjligheter att bära en beskattning. Antalet anställda i förhållande till omsättning och vinst, geografisk hemvist m. fl. faktorer gör att tanken på en generell bruttobeskattning måste anses omöjlig att genomföra.

Dessa olikartade förutsättningar för de skilda företagartyperna gör även att tanken på att över företagsbeskattningen i sin helhet finansiera nuvarande socialavgifter måste diskuteras med mycket stor försiktighet. De största svårigheterna kommer att uppstå för många mindre serviceföretag och liknande företag, som har stor arbetsstyrka i förhållande till omsättningen och där en längre gående rationalisering inte är möjlig. För dessa företagstyper finns svårigheter att medelst löner och priser reglera sina åtaganden gentemot staten.

Även om den företagsbeskattning vi för närvarande har på intet sätt kan betecknas som hård, talar nog mycket för att vi i den nya marknadssituationen måste via företagsbeskattningen underlätta konsolidering och kapitalanskaffning. Denna väg har ju även beträffat på så sätt att det ges en viss skattebefrielse för nyemission.

Möjligheterna till en skattelättnad eller under vissa år skattebefrielse för i gång varande och nyetablerade företag, speciellt i råvaruregionerna, bör vara värda att prövas. I övrigt bör allt göras för att befärma relationerna dels mellan företagen och den rådgivande och i ekonomiskt avseende hjälpende myndigheten, dels mellan den senare myndigheten och den beskattande myndigheten.

Om man, som vi gör, anammar idén att den samhälleliga sektorn skall svara för mycket stora serviceområden, såsom undervisning, äldreomsorg, ordningsmakt, sjukvård, vägar och kommunikationer, och man dessutom i den lagstiftande maktens händer lagt beslutanderätten i fråga om den kommunala sektorn, måste det rent principiellt vara ett rättfärdighetskrav att kostnaderna för den enskilde, oavsett bostättningsort, i form av skatter blir lika för de av samhället utförda lika tjänsterna.

De stora variationerna i det kommunala skatteuttaget — alltifrån en utdebitering av 11 kronor upp till 23 kronor per skattekrona — ger en bild av den rådande orättvisan. Om därtill läggs, att kommunalskatten är proportionell och av den anledningen hårt drabbad de mindre inkomsttagarna, framstår det som en tvingande nödvändighet att nuvarande förhållande inte får bli bestående.

I fråga om den kommunala skatteutjämningen och därmed fördelningen av utgifter mellan staten och kommunerna och i fråga om fördelningen mellan kommunerna har vi från centerpartiets sida tidigare presenterat vårt förslag om grundbidragsprincipen. I detta sammanhang vill vi inom centerpartiet förvänta, att riksdagen efter vederbörlig utredning snarast skall kunna ta ställning till vårt förslag.

Beskattningen av fysiska personer har efter höstriksdagens beslut — jag åsyftar det mer eller mindre omtyckta skattepaketet — delvis kommit i en ny och riktigare utveckling. För det första får man förmoda att alla partier tagit steget över till en högre utgifts- eller konsumtionsbeskattning och till en lägre direkt beskattning, ett ställningstagande som jag personligen anser vara riktigt. För det andra togs ett steg i rätt riktning i fråga om familjebeskattningen. För det tredje konstateras att de låga inkomsttagarna inte på långt när erhållit den skattelättnad som deras ekonomiska situation motiverar.

Avvägningen mellan direkt och indirekt skatt och den — såsom jag redan

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

antytt — förmodade förskjutningen mot den indirekta beskattningen måste följ-
as upp av åtgärder i beskattningshän-
seende och i övrigt av familjepolitiska
ställningstaganden, som i större ut-
sträckning än vad som skett skapar ett
familjevänligt samhälle. Barnfamiljerna,
de förvärvsarbetande kvinnornas ställ-
ning, de ensamma mödrarnas skattemäs-
siga samordning som familjeförsörjare
med hänsynstagande till barnens ålder
och ortsavdragen utgör frågor av rätt-
visekaraktär, som vi i centerpartiet vill
lösa.

Vi har i vårt samhälle något över 4
miljoner inkomsttagare. Av dessa har
cirka hälften en inkomst av 8 000 kro-
nor och därunder och tillhör den ge-
mensamma, i och för sig icke angenä-
ma, beteckningen låga inkomsttagare.
Jag har i fråga om de statsanställdas
låg-lönegrupper i motion och här i talar-
stolen framfört min synpunkt om deras
löneförhållanden utan att vinna förståel-
se vare sig från civilministern eller från
riksdagens majoritet. Trots denna som
jag ser det negativa inställning från här
berörda parter måste det vara en första
rangens uppgift att via skatterna lätta
bördan för dessa människor.

För det första måste vi ta till allvar-
lig prövning finansieringen av de so-
cialpolitiska förmånerna. Grundtrygg-
heten i form av folkpensioner och sjuk-
försäkring borde i enlighet med vår upp-
fattning helt finansieras av skatteme-
del. För det andra kan man i fråga om
den direkta beskattningen tänka sig en
nyansering av skatteskalorna till förmån
för dessa grupper. För det tredje krävs
sådana lagar och tillämpningsföror-
dningar, som ger större möjlighet än för
närvarande till skattelättnader för de
människor, som på grund av sjukdom
eller andra oförvållade orsaker drab-
bats av nedsatt skatteförmåga.

Rent principiellt utgör förmögenhets-
beskattningen en avart, som saknar bä-
rande motivering. Att först betala lag-
enlig inkomstskatt och sedan i form av
förmögenhetsskatt betala en skatt på re-
dan beskattade pengar är för det förs-
ta principvidrigt och kan för det andra

inte befrämja det sparande som vi så
väl behöver.

En annan avart är den nuvarande fas-
tighetsbeskattningen. År 1957 tillsatte fi-
nansministern en utredning, som i bör-
jan av 1960 avlämnade sitt förslag. De
sakkunniga föreslår att fastighetsskatten
avvecklas för fysiska personer. För ju-
ridiska personer skulle den nuvarande
beskattningen bibehållas. Motiveringen
härför skulle mycket riktigt vara det
skattebortfall för vissa skogs- och vat-
tenfallskommuner som skulle bli följ-
den om ett avskaffande även skulle ske
för juridiska personer. I vissa fall skul-
le det medföra en utdebiteringshöjning
av 4—5 kronor. För sommarstugekom-
muner har man framlagt ett i administ-
rationshänseende godtagbart förslag.
Detta års riksdag bör ges tillfälle att
ta ställning till en ny fastighetsskatt i
enlighet med de sakkunnigas förslag.

Låt mig till finansministern få ställa
frågan: Varför har finansministern,
trots att de sakkunnigas förslag avläm-
nades i början av 1960, inte kommit
med någon proposition i frågan? Kom-
mer riksdagen att under 1962 få höra
något i denna fråga?

Herr talman! Jag har här berört två
mycket stora intresseområden, som var
för sig och i förening betyder oändligt
mycket för utvecklingen. Samhällets
uppgift är inget självändamål. Beslut
som fattas bör i tjänande syfte gagna
oss alla. Låt mig, herr talman, avslut-
ningsvis uttala den förhoppningen att
de berörda frågekomplexen skall lösas
på det sätt som bäst tjänar och gagnar!

Då tiden nu var långt framskriden
och många talare funnos anmälda, be-
slöt kammaren, på hemställan av herr
talmannen, att den fortsatta överlägg-
ningen angående ifrågavarande kungl.
propositioner skulle uppskjutas till mor-
gondagens sammanträde.

Kammarens sammanträde avslutades
kl. 22.57.

In fidem
K.-G. Lindelöw